

**R. P. Georgii De Rhodes Avenionensis, È Societate Iesv,
Philosophia Peripatetica, Ad Veram Aristotelis Mentem**

Rhodes, Georges de

Lvgdvni, 1671

Liber Primvs. Philosophia Rationalis, siue Logica.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95638](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-95638)

Philosophia videlicet quam aggredimur, est Encyclopædia quædam, siue vniuersitas scientiarum omnium naturalium, quæ definitur, *Scientia quæ rerum omnium naturalium cognitionem tradit per proprias causas naturales*. Licet enim si spectetur vis ipsa nominis, quod impositum esse primum à Pythagora docet Clemens Alexandrinus lib. 4 *Stromatum*, Philosophia significet *amorem sapientia*, qui est habitus voluntatis; res tamen eo significata nomine non est aliud, quam ipsam sapientia, prout ambitu suo attingit Ens increatum, & creata omnia, propterea naturali lumine cognosci possunt; lumen enim supernaturale Theologia sibi sola vindicat.

Habet enim vniuersalissima hæc scientia substantia naturali lumini, & totum illud exhauiens, id est ad ea omnia se extendens, quæ attingi ab eo possunt; habet, inquam, quinque omnino partes; tres speculatiuas, duas practicas. Speculatiæ sunt Metaphysica, quæ ipsius Entis essentiam & generales proprietates, resquæ ipsas à materia separatas subtilius inuestigat; Physicam & Mathematicam, quæ considerant altera passiones corporum, altera proportiones quantitatum. Practicæ sunt Logica & Ethica: illa operationes intellectus dirigit, ut discurrat sine periculo erroris; ista regulat voluntatis actus, ut viuat sine macula criminis.

Mihi totam hanc scientiam, demptâ Mathematicâ, tradere cupienti prima omnium occurreret, quæ postrema tradi solet communiter Metaphysica; quia illa prima omnino est Philosophia, non solum nomine aut dignitate, sed etiam necessitate; continet enim principia generalia scientiarum, cuius ignorantia incredibilis in aliis scientiis tradendis errores parit. Nesciunt enim omnino illam noui scoli, qui variis quibusdam & fallacibus nixi experientiis, bellum non verentur indicere Aristoteli. Pygmæos videre mihi sanè videor auros Herculem aggredi, quos omnes magnus ille Gigas minimi digiti sui motione sternere humi potest, & in ventum spar gere. Sed ne tamen Tyronibus terrorem afferat immutatio illa ordinis, principium mihi erit dicendi Rationalis Philosophia, quæ præcepta tradit rectè discurrendi. Mox Philosophia naturalis, quæ dicit corporum omnium naturas, & proprietates. Inde Philosophia moralis, quæ artem docet rectè vivendi. Postremò claudet agmen, quæ dux esse debuit, Metaphysica, generalissimum explicans conceptum entis, passiones, & diuisiones, ac demum in consideratione Intelligentiarum, & in primi Entis inquisitione totius Philosophiæ metas ponens.

PHILOSOPHIÆ PERIPATETICÆ LIBER PRIMVS. PHILOSOPHIA RATIONALIS, Siue Logica.

AD ORGANVM ARISTOTELIS.

PROLOGVS.

Logica di-
gnitas &
necessitas.

LEGANTER Philo lib. de agricultura, Philosophiam horto comparat, Physicam arboribus, Moralem fructibus, propter quos sunt arbores; Logicam sepi, quæ impedit ne in interiora irrepant errores, veluti fæz, quæ omnia fœdissimè depascantur. Meritò igitur paradisum hunc amœnissimum ingressurus, & Lectorem meum in eum introducturus, in hac primum parte Philosophiæ tradenda immoror sine qua caligant omnes scientiæ, intellectus sola parturit monstra, & luce sua destitutus veritatem dum inquirit, non inuenit nisi dubia, & mendacia. Hæc est enim, ut rectè differit Augustinus lib. 2. de ordine, cap. 13. disciplina disciplinarum; hæc docet docere, hæc docet discere; in hac se ratio ipsa demonstrat, atque aperit qualis sit, quid velit, quid valeat; scilicet sola scientes facere non solum vult, sed etiam potest. Illa quam Clemens Alexan

Prologus.

3

Alexandrinus lib. 6. Stromatum, recte appellat *δέρμα τῆς ανθείας*, murum & vallum veritatis. Illa quam Plato lib. 7. de Republ. contendit scientiarum omnium esse apicem, cæteras autem scientias eius comparatione non esse scientias, sed medium tenere inter opinionem & scientiam; quia scilicet illa est quæ hominis nobilissimam partem optimo modo perficit, intellectum videlicet, ut circa præstantissima obiecta ratiocinari possit absque vlo errore. Immerito autem Tertullianus lib. de præscriptionibus, cap. 7. eam vituperat, vocatque *artificem struendi, & destruendi versipellem: in sententias contentam, in conjecturis duram, in argumentis operariam contentionum, molestam etiam sibi ipsi.*

Totam autem hanc disciplinam Philosophiæ reliquæ præmitto ut pharum & lucernam splendidissimam, quæ dispellat à reliquis scientiæ huiuscæ partibus omnes tenebras, & caliginem omnem abigit; vnde mihi quinque disputationibus videatur commodissimè totam concludi posse. Prima de natura & proprietatibus huius habitus, quem constabit totum occupari circa directionem trium mentis operationum. Secunda de iis quæ spectant ad directionem primæ operationis, & sunt ens rationis, prædicabilia, prædicamenta. Tertia de secunda operatione mentis. Quarta de tertia mentis operatione. Quinta demum de demonstratione. Summulas autem volens hic præmitto, in quibus video nihil à me posse afferri, nisi quod à pluribus dictum esse video, & ad Tyronum deterrenda ingenia sèpius repetitum.

DISPUTATIO I.

De iis, quæ spectant ad naturam Logice.

PER cuiuslibet vera quidditas definitio illius necessariò continetur: constat autem definitio si bona est & legitima, genere, quod commune cum multis est; & propria differentia, quæ distinctiua est rei à qualibet alio, & ex qua potissimum innotescit. Cum igitur definitio vera Logice quam tractamus, ista sit, *Est habitus directius trium mentis operationum*, tum naturam plenè dixerit, cùm exposuero in quo genere habitum illa sit, quodnam illa obiectum habeat; à quo tamen vltimo placet ordiri, quia eo cognito facilis circa totum genus esse poterit resolutio.

QVÆSTIO I.

De obiecto Logice.

VIT liquidò habeatur quid illud sit, quod scientiam hanc in certa specie constituit & determinat, habéisque inter Doctores maximam controvérsiam, tria paucis exequor. Primi, quid & quatuorplex in scientiis sit obiectum. Secundi, quodnam sit obiectum materiale Logice. Tertiò, quodnam sit eius obiectum formale.

SECTIO I.

Quid, & quatuorplex sit generatim obiectum scientia.

DE huiusmodi obiecto plenè dispuo initio Metaphysicæ, nunc pingui solùm minerali explicò quid intelligi soleat nomine *Obiecti*, quid nomine *Obiecti materiale*, & *Obiecti formale*, quid nomine *Obiecti ad aquam*, & *Obiecti attributionis*.

Certum igitur primò est, obiectum potentia ali-

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

cuius, vel scientiæ alicuius illud appellari, *Circa Obiecti per quod aliqua scientia vel potentia occupatur per suos actus*. Ratio est, quia obiectum scientiæ vel potentie dictum est id, quod obicitur alicui scientiæ vel potentia: sed id, circa quod occupantur actus alicuius scientiæ vel potentia, illud ipsum est, quod illi obicitur, & proponitur ut circa illud exercet suos actus; est enim id quod scitur: ergo illud est obiectum scientiæ circa quod occupantur actus illius scientiæ vel potentia. V. g. obiectum potentie visus est corpus coloratum, quia est id, quod ab oculo videtur, & circa quod versatur ipsa visus. Et similiter corpus naturale, obiectum est scientiæ Physicæ, quia circa illud occupantur actus omnes Physicæ, quia tota Medicina occupat suos actus circa corpus ut sanabile.

Certum est secundò, obiectum scientiæ cuiuslibet aliud esse materiale, aliud formale. *Materiale res est ipsa quam scientia considerat, seu id quod non attingitur propter se ipsum, sed propter aliud. Formale est ratio secundum quam consideratur, id est id quod propter se ipsum attingitur, & alia propter ipsum. V. g. corpus est obiectum materiale visionis, color autem est obiectum formale, quia corpus non attingitur ab oculo nisi propter colorem.*

Ratio est, quia sicut in corpore illa pars est materialis, quæ communis est pluribus & indifferens ad diuersa specie corpora; pars vero formalis, quæ illam determinat ad certam speciem corporis, sic in obiecto illa vocatur pars materialis, quæ indifferens est ad diuersas scientias, ad quas pertinere potest; pars vero formalis ea, quæ illam determinat ad unam certam scientiam: v. g. *corpus* pertinere potest tum ad Medicinam, tum ad Physicam; sed *persimile* determinatur ad Medicinam, per *naturale* ad Physicam. Vnde argumentor. Pars illa obiecti est materialis, quæ est determinabilis; quæ vero est determinativa, pars est formalis: sed id quod consideratur à scientia, & non attingitur nisi propter aliud, est determinabile; ratio autem propter quam, & secundum quam cognoscitur, est pars determinativa: ergo res quæ cognoscitur à scientia est obiectum materiale; ratio autem secundum quam, & propter quam cognoscitur est obiectum formale.

Certum est tertio, duplex esse obiectum materiale; aliud enim est *complexum*, aliud *incomplexum*. *Duplex obiectum materiale.* Incomplexum vocatur obiectum materiale de quo, estque subiectum conclusionis scientificæ, seu id cuius

A

cuius

4 Philosophiæ Peripateticæ Liber I.

euers probantur proprietates in illa scientia. Complexum vocatur *objecrum* *materiale* *quod*, & est *integrum*, *conclusio* *demonstrativa*. Similiter obiectum *formale* dicitur esse *triplex*, *formale* *quod*, *formale quo*, *formale sub quo*. Ratio *formalis* *qua*, vocatur *ratio cognita*, seu id ex *objecro* *materiali* *quod cognoscitur*, seu *praedictum* *conclusionis demonstrativa*. Ratio *formalis qua*, vel ut loquuntur alij, *proper qua*, vocatur *ratio motiva*, & est *motuum* *determinans* *potentiam* *ad* *talem* *speciem*, *asensu*, seu est *cognoscibilitas* *objeceti*, vel *medius* *terminus*. Ratio *formalis sub qua*, est *conditio aliqua* *requisita* *ex parte* *objeceti*, sine *qua* non potest terminare *actum* *potentiae*, vel *habitus*.

Obiectum
adæquatum
& inadæ-
quatum.

Certum est quartò, obiectum scientiæ aliud esse *adæquatum*, aliud *inadæquatum*. *Adæquatum* illud est quod continet omnia, quæ per se tractantur in tali scientiæ, & in ordine ad quod omnia tractantur, ita ut quæcumque in ea per se tractantur, sint vel partes, vel *causæ*, vel attributa illius, vel certè ad illud dicant habitudinem. Vnde vocari etiam solet *objecrum attributionis*, ad quod videlicet omnia quæ considerantur à scientiæ, ita reuocantur, ut non considerentur nisi quatenus reuocantur. Neque approbo quod *Recentioribus* nonnullis placet, huiusmodi obiectum distingui ab *objecro* *adæquato*, quod nimur sic adæquat scientiam, ut nec ab ea excedatur, neque illam excedat: patet autem tale obiectum necessariò illud esse in ordine ad quod omnia sic tractantur, ut non tractantur nisi per ordinem quem ad illud dicunt: igitur obiectum attributionis est ipsummet obiectum *adæquatum*. Fatoe tamen obiectum attributionis minùs propriè illud aliquando appellari, quod est præstantius in obiecto scientiæ, & id cuius cognitio *præcipue* intenditur; sic enim *Deus* dicitur obiectum attributionis in *Metaphysica*, & *homo* in ipso *Physica*. Sed hac usuratio inopria est, quia verum obiectum attributionis illud est in ordine ad quod omnia tractantur in tali scientiæ. Obiectum *principaliatatis*, seu nobilissima pars obiecti adæquati, non est huiusmodi; nam tametsi ad illud omnia dicant ordinem, considerantur tamen etiam sine tali ordine.

SECTIO II.

De obiecto materiali Logice.

Triplex sen-
tentia.

Omnes quæ de parte materiali obiecti Logice variorum Doctorum sententiæ, reuocantur, nifallor, ad tria capita. Primo enim statuunt aliqui considerari à Logica res omnes, atque adeò Logicam esse vniuersalem quandam scientiam, omnia respicientem quæ fieri possunt. Alij ad solas voces expressiuas conceptum Logicam restringunt, quod communiter solet tribui Nominalibus, quanvis contrarium colligi posse videatur ex Ochamo tum initio Logice, tum in *primum* *diss. 1.* *quaest. 8.* Alij secundu[m] ponunt Logica obiectum aliud in solo intellectu existens, sed obiectum volunt sola considerari à Logica *enia rationis*, & *secundas* (ut ipsi vocant) intentiones. Tertio communius dici solet obiectum Logicae operationes esse ipsius mentis, atque adeò illud existere in solo intellectu, sed subiectu[m]; quod tamen non uno modo explicari solet, ut patet statim.

A. *Virum res omnes, aut sola voces sint obiectum Logice.*

Dico primò, neque res omnes, neque solas Conclusio
voces expressiuas conceptum esse partem ma-
terialem proximi, & directi obiecti Logicae.

Ratio triu[er]que partis conclusionis est sola de-
finitio proximi, & directi obiecti alicuius scientiæ;

Probatio
triviale
assertionis.

siquidem obiectum aliud est proximum, aliud remotum in qualibet scientia. Dicitur *proximum obiectum* illud quod per se terminat actum alicuius habitus, vel *potentiae*: *remotum* quod terminat

mediante alio; si enim *color* est obiectum proximum *potentiae* *visuæ*; *paries* autem est obiectum *remotum*, quia *color* per se terminat *visionem*, *paries* autem mediante colore illam terminat. Vnde conficitur argumentum. Illud non est proximum Logice obiectum, quod non terminat per se ipsum omnes actus Logice: *res omnes* non per se terminant ipsos actus Logice, qui omnes sunt cognitio[n]es operationum diligendarum, atque adeò terminant proxime ad operationes, *remotè* autem ad res: ergo *res omnes* non sunt proximum obiectum Logice, alioqui Logica non esset certa quadam & specialis scientia, sed generalis duntaxat affectio cuiuslibet scientiæ, quæ *Physica* esset, dum discurretur circa *corpora naturalia*, esset *Mathematica* dum versaretur circa *rerum mensuras*; *Methaphysica* propt[er] versaretur circa generalissima *entis* attributa, propt[er] abstrahunt ab omni materia, & possunt puris Intelligentis esse vel propria, vel illis communia cum corporibus; quod est excidere omne Logicam, & negare veram aliquam scientiam, quæ specialiter dirigat intellectum discurrentem, ne erret: sicut datur scientia quadam *Ethica*, quæ dirigit voluntatem, ne peccet.

C. Secundò de *Vocibus* eadem probatio est; obiectum enim scientiæ alicuius directum dicitur illud quod propter se ipsum primariò cognoscitur, non autem secundariò tantum, & propter aliud. Logica non versatur primariò circa solas *voces* propter ipsas, sed secundariò tantum, & propter operationes mentis, quarum sunt expressiuas; sola enim Grammatica *voces* primariò, & eorum significatio[n]es ac directionem considerat: ergo *voces* non sunt Logice obiectum, etiam inadæquatum; quod videtur repugnare *Sancto Thomæ* *primo de interpretat. lect. 1.* quod enim nullo modo consideratur nisi propter aliud, non est obiectum primarium, etiam partiale.

E. Obicitur primò. Hic syllogismus: Quidquid potest inesse multis, potest prædicari de multis: sed vniuersale potest inesse multis: ergo vniuersale potest prædicari de multis: sed illud est sine dubio actus Logice, versatur autem immediate circa *res*, non autem circa vllam mentis operationem: ergo actus Logice versantur immediate circa *res*, quæ propterea sunt immediatum obiectum Logice.

Prima obie-
ctio.

Resp. negando quod propositus ille syllogismus immediate versetur circa *res*, cum versetur circa prædicabilitatem vniuersalis, quæ pertinet ad operationes mentis; in d[icitu]r est operatio mentis. Esto autem immediate ille syllogismus versetur circa *ip[sas] res*, certè negari potest illum esse actum immediatum huius scientiæ, actum videlicet qui elicitur primò & per se à Logica; sed ad summum actus est mediatus, qui scilicet non elicitur propter se ipsum. Visio enim v. g. est actus immediatus po-
tentia.

Disp. I. Quæst. I. de Obiecto Logicæ. 5

tentia videntis; visio autem alibi actus est mediatus. Id autem quod specificat scientiam non est actus mediatus, sed actus immediatus & adæquatus. Ille vero syllogismus si spectat ad Logicam, spectat ut actus mediatus, non autem ut actus immediatus.

Obicitur secundò: hic actus [Definitio vocalis explicat naturam rei,] immediate versatur circa solas *voces*: est autem actus Logica: ergo actus Logica immediatè ac directè versatur circa *voces*.

Resp. illum actum indirectè duntaxat & secundariò spectare ad Logicam, non autem primariò & directè, quia non elicetur à Logica, nisi ut iuuet directio ipsarum mentis operationum.

S. II.

Vtrum materiale obiectum Logica sit Ens rationis, & secundæ intentiones obiectivæ.

Ens rationis **C**ertum est secundò, ens rationis vniuersaliter sumptum, ut dicam initio secundæ disputat. esse ens factum ab intellectu, & nullo modo existens à parte rei, seu est id, quod cogitatur ac si reuera esset; cum tamen neque sit, neque possit esse à parte rei: huiusmodi est chimara, vel hircoceruus. Ens autem rationis quod vulgo dicitur Logicum, plurimum differt ab ente rationis communissime sumpto; nihil enim illud est illud quam denominatio extrinseca ab operationibus mentis, per quas aliquid dicitur prædicatum, subiectum, definitio, diuisio, argumentatio, id est res ipsa prout denominatur esse genus, species, &c. & haec vocari communiter solent *secunda intentiones obiectivæ*, ad quarum intelligentiam

Prima & secunda intentionis nomen, licet voluntati tributari prout tendit in finem, sumi tam apud Dialeticos pro actu intellectus, vel pro eius obiecto; nam intendere non est aliud quam tendere in: cognitione autem est tendentia quadam in obiectum; ideo vocatur intentio formalis, obiectum autem ab ea cognitum vocatur intentio obiectiva, quæ vtraque iterum est duplex, prima & secunda. *Prima intentio formalis* est cognitionis rei secundum ea, que conueniunt illi à parte rei: *prima intentio obiectiva* est res cognita secundum ea, que conueniunt illi à parte rei. *Secunda intentio formalis* est cognitionis rei secundum ea, que conueniunt illi per intellectum, prout nimirum est cognita: *secunda intentio obiectiva* est res cognita secundum ea, que conueniunt illi per intellectum, & prout est cognita. Vulgo autem Dialetici quando secundas nominant *intentiones*, loquuntur de istis secundis intentionibus obiectivis. Hoc posito

Difficultas non est, *vtrum ens rationis illud chimaricum sit obiectum istud Logicae*, quod inquirimus, nemini enim venit vnuquam in mentem hoc assertere; nam Logica sic considerare omnes chimaras, inquit solum ens reale est aliquid scibile; entis vero facta non sunt scibilia. Si vero aliqua est scientia, cuius aliquid munus sit ens rationis considerare, illa est sine dubio Metaphysica, cuius obiectum est ens reale, quod commode ac adæquate nequit intelligi sine opposito ente rationis. Itaque illi omnes Doctores quibus placuit assertere, quod ens rationis sit obiectum materiale Logicae, voluerent tantum ens illud rationis, quod Logicum nominant, esse huiusmodi obiectum, id est denominatio illas generis, species, subiecti, prædicati, &c. seu ipsam obiecta prout deno-

A minantur subiecta, prædicata, definita, dicitur. Contra quos tamen

Dico secundò, *Ens rationis*, etiam *logicum*, & *secundas illas intentiones obiectivas* in nullo vero sensu dici posse obiectum Logica directum. Ita communissime tradunt Doctores infra citandi proximis operationibus formalibus. Repugnat autem cum omnibus Thomistis Masius, Vallæs, Sotus, Toletus.

Ratio autem primò est, quia entia illa rationis *logica* verè realia sunt entia, ut demonstrabo *secunda* disputa. vbi probabitur *denominationes extrinsecas* ab actibus intellectus realibus planè reales esse, cum nihil in eis sit factum. Sed eto vocentur illæ *denominationes subiecti, prædicati, & alia huiusmodi*, entia rationis, adhuc ostendo illas non considerari directè à Logica, sed secundariò tantum, & in ordine ad operationes mentis. Illud Solum considerari directè à Logica cui soli applicantur *præcepta Logicae*: sed solis operationibus mentis formalibus, non autem obiectivis, applicantur *præcepta Logicae*; nam v. g. illud est *Logica præceptum*: [Syllogismus in Barbara tribus constat propositionibus vniuersalibus affirmatiis;] quod *præceptum* est de syllogismo, atque adeò de vera mentis operatione: ergo Logica non directè ac primariò considerat *entia* illa rationis *logica*, & secundæ intentiones obiectivas. Et confirmatur, quia si Logica consideraret directè huiusmodi entia, necesse esset, ut ea, quæ Logica docet, verificarentur de illis, non autem de ipsis rebus realibus: sed non verificantur ea, quæ Logica docet de illis entibus rationis; nam v. g. cum dicitur *prædicatum affirmari debere de subiecto*, non licet tantum dicere *subiectum esse ipsum prædicatum*; sed tantum quod Petrus est homo: ergo manifestum est entia rationis indirectè tantum pertinere ad *logicum* considerationem.

Secundò si *ens rationis* *logicum* esset obiectum ipsius Logicae, deberet simili modo esse obiectum *Moralis*, aut etiam *Rhetorica*, aliarumque disciplinarum; sicut enim ex operationibus mentis resultat *denominationes extrinsecas*, per quam obiecta dicuntur genera, species, definita, diuisio, &c. ita ex operationibus voluntatis dicuntur honesta, in honesta, &c. in *Rhetorica* dicuntur tropi, figuræ, &c. sed obiecta illarum scientiarum non sunt entia rationis *moralia* vel *rhetorica*: ergo etiam obiectum Logica non est *ens rationis* *logicum*.

Tertiò probant eandem assertiōnem rationes omnes statim adducenda, quibus probabitur operationes mentis primò & per se considerari à Logica, cum illa non intendat aliud, quam eorum directionem; inquit illæ operationes prout dirigendæ, sunt aliquid scibile ab aliqua scientia, quæ non potest esse nisi Logica.

Obicitur primò, Nihil tractatur aliud à Logica, præter entia illa rationis *logica* & *obiectiva*; nam prædicabilia, prædicamenta, termini, enunciaciones, definitio, diuisio, argumentatio, entia sunt rationis *logica*: ergo *ens rationis* est adæquatum obiectum *materiale Logicae*.

Resp. distinguendo antecedens: nihil aliud tractatur primariò & directè à Logica, quam entia rationis, quæ vocantur *logica*, id est prout sunt entia rationis, nego; nihil tractatur aliud secundariò & indirectè, quatenus scilicet per illa significantur operationes mentis reales, concedo. Entia ergo illa rationis sunt obiectum Logica, duntaxat indirectum & secundarium, quia sunt id, quo significatur obiectum Logica directum.

A 3 **Obicitur**

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

Philosophiæ Peripateticæ Liber I.

Obiicitur secundò. Quæ cunque tractantur in Logica, tractantur sub consideratione entis rationis; Logicus enim agit de genere, specie, &c. nisi quatenus sunt obiectum diuīsum, definitum, &c. ergo ens rationis primò & per se à Logica consideratur. Vnde fit ut Logica appelletur scientia rationalis & sermocinalis, non autem scientia realis.

Resp. eodem modo ac priùs Logicam considerare se per huiusmodi entia rationis, non ut sunt obiecta definita, diuīsa, &c. sed quatenus per illa significantur operationes ipsæ mentis, quæ sunt definitio, diuīsio, & alia huiusmodi, quarum directionem Logica intendit.

Obiicitur tertio. Contrariorum eadem est disciplina: ergo Logica quæ realem definitionem considerat, agere debet etiam de finita, quæ reali opponitur; sicut Metaphysica, quæ considerat ens reale, considerat etiam ens rationis.

Resp. negando bonam definitionem opponi definitioni fictæ; nam opponitur reali definitioni, sed mala, sicut virtus realis opponitur vitio etiam reali; alioqui sequeretur Physicū qui agit de verò celo, agere etiam de cælo ficto. Ad probacionem negatur paritas; Metaphysica enim agit de ente reali ut est reale, id est mirum non est quod agit de ente ficto: Logica vero non agit de definitione ut realis est, sed ut bona est; id est non agit de definitione ficta.

S. I I I.

Vtrum obiectum Logice adæquatum sint tres mentis operationes.

Slobiectum adæquatum Logice, nec est aliquid existens realiter, neque aliquid existens fictè extra ipsum intellectum, ut probabam hactenus, sequitur ut in solo residat intellectu tanquam in subiecto, atque adeò ut sit aliqua mentis operatio, quod modò disputandum est, neque, ut monui nuper, explicari uno modo solet; alij enim solum syllogismum; imò & solam demonstrationem volunt esse obiectum istud totale: alij ponunt modum sciendi, id est diuīsionem, definitionem, & syllogismum, vel formalem, vel obiectum: alij omnes mentis operationes, saltē prout dirigendas, Logica aſſignant.

Dico tertio, neque solum syllogismum, aut etiam demonstrationem; neque solum modum sciendi, esse adæquatum obiectum Logice.

Priman partem cum Scoto, Alberto & pluribus Interpretibus Aristotelis negant Vaquez, Hurtado, Arriaga; plures autem communius affirmant mox citandi. Ratio autem primò est, quia prima & secunda mentis operatio, prout sunt totales operationes à tercia distinctæ, habent scibilitatem, & dirigibilitatem distinctam à dirigibilitate ac scibilitate terciæ operationis, sive illa sit sola demonstratio, aut etiam quilibet syllogismus. Vnde argumentor. Obiectum adæquatum attributionis alicuius scientiæ illud est, ad quod omnia referuntur: syllogismus & demonstratio non sunt huiusmodi; prima & secunda operatio tractantur à Logica, neque, ut sic, dicunt ordinem ad syllogismum & demonstrationem, alioqui non sunt totales operationes: ergo neque sola demonstratio, neque solus syllogismus sunt adæquatum obiectum Logice. Probatur minor, quia prima & secunda mentis operatio, prout totales, & indēpendentes à tercia, veram habent essentiam & veras proprietates: ergo ha-

A bent veram scibilitatem & dirigibilitatem ratione cuius possunt cognosci ab aliqua scientia: sed non cognoscuntur ab alia scientia quā à Logica: ergo illæ operationes habent scibilitatem propriam quam considerat Logica; imò si per impossibile Logica non consideraret tertiam mentis operationem, adhuc tamen considerare posset primam & secundam operationem.

Secundò: illud obiectum est Logica adæquatum, quo posito ponitur scientia Logica, & quo sublatō tollitur: sublatā tertia operatione adhuc tamen maneret Logica, nam adhuc tradi possent præcepta de definitione & enunciatione: ergo, &c. Et sanè operationes mentis eodem modo pertinent ad Logicam, quo operationes voluntatis pertinent ad

B Moralem, & corpus pertinet ad Physicam: sed quilibet actus voluntatis prout honestate informandi pertinent ad Moralem, non soli actus perfectissimi; & quodlibet corpus ad Physicam, alioqui solus homo est adæquatum obiectum Physicæ: ergo, &c.

Secunda pars modum sciendi negans esse obiectum totale Logica, contra Fonsecam, Masiū & Conimbricenses, eget explicatione. Modus enim sciendi, alius est formalis, alius obiectivus. Modus sciendi formalis sunt ipsæ operationes intellectus, quibus traduntur præcepta diuidendi, definiendi, argumentandi. Modus sciendi obiectivus est obiectum, quod definitur, diuiditur, & argumentatione

C concluditur, v. g. homo, est obiectum definitum, diuīsum, &c. Tres igitur illi actus intellectus, definitio, diuīsio, argumentatio, dicuntur modi sciendi, seu instrumenta sciendi, qui illis vti possumus ad recte cognoscendum, & ad tradendas certas quasdam regulas quibus perficiatur directio operationum mentis, id est operationes quæ dirigunt tradentes præcepta: modus enim sciendi formalis est ipsam notitiam directiua, quam habemus de actibus recte faciendis. Vel certè sunt actus ipsam intellectus obiectivè considerati cum regulis & præceptis sue directionis, quo pačto se habent idealiter ad dirigendas singulas operationes in ultimo actu. Quoties igitur asseritur, obiectum Logica esse modum sciendi, significatur quod idea & regulæ seu præcepta definiendi, diuidendi, argumentandi, primariò & adæquatè à Logica considerentur; hoc autem negavit conclusio.

Primo quia, ut nuper argumentabam, illud quod Prima ratio, non omnia complectitur, quæ tractantur in aliqua scientia, non est obiectum scientie: sed tres modi sciendi, sive præcepta definiendi, diuidendi, argumentandi, non complectuntur omnia quæ tractantur primariò & per se à Logica, cùm illa tractet etiam vniuersalitatem, categorias & enunciationem, præciso ordine, quem dicunt ad præcepta definiendi, diuidendi & argumentandi; sunt enim, ut sic, aliquid scibile: ergo tria illa instrumenta sciendi quibus traduntur vel significantur præcepta definiendi, diuidendi, argumentandi, non sunt adæquatum Logica obiectum.

Secundò illud non est directum obiectum Logice, Secunda ratio, cuius cognitione non primariò & propter se ipsam intenditur à Logica, sed refertur ad aliud: modus sciendi cognoscitur à Logica propter operationes mentis, non autem propter se ipsum; nam omne instrumentum refertur ulterius ad rem cuius faciendæ est instrumentum; modus autem sciendi seu præcepta sunt instrumenta operationum recte faciendarum; ergo ad illas refertur, non autem intenduntur propter se ipsa, atque adeò non sunt directum obiectum Logice; sic enim in omnibus artibus & scien-

Conclusio
bipartita.

Syllogismus
non est ob-
iectum to-
tale.
Prima pro-
batio.

Disp. I. Quæst. I. de Obiecto Logicæ.

7

scientiis practicis, obiectum earum non sunt instrumenta, quibus perficiuntur operationes artium, sed ipsam opera, v.g. obiectum pictura non sunt penicilli, obiectum artis scribendi non sunt calami, quia scilicet reducuntur ad opera, propter quæ assumuntur. Idem ergo affirmandum est de Logica, ad quam secundariæ & reductiæ pertinent præcepta; non considerantur autem primariæ & directæ, & multò minus adæquatæ.

Prima obie-
ctio.

Obicitur primum: illud est obiectum adæquatum & attributionis in aliqua scientia, ad cuius notitiam perfectam, tanquam ad finem ultimum aliorum obiectorum, per se, & ex natura ordinatur; ad quod nimis omnia referuntur. Huiusmodi est demonstratio & tertia operatio; nam cognitio pars essentialiter referuntur ad cognitionem totius: operatio autem prima & secunda partes sunt demonstrationis: ergo sola demonstratio, & tertia operatio est obiectum adæquatum Logice.

Resp. primam & secundam operationem considerari posse, vel ut sunt tota quedam completæ, vel ut sunt partes tertiae operationis: quando considerantur ut tota quedam, non referuntur ad tertiam operationem; quid enim obstat, quo minus possim considerare definitionem hominis non cogitando ex vlo syllogismo, sicut consideratur numerus quaternarius ut numerus totalis, & est pars octonarij. Et clarè hoc ostenditur in Angelis, qui discursum non habent, & tamen habent definitionem. Patet ergo distinguiri debere minorum: ad demonstrationem referuntur prima & secunda operatio ut sunt partes, concedo; prout sunt tota, nego.

Secunda obie-
ctio.

Obicitur secundum: illud est obiectum attributionis scientia quod est ultimus finis scientiæ per se primæ appetibilis: sola demonstratio est eo modo finis Logice per se ultimæ appetibilis: ergo sola demonstratio est obiectum adæquatum Logice. Probatur minor, illud solum est ultimus finis per se ultimæ appetibilis, quod solum ultimæ perficit & satiat potentiam, id est per quod totum obiectum percipitur, in quo quiete appetitus potentia: illud est sola demonstratio: ergo illa sola est finis.

Resp. finem ultimum duplum posse intelligi, primum enim significat finem simpliciter ultimum, ad quem referri possunt alia omnia; secundum significat finem adæquatum, qui non solum includit finem simpliciter ultimum, sed etiam plures alios fines secundum quid ultimos. Obiectum adæquatum attributionis est finis eius adæquatus; finis autem simpliciter ultimus est obiectum primarium, quod appellant obiectum principi literis. Hinc ad formam argumenti distinguuntur majora: illud est obiectum scientiæ quod est finis adæquatus per se ultimæ appetibilis, concedo; quod est finis simpliciter ultimus, seu primarius, nego. Demonstratio est finis Logice adæquatus, nego; simpliciter ultimus, concedo: nam etiam principaliiter intendat demonstrationem, intendit tamen etiam per se, licet minus principaliter, reliquas omnes operationes.

Tertia obie-
ctio.

Obicitur tertium: finis Logica est tradere modum sciendi: sed modus sciendi est sola demonstratio: ergo illa sola est finis ultimus Logice. Confirmatur, si nulla esset demonstratio, prima & secunda operatio non possent sciri; quia sola demonstratio est scientia: ergo prima & secunda operatio non habent scibilitatem distinctam à scibilitate demonstrationis.

Resp. distinguendo maiorem: finis adæquatus

A Logica est tradere modum sciendi, qui est demonstratio, nego; finis simpliciter ultimus & primarius, concedo: Logica enim considerat etiam alios modos sciendi. Ad confirmat. nego antecedens & consequentiam. Antecedens, quia prima & secunda operatio possent sciri, saltem ab Angelis, etiam si nulla esset demonstratio. Consequentiam, quia sequeretur alias scientiæ non habere obiectum distinctum, à demonstratione.

Instabis: operationes mentis non pertinent ad instantiam Logicam nisi prout sunt modi sciendi & differendi: sed non sunt modi sciendi nisi definitio, divisionis, & demonstratio: ergo illæ sola pertinent ad Logicam.

B Rel. distinguendo maiorem: operationes mentis non pertinent ad Logicam nisi prout sunt modi sciendi; si per modum sciendi significatur quatenus sunt viles scientiæ, concedo; si significatur quatenus per illas potest aliquid scientiæ cognosci, nego maiorem; contrarium enim demonstratum est.

Dico quartum, tres mentis operationes, *principia Apprehensionis* videlicet, *Enunciationem*, & *Syllogismum* esse verum, & adæquatum obiectum Logice. Hæc est inter Doctores hodie communissima sententia, quam tradidit huc dubio S. Thomas in *libris de interpretatione*, & primo posteriorum: sequuntur Caietanus, Suarez, Averroë.

C Primum enim sic probant rationes omnes, qui *Prima probatio.* bus improbat sunt aliae omnes sententiae, quæ *Prima probatio.* obiectum Logice ponunt vel aliquid extra intellectum realiter existens, aut etiam obiectum; vel aliquas tantum operationes existentes subiectum in intellectu, sequitur enim ex eo quod Logica versatur primariæ & directæ circa omnes mentis operationes. Deinde multæ quoque aliae rationes idem probant.

Secundum enim omnes conditiones obiecti adæquati conueniunt tribus mentis operationibus; probant nam ad eas referuntur omnia illa quæ tradit Logica, & singulæ per se primæ, cùm singulæ propriam habeant scibilitatem, & dirigibilitatem distinctam ab omni alia dirigibilitate, ac scibilitate cuiuscunq; alterius; sunt enim entitatis totales independenter à quolibet alio. Quidquid autem est ens independenter ab alio, est scibile independenter ab alio. Præterea illud est obiectum materiale cuiuscunq; habitus, tum artificiosi, tum scientiæ, in quod formam suam artifex inducit: *Secunda probatio.*

D Aurificis v.g. subiectum dicitur esse aurum, quia figuram v.g. valis aut annuli Aurifex in illud inducit: Logica suam formam, id est restitutionem inducit in omnes mentis operationes: ergo illæ sunt obiectum materiale Logice. Neque dicas *Tertia probatio.* in attributis esse verum, non in scientiis: nam artis materia id est id, in quod ars suam inducit formam, quia ars est habitus operatius: scientia practica est etiam habitus operatius: ergo in scientia practica æquæ ac in arte illud est obiectum proprium, in quod scientia illa suam formam inducit.

E Denique omnis habitus per se institutus ad dirigendas operationes humanas, habet pro suo subiecto illas operationes; sic enim *Salatio* est obiectum artis saltaricis; *cantus*, *Musica*; artis pingendi, *pictura*; scientia Moralis respicit omnes operationes voluntatis capaces moralitatis & directionis. Logica instituta est per se ad dirigendas operationes intellectus: ergo illæ operationes sunt proprium eius obiectum.

F Obicitur primum, *Mentis operationes non sunt* *Prima obie-*
obiectio.

A 4

8 Philosophiæ Peripateticæ Liber I:

obiectum Logica nisi prout sunt capaces directionis: prima mentis operatio nullius directionis est causa, cum sit simplex apprehensio, vnde tres, ut dixi, assignantur modi sciendi, Definitio, Diuisio & Argumentatio: ergo prima mentis operatio non est obiectum partiale Logice.

Resp. primam mentis operationem esse capacem vera directionis, ut contra Hurtadum recte probant multi Recentiores; tunc enim habet rectitudinem quoniam explicitè ac clare rem apprehendit; cum distinctè concipit ea quæ in se distincta sunt; cum quarentes propriam rei alicuius essentiam inuenire, reuerat illam assequimur, seu quando est clara, distincta, & propria; tunc autem in ea non est rectitudo, quando est obiecta, id est dum non considerat singulas partes, & gradus essentiales rei alicuius; quando confusa, id est dum ea, quæ sunt distincta, considerat ut aliquid unum; quando impropria, id est dum querens proprium rei alicuius conceptum, accipit aliquid ei repugnans, ut cum apprehendit Angelum ut corporeum. Si ergo prima operatio fieri potest recta & non recta, capax esse potest directionis.

Secunda obiectio.

Obicitur secundò: scientiæ distinctæ habent obiecta realiter distincta: mentis operationes pertinent ad Physicam, cum sint actiones animæ: ergo non pertinent ad Logican.

Resp. distinguendo maiorem: scientiæ distinctæ habent obiecta realiter distincta, nego; habent obiecta distincta formaliter, concedo, id est singula habent rationes formales sibi proprias, quæ ab aliis non considerantur. Nam ex omnibus ferè scientiis & potentissimis constat, illas esse distinctas, tametsi obiecta earum realiter distincta non sint; præsertim si sint obiecta solum materialia; imò & obiectorum etiam formalium distinctio solum per intellectum satis est ad realem distinctionem habituum & potentiarum, ut probabitur suo loco. Logica igitur à Physica distinguitur, quia considerat operationes mentis sub aliqua ratione formali, sub qua non considerat illas Physicæ; & de hac mihi modò querendum est.

SECTIO III.

De formalis obiecto Logica.

Status quæstionis & diversæ sententia.

Habemus materiam adequantam circa quam tota occupatur Logica consideratio. Nunc, quia illa eadem spectare potest ad alias scientias, inquirendum superest, secundum quam rationem ita consideretur à Logica, ut illius propria omnino sit: quæ ratio dicetur obiectum formale Logica.

Conveniunt quidem omnes, rationem illam formalem, esse rectitudinem operationum mentis, sed in ea explicanda sunt divergi Doctorum sensus. Alij appellant dirigibilitatem, id est, capacitatem rectitudinis, & operationem ut dirigibilem esse volunt obiectum totale. Alij rectitudinem, quatenus est idea & regula: totale autem obiectum esse volunt operationes mentis ut directivas aliarum. Alij rectitudinem iam perfectam & in facto esse. Denique alijs rectitudinem ut actu faciendam, & operationem rectam ut faciendam, sive in ipso fieri; quæ omnia ut perspicue dissoluam, de singulis breuiter dicam quod sentio.

Operatio dirigibilis non est obiectum adæquatum Logica: neque dirigibilitas obiectum eius formale, si operatio dirigibilis significet operationem prout capax est directionis, seu prout potest fieri recta; & dirigibilitas

A significet solum capacitatem rectitudinis. Ante quam probetur assertio, quam multi negant Recentiores:

Obserua rectitudinem artificioam operationum mentis non esse aliud, quam entitatem ipsius operationis prout connotat regulam recte operandi, cui est conformis: sicut rectitudo in actu morali, quæ honestas dicitur, est actus ipse voluntatis prout connotat regulam bene operandi, cui est conformis; sic enim rectitudo mentis, operationum est connotatio conformitatis cum regula, inseparabilis secundum entitatem ab operationibus. Regula porrè illa nihil est aliud quam idea faciens syllogismos, definitiones, diuisiones, &c. Itaque directio mentis operationum, est qua illæ sunt conformes regula: dirigere vero est facere ut sint definitiones, syllogismi, &c. Operatio ergo dirigibilis, est operatio ipsa prout fieri potest conformis regula; & hanc negauit esse adæquatum Logica obiectum.

Primò enim ratio formalis in scientiis practicis, Prima probatio.

& forma artis in artefactis est illud ipsum, quod ars vel scientia practica introducit in suum subiectum, sive in materiam: sed id, quod Logica inducit est rectitudo, non autem dirigibilitas: ergo ratio formalis obiecti Logica non est dirigibilitas, sed ipsa rectitudo. Maior videtur perspicua, quia id, quod ars, vel scientia inducit in suum subiectum, est illud ipsum, quod scientiam determinat ad tale subiectum, & quod subiectum determinat ad talem scientiam; quod est esse obiectum formale. Minor ergo probatur, quia dirigibilitas reperitur in operatione ante quamcumque considerationem Logica circa ipsam: ergo dirigibilitas non est id, quod Logica inducit in operationem, sed rectitudo.

Secundò illud sibi obicit Logica, quod primò & per se facere intendit, & facit: sed non intendit primò & per se, nec facit dirigibilitatem in operatione: ergo dirigibilitas non est id, quod Logica sibi obicit. Probatur maior: scientia practica ideo cognoscit obiectum, quia illud facit; imò illud cognoscit ut faciat: ergo scientia illud cognoscit, quod facit.

Obicitur primò. In hoc scientia practica differt Prima obiectio.

à scientia speculativa, quod scientia practica non supponat suum obiectum iam factum, sed in fieri: sed operatio recta est obiectum iam factum, sola verò dirigibilis est in fieri; nam operatio recta est operatio iam perfecta, & non amplius perfectibilis: ergo sola operatio dirigibilis est obiectum Logicae.

Resp. nomine recta operationis non significari operationem, quæ iam facta est recta, ut constabit ex dicendis; & nomine operationis dirigibilis non significari eam, quæ sit actu recta, sed eam quæ potest fieri recta, seu quæ capax est rectitudinis. Vnde sola hic de vocibus potest esse controversia.

Obicitur secundò. Operatio dirigibilis ut sic, est aliquid scibile: ergo pertinet ad aliquam scientiam, quæ sine dubio sola potest esse Logica. Imò illud est obiectum scientiæ, circa quod illa versatur ad aliquid efficiendum: Logica versatur circa operationem dirigibilem, ut faciat illam directam: ergo, &c.

Resp. vitroque illo argumento probari, quod operatio dirigibilis pertinet ad Logicam tanquam obiectum materiale; non probari, quod pertineat ad eam ut obiectum formale. Nam obiectum materiale illud est, circa quod scientia versatur, ad aliquid efficiendum circa illud.

Obicitur tertius. Obiectum formale in scientiis practicis, & in artibus est res aliqua operabilis modo Tertia obiectio.

operabilis,

Disp. I. Quæst. I de Obiecto Logicæ. 9

operabili: sed operatio mentis ut operabilis est, operatio dirigibilis: ergo, &c. & confirmari potest, quia hoc eodem loquendi modo solent explicari obiecta aliarum scientiarum, & artium, v. g. obiectum Medicinæ est corpus *sanabile*, non corpus *sanatum*, aut *sanandum*. Obiectum item potentiarum sic dicuntur, v. g. obiectum intellectus, est ens *intelligibile*; obiectum oculi est corpus *visibile*: ergo illa operatio, qua pertinet ad Logicam, est operatio dirigibilis.

Resp. negando, obiectum habitus practici esse illud *operabile*, quod significat ipsam rem propter *potest fieri*; sic enim illud pertinere non potest ad habitum practicum, qui necessariò inducit suam rationem formalem in obiectum; illam operabilitatem inducere non potest. *Operabile* igitur consideratum modo operabili, significat rem ipsam propter debet fieri, & auctu sit: operatio autem dirigibilis est operatio quatenus potest fieri recta; quod Logica supponit, non facit. In aliis quoque habitibus & potentiis *operabile* debet explicari; nam obiectum Medicinæ non est corpus ut potest fieri *sanum*, sed corpus quod fit & debet fieri *sanum*. Obiectum intellectus practici non est *ens* quod potest intelligi, sed *ens* quod debet intelligi & intelligitur auctu. Obiectum intellectus speculativi est *ens* quod mouere potest intellectum. Idem statuendum est de oculo.

Dico secundò, operationem mentis ut directi-
um, seu propter est idea operationis recte facienda,
non esse obiectum formale Logicæ. Contra Val-
lum, & eos omnes qui ponunt modum sciendi,
entia rationis Logica, id est præcepta, esse obiectum Logicæ. Vnde probari debet omnibus rationibus contra ipsos allatis *scissione prima*, & nuper contra *operationes dirigibiles*: valent enim eodem modo contra operationes directivas.

Primo enim ratio formalis illa solum est in scientiis & artibus, quam illæ inducunt in suam materiam: huiusmodi non est operatio directiva, seu ratio idea, quam Logica supponit, non facit. Deinde in hoc scientia practica differt a speculativa, quod ista cognoscet tantum obiectum suum, non autem illud operatur. Vnde arguo. Logica cognoscit tantum operationem directiuvam, non illam facit: obiectum Logica non cognoscitur duntaxat, sed etiam sit à Logica: ergo illa operatio directiua non est obiectum Logicae proprium & adiquatum.

Obiicitur primò. Illud est obiectum Logicae, cuius principia & passiones traduntur à Logica: huiusmodi sunt operationes directiue, seu præcepta: ergo, &c. Probatur maior, quia in Logica, quæ scientia est, debet ponи obiectum non sicut in artibus, sed sicut in scientiis ponи sicut: sed in scientiis aliis, obiectum illud assignatur, cuius principia, & passiones in ea considerantur: ergo & in Logica. Probatur nunc minor, quia certum est principia, partes & passiones definitionis, divisionis, & demonstratio-
nis considerari à Logica; illæ autem instru-
menta sunt sciendi: ergo Logica considerat principia, partes, & passiones operationum directiuarum.

Resp. negando illud esse obiectum scientiæ pra-
etice, cuius passiones & principia considerat talis scientia: nam hoc est obiectum talis scientiæ, in quo inducitur forma scientiæ; illud videlicet est, in quo ars & scientia conueniunt, quod formam suam utique inducat in suum subiectum: sed scientia necessariò & scientifice; ars, vero contin-
genti, & non ubique eodem modo. Obiectum igitur Logicae debet assignari sicut in scientiis pra-

ticis, non sicut in speculatiis; atque ad id quod sit à Logica est obiectum eius.

Obiicitur secundò. Illud est obiectum scientiæ, Secunda quo posito, ponitur scientia; quo sublatu, tollitur? sed positis præceptis ponitur scientia logica, sublati tollitur; positis enim præceptis, sublati aliis quibusunque, dirigentur operationes aliarum scientiarum; sublati præceptis non dirigentur: igitur sola operationes directiua, seu præcepta sunt obiectum Logicæ.

Resp. distinguendo maiorem. Illud est obiectum scientiæ quo posito, ponitur quasi in actu primi & incompletè, nego; quo posito ponitur in actu secundo & completè, concedo. Positis præceptis factor poni solum incompletè, & in actu primo Logicam; nego poni eam in actu secundo & comple-
tè; positis enim præceptis poterunt dirigi operatio-
nes aliarum scientiarum à Logica, scilicet, que circa illas operabitur & applicabit præcepta sua opera-
tionibus earum. Sed non dirigentur tamen auctu, si sola sint præcepta.

Obiicitur tertio. Illud est Logica obiectum, quo Tertia Logica suum assequitur proprium finem, seu cuius cognitione scientia suas dirigit operationes: Logica suum finem assequitur cognitione præceptorum: ergo, &c. maior est clara, nam idem est obiectum scientiæ, & auctu eius præstantissimi: obiectum auctu Logica præstantissimi est id, quo scientia suum fi-
nem assequitur: ergo illud est etiam obiectum scientiæ.

Resp. distinguendo: id, quo scientia formaliter assequitur suum finem est proprium obiectum scientiæ, concedo; nam in practicis, ut habetur ex Philosopho, *finis & obiectum in practicis unum sunt*; illud quo scientia efficienter assequitur suum finem est eius obiectum, nego. Idea cum sit in genere causæ solum efficiens, est quidem id, quo scientia vel ars efficienter assequitur suum finem, sed non est id, quo illum assequitur finem formaliter.

Dico ergo tertio, formale obiectum scientiæ Logicæ est rectitudo in fieri, obiectum vero adiquatum est ipsa operatio recta, non in facto esse, sed in fieri, seu operatio ipsa recta facienda, quæ scilicet non solum fieri potest, sed sit & debet fieri recta?

Dic omnino explicari debent omnes, qui ponunt obiectum Logica operationem dirigibilem, & directam.

Ratio autem primo est, quia huiusmodi opera-
tionibus ut dirigendis conditiones omnes conve-
niunt obiecti practici: ergo illud est eius obiectum: ergo tales operationes sunt obiectum Logicae quæ practica est, ut probabo. Probatur antecedens, quia conditiones quatuor sunt. Prima, ut illud sit aliquid unum: secunda, ut distinguat scientiam à quilibet alio: tertia, ut primo & per se intendatur à scientia, reliqua vero propter ipsum: quarta, ut illud sit ali-
quid operabile ut sic. Hæc omnia conueniunt opera-
tioni recte ut facienda, est enim ut sic aliquid unum; distinguit Logicam ab aliis scientiis, ad illam reuocantur omnia, quæ tractantur in Logica; & est aliquid operabile, cum non supponatur facta, sed auctu sit & fieri debeat recta hic & nunc. Ergo illa operatio recta propter in fieri est verum obiectum Logicae.

Secundò, ut nuper argumentabar, illud scientiæ secunda ratio practica obiectum est, quod illa scientia primo & per se intendit facere & facit. Logica primo & per se intendit facere, & facit operationem rectam: ergo illa est, &c.

Denique sequitur ex refutatione data omnium Tertia ratio aliarum sententiarum, si enim nec operatio dirigibilis.

10 Philosophiæ Peripateticæ Liber I.

bile, neque directa in facto esse, neque directiva, A
est obiectum Logica; sola operatio recta in fieri,
sua facienda est tale obiectum. Probatum est ha-
ctenus, illas operationes non esse Logica obie-
ctum: ergo sola hoc habet operatio directa in
fieri.

Prima obie-
ctio.

Obiicitur primò: illud est obiectum scientia, quod primò & per se intenditur à tali scientia, quo posito ponitur, & per quod assequitur formaliter suum finem: operatio recta in facto esse huiusmodi est, nam illam intendit sine dubio Logica primò & per se, illa posita ponitur Logica, & per eam Logica suum proprium finem assequitur: ergo Logica obiectum est operatio recta in facto esse.

Resp. distinguendo maiorem: obiectum illud est in scientiis practicis, quod primò & per se intenditur, &c. si sit aliquid in facto esse, negatur; si sit in fieri, concedo. Illud enim quod scientia primò & per se intendit, si sumatur propt iam factum, est obiectum scientia speculatoria, non est obiectum scientia practica, sed illud idem propt est in fieri. Idem ad alia respondeo, quo posito ponitur scientia, per quod assequitur formaliter suum finem.

Instans.

Instabis: in practicis finis & obiectum idem sunt: sed Logica finis est operatio recta in facto esse: ergo illa est obiectum eius.

Resp. Obiectum practicum posse considerari vel in fieri, vel in facto esse, vnde distinguuntur maior, in practicis obiectum & finis in fieri sunt idem, concedo: obiectum & finis in facto esse idem sunt, nego. Finis autem in facto esse ipsius Logicae opera-
tio est recta, sed non est finis in fieri, vnde nec est obiectum eius.

Secunda obie-
ctio.

Obiicitur secundò: illud non est obiectum practicum, quod non est aliquid operabile: sed opera-
tio, quæ debet fieri recta non est aliquid opera-
bile: ergo non est obiectum practicum. Probatur minor, illud non est aliquid operabile, quod supponitur in operationibus ante quancunque considerationem logicam: sed operationes supponuntur debere fieri recta ante quancunque considerationem logicam: ergo non sunt aliquid operabile.

Tertia obie-
ctio.

Resp. debitum rectitudinis, aliud esse proximum, aliud remotum. Proximum est illud quo opera-
tiones dicuntur fieri recta in fieri, remotum est illud quo dicuntur exigere ut siant rectæ, & hoc non est aliquid operabile in operationibus mentis; debitum autem proximum est aliquid operabile, & est obiectum Logica: distinguunt ergo minor, operationes supponuntur debere fieri rectæ ante quancunque considerationem logicam, supponuntur debere remotè, concedo; debere proximè, nego.

Obiicitur tertio: quando Logicus dormit habet verè Logicam, cuius aliquid est obiectum: sed tunc nulla est operatio in fieri: ergo obiectum Logica non est operatio in fieri.

Resp. per operationem in fieri me intelligere operationem, que si recta quando erumpit in actum operatio habitualis. Quando ergo dormit Logicus, & Logica habitualis non erumpit in actum, tunc etiam operatio recta in fieri est obiectum Logica, id est operatio, quæ fit recta dum Logica in actum erumpit.

QVÆSTIO II.

De habitu Logica.

Exposui haec tenus obiectum proprium huius disciplinae, quo continetur eius differentia, ex eius autem notitia facillime colligitur tota illius natura & proprietates: cum enim habitus intellectus, qui vocantur virtutes, quinque à Philosopho numerentur, intellectus, sapientia, scientia, prudentia, & ars, meritò queritur ad quem ex habitibus illis Logica pertinet, quæ sine dubio verum semper infallibiliter attingit, atque adeò virtus est intellectualis: constat verò illam non esse intellectum, quæ habitus est primorum principiorum; nec sapientiam, quæ sola est Metaphysica, nec prudentiam, quæ solos actus voluntatis dirigit; supereft ut illa non sit nisi vel ars, vel scientia. Hoc ergo ut iudicari rectè possit, quatuor video necessaria: primò qualis fit Logica diuīsio in Docētē & Vīētē: secundò an illa sit scientia; tertīo an sit practica, an speculatoria: quartò an sit ad alias acquirendas scientias necessaria.

Virtutes in-
tellectuales.

SECTIO I.

Quotuplex fit Logica.

Certum est primò tripliciter diuidi solete Logi-
cam. Primo in naturalem, & artificiosam: se-
cundò in actualē & habitualem, tertīo in docē-
tē & vīētē. Logica naturalis est ipsam
intellectus quo apprehendimus, iudicamus, dis-
currimus: seu ipsum lumen naturale dictans quo-
modo discurrentem sit, quis syllogismus sit re-
ctus. Artificialis est disciplina quādām qua in-
struit intellectus ad exercendas rectē suas opera-
tiones, & qua ipsæ operationes diriguntur. Et hæc
diuiditur in actualē, quæ actus est intellectus
quo scimus quomodo definendum, enunciandum,
argumentandum sit: & habitualem, quæ
est qualitas producta in intellectu per tales actus,
& promptum reddens ad eos facilē repetendos. So-
letque communiter diuidi in docētē & vīētē,
de qua sola diuīsio hīc disputatur.

Triplex Lo-
gica diuīsio.

Certum enim secundò est multipliciter à Docto-
ribus explicari hanc diuīsionem; primò enim illi
omnes qui ponunt præcepta esse obiectum Logi-
ca, volunt Logicam Docētē illam esse, quæ tra-
dit præcepta, & ideam rectæ operationis: Vīētē
est alias omnes scientias, quatenus vīētūt Logica
præceptis. Secundò alij cum Fonseca volunt totam
Logicam esse docētē, solam autem partem illam,
quæ topica est vocari vīētē. Tertiò communius
dicitur totam Logicam esse docētē, & totam esse
vīētē, sub duplii respectu. Pro qua sententia
omnino vera.

Triplex ex-
plicatio Lo-
gica docen-
tis & vīētēs.

Dico primò, Logican docētē esse totam Logi-
cam, quatenus in genere tradit modum ratiocinandi, nulli certæ materiæ illum applicans; & eandem
totam esse vīētē, quatenus huiusmodi præcepta
certæ alicui materiae aliarum scientiarum applicat.
Ita post S. Thomam opusculo 70. q. 6. art. 1. & Scotum quæst. i. in prædicantia, docētē Sotus, Toletus,
& alij commun. hīc: hoc autem antequam probem.

Obserua reperiri duo in qualibet demonstra-
tione, materiam videlicet & formam: materia est id, de
quo fit demonstratio, ut homo, Angelus, &c. quo-
rum

Quælibet
demonstra-
tio duo
contineat.

Disp. I. Quæst. II. de Habitu Logicæ.

11

rum aliqua demonstratur proprietas, forma seu artificium est dispositio recta terminorum, ita ut sequatur conclusio. Qualibet vero demonstratio secundum materiam pertinet ad propriam scientiam, secundum artificium pertinet ad Logicam, quæ tunc vocatur vtris, quando formam artificiosam tribuit operationi alicui aliarum scientiarum. Habet ergo Logicam docentem cum dicas generatim v. g. syllogismum constare debere tribus terminis sic, vel sic dispositis: cum vero actu rem quamplam definiimus, aut aliquem confincimus syllogismum, habemus Logicam vtrensem.

Prima probatio. Ratio ergo assertoris est primò, quia illa est Logica vtris qua dat facilitatem ad operandum: tota Logica hoc facit, non autem alia scientia, vel pars tantum aliqua Logicæ: ergo tota Logica est vtris, non autem alia scientia, vel pars vna Logicæ probatur minor, impossibile est ut aliqua scientia practica tradat modum operandi, & non der facilitatem ad operandum: sed tota Logica quatenus docens præcepta, tradit modum operandi: ergo tota Logica dat facilitatem ad operandum, ergo eadem tota Logica est vtris & docens.

Secundò, si alia scientia propt Logicæ vtruntur, essent Logica vtris, non esset bona Logica diuisio in vtrensem & docentem, quam tamen omnes approbant veteres & noui Philosophi. Probatur hoc sequi. Ad bonam diuisionem exigitur, ut membrum diuidendum contineatur in toto diuisio, sed si Logica vtris sunt alia scientia, non continebitur in ipsa Logica: ergo male Logica diuidetur in docentem, & vtrensem, que non est Logica; sicut substantia male diuidetur in substantiam & accidens.

Obiicitur primò. Hic actus, [Definitio est oratio explicans naturam rei,] vel pertinet ad Logicam docentem, vel ad Logicam vtrensem: ad neutram pertinet: ergo illa non est bona diuisio. Primum enim non pertinet ad docentem, quia est exercitium definitionis, definit enim quid sit definitio; Logica autem docens non elicit ullos actus. Non ad vtrensem, Logica enim vtris supponit Logicam docentem: iste autem actus cum supponatur esse omnium primus, nihil supponit. Deinde si actus iste pertineret ad Logicam vtrensem, esset reflexus supra se ipsum, quod est impossibile: ergo illa diuisio non est bona.

Resp. Logicam vtrensem esse illam, quæ applicat præcepta certæ materie pertinenti ad alias scientias, vnde dico hunc actum, [Definitio est oratio explicans naturam rei,] pertinere ad Logicam docentem, quia non est exercitium præcepti applicatum materie aliarum scientiarum. Logica ergo docens elicit multos actus, qui sunt præcepta, sed non elicit actus quos applicat materie aliarum scientiarum.

Obiicitur secundò, si Logica vtris esset ipse habitus Logica, alia scientia non essent ratiocinativa, sive non essent scientia. Si enim vna scientia efficieret omnes demonstrationes, illa sola sine dubio esset scientia.

Resp. distinguendo, si Logica vtris esset ipse habitus Logica, alia scientia non essent perfectè ratiocinativa, nec perfectæ scientia sine Logica artificiali, concedo; non essent imperfectè ratiocinativa scientia sine Logica illa artificiali, cum præfatio tamen Logica naturalis, nego. Neque hinc sequitur quod sola Logica sit perfecta scientia, sed tantum quod sine Logica nulla est perfecta scientia, quia illa instrumentum est vniuersale omnium scientiarum, sicut Deus est causa prima omnium effectuum. Deinde verum est, quod si vna scientia ef-

A ficit omnes definitiones & demonstrationes secundum materiam & formam, vna est tantum scientia: si autem vna efficit secundum formam differendi, alia secundum materiam, nego vnam tantum esse scientiam.

Obiicitur tertio. Habitus non concurredit nisi ad proprios actus, sed actus aliarum scientiarum non sunt proprii Logicæ: ergo habitus Logicæ ad illos non concurredit.

Resp. distinguendo minorem, actus aliarum scientiarum non sunt proprii Logicæ secundum materiam, concedo; secundum formam artificiosam, nego. Logica tota est vnu habitus.

Dico secundò Logicam vtrensem & Logicam docentem vnicum realiter esse habitum, duos autem formaliter inter se distinctos, secundum duo diversa munera & duas formalitates distinctas, tradendi præcepta, & satis videntur.

Ratio eadem illa est, quam nuper attuli, quia scilicet nullus habitus practicus tradere potest modum operandi, quin inclinet ad operandum, Logica ut est docens docet modum operandi: ergo illa eadem inclinat ad operandum, quod est esse Logicam vtrensem. A priori esse potest ratio, quia vnicus habitus inclinat ad actum vniuersalem & ad actum particularum sub eo contentum, quod facillima inductione probari potest.

Obiicitur primò. Illi habitus sunt distincti, quorum actus sunt distincti: sed actus Logicæ vtris distinguuntur ab actibus Logicæ docentis, ut ex dictis patet: ergo habitus etiam sunt distincti.

Resp. distinguendo maiorem, illi habitus sunt distincti realiter quorum actus sunt distincti, nego: illi habitus sunt distincti formaliter, concedo; fato enim Logicam ut est docens, distinguuntur formaliter a Logica propt vtris, quia (ut dixi) vnu habitus duo habet munera, ratione vnius est Logica docens, ratione alterius est Logica vtris.

Obiicitur secundò. Toties multiplex est realiter habitus, quoties ad eum noua difficultas superanda, ut patet ex dicendis infra de habitibus: sed cum sciuntur præcepta, superest noua difficultas illis videnti, sicut non quisquis scit præcepta saltari, vel citharizandi, potest saltare vel citharizare.

Resp. verum esse quod ubi est noua difficultas insuperabilis per priorem habitum, toties nouus habitus requiritur; sed nego eum qui nouit præcepta recte discurrendi, pati posse nouam vllam difficultatem in eorum vnu, cum vnu pendeat ab eadem potentia quæ nouit præcepta: in quo est discrimen saltationis & citharizationis; præcepta enim pendunt a cognitione intellectus, saltatio vero penderet a pedibus, citharizatione a digitis, in quibus requiritur nouus habitus.

Obiicitur tertio. Præcepta de virtutibus tradit Scientia Ethica, quæ prudentia est: Temperantia etio. vero & alia virtutes illis vtruntur: ergo etiam a pari vnu est habitus Logica, qui tradit præcepta discurrendi, alter qui illis vtritur.

E Resp. negando consequentiam, disparitas enim est, quia pro virtutibus duplex difficultas est, scire quid agendum sit, & agere, cum pendeat ab indeterminatione duplicitis potentiarum; quod non valet pro præceptis Logicæ ac eorum vnu.

SECTIO II.

Vtrum Logica sit scientia: an vero sit ars.

Certum est primò, scientiam propriam dictam esse Scientia cognitionem rei certam & evidenter, habitum per discursum, ut patet ex disp. 5. Constat autem ex ea quid exigatur definitione

definitione scientiæ, quas ad eam conditions necessariò requiri. Prima est ut obiectum habeat necessarium, quod non possit se aliter habere, alioqui non esset tera & euidentis, quia versaretur circa rem incertam. Altera est ut cognitio illa certa per veram paratiatur demonstrationem, idest per discursum, cuius medium sit vel causa, vel aliquid aliud necessariò coniunctum cum prædicto & subiecto; nam scientia in eo differt ab habitu principiorum, quod ex sola explicatione terminorum sine ullo discursu cognoscit principia; scientia vero discurrat, & veras demonstrationes habeat.

Quid sit ars, & quenam exigat.

Certum est secundò artem propriè dictam rectè definiri. *Est habitus recta cum ratione effectuus, ut habetur ex 6. Ethic. c. 1.* idest habitus intellectus, qui principium est externæ operationis, & transcendentis, ut ars adiutoria est habitus intellectus, qui principium est dominus extrinseca. Ex qua definitione artis colligitur tria requiri ad veram artem. Primo, ut habeat notitias & regulas vniuersales, quomodo faciendum sit aliquid opus, quas quisquis sequitur, bene semper, ac infallibiliter operetur. Ratio est, quia omnis ars, quæ principium est operis externi, non aliter illud principiat quam dictando quomodo illud sit faciendum, est enim idea & regula recte faciendi extra se operis: ergo necesse est ut regulas habeat vniuersales & infallibilis. Secundò requiritur, ut obiectum artis sit aliquid factibile, non autem aliquid agibile; idest, debet esse opus aliud quod externum, non autem aliquid internum in ipso manens operante; sic enim distinguit Philolophus loco illo citato 6. Ethic. *actuum & factuum: actuum, quod appellat πράτην, est principium operis interni manentis semper in eo qui operatur; sic enim prudenter v. g. est activa, quia regulat amores, gaudia, & alios actus voluntatis.* Factuum autem quod vocat *ποντήν*, est principium operis externi, quod plerique non manet in operante, ut ars adiutoria, aliquid manet, ut ars saltandi, cuius actus immanens est, sed semper externus. Tertiò exigunt ad artem ut nulla in ea sint demonstrationes, alioqui scientia erit, non autem ars, quatum solum illud esse potest differens, quod vna demonstrationes habeat, altera non habeat, cum tamen virtus habeat opus infallibile, & regulas vniuersales ac prorsus infallibilis. Hoc posito quæritur utrum Logica tum docenti, tum videnti definitio & ratio artis conueniat: an vero proprius character scientiae.

Logicam docentem nullo modo esse artem, sed veram & propriè dictam scientiam. Ita docent cum S. Thoma 4. *Metaphysica, l. 4. & Scoto q. 1. in predicab.* Sotus, Toletus, Fonseca. Negant plerique cum Valsquez *prima 2. d. p. 85. num. 6.*

Prima probatio.

Ratio est primo illa quam indicabam. Illa est vera scientia, non autem ars, quæ de obiecto suo demonstrat passiones per demonstrationes certas & euidentes; Logica docens huiusmodi est, Logica enim non solum considerat suum obiectum, & tradit regulas, sed euidenter etiam illas probat; ista enim v. g. est vera demonstratio, *Oratio explicans naturam rei, debet esse clarior ipsa re: definitio est oratio explicans naturam rei: ergo definitio debet esse clarior re qua definitur.* Item ista, *Syllogismus qui procedit ex premis probabilibus inferit conclusionem probabilem; syllogismus dialecticus procedit ex premis probabilibus: ergo inferit conclusionem probabilem, ergo Logica docens est vera scientia.*

Secundò restitudo operationum mentis est ali-

A quod obiectum scibile per aliquam scientiam; illa non potest esse alia quam Logica, restitudo enim ut facienda non spectatur à Physica: ergo Logica est scientia. *Ind. ars, ut dixi, versatur circa externos actus, Logica non versatur, nisi circa operationes intellectus: ergo Logica non est ars, sed scientia.*

Obiicitur primò. Id, quod est modus sciendi non est scientia; sicut instrumentum artis non est ars, vnde dicit Philosophus *alſurdum esse querere simul scientiam & modum sciendi: Logica est modus sciendi: ergo Logica non est scientia, ut etiam satis aper- tè habetur lib. primo Rhetoricorum, c. 1.*

Resp. modum sciendi esse potius obiectum pariale Logica, quam ipsam Logicam, quæ minus propriè vocatur ab Aristotele modus sciendi, quia tradit modum sciendi, & est vera scientia. Aristoteles quando dicit fatum esse querere simul modum sciendi & scientiam, significat neminem debere dare operam scientiæ que non tradunt modum sciendi, quin prius studuerit Logicæ, à qua ille traditur: non negat autem Logicam esse scientiam.

Obiicitur secundò. Ille habitus non est scientia, cuius obiectum non est necessarium, sed potest se aliter & aliter habere; obiectum Logica potest se aliter habere, nec est necessarium; sunt enim operationes, quæ possunt bene vel male fieri, vel etiam fieri & non fieri: ergo Logica non est scientia.

Resp. non requiri ad veram scientiam ut habeat

C obiectum necessarium secundum exercitum, sed satis esse quod sit necessarium secundum specificationem. Huiusmodi est Logicæ obiectum; nam operationes mentis quatenus sunt propositiones vniuersales docentes quid fieri debat, sunt omnino necessaria, v. g. cum dicitur syllogismus constare debere tribus terminis, demonstrationem debere procedere ex veris & necessariis. Hoc est quod vocatur necessarium secundum specificationem. Si vero spectentur quatenus sunt iste vel iste syllogismus factus à Petro & Paulo, non sunt obiectum necessarium & perpetuum. Hoc est non esse necessarium secundum exercitum. Id est secundum existentiam non est necessarium obiectum Logicæ, sicut neque obiectum Physicæ, sed est secundum essentiam verè necessarium, & cognitum per veram demonstrationem; quod ultimum deest obiecto artis, est enim necessarium secundum essentiam, sed ars non illud cognoscit per demonstrationes.

Obiicitur tertio. Illa pars non est scientia que discurret tantum probabiliter: aliqua pars Logicæ discurret solum probabiliter: ergo aliqua pars Logicæ non est scientia.

Resp. negando quod Topica discurrat solum probabiliter, nam aliud est discurrere solum probabiliter, aliud scientificè docere quomodo discurrendum sit in materia probabili: hoc primum conuenit opinioni, alterum conuenit propria scientiæ, quæ Logica est. Similiter etiam pars illa Logica quæ agit de sophismatibus non errat, sed scientificè docet quomodo error debeat vitari.

Instabili. Multa sunt in Logica, quæ non cognoscuntur nisi probabiliter: ergo Logica saltem secundum illas partes non est scientia.

Resp. concedendo totum; id enim est commune Logica cum aliis omnibus scientiis ut habitus ratione nostræ ignorantiae, plena sint opinionibus & erroribus; Logica itaque in se ipsa vera est scientia, Logici autem sèpè opinantur, sèpius errant.

Obiicitur quartò. Illa non est scientia, quæ non declarat obiectum suum ex propriis principiis, i. e. nec

Secunda probatio.

Disp. I. Quæst. II. de Habitu Logicæ. 13

nec suarum conclusionum reddit rationem: Logica huiusmodi est; non enim declarat instrumenta sciendi, sed *Animistica* sola, vel *Metaphysica*, v. g. cùm dicit *Logicus*: *Definatio est oratio explicans naturam rei*, non cognoscit quæ *Logicus*, quid sit rei essentia, sed quæ *Metaphysicus*: ergo Logica non est scientia.

Resp. distinguendo minorem: Logica non declarat instrumenta sciendi secundum artificium, id est secundum eorum modum & dispositionem, quam in conceptibus nostris habere debent, nego; quatenus illa fundantur in rebus quibus illa esse debent proportionata, concedo. V. g. declarat *Metaphysica* in *communi*, quid sit *essentia*, & *qualis etiam sit, simplexne, an composita*. *Dialectica* verò tractat de modo quo illa concipi debet, & declarari distinctè per veram definitionem; seu ex quibus conceptibus & vocibus componenda sit definitio, quæ proprietates habere debet, ut apta sit.

Dico secundum, Logicam vtentem præcisè sumptam, quatenus est *vtens*, non esse scientiam; si autem sumatur simul cum docente, veram esse scientiam.

Ratio est, quia illa, ut sè dixi, non est scientia, in qua non sunt *vtiles* demonstrationes: Logica *vtens*, quatenus est *vtens*, non habet *vtiles* demonstrationes, cùm illas omnes, quæ ostendunt in genere directionem operationum mentis, certum sit pertinere ad *Logicam* docentem: ergo Logica *vtens* scorsum sumpta sine docente, non est scientia; præterim cùm illa non spectet nisi exercitum operationum mentis, quod, ut dixi, non est necessarium. Deinde, id est scientia subalternata præcisè sumpta sine subalternante non est scientia, quia sumit sua principia ut probata per subalternantem: Logica *vtens* principia sua sumit ut probata per *Logicam* docentem: ergo si præcisè sumatur, non est scientia.

Obiicitur primò. Logica *vtens* concurrit ad demonstrationem particularē: sed tunc habet veras demonstrationes: ergo Logica *vtens* ut sic habet demonstrationes, & est scientia.

Resp. distinguendo minorem: quando Logica *vtens* concurrit ad demonstrationes, habet demonstrationes, quæ sunt demonstrationes secundum materiam, & propriæ aliarum scientiarum, concedo; quæ sunt demonstrationes secundum artificium *Logicum*, quatenus pertinent ad *Logicam* vtentem, nego. V. g. demonstratio: *Omne rationale est risibile*, &c. secundum artificium præcisè ut est à *Logica* vtente, non est demonstratio, nisi Logica *vtens* sumatur cum *Logica* docente.

Obiicitur secundò. Logica *vtens* unus est & idem habitus cum *Logica* docente: *Logica* docens est scientia: ergo *Logica* etiam *vtens* scientia est.

Resp. unum & cundem realiter habitum esse posse scientiam, & non scientiam, secundum diueritas formalitates. Fatoe *Logicam* vtentem & docentem esse unum realiter habitum, sed formaliter, ut dixi, diuersus est: id est Logica ut docens esse potest scientia, non quatenus *vtens*.

Obiicitur tertio, *Logicam* vtentem reuocari debere ad aliquem habitum: non est ari, ut patet: ergo est scientia.

Resp. *Logicam* vtentem reuocari ad habitum scientiæ, quia etsi præcisè sumpta non sit scientia; tamen quia sumi debet ut dependens à *Logica* docente, id est spectat ad habitum scientiæ, sicut scientia subalternata reuocatur ad scientiam, quia sumitur ut unum quid cum subalternante.

R. P. de Rhodes curs. *Philosoph.*

SECTIO III.

Vtrum Logica scientia sit speculativa, an practica.

Certum est primò, scientiam speculatiam apud *Scientiam* *appellari* *cam, cuius cognitio ex natura sua non ordinatur ad opus, sed ad solam cognitionem obiecti sui, quod sit, in qua etiam sit*. Dixi, *ex sua natura*; quia duplex in qualibet scientia distinguendus est *finis*: alter *intrinsecus*, qui dicitur *finis operis*; alter *extrinsecus*, qui vocatur *finis operantis*. *Intrinsecus* est *is, ad quem scientia ordinatur ex natura sua*; *extrinsecus* est *is, quem sibi quilibet pro arbitrio suo proponebit*, si *Physica* studeas, ut *lucrum ex notitia illa colligas*.

Certum est, secundam illam appellari *præacticam*, *cuius cognitio ex natura sua ordinatur ad aliquod opus via præactica, regulabile per rectam rationem*; id est, illa, quæ considerat obiectum aliquod operabile modo operabili, dirigendo nimurum illud ad opus, & tradendo regulas, & *præcepta operandi*: *Medicina* v. g. considerat sanitatem ut dandam aegroto, non autem sit in sola eius cognitione. Prima definitio, ut videtis, traditur per finem *intrinsecum*, altera per obiectum *formale*, quæ idem omnino sunt. *Præactica* igitur scientia conuenit cum *speculativa*, quod utraque cognoscat; differt, quod *præactica* non sit in cognitione, sed cognoscit ut operetur, iuxta illud *Philosophi secundo Metaphys. textu 3. Finis speculativa, veritas; finis practica opus*. Et rectè ad mentem eius Auerroës: *Per speculatianem, inquit, scimus ut sciamus; per practicam scimus ut operemur*. Sed hæc pleniùs dabo *disp. prima Metaphys.* agens de scientia in generi. Nunc his positis

Dico primò, *Logicam* non esse simpliciter *speculativam*, sed esse aliquo saltem proprio modo *etiam* *præacticam*. Ita docent cum S. Thoma Suarez, Vals. modo *præques*, Hurtadus, Aversa, contra *Scotum in prologo*, *etiam* *quaest. 5. Sotum, Masium, Toletum*.

Ratio est, quia illa scientia, ut dixi, *præactica* est, *Probatio*.

quæ versatur circa obiectum operabile modo operabili: *Logica* versatur circa huiusmodi obiectum; versatur enim circa mentis operationes dælo *præcepta de illis dirigendis*; quod est versari circa operabile modo operabili: ergo *præactica* est. Deinde *Logica* non sit in cognitione sola obiecti sui, sed illam dirigit ad opus; non enim intendit solum cognoscere mentis operationes, sed docere quomodo illæ dirigi & disponi debant, ut sint rectæ; non est ergo purè *speculativa*. Imò mentis operationes quoad propriam naturam non sunt *Logicæ* considerationes, sed *Physicæ*: ergo pertinent ad *Logicam* prout subsunt directioni *præactica*. Denique possibilis est scientia directiua operationum mentis, & illa dari debet; sicut possibilis est, & datur scientia directiua aëtium voluntatis, quæ dicitur *Moralis*. Illa scientia *Logica* est, quæ propterea non est minus *præactica*, quam *Moralis*.

Obiicitur primò. Illa scientia non est *præactica*, quæ directiua non est operationis extra intellectum; *Secunda obiectio*. *Praxis enim est operatio extranea intellectui, regulabilitas ab intellectu*. *Logica* est directiua operationum intellectus, non autem operationum extra intellectum: ergo *Logica* non est *præactica*.

Resp. præximè etsi quilibet operationem regulabilem à ratione, siue illa sit operatio intellectus, siue operatio alterius potentia; potest enim operatio una intellectus regulari per aliam, atque ad eò esse potest *praxis*, ut ostendum alibi contra *Scotum*. Patet ergo falsam esse maiorem argumenti propositi.

B. Obiici

Logica *vtens*
non est
scientia.

Probatio.

Prima obie-
ctio.

Secunda obie-
ctio.

Tertia obie-
ctio.

Secunda ob-
iectio.

Obiicitur secundò. Illa scientia simpliciter speculativa est, quæ modum operandi docet & demonstrat modo speculatiuo: huiusmodi est Logica, quia directio mentis operationum non fit à Logica nisi speculando naturam & proprietates operationum rectarum; sicut Geometria speculativa est, quia licet doceat quomodo facienda sint figuræ, speculando tamen hoc docet: ergo Logica non est minus speculativa, quā Geometria.

Resp. negando, Logicam docere modum operandi modo speculatiuo; nam versari circa operabile modo operabili, ut dixi, est tradere regulas & modum, quo illud fieri debet; hoc autem facit Logica, idè non versatur circa operabile nisi modo operabili. Neque obstat quod versetur circa operationes illas speculando; nego enim satis hoc esse ut dicatur versari circa operationes modo speculatiuo, cum Logica cognoscat ut operetur, quod est versari modo operabili. Geometriam fateor esse purè speculatiuam, quia non facit, nec docet modum faciendo figuræ, sed supponens eas iam factas, illas tantum speculatur, sicut Physica corpus naturale factum aut factibile supponens, illud speculatur.

Logicam ef-
se practicam
simpliciter.

Dico secundò, Logicam ita esse simpliciter practicam, ut nullo modo speculativa sit, etiam secundum quid. Ita docent Recentiores cum Ochamo, Gregorio, Gabriele, Fonseca; & Conimbricenses contra Suarez, Vasquem, Hurtadum, Auersam.

Probatio.

Ratio generalis est, quia nulla est scientia purè naturalis, quæ possit esse speculatiua simul & practica. Quod sic probo. Implicat ut vna & eadem scientia tendat in plura obiecta formalia essentialiter diuersa, & nullo modo inter se connexa: scientia speculativa & practica tendunt in obiecta formalia diuersa essentialiter, & nullo modo inuicem connexa: ergo implicat ut scientia vna naturalis speculativa sit & practica. Maior certa est, quia scientia specificatur ab obiectis formalibus adæquatibus; quoties autem diuersa sunt obiecta, & nullo modo connexa, sunt obiecta adæquata. Minor ergo probatur. Operabile ut sic, & non operabile ut sic, sunt obiecta formalia diuersa essentialiter: scientia practica respicit operabile ut sic, speculatiua respicit non operabile ut sic: ergo illæ recipiunt obiecta formalia diuersa.

Dixi, scientiam naturalem esse non posse speculatiuam simul & practicam; habitus enim supernaturales, qualis est fides, esse possunt speculatiui simul & practici, quia illi sèpè nituntur extrinseco motio, atque adeò in illis ratio speculatiui & practici se tener ex parte obiecti materialis, non autem ex parte obiecti formalis. Non implicat ut idem habitus habeat obiecta materialia essentialiter diuersa, cum ab illis non specificetur: implicat ut habeat obiecta formalia diuersa essentialiter.

Prima obie-
ctio.

Obiicitur primò. Illa scientia est speculativa, saltem secundum quid, in qua multe habentur cognitiones speculatiuæ, per quas intellectus non dirigitur in suis actibus: Logica multas habet huiusmodi cognitiones, v.g. istam: *Definitio non distinguatur a definito: Genus latius patet quam differentia: ergo, &c.*

Resp. negando minorem; nullus enim actus est in Logica, qui ad directionem operationum mentis non ordinetur, quia illæ non pertinent ad Logicam nisi sub ea formalitate; alia vero quæcumque consideratio earum pertinet, ut dixi, ad Animaisticam. Duæ illæ propositiones allate in argumento: *Definitio, &c.* ordinantur ad directionem operationum mentis Logicae propriam; deber enim illa scire quod definitio distingui non debet à definito, ut tradat

A regulas rectæ definitionis, quod illa v.g. latius patere non possit quā definitum.

Obiicitur secundò. Cognitio proprietatum quas Secunda obiectio. habent operationes mentis, est speculativa; nam eodem modo sunt syllogismi, siue cognoscantur illæ proprietates, siue non cognoscantur: cognitio illa pertinet ad Logicam: ergo Logica notitias habet verè speculatiuas.

Resp. quædam esse proprietates operationum mentis, quarum cognitio non pertinet ad Logicam, sed ad Physicam; illæ possunt esse speculatiue: qua vero pertinent ad Logicam, ordinantur ad opus, quia licet sine cognitione illarum fieri fortasse possint syllogismi, non possunt tamen scientiæ fieri. Nam ut facias syllogismum scientiæ, scire debes, quare ita facias; siue cognitæ tibi debent esse proprietates.

SECTIO IV.

Vtrum Logica sit ad alias scientias necessaria.

Certum est primò, posse duobus modis aliquid Duplex necessarium. Primo, simpliciter: secundum quid. Necessitas simpliciter est quando res haberi nequit sine tali medio, ut respiratio simpliciter ad vitam est homini necessaria. Necessitas secundum quid tunc esse dicitur, quando potest sine tali medio aliqua res haberi, sed difficultius: potes v.g. sine rheda, vel equo ire Romanum, sed difficultius.

Certum est secundò, scientiam aliquam posse Scientia duplici modo acquiri; vel perfectè, vel imperfectè. perfecta & Imperfectè quando aliquis habet demonstrationem, & certò nouit illam esse demonstrationem: imperfectè, quando habet demonstrationem, sed non scit illam esse demonstrationem; tunc enim renera scit, sed non scit se scire.

Dico primò, Logicam naturalem esse simpliciter necessariam ad acquirendas, etiam imperfectè, alias scientias. Logica naturalis.

Ratio manifesta est, quia sine vi discursu nemo acquirere potest scientiam discursuam: Logica naturalis est vis discursuam: ergo nullam scientiam acquirere quisquam potest sine Logica naturali.

Dico secundò, Logicam etiam artificialem esse simpliciter necessariam ad perfectè acquirendas alias scientias; non esse absolute necessariam ad artificiales. Logica artificiales.

Ratio est, quia quisquis perfectè aliquam habet scientiam, debet scire se scire, alioqui dubitare poterit utrum sciat; perfecta vero scientia omnem excludit formidinem, etiam potentiam: sed sine artificiali Logica nemo scit se scire. Quod probo. Quicunque non scit se habere demonstrationem, & non sophisma illæ potest dubitare: sed qui Logicam non habet artificialem, non scit se habere demonstrationem, & non habere sophisma: ergo qui Logicam non habet artificialem, potest dubitare an erret.

Obiicitur primò. Si Logica esset ad acquirendas alias scientias necessaria, esset etiam necessaria ad iectio. acquirendas se ipsam, quod absurdum est, quia sic Logica se ipsam presupponeret. Neque dicas. Logican imperfectam esse necessariam ad se ipsam perfectam. Contrà enim est. Logica perfecta est ad alias scientias acquirendas necessaria: ergo est necessaria etiam ad se ipsam. Deinde nemo dat quod non habet: ergo Logica imperfecta non potest dare perfectionem Logicae perfectæ.

Resp.

Disp. II. Quæst. I. de Ente rationis.

13

Resp. negando Logicam esse necessariam antecedenter ad se ipsam, sicut est ad alias scientias necessaria. Disparitas manifesta est, quia Logica per se ipsam formaliter scit se scire, aliae scientiae non hoc habent nisi ab ipsa Logica: unde Logica formaliter sibi sufficit ad sciendum perfecte, aliae hoc habent a Logica. *Quod autem est essentia litterarum, est se ipso tale.* Aliorum responsio de Logica directa, seu imperfecta, quae necessaria est ad se ipsam reflexam & perfectam, obscurior est, & difficilior.

Obicitur secundò. Logica non est acquista nisi per reflexionem super actus rectos: ergo est posterior aliis scientiis acquisitis, atque adeo ad eas acquirendas non est necessaria.

Resp. distinguendo maiorem. Logica non est acquisita nisi per reflexionem super actus rectos perfectè scientificos, nego ; super actus rectos imperfæctè scientificos, concedo. Ideo Logica est acquisita post alias scientias imperfæctè acquisitas, sed acquisita est ante alias scientias acquisitas perfectè ; quia qui primos illi actus eliciebant, sciebant rem, sed non sciebant se scire.

Instabat. Instabat: actus imperfectus gignere non potest perfectum habitum scientiae: icti actus erant imperfecti: ergo gigni per eos non potuit scientia Logica nisi imperfecta.

Ref. actum imperfectum non posse gignere habitum scientia perfectum, ita ut sit causa illius adaequata, sed posse gignere tanquam causam inadæquatam, & conditionem sine qua. Per vim intellectus ut causam non potuit gigni Logica perfecta: non fuit acquisita perfecta scientia per actus illos ut causam adæquatam, sed per illos ut praetervias conditiones, quibus positis, intellectus vi sua naturali se extendit, & perfectam peperit scientiam.

Obiicitur tertio. Intellectus per vim suam naturalem potest se reflectere supra suas operationes, & videre, an illae recte sint; sed hoc sufficit ut sciamus nos scire: ergo ad hoc ut sciamus nos scire, necessaria non est Logica artificialis.

Reip. distinguendo maiorem, intellectus per solam naturam vim potest reflectere se supra suas operations, & videre an illa recte sint, perfecte id sciendo, nego; sciendo imperfecte, concedo. Numquam enim id perfecte sciens sine Logica artificiali, cuius hoc est munus proprium.

DISPUTATIO II.

*De iis, qua innant directionem
prima mentis operationis.*

VM tota Logica, vt dixi haec tenus,
circum directionem occupetur trium
mentis operationum, à prima mihi
operatione, qua apprehensio est sim-
plex, video ducentum esse initium, cuius rectitudo
tribus eius vitiis est repugnat: obscuritatem perspicui-
tas discutit, confusionem ordo componit, perturba-
tionem regulat distinctio eorum, quæ diuersa sunt.
Hæc tria vt assequi valeam, explicanda mihi: Primo,
ens rationis. Secundo, practicabilia. Tertio, prædi-
cabilia.

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A

QVÆSTIO I.

De Ente rationis.

Ens rationis merum nihil, & tamen aliqd: en-
tis negatio, & tamen entis indutum vestimen-
to: tenebrosum quid, & in ipso fonte luminis
natum: partus rationis se ipsam fallentis,
figmentum mentis ludentis in nihilo, spectrum in-
forme formant habens in finu intellectus. Nasci-
tur dum cogitatur, cum ipsa sui cogitatione mo-
riens, cum eadem sine miraculo resurgens: pingitur
fine coloribus, imago sine prototypo, nulli simili-
sibi. Agere de illo Metaphysici magis est mun-
eris, quam Dialectici, quia entis realis lumen, &
aduersarius est. Vindicat sibi tamen illud Logica,
& quatuor de illo tradit. Primo, eius existentiam,
seu an sit. Secundo, quidditatem, seu quid sit & quo-
tuplex. Tertio, à quo fiat. Quarto, per quam fiat
actionem.

SECTIO I.

De existentia entis rationis.

Certum est primum, significari nomine *enim ratiōnis*, aliquid pendens ab intellectu, qui solus ratio est. Potest autem aliquid ab intellectu pendere quadrupliciter. Primum, subiectum, cuius subiectum est intellectus; sic enim actus & habitus inherētent intellectui ut subiecto. Secundum, effectiū, cuius causa productiū est intellectus; ita etiam procedunt ab intellectu omnes eius intellectiones. Tertiū, denominatiōne, quod ab aliquo denominatur actu intellectus, ut cum aliquid denominatur propositio, syllogismus, &c. Quartū, obiectu, quod obiicitur intellectui, seu quod ab eo cognoscitur.

Cerum autem est secundò, quod ea quæ obiecti
væ sunt in intellectu, in dupli possunt esse dif-
ferentia. Primò enim aliqua ita sunt obiecti in
intellectu, ut habeant à parte rei suum esse, saltem
possibile, quod repræsentatur intellectu; & hæc en-
tia realia sunt. Secundò, aliqua sic cognoscuntur ab
intellectu ut nec habeant, neque habere possint esse
à parte rei, sed solùm dicantur esse quatenus cognos-
cuntur ab intellectu, quorum scilicet totum esse est
cognosci. Hæc sunt quæ propriæ vocantur entia
fationis, & quæritur, an sit aliquod huiusmodi ens,
quod sic fingatur ab intellectu, ut totum esse illius
sit coigitari, & obiecti rationi.

Dico primum, datur plura huiusmodi entia nullo assertio modo realia, & pure non entia, quae solummodo prior per modum entis cognoscuntur. Hec est communis sententia, quam immerito improbat Mirandulanus, Mayronis, Vallesius.

Ratio est, quia constat experientia, quod a nobis Probatio, multa concipiuntur eodem modo ac si essent, que in se ipsis neque sunt, neque possunt esse. Chimera enim & hircocerus, neque sunt, neque possunt esse; & tamen concipiuntur ab intellectu eodem modo ac si essent. Illa sunt entia rationis propriæ dicta, non enim habent esse nisi obiectum in ipsa ratione, & concipiuntur quasi essent vera entia; ergo dantur propriæ dicta entia rationis.

Dico secundò. Ens rationis propriè dictum non Assertio p. omni duntaxat caret existentiâ reali actuali , sed sterio.

16 Philosophiæ Peripateticæ Liber I.

etiam possibili; adēd ut verum ens rationis neque actū sit, neque possit vlo modo esse à parte rei. Contraria Hurtadum *disp. 19. Metaphysica.*

Probatio.

Prima obie-

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Ratio est, quia ens rationis illud solum est quod opponitur enti reali: illud ens quod est possibile, omnino reale est, ut ostendam in *Metaphys.* actualis enim existentia est accidentalis enti reali: ergo non sit realis per existentia actualem, atque adēd est realis antequam existat actu: ergo ens possibile non est ens rationis.

Obicitur primō: ens rationis est id quod non habet esse nisi dum cognoscitur: nullum datur huiusmodi ens: ergo non datur vnum ens rationis. Probatur minor. Illud non cognoscitur quod non est cognoscibile: solum ens realis est cognoscibile; veritas enim est proprietatis entis realis: ergo ens rationis non cognoscitur. Imō nulla est cognitio, quæ non supponat obiectum suum. Ergo non illud facit: ergo nullum est ens rationis, cuius esse totum sit cognosci.

Resp. distinguendo primam minorem, solum ens realis est directe ac primariō cognoscibile, conceundo; secundariō & indirecte, nego. Illud dicitur primariō & directe cognoscibile quod solum sine vlo alio potest cognosci, ut cum cognoscitur à me homo. Illud secundariō tantum & indirecte cognoscibile est, quod non potest cognosci solum, sed necessariō cognosci debet ad modum alterius: ens rationis per se solum cognosci non potest, sed cognoscitur ad modum entis realis, ut ex sequentibus patet. Fatoe quod omnis cognitionis supponit obiectum suum primarium à quo specificatur; non supponit obiectum secundarium ad quod terminatur tantum.

Obicitur secundō. Implicitur dari aliquam essentiam sine suis proprietatibus, genus sine speciebus, & speciem sine individuis: si detur ens rationis, dari essentia poterit sine proprietatibus, genus sine speciebus, &c. tota enim essentia entis rationis est cognosci: sed potest intellectus considerare ens rationis in communi, & eius essentiam, non consideratis passionibus; dabitur ergo essentia sine proprietatibus, genus sine speciebus, species sine individuis, si detur ens rationis.

Resp. distinguendo maiorem, implicitur dari essentiam realem sine proprietatibus, genus reale sine speciebus, concedo; essentiam fictam, genus fictum, nego.

Obicitur tertio. Illud habet aliquod esse à parte rei de quo dantur propositiones aliqua veræ ac essentiales; de ente rationis dantur veræ propositiones essentiales, ut cum dico, *Ens rationis est finibile ab intellectu.*

Resp. negando maiorem; nam dari aliquando possunt veræ propositiones de ente ficto. Ut patet magis ex dicendis *scit. 2.*

Obicitur quartū. Illud est ens rationis quod habet tantum esse obiectum in intellectu, ens illud quod non est actu, & potest esse, non habet actu esse nisi obiectum in intellectu: ergo illud est verum ens rationis.

Resp. ens rationis esse illud quod neque actu, neque possibiliter habet vnum esse nisi solum in intellectu; si autem actu quidem non habeat vnum esse extra intellectum, sed habeat tamen esse possibiliter, nego illud esse ens rationis.

SECTIO II.

Quid sit ens rationis.

Certum est primō, ens rationis recte definiri, Prima entis obiectum in intellectu. Quod significat, ens rationis de-

nitio.

Certum est secundō, ens rationis per modum entis. Quia scilicet solum ens obiectum est intellectus, ut constat ex *Metaphysica*, quod autem est purum nihil, secundariō tantum terminare potest cognitionem, quæ semper primariō terminatur ad ens; id estque cum ens rationis à parte rei sit nihil, necesse est ut eius cognitionis primariō terminetur ad ens, cum quæ ad cuius modum cogitetur non ens, estque verum ens rationis, quia est non ens conceptum per modum entis, quod nimur nec est, nec esse potest, & tamen cogitatur esse quasi reuerā estet aliquid ens.

Posita ergo duplice entis rationis definitio, duplex manet difficultas. Primo, utrum ens rationis ut sic nihil habeat quod non sit omnino reale, an verò sit aliquid fictum, saltem ut est aliquid totum: secundō utrum denominatio ex-trinsecæ qualibet sicut vera entia rationis.

Dico primō, male asseri ens rationis esse totum aliquid reale constans ex partibus realibus, quæ licet existere non possint eo modo quo intellectui obiciuntur, eorum tamen vno sit cognitionis ipsa, non autem aliquid ex parte obiecti respondens illi cognitioni. Ita docuerunt haec tenus omnes Philosophi, quibus immixtū se opponit Heric *disp. 8. de Deo, cap. 1.* nouam exigitans sententiam pro qua citat Scotum *5. Metaph. q. 11.* & Conimbricenses *quest. 6. in prefationem Porphyrii.* Ad eam autem intelligendum.

E Observa nullam esse cognitionem cui non cor-respondat aliquid obiectum; si enim cognosco, certe aliquid cognosco, quod dicitur obiectum cognitionis: vnde quando fit ens rationis, v.g. cum cogito chimaram, cognitioni huic respondet obiectum aliquid reale, natura videlicet naturæ bouis, leonis, & capra; & præterea fictum aliquid, nimur trium illarum naturarum vno. Sed hoc tamen vltimum negat loco citato Heric, nouum aliquid, & prorsus improbabile commentum meditatus; negat enim cognitioni vno.

Ens rationis
habet ali-
quid quod
non est
reale.

Explicatur
sententia
Heric.

tunc meæ cùm chimera cognosco respondere aliquid fictum, sed afferit omnia realia esse, quæ illi respondent, naturas videlicet illas tres, quærum unio non sit aliud quæm cognitio, cui nulla ex parte obiecti virio ficta respondet, ex quo fieri necesse sit ut in ente rationis nihil sit quod non sit reale, partes scilicet reales, & unio realis, nempe cognitio terminata ad illa plura per modum unius, & ens rationis definit totum aliquid inexsistibile propt obiectum menti, cuius tamen omnes partes, & earum unio reales sint.

Controuersia igitur solum est, utrum cognitioni chimerae reales partes & realis earum unio respondeat, qua ipsa cognitionis ipsa sit: an vero respondeant partes reales & unio earum ficta, omnino distincta à cognitione & obiectum cognitionis, primum illud Herice afferit, ego secundum cum communis sententia intendo.

Ratio est, quia quoties cogitatur aliquid impossibile, respondeat huic cogitationi aliquid quod est extra latitudinem totius entis realis; sed quando cogitatur ens rationis, v. g. chimera, cogitatur aliquid impossibile: ergo huic cogitationi responderet aliquid quod est extra latitudinem totam entis: ergo in ente rationis non omnia sunt realia, sed est aliquid fictum. Probatur maior: quoties cogitatur aliud impossibile respondeat huic cogitationi aliquid impossibile, chimera v. g. responder cogitationi chimerae: sed ens impossibile est extra totam latitudinem entis realis: ergo tunc meæ cogitationi responderet aliquid quod est extra totam latitudinem entis realis. Deinde illud inexsistibile propt obiectum menti est aliquid impossibile; sed illud potest à me cogitari, saltem reflexè: ergo potest aliquid impossibile à me cogitari saltem reflexè, possum v. g. cogitare, imo & affirmare tenebras esse nigredinem: possum cogitare tres essentias animalium esse unitas, & esse vnam chimaram; tunc haud dubie cognitionis non est unio illarum naturarum, quas cogitare possum etiam separatas: ergo quando concipio illas coniunctas, earum unio non est cognitionis.

Obiectum primum. Implicat ut ens representet non ens; nam illud quod representat aliud, debet esse illi simile: sed si fingatur ens rationis, erit necesse ut ens representet non ens: ergo implicat ens rationis eo modo fingi, sed omnia, quæ in eo sunt, realia sunt.

Resp. distinguendo maiorem, impossibile est ut ens representet non ens, representatione vera, concedo; representatione ficta, nego: nam ad hoc ut vnu verè aliud representet, requiritur vera similitudo; ad hoc ut representet ficte, non necessariò debet habere veram similitudinem, sed satis est ut habeat fictam similitudinem, in eo sicut quod intellectus ponat vnum loco alterius.

Obiectum secundum: si ens ponitur loco non entis, ergo nihil respondeat cognitioni præter ipsum ens à quo specificatur cognitionis, v. g. cùm quis cogitat chimaram, totum quod respondeat cognitioni est triplex illa essentia, capra, leonis & draconis: ergo nihil est ibi fictum.

Resp. negando primam consequentiam, quia cognitionis tunc responderet ens, sed possum loco non entis, v. g. cum cogito tenebras per modum nigredinis, non sola nigredo respondeat meæ cognitioni, sed nigredo posita pro tenebris; non tres solum essentias animalium respondent cognitioni chimerae, sed illæ propt unitate inuicem; sic enim sunt ens rationis.

Dico secundum, denominationes extrinsecas, si R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A puræ sint non esse formaliter, sed fundamentatæ tamen entia rationis, quamvis si superaddatur eis fictio, esse possint entia rationis. Ita docent Suarez, Auerla, Hurtadus, Arriaga, contra Scotum, plures Thomistæ, Vasquem, Masium, Toretum. Antequam autem probem id quod afferui

Denominatio-
nes ex-
trinsecas
reales esse.

Obserua denominationem extrinsecam appellari eam, quia pertinet à forma extrinseca, ut cum dicatur pars visus, homo subiectum propositionis, quod dupliciter enumaciari potest. Primo ita ut concipiatur visionem terminari solum extrinsecæ ad parietem, & sic nihil omnino fingitur, & est pars denominatio extrinseca. Secundo ita ut concipiatur visionem quasi aliquid inhaerens parieti, & sic fingi aliquid, nec est pura denominatio extrinseca, sed verum ens rationis. Hoc posito

Quid sit de-
nominatio
extrinseca.

Ratio est, quia illud est verè reale, in quo nihil continetur quod sit fictum, & quod non sit reale: sertionis. Huiusmodi sunt denominations extrinsecæ si puræ sint. Quod probatur, quia in hac denominatio, Paries est visus, nihil est præter subiectum reale, videlicet parietem, formam realē extrinsecæ terminatam ad parietem, & unionem formæ huius cum subiecto. Hoc omnia realia sunt, non autem vlo modo ficta, quando copula est, non significat formam denominantem esse intrinsecam subiecto, sed extrinsecæ terminari: ergo in ea denominacione nihil est fictum, sed omnia realia.

Deinde illud solum est ens rationis, cuius totum esse est cognoscere: denominationes extrinsecæ non sunt huiusmodi, v. g. cum dico, Paries est visus, Petrus est cognitus, Deus est Cœator, etiam nullus intellectus cogitet videri parietem, Petrum esse cognitum, Deum esse creatorem, veræ sunt propositiones: ergo clarum est quod illa non sunt entia rationis. Verum est quod si nullus intellectus cogitet Petrum, verum non erit Petrum esse cognitum, quamus nullus intellectus cogitet Petrum esse cognitum, atque adeo non facio ens rationis, quando dico Petrum esse cognitum, quia hoc est independens ab eo quod cognoscam Petrum esse cognitum, alioqui qualibet cognitionis est ratio, quia si nullus cogitaret intellectus, non esset cognitionis. Estet autem cognitionis ens rationis, si verum esset dicere quod cognitionis non esset, si nullus cogitaret intellectus esse cognitionem.

Obiectum secundum. Illud est ens rationis, quod habet tantum esse obiectum in intellectu: denominatio extrinseca prouenient ab actibus rationis, habet tantum esse obiectum in intellectu, nam v. g. denominatio cogniti non habet esse in ipsa re cognita; sed neque habet esse subiectum in intellectu, qui non dicitur cognitus, sed cognoscens: ergo habet esse tantum obiectum in intellectu.

Resp. denominations extrinsecas, quæ prouenient ab actibus rationis, non habere tantum esse obiectum in intellectu, nam v. g. denominatio illa cogniti habet esse subiectum ac intrinsecæ in ipso intellectu; in illa vero re, quæ cognoscitur habet esse denominatio. Quando autem cognoscitur reflexè, tunc habet esse obiectum in intellectu, sed non tantum.

Obiectum secundum. Est cognitum est tantum esse obiectum, sed esse obiectum intellectus est esse obiectum in intellectu: ergo esse cognitum est tantum esse obiectum in intellectu: ergo cùm dico Petrus est cognitus, facio ens rationis.

Resp. valde diuersas esse istas propositiones: Est cognitum est tantum esse obiectum in intellectu, seu nihil est aliud quæm esse obiectum in intellectu.

DE HODIS

Resp. negando quod facere ens rationis perfe-
ctio sit intellectus: de pictore autem dispat ratio-
nis, quia ille qui pingit impossibilia, non habet
necessarium in se ipso ullam falsam operationem,
cum non representet impossibile ut impossibile,
sed tantum secundum figuram externam, secundum
quam est possibile. Intellectus autem faciens ens
rationis falsam in se ipso habet operationem. Nego
villam esse in Deo relationem rationis, sed illa
singuntur nobis esse in Deo, quatenus sine illis
concipi nequeunt a nobis ea qua sunt in Deo.
Deus autem sine relatione rationis illa cognoscit.

Obiicitur secundò, toum fieri & torum esse
entis rationis non est nisi cognosci: ergo si Deus
cognoscit ens rationis, illud etiam facit. Neque sa-
tis est dicere, quod fieri entis rationis est cognosci B
practicè, non autem cognosci speculatiuè, quo ta-
men duntaxat modo Deus illud cognoscit. Contra
enim in isto primò. Per illam cognitionem fit ens rationis, per quam ens rationis est obiectuè in intellectu: per illam cognitionem speculatiuam ens rationis est speculatiuè in diuino intellectu: ergo
illa sufficit ut fiat ens rationis à Deo. Deinde fieri
entis rationis est non ens obiecti per modum entis: Deus cognoscendo ens rationis per respectum ad
creatam cognitionem, obiicit sibi non ens per
modum entis: ergo per illam cognitionem facit
ens rationis. Denique tunc ab intellectu fit ens rationis, quando illud accipit esse ab intellectu tan-
quam ab integra causa: sed per cognitionem illam
speculatiuam Dei, ens rationis accipit esse ab in-
tellectu diuino tanquam ab integra causa: si enim
intellectus creatus ad illud non concurrit prout est in intellectu diuino, ens rationis pendet à diuino
intellectu tanquam ab integra causa: intellectus
creatus non concurrit ad ens rationis prout est in intellectu diuino: ergo ens rationis tunc à Deo
pender tanquam ab integra causa. Imò si Deus
cognoscit ens rationis factum ab intellectu crea-
to, cognoscit illud ab aeterno antequam ullus in-
tellectus illud faciat: ergo ex se illi tribuit esse ob-
iectiuum, quod est illud facere.

Resp. verum est quod fieri entis rationis non
est nisi cognosci secundariò & speculatiuè tantum,
id est cognosci ut iam ab alio factum. Ad primam
autem instantiam, quod per cognitionem specula-
tiuam & secundariam ens rationis habet esse obie-
ctiuè secundariò tantum, quod non sufficit ad ens
rationis, cuius esse est esse in intellectu obiectuè, sed
primariò, aliquo non est factum. Ad secundam
instantiam similis est responsio, fieri enim entis
rationis est non ens obiecti per modum entis, pri-
mariò & practicè, concedo; secundariò & specula-
tiuè nego. Ad tertiam distinguo illam proposi-
tionem: intellectus creatus non concurrit ad ens
rationis, prout est in diuino intellectu, non con-
currit ex parte illius obiecti, nego; non concurrit
ex parte ipsius diuinæ intellecti, concedo. Id-
est intellectus creatus non efficit actum, quo Deus
cognoscit ens rationis, sed efficit obiectum illius
actus, quod Deus cognoscit ab aeterno, ut facti-
bile à creatura, neque tamen facit: sicut cognoscit
omnia mendacia, quæ dicturus est Petrus, neque
tamen mentitur.

Obiicitur tertio, ens illud rationis prout cog-
nitum à Deo, vel est ens reale, vel est ens ratio-
nis, nihil enim esse potest medium. Non primum,
quia sic chimera esset ens reale: ergo secundum,
& sic sit à Deo ens rationis.

Resp. ens illud rationis prout cognitum à Deo
esse reuerat ens rationis factum factum à creatura,

A non autem à Deo qui secundariò illud cognoscit,
non illud facit, sed accipit factum à creatura;
sicut quando Deus cognoscit tuum mendacium,
vel tuum errorem, mendacium illud & error sunt
verè mendacium & error in diuino intellectu, sed
non mentitur Deus nec errat, quia cognoscit er-
rorem ut factum ab altero. Denique fateor Deum
habere posse conceptum rei falsæ, vel impossibilis
independenter ab intellectu creato, quia ille sim-
plex est dissensus, & Deus tunc nihil singit: fa-
ciendo autem ens rationis aliquid fingeret.

§. II.

*Quenam potentia Angeli, vel hominis
facere possit ens rationis.*

D Ico secundò. Solus intellectus, tum angelicus, Assertio
tum humanus facere potest ens rationis, non quadrupat
autem voluntas, neque ullus sensus externus, vel tita-
internus, qui dicitur imaginatio. Quatuor partes
conclusio habet, breuiter probandas.

Primò enim quod humanus intellectus officina
fit, in qua cunduntur entia rationis, experientia
optima probatio est; ille enim non ens concipit
ad modum entis, impossibile per modum entis, &
obiicit sibi omnis generis spectra, & monstra. De
intellectu angelico video dubitari à quibusdam
Theologis, sed immerito, quia nulla est ratio prop-
ter quam angelica operationes non possint esse
falsa, atque adeò entia rationis.

Secundò, de sensu externo constans omnium sensus ex-
sensitiae est, quod nullum ab eo fiat ens rationis, termò non
quia illa potentia non singit ens rationis, quæ de-
bet recipere ab eo species, antequam attingat ob-
iectum: sensus externus nihil plane percipit, quin
accepit species ab obiecto: ergo non facit ens
rationis. Adde quod ens rationis, ut dixi, est ali-
quid quod fieri etiam ab ipso Deo non potest:
sensus nihil percipit, quod fieri à Deo nequeat,
imò & quod factum non sit.

Tertiò fieri ens rationis ab imaginatione locet. Nec imagi-
natione dicitur, sed immerito, quia nihil natio.

D obiicitur imaginationi quod possibile non sit, at-
que adeò reale. Probatur, nam si montem aureum
phantasia sibi representet, ille factibilis à Deo est;
si chimaram aut hircocerum, sunt entia possibili-
a prout obiiciuntur phantasia, quæ non attingit
nisi figuram externam, compositionem sub-
stantialem essentiarum totalium solus attingit in-
tellectus. Certum autem est fieri posse à Deo ani-
mal figuram externam habens leonis, draconis
& capre, cum sèpè visa sint monstra figuram
habentia partim hominis, partim bruti.

Quarto fabricari à voluntate entia rationis vo-
luit Scotus in primam dicitur, quæst. unica, quem tas-
sequitur Heric dicitur, cap. 1. Sententia communis
hoc merito negat, quia illa potentia non singit en-
tia rationis, quæ supponit suum obiectum; nam
est totum entis rationis est concipi, & cognosci:
potentia ergo illa quæ supponit obiectum, non il-
lud singit: voluntas supponit obiectum suum,
quia nunquam fertur in incognitum: ergo volun-
tas non facit ens rationis.

Obiicitur primò, sensus externus, v.g. oculus, Prima dubi-
videt tenebras per modum nigredinis; quod est fa-
cere ens rationis, cum illud fiat ab intellectu eo fatio pro-
fuso quod eo modo apprehendit tenebras. Deinde no-
fallitur sèpè oculus videndo procul rotundam tur-
rim, quæ quadrata est; faculum fractum, qui est
integer; colores in iride, qui nulli sunt. Denique

B 4 illa

ille potentia non supponit obiectum suum, sed illud singit, quae percipit illud aliter quam sit: sensus apprehendit sapientiam obiectum suum aliter quam sit: ergo non illud supponit.

Resp. negando quod oculus tenebras videat per medium nigredinis, sed eo ipso quod nihil oculus videt, intellectus tenebras apprehendit quasi nigredinem, proinde tunc non sit ens rationis ab oculo, sed ab intellectu. Verum est sapientiam cognoscendo aliquid factibile a Deo, sed nego illum falli cognoscendo simpliciter impossibile per medium entis, quod tamen ad ens rationis exigitur. Sensus ergo externus reuera deceptus solum accipiat, non supponit tam in illud e modo quo percipit, unde non sequitur quod faciat ens rationis.

Obicitur secundum, imaginatio reuera fingit, si percipit res aliter quam sint; percipit autem ens aliter quam sint: ergo fingit. Inde tunc imaginatio fingit, quando percipit negationes, quia illas concipit ut aliquid positivum; percipit autem negationem: ergo facit ens rationis.

Resp. imaginationem concipere rem aliter quam sit, sed nego id sufficere ad ens rationis, nisi concipiatur ens omnino impossibile, quod imaginatio non facit. Negationes nullus sensus percipere potest actu aliquo positivo, sed tantum percipit subiectum, non percepta in eo forma, v. g. cognoscitur Petrus non percepta in eo loquuntur, vbi nihil est factum.

Obicitur tertium, voluntas aquae facit ens rationis, & aquae singit ac intellectus, quando fertur in bonum appetens & impossibile; quod probo. Intellectus format ens rationis quando apprehendit ens impossibile, affingendo illi rationem entis; sed voluntas appetit malum & impossibile addendo illi rationem boni & possibilis: ergo aquae facit ens rationis. Deinde illa potentia facit ens rationis, que ordinat ad aliud id, quod non est ordinatum; voluntas hoc facit, Deum peccator ad se ipsum ordinat: ergo, &c. Denique intellectus facit ens rationis per secundam, & tertiam mentis operationem quae supponunt primam operationem: ergo voluntas facere potest ens rationis, quamvis supponat actum intellectus.

Resp. verum quidem esse, quod voluntas fertur in malum sub ratione boni, & in impossibile sub ratione possibilis apprehensionem; sed nego illum facere tamen propter ea ens rationis, quod supponit factum ab intellectu. Unde ad formam argumentum conceditur illa propositio: Intellectus facit ens rationis dum apprehendit ens impossibile affingendo illi rationem entis. Negatur vero minor: Voluntas appetit malum addendo illi rationem boni. Non enim voluntas est quae addit rationem boni, sed supponit eam ab intellectu additam. Deinde nego etiam quod voluntas ordinat unum ad aliud ad quod non est ordinatum, solus enim intellectus est qui ordinat, quia ille solus est, qui ordinem voluntati proponit. Denique disparitas inter intellectum & voluntatem est, quia secunda & tercya mentis operatio supponunt quidem primam, sed aliquid illi postea superaddit, & aliquid singunt quod prima non finxerat: at vero voluntas supponit totum suum obiectum factum ab intellectu, sed non addit, neque singit aliquid.

Obicitur quartum. Fabricari ens rationis vel est imperfectio, vel est perfectio. Si primum: ergo minus conuenit intellectui potentiae perfectiae

mae, quam sensibus & voluntati. Si est perfectio, negari non debet Deo.

Resp. eodem argumento posse probari, quod bruta discurrant; si enim perfectio est, magis Deo conuenit; si est imperfectio, magis conuenit bruti quam homini. Nego igitur illam partem: Si facere ens rationis est imperfectio, minus conuenit intellectui potentiae perfectissime, quam sensibus, quia ex maiori aliqua limitatione oritur ut voluntas & sensus facere non possint ens rationis, quod facere potest intellectus. Quia haec est perfectio secundum quid quando oritur ex limitatione potentiae, imperfectio autem simpliciter quando oritur ex defectu veritatis. Vnde illa esset imperfectio in Deo, qui non esset prima veritas.

B

§. III.

Per quam actionem fiat ens rationis.

Illa est sine dubio intellectio, cum solus intellectus faciat ens rationis, quod solus habet esse obiectum in intellectu. Non est autem opus ut omnis actio realis terminum extrinsecum realem habeat; terminus autem intrinsecus actionis est qualitas realis. Quando dicitur quod obiectum semper specificat actionem, significatur quod actiones semper diversae sunt speciei, quando habent diversa obiecta; non significatur, quod actio sit in eadem specie, in qua est obiectum.

C Difficultas igitur solum esse potest, utrum per primam mentis operationem, & per solam etiam praectionem intellectus fieri possit ens rationis.

Dico tertium, per primam mentis operationem fieri posse verum ens rationis, non autem per solam praectionem, quae concipit unum non concepito alio quod est coniunctum cum illo.

Prima pars, quam negant aliqui cum Hurtado, ratio est, quia unio extenorum incompribilium, v. g. unio trium essentiarum incompribilium in chara, per primam apprehensionem cognosci potest, illa vero est ens rationis. Inde volentes concipere aliquod obiectum sicuti est, apprehendimus tamen illud aliter quam sit, v. g. Deum volentes apprehendere, senem imaginantur, hoc autem sine dubio est fingere.

Dico quartum, per solam praectionem intellectus non fieri ens rationis. Ita fuisus demonstro praectionem, teria Metaphysica, probans realitatem unius solam. Nunc breuiter

Ratio sit, quia illa cognitione non facit ens rationis cuius totum obiectum est reale, non autem factum: praeceps huiusmodi est, cum enim cogitat animal, non cogitat rationali, quod ei coniunctum, obiectum illud est animal quod non est ens factum, sed vere reale. Verum est, quod si cogitare animal esse solum a parte rei sine ullis differentiis contrahentibus, fieri rem aliquid impossibile; cum autem cogito animal non cogitatis iis cum quibus coniunctum est, nihil cogito, quod non sit verum & reale: ergo praeceps pura non facit ens rationis. Confirmatur evidenter, quia sequeretur alioqui, nullam unquam esse posse cognitionem humanam, que non faciat ens rationis, cum nulla omnino sit, qua attingat omnes formaliter identificatas obiecto quod cogitatur, ut patebit ex Metaphysica.

Obicitur primum. Ens rationis non fit sine aliqua falsitate: in apprehensione simplici non est falsitas: ergo per simplicem apprehensionem non fit ens rationis. Deinde fingere est attribuere unum alteri,

Prima obiectio.

Disp. II. Quæst. II. de Vniuers. & Prædicab. 21

alteri: simplex apprehensio non attribuit vnum alteri: ergo non fingit.

Resp. ad ens rationis non requiri falsitatem complexam, sed sufficere incompleam, cuius capacem esse primam apprehensionem, dicam diff. 3. Deinde nego quod fingere sit attribuere vnum alteri, sufficit enim quod cogiteatur aliquid impossibile, v.g. cum cogito chimaram, simpliciter illam apprehendendo, nihil tribuo alteri, & tamen fingo.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò, si sit ens rationis per primam apprehensionem, illud sit etiam per præcisionem, v.g. cum cogito animal non cogitato rationali, sine quo tamen esse non potest. Dixi autem fieri ens rationis per primam apprehensionem: ergo sit etiam per præcisionem. Confirmatur primò. Per præcisionem concipitur obiectum aliter quam sit: ergo per eam aliquid fingitur. Confirmatur secundò. Illud ens est fictum, quod nec est, nec esse potest: rationale nec est sine animali, nec esse potest: ergo est ens fictum.

Resp. fieri ens rationis per primam apprehensionem cum cogitatur aliquid quod nec est, nec esse potest; quando autem totum quod cogitatur est reale, tunc nego fieri ens rationis per simplicem apprehensionem, vnde nec sit per puram præcisionem, cuius totum obiectum reale est. Ad primam confirm. Resp. posse duobus modis concipi aliquid aliter, quam sit: primò, non cogitando totum quod est, vt cum cogito rationale non cogitato animali, quod ei coniunctum est: secundò, cogitando aliquid quod nec est, nec potest esse, vt si cogitem rationale esse sine animali. Quoties primo modo aliquid cogitatur aliter, quam sit, nihil fingitur, neque sit ens rationis. Quando cogitatur res aliter quam sit, sit reuera ens rationis. Per præcisionem puram res cogitatur aliter quam sit non cogitando totum id quod est; sed non cogitatur aliquid quod non sit, nisi esset præcisio negativa, quā dices esse rationale sine animali; hæc enim fictio esset, & ens rationis. Ad secundam confirm. distinguo illam minorem: sed rationale nec est, nec esse potest à parte rei sine animali coniuncto realiter, concedo; sine animali coniuncto per intellectum, nego. Animal enim quod cogitatur non cogitato rationali, est verè reale & à parte rei sine animali cogitato per intellectum, & id est verè reale. Neque valet illa instantia. Illud est ens rationis quod est tantum per intellectum: hoc, inquam, falsum est; nam operationes non sunt nisi per intellectum, & tamen reales sunt. Ad hoc ergo vt aliquid sit ens rationis requiritur vt sit tantum per intellectum singularem aliquid impossibile. Sed hoc clarius erit ex diff. 3. Metaph. citata.

QVÆSTIO II.

De Vniuersalibus, & Prædicabilibus.

Vduit me in hoc Philosophia veluti propri-
p. leo, primoque vestibulo, rudioribus statim Tyronum ingenii quæstionem de vniuersalibus in genere vnam omnium obscurissimam, & diffi-
cillimam statim obiceret, veritusque sum ne ab incedendo studio Philosophia eos absterresem, si ipso in aditu reperirent spectra formalitatum, præ-
cisionum, distinctionum rationis ratiocinantis aut ratiocinata, aliaque huiusmodi per intellectum fabricata & excogitata ad explicandam naturam,

A causas, proprietates vniuersalium. Quā ego totam controuersiam plenè trado in Metaphysica cum Philosopho. Hic autem quæ traduntur à Porphyrio de vniuersalibus, & prædicabilibus in spe-
cie sigillatim persequens, primum agorū de nume-
ro eorum, deinde sigillatim venio ad genus, spe-
cie, differentiam, proprium, & accidens.

SECTIO I.

Quid & quotuplex sit vniuersale, & prædicabile.

C ertum est primò, vniuersale rectè definiri, E/ Definitio
vnum aptum inesse multis, id est ens indiuisum, Vniuersale.
diuisibile tamen in multa, in quibus multiplicetur; id est Deus non est vniuersalis, quia licet plures in Deo sint personæ, participantes Dei natu-
ram, in iis tamen natura illa non multiplicatur. Duo ergo sunt in vniuersali maximè mirabilia, vnitatis, & pluralitas; sed illa est actualis, altera est solùm potentialis. Implicit quidem aliquid esse vnum actu, & actu multa; sed est tamen difficile intelligere aliquid quod sit vnum actu, & possit esse multa, quæ adæquat idem sunt cum eo quod diuidi videtur in multa; & hic est implicitissimus nodus de existentia ipsius vniuersalis, vnde sit actu à parte rei, an verò tantum per operationem intellectus, & quænam illa sit operatio, datis exi-
stentiam obiectuum naturæ, qua habeat vnitatem, & tamen aptitudinem vt sit in pluribus; natu-
ram aliquam quæ indiuisa sit, & tamen sit verè natura Petri, Pauli, Ioannis, in dō omnium homi-
num, qui sunt reuera plures. Hic est (inquam) nodus quem soluendum remitto in Metaphysi-
cam. Nunc autem placet ita circa illum ludere cum Tyronibus Logicis.

D e finium in mole ludentis naturæ miraculum, Pandias 144
sed arcum coronatæ rationis, & triumphalis Pilli's vnum
intelligentiæ simulacrum, Pandiam (narrat Cassio-
dorus) vnum omnes lapillos, thesaurum in pun-
cto, pretium totius Indiæ in vno annulo. In illa se
gemma vnum fulgor varia lucis multiplici reper-
cussione commiscens, fulgurat in adamantem,
tubescit in carbunculum, in chrysolitum cya-
neo candore flauescit. In hac & plura vides, quam
videre te possicias, & falleris, nisi falli velis. Il-
lam verè prædictas esse vnam, & mentiri times;
multiplicem appellas, & volens deciperis; cum
venetam aspicis, sinaragdum vocas, & negas: cum
blatteam, topazium dicas, & refugis: cum prasi-
nam, chrysopasum existimas & reclamas, aduersa-
rius tibi ipsi, tanto gemmarum copia ditor, quod
in pluribus vnam habes, & in vna omnes.

Verum animorum ludibria illa sunt, non divi-
tia oculorum; vna in pluribus Pandia, & in vna
plures: nisi naturas vniuersales in lapillo emulari
natura voluit, quas in sciniis suis inuenire nequa-
quam potuit. Naturas, inquam, vniuersales, sigilla
gemmea rerum omnium, vertiles mundos, simu-
lacula vera & picta, umbras omnicolores, sic vnas
vt sint omnia indiuisua, sic pluta vt nec commu-
nicabilitatem auferat vnitatis, nec vnitatem diffu-
dat ex uno refusa pluralitas: vniuersum in puncto,
rerum essentia sine rebus, ipsamet singularia tota
sine se ipsis; extra se posita, nec diuulsa, vnum
in pluribus.

Quærit omnicolores huiusmodi gemmas fati-
gata iamdiu humana ratio, & qui parturit intra se Fit per in-
tellec-
tum vniuersale.

se reficit ; prolem suam ipse vix nouit, patrem se dubitat esse, disputatque vtrum extra se sobolem habeat, quam in sinu suo inuenit ; fungiturque matris truncre, quamvis non sit nisi pater. Platonis videlicet ideas aulicas à singularibus, dum non inuenit, pungit ; mox substantias individuas plures videt esse, nec vllibi diffusam pluralitatem vnitatem, collectam pluralitatem inuenit, quam in secundissimo suo gremio (plura enim cogitat, & vnum efformat) vnum facit, & plura non minuit, manetque integra cum vnitate pluralitas, sicut perseverat cum pluralitate illæa vnitatis. Diuidit individuas, dum separat naturam à singularitate sua cum qua vnum est, invenit, & mentitur se negat, vtiturque restrictione mentali sine praetudicio veritatis, sive falsitate rem concipit alio modo quam in se ipsa sit, sine fictione cogitat impossibile : integræ manent, quæ ipse praescindit, & quod cultro cogitationis vulnus infligit naturæ, sanat ipse, reponitque in meliorem statum, quia quam inuenit singulariem, & individuam, vniuersalem efficit, & ad innumeræ singularia diffusam. Toties secundam, quoties mens cogitare voluerit individuum : omnibus est patens, & in uno solùm esse potest, omnium propria, & ad omnia indifferens ; nemini affixa, & si aliqui semel adhaerent, illi soli addicta. Ne quæras vniuersalia extra te mens humana, non potest tam numerosa proles alibi nasci, alibi educari quam à eo fonte luminis, vbi mortua quæque viuunt, vbi quæ sunt materialia, sunt spiritualia ; quæ diuisa sunt, colliguntur ; quæ vnta, diuiduntur ; quæ sterilia, secunda evadunt.

Et hæc prælustris sufficiat de re obscurissima, vt dignoscatur à Dialecticis propria notio vniuersalium, & prædicabilium, quorum numerum hic inquirimus.

Definitio prædicabiliū.

Certum est secundò, prædicabile conuenire omnino, in dñ vnum & idem esse cum vniuersali ; nam vniuersale definitur (vt dixi) *Vnum aptum inesse pluribus*, prædicabile, *Vnum aptum de pluribus prædicari*. Quod autem aptum est inesse pluribus, aptum sine dubio etiam est prædicari de pluribus ; quod enim in aliquo existit, potest de illo affirmari : nam ab eo, quod aliquid est vel non est, vera vel falsa est propositio : ergo quod est vniuersale ad plura pertinens, est etiam prædicabile de pluribus : & contrà, quod est prædicabile de pluribus, est etiam vniuersale : nihil prædicari potest de subiecto, nisi quod inest subiecto. His positis duo video posse quarti. Primo, vtrum vniuersale reuerat diuidatur in quinque species. Secundò, vtrum in eas ita diuidatur ut sit genus vniuersalium ad illas.

§. I.

Vtrum sint quinque vniuersalia.

Affirmatio affirmativa.

Ratio generalis.

Explicatio maioris.

Dico secundò, vniuersalia nec plura posse dici, nec pauciora, quam quinque. Ratio vniuersalis est, quia numerus vniuersalium non potest peri nisi ex modis effendi & prædicandi de pluribus, tum essentialiter, tum accidentaliter : sed modi effendi & prædicandi de pluribus nec sunt plures, neque pauciores quam quinque : ergo vniuersalia nec sunt plura, nec pauciora quam quinque.

Maiorem propositionem video à multis negari, qui cum refugiant cum sententia communi admittere quinque vniuersalia, existimant etiam aliunde peti debere hunc numerum, quam à modis effendi & prædicandi. Primo enim alij eam petunt à nu-

mero inferiorum, quæ non sunt nisi duo, *specie*, nimirum, & *numero* differentia : duo item putant esse vniuersalia, *genus* & *speciem*, ita vt quidquid prædicatur de pluribus specie differentibus, sit *genus* ; quod autem de pluribus numero differentiis, sit *species*. Alij existimant secundò numerum vniuersalium peti tantum à modis effendi & prædicandi essentialiter, atque sic tria constituant ad summum vniuersalia, *genus*, *speciem*, & differentiam. Quia scilicet naturæ aliquæ communes abstracta possunt ab inferioribus, quibus sunt essentialis, & de quibus substantiæ prædicantur homo v.g. abstractur à Petro & Paulo, de quibus essentialiter & substantiæ prædicatur. Alia naturæ abstractauntur à subiectis de quibus prædicantur essentialiter & adiectiæ, vt rationale prædicatur adiectiæ de Petro & Paulo. Denique alia naturæ abstractauntur à subiectis de quibus accidentaliter, & adiectiæ prædicantur, vt album abstractur à lacte & niue. Tertio tamen melius & communius alij dicunt numerum vniuersalium peti à modis effendi & prædicandi, siue illi sint accidentiales, siue sint essentialis.

Ratio est, quia ratio distinctiua rerum petitur semper ex ratione illarum formalis ; sed ratio formalis constitutiva rerum vniuersalium est modus effendi & prædicandi de multis ; definitur enim vniuersale, quod est *vnum aptum inesse multis* : ergo numerus & distinctio vniuersalium peti necessariò debet à modis effendi & prædicandi.

Deinde quod non petatur ex solis modis prædicandi essentialiter, probo, quia modus effendi & prædicandi tum essentialiter, tum accidentaliter, & propt abstrahens ab vtrroque, est aliquid communius modis prædicandi essentialiter tantum : ergo potest constitutere aliquam rationem illis communem ; illa est ratio vniuersalis, quia propria definitio vniuersalis illi conuenit, est enim *vnum aptum inesse multis* : ergo numerus vniuersalium petitur ex modis effendi & prædicandi tum essentialiter, tum accidentaliter ; non autem ex modis solùm prædicandi essentialiter, nec ex numero inferiorum, aliqui proprium & accidentis effent *genus* & *species* quando prædicantur de pluribus differentibus species vel numero. Ex quibus manet probata maior argumenti propositi.

Iam vero minor asserebat modos illos effendi esse quinque tantum. Probatur, quia quidquid prædicatur de inferioribus, vel prædicatur essentialiter, vel contingenter : si essentialiter, vel est pars determinabilis, & est *genus*, vel determinativa, & est *differentia*, vel est totum, & est *species*. Si contingenter, vel conuenit necessariò, & est *proprium*, vel non necessariò, & est *accidens*. Et sic quinque sunt vniuersalia. Nec plura nec pauciora. Id quod

Probari etiam breuius potest, quia definitio vniuersalis & prædicabilis, *Vnum aptum inesse ac prædicari de multis*, conuenit solùm generi, speciei, differentie, proprio & accidenti : ergo illa solùm sunt vniuersalia.

E Obicitur primo. Non debere peti numerum vniuersalium ex modis effendi, illud enim solùm est vniuersale, quod potest abstrahi abstractione vniuersali : sed ea quæ non prædicantur essentialiter, abstrahi non possunt abstractione vniuersali, nam ea quæ prædicantur contingenter, abstractauntur à subiectis, atque adeò abstractauntur solùm abstractione formalis : ergo ea, quæ prædicantur contingenter, non possunt esse vniuersalia : ergo ex modis effendi non petitur numerus vniuersalium. Deinde vniuersale dicitur per relationem ad inferiora, & per illa definitur : ergo numerus vniuersalium petitur

Petitur ex modis effendi.

Quinque sunt modi effendi vniuersales.

Brevior probatio.

Prima obiectio.

Disp. II. Quæst. II de Vniuers. & Prædicab. 23.

Abstractio
vniuersalis.

tut ex numero inferiorum, qua sunt duo tantum. Respondeo negando primam illam minorem, quod ea, quæ non prædicantur essentialiter, abstrahi non possint ab abstractione vniuersali, ad quam fruſtræ requirant aduersari, ut id quod abstrahitur, prædicari possit essentialiter. Verum quidem est, concreta, alia esse soluta, quæ abstrahunt ab inferioribus, de quibus prædicantur *in quid*; alia connotativa, quæ abstrahunt solū a subiecto, ut rationale: falso tamen omnino est, concreta connotativa non abstrahi abstractione vniuersali, quæ hoc solū exigit, ut id quod abstrahitur, abstrahatur per modum totius; quod conuenit tam iis, quæ prædicantur essentialiter, quam iis, quæ prædicantur denominatiæ. Alibet enim v.g. est verè aliquod totum aequè ac animal, cùm unum significet habens albedinem, alterum habens animalitatem: ergo aequaliter utrumque abstrahitur abstractione vniuersali.

Quod additur de numero inferiorum, distingui debet; nam inferiora sumi possunt vel materialiter, prout excludunt modos essendi; vel formaliter, prout illos includunt. Vniuersalia dicuntur & definitur per ordinem ad inferiora sumpta formaliter cum modis essendi, & illa sunt verè quinque; non per ordinem ad inferiora sumpta materialiter, quæ sunt duo tantum.

Obiicitur secundò, videri omnino, quod vniuersalia sint pauciora quam quinque. Id quod est vniuersale, debet immediate prædicari de inferioribus: differentia, proprium, & accidentis non prædicantur immediate, quia prædicantur duxatae mediante subiecto: ergo illa tria non sunt vniuersalia, sed genus tantum & species. Confirmatur, quia prædicabile accidentis reuocatur ad genus, quantitatem, & qualitatem: ergo non sunt quinque prædicamenta.

Resp. negando quod differentia, proprium, & accidentis non prædicentur immediate; etiæ enim verum sit, concreta connotativa non prædicari nisi cum subiecto; falso tamen est, illa non prædicari nisi mediante subiecto: id enim quod prædicatur, non est sola forma, sed subiectum confusè significatum simul cum forma prædicatur de se ipso significato confusè: sicut etiam prædicata essentialia prædicantur cum supposito, non autem mediante supposito. Ad confirmationem respondeo, accidentis comparatum ad inferiora esse posse genus; si autem comparetur cum subiecto, est quintum prædicabile.

Obiicitur tertio, videri quod plura sint vniuersalia, quam quinque. Primo enim sicut genus & species sunt duo distincta prædicabilia, quia genus prædicatur de pluribus specie differentibus, species de pluribus differentibus numero; sic differentia genericæ, & differentia specifica duo debent esse diuersa prædicabilia, cùm eodem modo vna prædicetur de pluribus differentibus specie, altera de pluribus differentibus numero. Idem dici etiam poret de proprietatibus genericis & specificis, quæ constituent similiter diuersa prædicabilia. Secundò, in diuidum erit unum vniuersale; certum enim est, quod prædicetur de multis; dicitur enim, *Petrus est indiuiduum*: *Paulus est indiuiduum*. Similiter ratio suppositi, & personæ, sine dubio est aliquid commune multis, cùm dicatur de multis. Tertio, hæc prædicatio: *Rationale est animal*: *Rationale est sensuum*, non pertinet ad vnum ex quinque prædicabilibus; nam *animal*, & *sensuum*, sunt extra conceptum rationalis: ergo non sunt illius genus. Quartò, prædicatio defi-

A nitionis de suo definito, vt: *Omnis homo est animal rationalis*, prædicatio est vniuersalis, quæ non pertinet ad vnum ex quinque prædicabilibus, & que constituit speciale aliquod prædicabile.

Resp. ad primam, negando quod differentia *Differentia generica & specifica* sint aequè distincta *prædicabilia*, ac genus & species; falso enim est, quod supponi videtur in argomento, genus & speciem in eo solū distingui, quod vnum prædigetur de pluribus differentiis specie, alterum de pluribus differentiis numero: negari videlicet, numerum prædicabilium peti ex diuersis inferioribus. Distinguunt ergo genus & species, quod genus sit pars essentialiter determinabilis; species autem sit tota essentialiter.

B Ad secundam negatur, quod indiuiduum, vel signatum, vel vagum, sit vniuersale; quia vt aliud sit vniuersale, debet conuenire vniuersali inferioribus: communis ratio indiuidui, vt suppono ex *Metaphysica*, cùm sit *transcendentalis* (significat enim vnitatem ipsius entis, quæ analogia est, ut eo loco probabitur) non potest esse vniuersale, de quo hæc agitur. Indiuiduum autem vagum, vt cùm dicitur, *Aliquis homo*, est aliud omnino singulare; si enim esset aliud vniuersale, responderi nullo modo posset huic sophismatis *Aliquis homo est sacrilegus*: *S. Ioannes est aliquis homo*: ergo *S. Ioannes est sacrilegus*. Respondeo enim duntaxat potest, quod ex particularibus præmissis virtuosa est consequentia.

C Si autem indiuiduum vagum est vniuersale, consequentia non erit ex puro particularibus: ergo illud non est vniuersale, neque se habet vt aliud commune multis, sed vt aliud proprium vni, non determinat, sed indeterminate ac disjunctive; ideoque propter indeterminationem, non propter communitatem applicari potest huic, vel illi; vocaturque propter à indiuiduum, sed vagum, & indeterminatum.

Rationem etiam suppositi ac personæ nego *Ratio suppositi* constituere speciale aliquod prædicabile; reuocari positi.

autem ad prædicabile *proprii*; adē vt cùm dicitur, *Petrus est persona*, sit prædicatio proprietatis de subiecto suo, quia personalitas est vera proprietas

D substantia. Neque dicas cum Ariaga *disp. 9. num. 3.* illud non est proprietas, quod est de conceptu essentiali alicuius rei: sed personalitas includitur in conceptu Petri; Petrus enim est compositum ex natura, & personalitate: ergo personalitas non est proprietas. Resp. enim, Petrum sumi posse, vel specificatiæ, prout solam dicit naturam, & vel reduplicatiæ, prout dicit naturam, & personalitatem. Fatoe personalitatem esse de conceptu Petri sumpti reduplicatiæ, sicut albedo est de conceptu proprietatis albi. Non est autem personalitas de conceptu Petri sumpti specificatiæ, prout dicit solam essentialitatem. Itaque personalitas de Petro sumptu specificatiæ, prædicatur vt proprietas; de Petro autem sumpto reduplicatiæ, prædicatur vt genus.

E Ad tertiam respondeo, illas prædicaciones: *Rationale est animal*, esse indirectas, atque ita, illas tertias, non pertinere ad vniuersalia, quæ debent directe prædicari. Vel etiam dici potest, quod rationale, si substantiæ sumatur, pertinet ad genus; si sumatur adiectiæ, pertinet ad proprium, quia animal est extra conceptum rationalis, & conuenit omni rationali. Hæc propositio: *Rationale est sensuum*, pertinet ad proprium; hæc vero: *Animal est homo*, pertinet ad prædicabile accidentis.

Ad quartam respondeo, prædicacionem definiens *Solutio nitionis* de suo definito pertinere partim ad genus, quartam partim ad speciem,

§. II.

Secunda
objectione.

Tertia obie-
ctione.

Et rūm diuīsio illa Vniuersalūm sit vniuoca.

VNIUOCA erit illa diuīsio, si eadem omnīnd ratiō significata per nōmen *vniuersalīs*, conueniat generi, speciei, &c. Erit analogā, si partim sit eadem spartim diuīsia.

Assertio af-

firmativa.

Præbatio.

Prima ob-

iectio.

Secunda ob-

iectio.

Tertia ob-

iectio.

Dico secundō. Vniuersale diuiditur in quinque species, tanquam genus vniuocum ad illas.

Ratiō est, quia tunc aliqua ratiō superior vniuocē conuenit suis inferioribus, quando ita perfectē potest ab illis præscindi, vt nec illa includat, neque in illis includatur: vniuersale in communi, neque includit in conceptu suo genus, speciem, differentiam, &c. vt patet, neque in eorum differentiis includitur; possum enim rationem generis specialiter concipere, quin concipiam illud esse vniuersale: ergo vniuersale genus est vniuocum ad quinque vniuersalīs.

Obiicitur primō. Si vniuersale genus est vniuocum, sequitur genus esse superius & inferius seipso; superius, vt est vniuersale; inferius, vt est primum vniuersale: hoc autem absurdum videtur. Neque dicas, vniuersale vt est genus, esse superius, & prius seipso vt est species. Contra enim insto. Si genus est species vniuersalis: ergo species prædicari de genere; quod implicat. Deinde vna species non potest prædicari de altera, quæ subest eidem generi; v. g. dicere non licet, *Homo est equus*: *Genus & species*: sunt species vniuersalis: ergo falsum est dicere, *Genus est species*. Denique si genus, quod est primum prædicabile, sit species: ergo prædicabilita confundentur.

Resp. implicare quidem, vt aliquid sit superius seipso sub codem conceptu; sed non implicare, vt aliquid sub vno conceptu sit superius seipso, & sub altero conceptu inferius. Genus igitur, vt est prima species vniuersalī, est inferius seipso vt est vniuersale in communi; sic enim vniuersale vt genus ad omnia vniuersalia est prius seipso prout prima species vniuersalī. Ad instantias autem respondeo, speciem posse prædicari de genere, non quatenus est genus, sed quatenus participat rationem speciei. Verum est, quod vna species realis, & essentia non potest prædicari de altera specie: species autem vna denominativa prædicari potest de altera specie: v. g. dicere licet: *Album est dulce*. Denique nego, confundi vniuersalia, etiam si reuerā genus sit species vniuersalī, accidentaliter, & denominative per aliam secundam intentionem species superadditam.

Obiicitur secundō. Genus debet esse aliquid vniuersalī quām species: sed vniuersale non est vniuersalī genere, cūm genus contineat in se vniuersale: ergo vniuersale non est genus.

Resp. distinguendo minorem: vniuersale vt est genus, non est vniuersalī genere vt species, nego; vniuersale vt est species generis, non est vniuersalī genere, concedo. Vniuersale autem continetur sub genere, quatenus est species, non quatenus est genus.

Obiicitur tertio. Nullum transcendens esse potest genus vniuocum: ratio prædicabilis, vt sic, est aliquid transcendens, cūm includatur in differentiis vniuersalī; nam qualibet differentia pertinet ad tertium prædicabile, scilicet ad differentiam: sed qualibet ratio vniuersalis est differentia: ergo ratio prædicabilis includitur in omnibus differentiis inferiorum, & est aliquid transcendens. Confirmatur, quia vniuersale in communi est genus:

A ergo vniuersale in communi includitur in vno & suis inferioribus.

Resp. negando, quod communis ratio vniuersalīum sit transcendens, & includatur in suis inferioribus; ratio enim propria generis, v. g. non includit formaliter vniuersalitatem, cūm dicat tantum prædicari incompletē, seu esse partem determinabilem. Verum igitur est, quod differentia qualibet adaequatē sumpta, est prædicabilis; si autem sumatur incompletē, prout abstrahit ab vniuersalitate, non est prædicabilis. Ad confirmationem respondeo, vniuersale includi in vno & suis inferioribus, vt dixi; sed nego illud includi in eius conceptu præciso. Denique licet verum sit, quod nulla ratio purē realis intrinseca conuenire potest substantiæ & accidenti, quia quidquid realiter & intrinsecè conuenit accidenti, conuenit illi dependenter à substantiæ; potest tamen aliqua denominatio extrinseca, & per intellectum accidenti conuenire, etiam independenter à substantia.

SECTIO II.

De Genere.

Istud est primum prædicabile, non ratione p̄fectionis, sed ratione vniuersalitatis; de quo video disputari plurima. Hæc autem omnia facile reuoco ad tria capita: quomodo genus definitur, quomodo prædicetur, de quibus prædicetur.

§. I.

Quomodo genus definitur.

CERTUM est, posse genus definiri prout est prima species vniuersalī; nulla enim est species, qua non constet genere & differentia; quæ duo componunt veram definitionem, & ad eam sufficiunt.

Dico primō: *Genus recte posse definiri primō* *Duplex de-*
essentialiter & propriè, *Id quod est unum aptum finito ge-*
inesse pluribus tanquam pars determinabilis. Se-
cundo *descriptiū per proprietatem*, *Id quod est*
aptum prædicari in quid de pluribus specie differen-
tibus.

Primam definitionem voco essentialē, quia propria quidditas vniuersalī est aptitudo, vt sit in multis, ex qua essentia emanat aptitudo ad prædicacionem, tanquam vera proprietas. Obseruo ergo ad explicationem primæ definitionis, reperiri necessari duo in quolibet composito essentiali, quorum unum est potentia, alterum vero est actus. Potentia vocatur illa pars, quæ est ex se indeterminata, & determinatur per aliam: actus illa pars, quæ determinat aliam. In composito physico v. g. potentia, seu pars determinabilis, vocatur materia; actus autem, seu pars determinans, dicitur forma. In composito autem metaphysico pars determinabilis, seu potentia, vocatur genus; actus autem dicitur differentia. Et per analogiam ad compositum physicum, pars determinabilis vocatur materia metaphysica; pars autem determinativa, forma metaphysica.

Dicitur itaque genus, *Id quod potest inesse pluri-*
bus, &c. Vbi priores illæ particulae, *id quod*, te-
nebunt locum generis, si significant genus esse
vniuersale, vt contendit Toletus; nihil enim est
incommodi dicere, quod aliqui opponunt, vniuer-
salitatem esse differentiam. Si autem, vt alij vo-
lunt, particulae, *id quod*, significant subiectum,
seu

seu naturam, quæ denominatur genus, sicut quoties aliquod concretum accidentale definitur, subiectum loco generis ponitur in recto, ut cum dicitur, *Album est disgregatum viuus*, in recto id quod definitur, est corpus affectum albedine; quando vero definitur in abstracto, tunc subiectum ponitur loco differentia in obliquo, ut risibilitas est hominis aptitudo ad ridendum. Si, inquam, particula, *id quod*, significant ipsam naturam, tunc loco generis in hac definitione, est totum illud, *Id quod est aptum inesse multis*; reliqua vero loco sunt differentia, ut pars determinabilis; quia genus ex se indeterminatum est ad plures species; animal v.g. conuenire potest homini, vel equo: determinatur vero per rationale ad hominem, per hinnibile ad equum.

In secunda definitione duo explicari debent, quid sit *predicari in quid*; per quod genus distinguitur a differentia, proprio & accidente: deinde quid sit *incompletè predicari*. Primo igitur predicari in quid, est *predicari ad modum per se stans*, seu est esse concretum substantium, ut esse hominem, esse animal. Pradicari vero in quale, est *predicari per modum adiacentis*, & *determinantis* aliud, sive est esse concretum adiectum; nam esse rationale, risibile, album, termini sunt adiectui. Prædicata *substantia* dicuntur *predicari in quid*, quia per illa responderetur ad questionem, *quid est*; ut si quæras quid sit homo, respondero esse animal. *Adiectua* prædicantur in quale, quia per illa responderetur ad questionem quale sit; ut cum queritur, qualis sit homo, responderetur, rationalis, risibilis, albus. Secundum incompletè predicari est ita predicari, ut formaliter distincte una solù pars essentia explicetur, tota vero essentia confusè: ut cum dicitur, *Homo est animal*. Pradicari autem completè, est ita predicari, ut tota essentia subiecti explicetur formaliter distinctè, quamvis non explicetur distinctè singularitas, ut cum dicitur, *Petrus est homo*.

Liquet igitur ex his, rectam esse definitionem hanc secundam à Porphyrio traditam, in qua necesse non fuit ponere illud, *incompletè*; quia eo ipso, quod genus prædicatur de pluribus differentiis specie, prædicatur *incompletè*.

Obiicitur primo. Si genus definitur per proprium genus & differentiam, datur infinitus progressus in generibus; quia sicut primum genus haberet secundum genus, per quod definitur; sic secundum genus definitur per tertium genus, & sic in infinitum. Deinde ens per accidens, quod nimirum constat ex rebus diuersorum prædicamentorum, non potest definiti: huiusmodi est genus, quod componitur ex natura & vniuersalitate: ergo genus non potest definiti. Denique si genus definitur, datur aliquod genus vniuocum commune omnibus generibus, etiam generalissimum; imò enti reali, & enti rationis; quod tamen est falsum, ut communiter dici solet.

Resp. nullum dari progressum infinitum, etiam si genus definitiatur, & habeat genus; quia quoties fit progressus ad aliquid eiusdem rationis cum eo à quo coepit progressus, semper est listendum in primo quo: hic autem progressus incipit à genere, quod est pars definitionis; ideo listendum in eo est, cum eodem modo definitiatur, non ut genus, sed ut prima species vniuersalium. Ens per accidens definiti potest, quatenus constat ex pluribus, quæ sunt aliquo modo vnum; acutus enim lapidum, v.g. definiri eo modo potest, & multò magis definiti poterit illud ens per accidens, cuius partes se habent per modum actus & potentie, ut album, genus, & alia concreta. Enti

Prima ob-
lectio.
Genus non
definiri.

A reali, & enti rationis, generibusque generalissimis dari potest aliquid commune vniuocum, quod sit denominatio solùm extrinseca intellectus.

Obiicitur secundum. Pars nunquam potest prædicari de toto, non enim dicere licet, *Homo est digitus*; ergo si genus est pars, non potest prædicari de specie, quæ est totum. Deinde ideo animal prædicatur ut pars, quia non dicit formaliter totum illud, quod dicit homo: sed homo non dicit formaliter totum quod dicit Petrus: igitur etiam species prædicatur ut pars. Denique sicut genus dicitur recipere differentias minus communes, sic dici eodem iure potest pars materialis, quia recipit differentias individuales, & per eas contrahitur. Imò non maior videtur ratio cur genus recipiat differentiam, quam quod differentia recipiat genus.

Secunda ob-
lectio, fallam
esse de fini-
tionem.

Resp. verum esse, quod pars physica, v.g. materia, nunquam prædicari potest de toto, quia realiter ab eo distinguitur; pars vero metaphysica, ut animal, prædicatur de toto, quia non distinguitur ab eo realiter, & est totum confusum, cum sit abstractum abstractione totali; est enim vero concretum. Deinde distinguitur illa maior: ideo animal prædicatur ut pars, quia non dicit formaliter totum quod dicit homo, secundum essentiam communem, concedo; quia non dicit totum quod dicit homo materialiter, nego. Homo dicit formaliter totum quod dicit homo secundum essentiam communem, ideo prædicatur ut totum, etiam si non dicat totum, quod Petrus dicit, materialiter, id est, non dicit singularitatem Petri propriam. Vnde sequitur, hanc prædicationem: *Petrus est homo*, esse quidem incompletam physicè, sed esse completam metaphysicè, quia dicit totam essentiam communem pluribus, & esse quoque completam logicè, sive in ordine ad scientias, quæ de solis agunt rationibus communibus. Denique differentia in hoc differt à genere, quod genus sit pars materialis essentiae communis; differentia vero dici possit pars materialis ipsius individui, sed non essentiae communis. Ratio autem cur genus dicatur recipere differentiam, est quia cum latius pateat quam differentia, per illam determinatur.

Obiicitur tertio. Quando genus definitur, vel id quod definitur in recto, est tantum ipsa natura & realis substrata vniuersalitati, vel sola vniuersalitas, vel aggregatum ex natura, & vniuersalitate: nullum ex his definitur: ergo vana est definitio. Probatur minor; nam id quod definitur, est vnum aptum prædicari de pluribus specie differentiis, sed neque sola natura prædicatur de pluribus, cum non sit à parte rei vniuersalis; neque sola vniuersalitas, quæ nec inest, neque prædicatur de inferioribus generis; neque aggregatum ex virtute, natura enim & vniuersalitas non affirmantur de inferioribus, ergo nullum ex his tribus est id quod definitur in hac definitione generis. Idemque argumentum de aliis omnibus prædicabilibus fieri potest.

Respondeo in hac definitione generis, id, quod adæquatè definitur, nec esse solam naturam substratam vniuersalitati, neque solam vniuersalitatem, neque aggregatum ex virtute, propter rationem allatam in argumento; sed naturam prout connotat vniuersalitatem tanquam rationem formalē, esse id, quod definitur, itavt in recto natura sola definitur, prout connotat in obliquo vniuersalitatem. Illud enim est definitum in qualibet definitione, cui conuenit definitio. Sed definitio generis conuenit natura, prout in obliquo connotat vniuersalitatem; illa enim est quæ potest prædicari de pluribus: ergo illa est id, quod definitur. Deinde in alijs omnibus concretis idem contingit;

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

Tertia ob-
lectio.
Quid defi-
natur in
definitione
generis.

26 Philosophiæ Peripateticæ Liber I.

Genitio definitur albus id, quod est habens albedinem, sive id, quod est disgregarium visus, definitur in recto ipsum subiectum, in quo est albedo, propterea connotans albedinem in obliquo.

In statibus. Definitio esset alis conuenire necessariò debet rationi formalis, quæ sola est essentia rei; universalitas sola est ratio formalis: ergo illa sola definitur.

Deinde id quod constituit definitum, est id quod definitur: universalitas constituit genus: ergo illa est id quod definitur.

Resp. distinguendo primam maiorem: definitio formalis & essentialis conuenit ut quod, & in recto rationi formalis, & essentia rei, nego; conuenit in obliquo, & ut quo, concedo; sic enim de omnibus concretis nuper dixi. Similiter, id quod constituit definitum in obliquo, est id, quod definitur in recto, nego; est id quod definitur in obliquo, concedo. Genus enim ita est constitutum ex natura & universalitate, ut in recto dicat naturam, universalitatem autem tantum in obliquo.

S. II.

Quomodo genus prædicetur.

Dixi, genus possit prædicari: nunc circa modum, quo potest prædicari, tria difficultatem habent, sicut prædicetur ut totum, an prædicetur in quid, an copulatiu[m] prædicetur de multis.

Affertio bimembris. Dico secundò, genus etiam quando actu prædicatur, esse totum essentiale confusum; esse autem totum potentiale, quando est prædicabile, non quando actu prædicatur.

Totum actuale, totum potentiale. Observa primò, totum aliud esse actuale, aliud potentiale: totum actuale illud est, quod continet actu partes definitionis: totum potentiale illud, quod non actu, sed potestate continet plura inferiora minus communia, de quibus prout potest prædicari. Animal v. g. totum est potentiale, quia non actu, sed potentia continet hominem & equum, qui sunt minus communes quam animal. Totum v. d. actuale, sive sit essentiale, sive integrale, continet semper actu suas partes, & non est aut quid illis communius; partes enim v. g. definitionis & quæ latè patent ac totum definitum. Vnde fit ut totum potentiale, totum quidem reperiatur in suis partibus, secundum suam essentiam, sed non secundum communitatem, seu potentialitatem.

Totum essentiale, totum integrale. Observa secundò, totum actuale duplex esse; aliud enim est essentiale, aliud integrale. Totum essentiale illud est, quod continet partes definitionis; & illud iterum est duplex, aliud confusum, aliud signatum. Totum essentiale confusum, illud est, quod explicitè dicit unam partem definitionis, aliam verò confusè; quia cum sit concretum, dicit in recto suppositum, ut animal: totum essentiale signatum est, quod explicitè dicit totam essentiam, ut homo. Totum integrale, illud est, quod continet partes quantitatiuas. His positis

Probatio afferentis. Ratio, cur genus sit pars essentialis explicitè, manifesta est; quia pars est definitionis, componitque speciem vñam cum differentia. Sed quia tamen nomen est concretum, significans in recto ipsum suppositum confusè, proprieà est totum essentiale, sed confusum; & hoc cuiuslibet universalis conuenit, quod confusè sicut totum actuale. Sed quia tamen totum potentiale, ut dixi, est illud, quod est superior & communius suis partibus, quas non actu, sed potestate continet, genus communius est speciebus, quas potestate continet, quatenus est prædicabile;

Acùm verò actu prædicatur, non est quid communius, aut superioris speciebus, sed illis adæquatur, & illas actu continet; idè genus, quando est prædicabile, totum est potentiale; quando actu prædicatur, non est nisi pars potentialis; si enim esset totum potentiale, tunc quando actu prædicatur, deberet tota communitas generis reperiiri in qualibet specie, de qua prædicatur.

Obiicitur primò. Sequitur quod in definitione **Prima obiectio.** hominis rationale bis ponitur, si verum sit, quod genus sit totum confusum; animal enim est totum: ergo significat rationale per se solum: ergo cùm dico animal rationale, bis dico rationale; dico enim animal rationale rationale.

Resp. negando quod in definitione speciei bis ponatur differentia; nomen enim concretum, si solitariè sumatur, est totum; si autem coniunctum cum differentia, seu in definitione speciei, illud solum dicit, quod significat explicitè; non autem ipsam differentiam, quæ simul ponitur post illud; per differentiam enim adiunctam limitatur genus, ut non significet nisi totum illud quod implicitè inveniatur, cum in definitione non sumatur nisi ut pars.

Obiicitur secundò. Si genus est aliquod totum **Secunda.** continens potentialiter omnes species: ergo cùm dico, *Homo est animal*, significatur, quod homo est omne animal.

Resp. negando consequentiam, quia genus, quādō **Tertia.** actu prædicatur, est tantum pars, non autem totum.

Obiicitur tertio. Genus, seu materia metaphysica **C** non est magis totum, quam materia physica: sed materia physica nullo modo est totum, neque prædicatur de toto: ergo neque genus.

Resp. negando maiorem; ratio enim disparitatis est, quia genus cùm non distinguatur à differentia, quæ est quasi eius forma, non habet modum subsistendi distinctum à modo subsistendi differentia, & totius essentia; idè significando suam subsistenciam in concreto, significat ipsum totum, quod non habet subsistenciam distinctam à subsistenciam generis. Materia verò cùm sit distincta à forma & à toto, subsistit per propriam subsistenciam distinctam à subsistenciam totius & formæ, idè licet sumatur cum sua subsistenciam, non dicit proprieà totum; idè genus est totum, non autem materia.

Dico tertio. Genus verè ac propriè prædicari in **Genus prædicatur in quid.** quid, id est ad modum per se stans, non autem per modum adiacens.

Ratio est, quia ut aliquid prædicetur in quid, duo requiruntur, ut sit de rei essentia, & ut sit nomen substantiu[m] utrumque conuenit generi, quod est prima pars essentia, & semper est substantiu[m], ut *animal*. Indò illud quod est primum in re, & determinabile per aliud, non potest esse adiacens; quod enim adiacet, determinat; hoc autem quod determinatur, est id, cui aliud adiacet. Genus, ut sèpè dixi, non determinat, sed determinatur: ergo genus non adiacet, sed substat. Fatoe concretum adiectiu[m] prædicari per modum inhaerens & adiacentis; concretu[m] v. d. substantiu[m] prædicari ad modum per se stans.

E Obiicitur. Genus est aliquid minus nobile, **Obiectio.** quam differentia: ista prædicatur in quale quid: ergo genus prædicari non potest in quid, alioquin modum habet prædicandi nobiliorem, quam differentia.

Resp. distinguendo maiorem, Genus est aliquid minus nobile, quam differentia, secundum modum essendi à parte rei proprium differentia, concedo; differentia enim se habet per modum actus & formæ; quod est nobilior quam se habere per modum potentie ac materia. Differentia secundum

Disp. II. Quæst. II. de Vniuers. & Prædicab. 27

dum modum essendi prout concipitur à nobis est nobilior genere ut concipitur à nobis , nego maiores ; quia genus concipitur ut aliquid absolutum , & recipiens formam : differentia verò concipitur per modum inherētis , & aduenientis generi.

A gulate, concedo; in qua subiectum est vniuersale, nego.

5. III.

De quibus prædicetur genus.

Dixi, genus prædicari de pluribus specie differentiibus, circa quod video quarti posse, utrum possit prædicari etiam de pluribus numero differentiibus: secundū utrum genus exigit plures species, saltem possibles, de quibus possit prædicari.

Conclusio
bipartita.

Dico quarto, nullum esse vniuersale, quod non sit aptum prædicari de omnibus inferioribus suis sumptis copulariè, tametsi de illis non actu prædicetur, nisi disiunctim & confusè; adeò ut genus v. g. dum est vniuersale, sumatur in suppositione copulariè; dum verò actu prædicatur, sumatur in suppositione confusa. Hæc conclusio solà eger explicatione, pro qua

Obserua suppositionem esse acceptiōnem vocis pro pluribus inferioribus per copulam &, coniungentem integras propositiones ; vt cūm dicitur : *Omnis homo est rationalis*, significatur, quod & Petrus est rationalis, & Paulus, & Ioannes, &c. vbi vides particulam, &, coniungere integras propositiones. Et in hac predicatione copulatiua necesse est, vt totum prædicatum conueniat subiecto, vt cūm dico : Ioannes est Rhetor, & Musicus, & Philosophus, oportet, vt tria illa verē conueniant Ioanni, alioqui est falsa prædicatio, si vel unum deficit. Suppositio confusa, quæ vocatur etiam disfuncta, est acceptio vocis pro pluribus inferioribus per particulam vel, connecentem simplices terminos, non autem integras propositiones, vt cūm dico : *Petrus est vel Rhetor, vel Musicus, vel Philosophus*; sufficit enim tunc ad veritatem, vt subiecto conueniat pars aliqua prædicati, quæcunque illa sit: sicut cūm etiam dicitur : *Petrus est hic, vel ille homo*. His positis

Probatio as-
fertionis.

Ratio positivæ assertioñs eidens est ; nam illud, vt dixi, prædicari potest copulatiuè de pluribus, quod potest affirmari de pluribus per particulam, & connectentem integras propositiones : quodlibet vniuersale huiniusmodi est ; homo enim abstractus prædicari potest de omnibus hominibus, ita vt dici possit, Petrus est homo, & Paulus est homo : ergo quodlibet vniuersale copulatiuè aptum est prædicari de pluribus.

Quod autem actu prædicetur confusè, ratio est, quia prædictio actualis destruit totam vniuersalitatem, vt probabo in Metaphysica: ergo vniuersale non prædicatur amplius vniuersaliter, sed tantum confusè.

Obicitur primò. Illud non est prædicabile copulatiæ de pluribus, quod non potest singulis totum conuenire: genus & quodlibet viuensale non potest totum conuenire singulis inferioribus: ergo non potest predicari copulatiæ. Neque dicas, viuensale posse conuenire singulis secundum essentiam, non secundum potentialitatem. Sic enim insto. Si viuensale idè est prædicabile copulatiæ de pluribus, quia potest predicari totum de singulis secundum essentiam, sequitur illud eam copulatiæ prædicari actu de pluribus; nam prædicatur totum secundum essentiam. Hoc autem negatum est: ergo, &c.

Resp. satis esse, quod vniuersale sit pradicabile de pluribus secundum essentiam, nec esse necesse, ut pradicabile sit totum secundum potentialitatem; dum autem actus prædicatur, definit esse vniuersale, cum adequatur subiecto suo, ideo non est id quod prædicatur.

Obicitur secundò. Prædicatio vniuersalis illa est, in qua tota natura de aliquo prædicatur: ergo si de quolibet inferiori non prædicatur nisi eius natura, nulla datur prædicatio vniuersalis.

Resp. distinguendo consequentiam: nulla datur prædicatio vniuersalis, in qua subiectum est sine

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

B ficiens earam probatio.

Complete
cognosci &
incompleti.

Immediate
predicari &
mediate,

nihil sit medium, vt: *Petrus est homo*. Mediatè tribul est, quando inter *predicatum* & *subiectum* mediat aliquid, vt: *Petrus est animal*: nam inter *Betrum* & animal, mediat honio. His positis

Prima pars
assertione.

Prima pars conclusionis videtur manifesta, quia genus immediatè non potest de illo prædicari, quod immediatè non illi subiicitur: individuū soli speciei subest immediatè, non autem generi: ergo genus immediatè non potest prædicari de individuū. Probatur minor: cum immediatè aliquid alteri subiicitur, quando illud est causa ut alterum ei subiicitur: sola species est causa cur individuum subiicitur generi; ratio enim cur Petrus sit animal, est quia Petrus est homo: ergo individuum immediatè non subest nisi speciei. Deinde non potest esse immediata progressio à summo ad imum, nisi per medium: gradus genericus est supremus; gradus individualis est infraeius: ergo non potest fieri progressua à gradu generico ad individualē, nisi per medium, qui est specificus.

Prima pars
affectionis.

Secunda pars probatur, quia genus immediate potest de illo praedicari, quod potest immediate ab illo abstracti: sed genus immediate abstracti potest ab individuo cognito incompletè ac confusè; cum enim video à longè duos homines currentes, & duos leones, scio illa esse animalia; nescio qualia sint animalia: tunc ab illis abstracto immediate genus animalis: ergo genus praedicari potest immediate de individuis incompletè ac confusè cognitis.

Secunda
pars.

Obicitur primò. Cùm dico: *Hoc genus est genus*,
vel etiā: *Hoc animal est animal*, tunc subiectum quod
est individuum, distinctè cognoscitur; & tamen ge-
nus immediatè de illo predicatur: ergo genus pre-
dicatur immediatè de individuo cognito distinctè.

Prima ob-
iectio.

dicatus immediate de inuiduio cognito intinere.
E Resp. genus quādo est prima species prædicabilium,
posse immediate prædicari de inuiduis, ut cū dico:
Genus est genus, sed illa prædicatio est secūdū prædi-
cabilis, non primi, cūn genus habeat se vt species
respectu illius, & illius generis, quia continet tātum
dineris numero: & ita licet ibi prædicetur genus, nō
predicatur tamē vt genus, sed vt species. In altera illa
propositio: *Hoc animal est animal*, vel hoc animal
cognoscitur completē, sicutque animal prædicatur fo-
lūm immediate de hoc animali; si autē cognoscitur
incompletē secundū solam rationem anima-
lis, prædicatur immediate.

C 3 Obiici

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Hoc propositio: *Homo est animal*, & aequivaler huic: *Petrus est animal*, *Paulus est animal*, &c. Sed hæc: *Homo est animal*, est immediata: ergo hæc etiam: *Petrus*, *Paulus*, &c. est *homo*, est etiam immediata. Confirmatur. Hæc propositio: *Petrus est animal*, & aequivaler huic: *Hic determinatus homo est animal*, qua est immediata: ergo tamen vna est immediata, quam altera.

Resp. hanc propositionem: *Homo est animal*, & aequivalere quidem realiter huic: *Petrus est animal*, *Paulus est animal*; sed formaliter non aequivalere, quia *Homo* non significat *Petrum*, & *Paulum* adæquatè, sed confuse tantum & inadæquatè; ideoque prima propositio immediata est, non secunda. Ad confirmationem dixi super, hanc propositionem: *Hic determinatus homo est animal*, esse mediata tantum, si subiectum cognoscatur adæquatè; sicut cùm dico, *Petrus est animal*; si autem cognoscatur incompletè, immediata est, & non aequivaler illi alteri: *Petrus est animal*.

Obiicitur tertio. Si genus prædicatur immediatè de indiuiduis, vel prædicatur de illis vt genus, vel vt species: neutrum dici potest; genus enim vt genus prædicatur solùm de specie differentibus; *Petrus* autem & *Paulus* non differunt specie: ergo non prædicatur de illis vt genus. Sed neque prædicatur vt species, cùm non prædicetur vt tota essentia.

Resp. genus prædicari vt genus, quando prædicatur de numero differentibus completere cognitis, vt cùm dico: *Petrus est animal*; quia prædicatur vt pars essentia: genus autem prædicari potest mediata de numero differentibus. Quando autem prædicatur de pluribus incompletè cognitis, tunc prædicatur vt species, vt cùm dico: *Hoc animal est animal*; quia tunc prædicatur immediata de pluribus differentibus numero, & vt tota essentia; quod est esse species.

Quarta obiectio.

Obiicitur quartò. Illa quæ sunt priora, priùs necessariò cognoscuntur, quam ea quæ sunt posteriora: sed vniuersaliora sunt priora, gradus scilicet genericus prior est gradu specifico: ergo priùs cognoscitur gradus genericus, quam gradus specificus: ergo immediatius semper cognoscitur gradus specificus de indiuiduo, quam genericus. Confirmatur. Nam indiuiduum, etiam incompletè cognitum, subest solùm mediata generi: ergo mediata solùm prædicatur de illo genus.

Satisfit.

Resp. verum esse, quod in cognitione completa priùs ea cognoscuntur, quæ sunt priora; in cognitione autem incompleta, non priùs cognoscuntur. Ad confirmationem concedo, indiuiduum subesse semper per se loquendo immediatius speciei, quam generi; siveque per se loquendo id quod immediatius subiicitur generi, est id de quo genus immediatius prædicatur; sed per accidens tamen prædicari potest de illo quod illi mediata solùm subiicitur; quia prædicatio confusa est, & inadæquata.

Genus exigit plures species possibiles, non plures existentes.

Dico sextò, genus non exigere quidem habere sub se plures species actu existentes, sed habere tamen necessariò plures species possibiles. Prima pars de speciebus actu existentibus vix eger probatione, quia vt aliquid sit verum genus, requiritur tantum vt sit aptum inesse ac prædicari de pluribus differentibus specie; si autem plures habeat sub se species possibiles, etiam vna tantum, vel etiam nulla si actu existens, erit tamen aptum inesse ac prædicari de pluribus specie differentibus: ergo erit verum genus etiam non habeat sub se plures species actu existentes.

Secunda pars aliquos habet aduersarios, sed immitatè; nam genus vt genus debet prædicari posse

A de pluribus specie differentibus; hæc est enim definitio generis: sed si vna tantum species sit possibilis, v.g. si nullum possibile sit animal præter hominem, non poterit illud prædicari de pluribus specie differentibus, nam hoc est prædicari de pluribus speciebus: ergo si vna tantum species sit possibilis, genus non erit verum genus; sicut nec erit vera species, si vnum dumtaxat indiuiduum sit possibile.

Deinde genus vt sit verè genus, contrahi debet, & determinari per differentiam: sed si latius non paret quam differentia, non poterit contrahi; quod enim necessariò vniuersalius est, est & determinabile: ergo illud prædicatum non est genus, quod vnicam sub se haberet speciem possibilem.

Prima obiectio.

B Obiicitur primò. Tunc est verum genus, quando prædicatur incompletè de pluribus: sed si solus homo est possibilis inter animalia, semper tamen animal prædicaretur incompletè tanquam pars essentie hominis; diceret enim tantum principium sensationis, non autem principium discursus, & posset præscindi vnum ab altero: ergo animal verum est genus, quamvis sub se non haberet nisi vnam speciem. Variæ ad hoc argumentum expositæ sunt solutiones, quibus omisssis.

Resp. distinguendo maiorem: tunc est verum genus, quando prædicatur incompletè per modum partis determinabilis per ulteriores differentias minus communes, concedo; quando prædicatur incompletè, non per modum partis determinabilis per differentias minus communes, nego. Si autem est possibilis vna dumtaxat species animalis, animal non determinaretur, vt dixi, neque contrahetur per ratione, cùm æquè ambo latè patenter: vnde animal tam est differentia rationalis, quam rationale differentia hominis, & vtrumque constitueret hominem æquè ultimò. Secundo dici etiam potest, quod animal tunc non prædicaretur incompletè de homine, sed diceret essentia in suo conceptu ipsum rationale, neque vnum cogitari posset sine alio formaliter concepto, saltem implicitè; qui enim diceret animal, diceret rationale, & econtra. Sicut essentia Dei præscindit non potest ab eius singularitate, quia Deus est essentia multiplicabilis. Eadem tunc est ratio de specie humana, si præter eam nulla species animalis est possibilis.

Secunda obiectio.

D Obiicitur secundò, etiam si vna tantum forma est possibilis, materia tamen physica estet materia, & pars essentia; igitur materia etiam metaphysica estet verè genus, & pars essentia, quamvis vna tantum differentia est possibilis.

Resp. negando consequentiam; disparitas enim est, quia materia physica realiter distinguitur à forma, ideoque bene intelligitur sine forma, & est pars essentia; genus autem, & alij gradus metaphysici non distinguntur, atque ita vnum gradus non determinatur per alium, nisi quia est eo communior; neque distinguntur ratione, nisi quia sunt in diversis subiectis.

E

SECTIO III.

De Specie.

Q Væ disputata sunt hæc tenus de genere, dici eadem omnia possunt de ipsa specie, manente que soluta eodem modo ex ibi dictis; vnde mihi duo video superesse: primò, quid, & quotuplex sit species: secundò, quid & quotuplex sit indiuiduum.

§. I.

§. I.

Quid & quotuplex sit species.

Definitio
speciei vt
prædicabili-
bus.

Dico primò, speciem, prout est prædicabilis, seu prout dicit respectum ad inferiora, rectè definiri, *Id quod aptum est inesse pluribus numero differentiis* ut tota essentia; vel etiam, *Id quod potest prædicari de pluribus numero differentiis, in quid.* Neutra definitio eget explicatione, vel probatione, cum eam abundè declareret definitio generis allata nuper; species enim (vt rectè obseruat Porphyrius, in cap. de specie) licet interdum sumatur pro ipsa pulchritudine, ac forma rei alicuius; magis tamen propriè significat essentialè, & ultimum rei conceptum: ea videlicet dicuntur species differre, qua differunt essentialiter; unde propria ratio species sita in eo est, quod sit tota essentia rei, composita ex genere vniuoco, & differentia, tanquam ex materia, & forma metaphysica, ita ut conceptus obiectuus speciei debeat necessariò includere duos conceptus obiectuus ratione distinctos. Vnde ratio, cur diuina natura non sit species, etiam si possit prædicari de pluribus personis, est, ut alias dixi, quia in illis personis non multiplicatur, neque prædicatur de illis in numero plurali. Ratio autem personæ, licet ita prædicetur de diuinis personis, ut in illis multiplicetur, non est tamen species respectu illarum, quia non est aliud, in quo diuina persona convenienter vniuocè, ut suppono probatum in tractatu de Deo Trino.

Definitio
speciei vt
subiicibili-
bus.

Dico secundo, speciem, ut est subiicibilis, id est secundum respectum quem dicit ad genus, rectè definiri, *Ea de qua genus in quid, & incomplet prædicatur;* subiicibilitas enim speciei non est aliud, quam respectus speciei ad genus, quod de illa prædicatur, adeò ut species ut subiicibilis sit correlativa generis; genus enim est id quod prædicatur de specie; ergo species est subiectum de quo prædicatur genus.

Prima ob-
iectio.
De circulo
vitio.

Obiicitur primò, vitiosum in huiusmodi definitionibus committi circulum; species enim definitur per genus, & genus per speciem, cum dicitur genus esse id quod prædicatur de specie, speciem autem esse id de quo prædicatur genus. Imò cum species definitur per genus, potest in definitione speciei ponit definitio generis, & tunc definitur species, de qua prædicatur in quid, id, de quo species prædicatur in quid; quod est explicare idem per idem.

Resp. nullum in huiusmodi definitionibus committi vitiosum circulum, nam relativa omnia (ut dicam agens de relatione, in *Metaphys.*) hoc habent, ut sine ylo vitio unum definitur per aliud, eo quod eorum essentia sit respicere aliud: v. g. definitur filius qui habet patrem, & pater qui habet filium. Ratio est, quia nomen relatum, v. g. *Pater*, considerari potest, vel secundum entitatem absolutam, vel secundum relationem. Cum definitur per se vniuicem relativa, non definitur per aliud sumptum relativa, sed per aliud sumptum absolutè; ideoque sub diuersa ratione formalis se vniuicem notificant, & definit; entitas enim relativa vnius definitur per entitatem alterius absolutam, eo quod terminus relationis relativa non sit, sed absolutus. Eodem igitur modo genus definitum per speciem, quia entitas relativa generis definitur per entitatem absolutam speciei; & entitas relativa speciei per entitatem absolutam generis; sicque idem non definitur per idem sub eadem ratione, sed sub diuersa. Vnde patet, fas non esse ponere in definitione speciei loco generis definiti-

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A tionem generis, quæ relativa est; genus autem quod ponitur in definitione speciei est aliquid ab-solutum.

Obiicitur secundò. Species ut subiicibilis, vel Secunda ob-
iectio.
An species
ut subiicibi-
lis sit vni-
uersalis.
Obiicitur secundò. Species ut subiicibilis, vel non sit vniuersalis. Non primum, quia vniuersale dicitur tantum in ordine ad inferiora, in quibus potest inesse; species autem ut subiicibilis, non respicit inferiora, sed genus duaxat: ergo species ut subiicibilis non est vniuersalis. Sed neque negari potest, illam esse vniuersalem, quia species ut subiicibilis differt ab individuo; non potest autem differre, nisi sit vniuersalis, cum individuum sit etiam immediatè subiicibile generi. Deinde species ut vniuersalis differt à genere & differentia; non differt autem nisi quatenus subiicibilis, non enim concepi potest essentia completa nisi quatenus concipiatur habere genus & differentiam: ergo species ut subiicibilis est vniuersalis. Denique species ut subiicibilis prædicatur de hac, & hac species subiicibili: ergo est vniuersalis.

Resp. species ut est subiicibilis, non esse vniuersalem, quia ut sic non est prædicabilis de pluribus inferioribus, cum ut sic non respiciat nisi genus. Ad primam autem probationem, resp. species ut est subiicibilis differt ab individuo, quia individuum mediataè tantum subest generi completem conceptum; species autem completa concepta subest immediatè generi. Ad secundam probationem nego illam minorem: species prædicabilis non differt à genere & differentia, nisi quatenus subiicibilis; species enim, quamvis non possit ad quatenus concipi vniuersalis, nisi concipiatur ut subiicibilis potest tamen inadæquata concipi, atque ita non est vniuersalis quatenus subiicibilis. Ad tertiam probationem facio, species subiicibilem esse vniuersalem si abstrahatur ab hac & illa species subiicibili; sed non vniuersalem præcisè ut subiicibilem; sicut homo non est vniuersalis præcisè ut homo, sed prout abstractus à Petro & Paulo. Species ergo subiicibilis non est essentialiter vniuersalis, sed denominativa; natura enim abstracta non est vniuersalis quatenus respicit aliud superius, sed prout respicit inferiora.

Dico tertio. Rectè dividitur species, maxime ut subiicibilis, in subalternam, & infimam, seu specialissimam. Subalterna ea est, quæ simul species est, & genus: species quidem respectu generis superioris, cui subicitur: genus autem respectu inferiorum, de quibus prædicari potest; sic enim animal dicitur species subalterna, quia respectu superioris, scilicet viventis, est species respectu inferiorum, scilicet hominis, leonis, equi, est genus. Species infima illa dicitur, quia ita est species, ut nunquam sit ma-
genus, quia scilicet nulla sub se habet inferiora species differentia; ut homo est species infima, quia sola sub se habet individua numero differentia. Vnde vides definitionem speciei prius allatam non conuenire speciei subalterna, quæ prædicatur de pluribus species differentiis; sed speciei tantum infima, quæ prædicatur de solis differentiis numero.

E

§. II.

Quid & quotuplex sit individuum.

Dico primò, individuum primum intentionaliter sumptum, id est secundum ea quæ habet à parte definitio rei, definiti satis commodè à Porphyrio, *Id cuius proprietatum collectio in nullo alio reperiri potest omnino eadem.* Vbi nomine proprietatum significantur accidentia versus hoc comprehensa.

C 3 Forma

Forma, figura, locus, stirps, uenit, patria, tempus.
Quæ septem licet diuinus reperi possint eadem
omnia in pluribus indiuiduis, certum tamen est, vul-
go illa non solere reperi; atque adeò definitio
hæc Porphyrii, tametsi rigorosa omnino non sit,
sufficere tamen aliquo modo nunc potest, donec
explicetur in Metaphysica plenius vetior altera
definitio: Indiuiduum est ens omnino indiuidum in
se, à parte rei existens; id est cui repugnat in alia
plura diuidi quæ sint adæquatè idem cum ipso:
v.g. Petrus tametsi diuidi possit in corpus & ani-
mam, non potest tamen in plures diuidi Petrus.

Quid sit
sumptum
secundo in-
tentionali-
ter.

Prima obie-
ctio.

Obiicitur enim primò. In hac definitione, In-
diuiduum est id, quod de uno tantum predicatur, de-
finitur indiuiduum in communi: sed indiuiduum
communi, predicatur de pluribus, de hoc nimirum,
& altero indiuiduo: ergo non est bona definitio.
Deinde illa definitio non omni conuenit indiuiduo,
non enim conuenit indiuiduo vago, quod reuerè tamen est indiuiduum, vt cùm dicitur: Pe-
trus est quidam homo: Paulus est quidam homo; de-
finitio tamen, si bona est, conuenire debet omni
indiuiduo.

Respn̄ in hac definitione, indiuiduum in com-
muni non definiti, prout est ratio aliqua communi-
nis omnibus indiuiduis, sed prout est ratio aliqua
singularis; sive definitur indiuiduum non in sup-
positione simplici, sed in suppositione personali,
id est accipiendo omnia & singula indiuidua, itavt
de uno quoque intelligatur, quod predicetur tan-
tum de uno. Itaque ad argumentum respondeo,
distinguendo primam maiorem: definitur indiuiduum
in communi, sumptum in suppositione simplici,
nego; sumptum in suppositione personali,
concedo. Sed indiuiduum in communi predicari
potest de pluribus, sumptum in suppositione sim-
plici concedo; sumptum in suppositione personali,
nego. Posset idem argumentum fieri de spe-
cie; nam species in communi predicatur de specie
hac & illa: ergo predicatur de pluribus speciebus,
vt genus. Est autem eadem responsio. Deinde con-
uenit definitio hæc indiuiduo etiam vago, quia
illud copulatiuè non predicatur de pluribus, sed
disunctiuè.

Secunda
obiectio.

Obiicitur secundò, indiuiduum predicari posse
identicè tantum, & indirectè; quod probo. Ut alia
predicatio sit directa & formalis, predicatum
debet esse forma subiecti: sed indiuiduum non est
forma sui subiecti; nihil enim est forma sui ipsius:
ergo indiuiduum de nullo predicatur directè. Con-
firmatur, nā hic homo, & Petrus, sunt idem formaliter:
ergo dicere, *Hic homo est Petrus*, idem est ac dicere, *Petrus est Petrus*; quæ identia est propositio.

Respn̄ posse indiuiduum predicari formaliter &
directè, quia licet Petrus, & hoc indiuiduum, seu
hic homo, sint idem realiter, diuersi tamen modo
explicantur per unam vocem, quā per aliam,
quod sufficit ad predicationem formalem, & non
identicam. Ad argumentum igitur negatur minor;
nam quanvis nihil esse possit forma sui ipsius eo-
dem modo explicatum, potest tamen explicatum
diuerso modo. Similiter ad confirmationem distin-
guitur antecedens: hic homo & Petrus idem sig-
nificant, eodem modo explicatum, nego; diuerso
modo explicatum, concedo.

Tertia obie-
ctio.

Obiicitur tertio. Si definitur indiuiduum, potest

A abstrahi ab indiuiduis ratio aliqua communis om-
nibus indiuiduis; hoc autem probo absurdum ef-
se. Primò, quia indiuiduo est ultima differentia, sed ab ultimis differentiis non potest abstrahi ra-
tio aliqua communis; si enim ab ultima differentia
communis aliqua ratio abstrahitur, datur ali-
quid ulterius quā ultima differentia, nempe il-
lud à quo facta erit abstractio: ergo non potest
abstrahi ratio aliqua communis ab omnibus indi-
viduis. Secundò. Si indiuiduum est aliquid com-
mune huic & illi indiuiduationi, debet indiuidua-
tio adhuc contrahiri per aliam indiuiduationem, &
tunc cum hæc indiuiduo participet rationem
communem indiuiduationis, debet contrahiri per
aliam, & sic in infinitum; omnis enim ratio fieri
debet singularis per hæc etatem. Patet autem hoc
absurdum esse. Imò ultima differentia, à quibus
abstracta est ratio communis indiuiduationis, ad-
huc conueniunt in eo, quod sunt ultima differen-
tiae: ergo potest ab illis abstracta ratio communis,
& sic in infinitum. Tertiò. Ratio formalis discon-
ueniendi non potest esse ratio formalis conueniendi: sed indiuiduo est ratio formalis discon-
ueniendi: ergo non potest esse ratio formalis conueniendi. Quartò. Si ratio indiuidui abstrahitur à
Petro & Paulo, sequitur hanc propositionem:
Petrus est homo, esse mediata; quod tamen ab-
surdum est. Probo sequelam. Tunc aliqua propo-
sitione est mediata, quando inter predicatum, &
subiectum mediis est gradus aliquis perfectionis:
sed inter *Petrum*, & *hominem* mediis est communi-
nis gradus indiuidui: ergo illa propositione: *Petrus
est homo*, est mediata.

Datur ratio
indiuidui,
communis
& abstra-
cta.

Respn̄ posse dari rationem unam indiuidui com-
munem omnibus indiuiduis, & ab illis abstractam.
Ratio est, quia omnia indiuidua conueniunt om-
nino in eo quod sunt indiuidua, sicut omnes ho-
mines in eo conueniunt, quod sunt homines; om-
nia enim indiuidua in eo conueniunt, quod sunt
entia indiuidua in se, v.g. tam hic equus est indiui-
dus in se, quā hic homo. Hæc autem est propria
ratio indiuidui: ergo propria ratio indiuidui est
communis.

Ad primam probationem distinguitur prima
maior: ab ultimis differentiis compleatè cognitis, prima pro-
batio.

D

soluitur
sunt ultimæ differentiæ, non potest abstrahi
aliqua ratio communis, concedo; ab ultimis dif-
ferentiis cognitis incompletè, nego. Vnde ad pro-
bationem distinguitur etiam sequela maioris: si ab
ultima differentia ratio communis abstrahatur, da-
bitur aliquid ulterius ultimam differentiam comple-
tè cogniti, nego; cognitam incompletè, con-
cedo. Eadem enim differentia compleatè cognita
est ulterior, quā differentia cognita incompletè.
Præterea distingui etiam alter potest illa maior;
ab ultimis differentiis non potest perfectè abstrahi
ratio communis, à differentiis ultimis, ita ut ratio
communis concipiatur sine differentiis, & differen-
tia sine ratione communis, concedo; sic enim
differentia esset ultima, & non ultima: ab ultimis
differentiis non potest imperfectè abstrahi ratio
communis, ita ut ratio quidem communis conci-
piatur sine differentiis; differentia vero non con-
cipiantur sine ratione communis, nego; tunc enim
non datur aliquid ulterius ultimam differentiam,
quia illud à quo sit abstractio, semper includit il-
lud quod est abstractum. Ratio autem indi-
vidui ita est communis, ut abstrahatur solum im-
perfectè ab hac & hac indiuiduatione, alioquin
non esset ultima differentia, & daretur infinitus
progressus, ut patet modò.

Ad

Disp. II. Quæst. II. de Vniuers. & Prædicab. 31

Solutio
secundæ
probatio-
nis.

Ad secundam enim probationem resp. si ratio indiuidui est communis, debet contrahi per hæc-
ceitatem à se distinctam, nego; per hæc-
ceitatem expressius consideratam, concedo: id est ratio com-
munis indiuidui contrahitur per se ipsam consideratam expressius, non autem per aliquid in cuius
conceptu non includatur; sic enim non datur in-
finitus progressus. Verum igitur est, quod omnis ra-
tio communis non debet fieri hæc per hæc-
ceitatem à se distinctam, sed satis est quod fiat hæc per
hæc-
ceitatem expressius consideratam, in qua scilicet
includatur. Deinde sepe dictum est, quod sistentum
est semper in primo à quo coepit progressus, quo-
ties proceditur ad aliquid ciuidem rationis; idé-
que abstræcta semel communi ratione conueniendi
à differentiis, iam non potest iterum abstrahi ratio
alia conueniendi; quia ratio conueniendi, quæ man-
ner, est illa eadem, quæ abstræcta fuerat; licet enim
conuenientia præscindi possit à singularitatibus,
non tamen possunt singularitates præscindi à ratio-
ne conueniendi; unde si semel abstrahatur ab ul-
timis hæc-
ceitatibus ratio communis, non potest
iterum abstrahi alia ratio conueniendi, quæ diversa
sit à prima; sed eadem potest semel, & iterum ab-
strahi.

Solutio ter-
tia.

Ad tertiam probationem distinguitur minor:
indiuiduatio in communi significata, & incompletè
significata, est ratio formalis disconueniendi, nego;
indiuiduatio explicata completere, concedo; nam
illayt sic, est ratio disconueniendi.

Solutio
quartæ.

Ad quartam probationem negatur illa maior, se-
qui quod hæc propositio est mediata: *Petrus est ho-
mo*, si ratio indiuidui præscinditur à Petro & Paulo.
Ad probationem distinguitur maior: tunc prædi-
catio est mediata, quando inter prædicatum & sub-
iectum medius est aliquis gradus perfectè præcisus,
concedo; imperfectè præcisus, nego. Ratio autem
communis indiuidui non mediata inter Petrum &
hominem, quia illa non perfectè præscinditur à
Petro, sed in eo includitur.

Indiuiduum
vagum.

Dico secundò, indiuiduum rectè diuidi in va-
gum & determinatum: vagum, vt dixi nuper, est
verè unum indiuiduum, sed indeterminatum quoad
significationem, quia quad modum significandi
non magis denotatur unum, quam aliud, explicatur
que vel per terminum *aliquis*, vel per particulam
disiunctiuanem inter terminos determinatos, vt Pe-
trus, vel Ioannes. Ut autem magis innoteat ratio
indiuidui vagi, quatuor sunt de illo scitu digna.

Exsistit à
parte rei
extrinsecè.

Primum est, quod à parte rei nullum existit indi-
viduum vagum, quia quidquid existit, est deter-
minatum; id est indiuiduum vagum esse non potest,
quod à parte rei existat indeterminatè; sed est va-
gum ratione connotati alicuius extrinseci, propter
quod dici aliquo modo potest à parte rei existens
connotati, ac extrinsecè: v. g. cùm dico: *Ad*
equitandum aliquis equus est necessarius, equus non
est in se intrinsecè indeterminatus, sed extrinsecè
tantum, quatenus connotat equitationem, ad quam
magis non est necessarius equus unus, quam alter.
Ex quo reiciuntur quidam Recentiores, qui volunt,
indiuiduum dici vagum per ordinem duntaxat ad
intell. Cùm qui vagè in illud feratur; hoc enim
videtur falsum, nam etiam nullus intellectus cog-
itet, verum est quod ad equitandum aliquis equus
est necessarius; quod ad videndum necessarius est
aliquis oculus. Verius ergo dicitur, quod per solam
connotacionem extrinsecam indiuiduum consti-
tuitur vagum, cùm intrinsecè nullum à parte rei esse
possit indiuiduum, quod non sit determinatum. Ne-
que dicas, nullum à parte rei existere indiuiduum,

A quod sit vagum: ergo dicere quod à parte rei exi-
stit Petrus vel Paulus, falsa est propositio, quia non
conformatur ei quod existit. Resp. distinguerdo
antecedens: à parte rei non existit indiuiduum
quod sit vagum intrinsecè, concedo; quod sit va-
gum connotatiuè ac extrinsecè, nego, per ordinem
v. g. ad intellectum, qui vagè versatur circa duo indi-
vidua à parte rei determinata.

Secundum est, quod respectu diuini etiam intel-
lectus non repugnat disiunctio, quia illa non ver-
satur semper confusè circa obiectum; cognoscit ad diuinium
autem sine dubio Deus v. g. quod ad vitandum
peccatum in die festo, necessaria est auditio alicuius
Sacri. Et sanè si Deus potuit præcipere sub disiun-
tione sibi offerri par tururum, aut duos pullos co-
lumbarum, certè cognoscit, quod ad vitandum pec-
catum necessaria erat alterius eorum oblatio.

Tertium est, quod quoties ad aliquid requiritur
indiuiduum vagum, id ad quod à parte rei requiri-
tur, exerceri non potest sine indiuiduo determinato:
v. g. necessarius est ad equitandum aliquis equus,
sed quoties equitabo, necessarius erit equus deter-
minatus.

Quatuor
modo
requiratur
ad aliquid
indiuiduum
vagum.

Quartum est, quod quoties vagum aliquod indi-
viduum dicitur requiri ad aliquam rem, com-
muniter res illa vagè significatur, v. g. necessarius est ali-
quis equus ad aliquam equitationem; sed ad hanc
tamen determinatam equitationem necessarius est
equus determinatus.

SECTIO IV.

De Differentia.

D Vo facit Porphyrius in cap. de differentia i
primo enim assert quinque illius diuisiones,
deinde quinque illius definitiones. Ego de dif-
ferentia proprie sumpta tria quo. Primo, quomodo
definiatur & diuidatur: secundo, quomodo diuidat
genus: tertio, quomodo constitutat speciem.

S. I.

Munera propria differentia, definitio eius, & diuisio.

C Ertum est primo, quatuor esse munera propria
differentia: *Diuidere genus: constituere Specie-
m: distinguer illam ab omnibus aliis: predicari de infe-
rioribus*. Diuidere genus non est separare par-
tem aliquam generis ab altera; nam tota definitio
animalis reperitur tum in homine, tum in brutis;
sed est determinare illud, quod est indeterminatum,
contrahere illud ad certam speciem: v. g. rationale
determinat animal. Cùm enim illud latissime pa-
teat ad plures species, per rationale restringitur ad
hominem eo modo, quo forma materiam de se in-
differentem ad species omnes corporum determinat
ad talem rationem corporis. Constituere speciem,
est esse proprium illius conceptum, per quem species talis
est denominatur: per rationale v. g. constituitur
species hominis; per illud enim verè denominatur
homo, & hic est conceptus eius proprius & essen-
tialis; alia enim omnia, vel communia sunt pluri-
bus speciebus, vt esse corpus, esse vitens, esse animal;
vel sine illis concipi potest homo, vt risibile, album;
statim autem ac concipis rationale additum ani-
mali, hominem concipis. Verum ita quidem dif-
ferentia constitutit speciem, & est illa essentialis, vt
nullo tam modo essentialis sit generi, sed omni-
no accidentalis, & tota extra illius conceptum, v. g.

statim dicetur. Hinc necessariò concluditur, quod differentia distinguat speciem, quia quod est alius rei distinctiū, est etiam constitutiū. Deinceps cùm differentia constitut̄, & distinguat speciem, debet in omnibus eius inferioribus reperiri, atque adeò etiam praedicari de pluribus.

Definitio differentiæ.

Certum est secundò, differentiam, prout est diuisua generis, definiit, *Est ea, quæ genus dividitur in suas species*; prout est constitutiua speciei, *Est ea, per quam abundat species à genere*, id est ea, quām habet species essentialiter præter genus; prout est distinctiū, *Est ea per quam differunt à se singula*. Denique differentia prout vniuersalis, & prædicabilis, definit id quod potest inesse pluribus specie, aut numero differentiis, tanquam pars determinatiua; sive id quod prædicari potest de pluribus specie aut numero differentiis in quale quid; quæ omnia clara sunt ex prædictis. Dicitur enim generica differentia, si prædicetur de pluribus differentiis specie; differentia specifica, si prædicetur de pluribus differentiis solo numero. Porphyrius tamen eam dicit solum prædicari de pluribus differentiis specie, id est, de pluribus qua sunt eiusdem inter se speciei, sed ab aliis diversæ speciei per differentiam specie differunt. Dicitur deinde prædicari in quale quid, id est, adiectiū simul, & essentialiter, quia illud prædicatum essentialē, quod secundo loco ponitur inter prædicata essentialia, & concipiatur afficeri primum prædicatum, ei adiacere dicitur, vocaturque qualitas rei; hoc autem facit differentia, quæ dicitur in quale prædicari, quia determinat genus; & in quid, quia est essentialis. Quæ obici possunt contra definitiū differentiæ, soluta sunt nuper ex dictis de individuo.

Differentia duplex diffi-
cilio.

Certum est tertio, differentiam aliam vocari essentialē, alia accidentalem. Essentialis ea est, quæ constituit rem in suo esse specifico, & facit eam differere ab aliis essentialiter. Accidentalis ea, quæ rem supponit iam constitutam in suo esse, facitque illam differere solum accidentiū ab aliis. Rationale v. g. est essentialis differentia hominis; albedo est differentia solum accidentalis. Deinde differentia dividitur in subalternam, & infinitam. Subalterna illa est, quæ constituit speciem subalternam; quæ nimirum genus est, & species: vel etiam illa est, quæ ita determinat differentiam anteriorem, ut determinet etiam differentiam sequentem; ut sensituum determinat viuens, & determinatur per rationale. Differentia infinita, sive ultima, illa est, quæ constituit speciem infinitam, quæ videlicet nunquam est genus; vel etiam quæ non est perfectibilis, nisi per differentiam individualē; ut rationale ultima est hominis differentia.

§. II.

Quomodo differentia dividat genus.

Sensus qua-
stionis.

Differentia, ut sc̄p̄ dixi, non sic aduenit generi, neque sic illud afficit, ut ab eo separari possit realiter; sed grauiter controvenerit, utrum separari sic possit ab eo per cogitationem, ut cognosci possit genus, quin cognoscatur vlo modo formaliter differentia; & ipsa etiam differentia inferior cognosci tota possit secundum rationem propriam differentiæ, quin formaliter cognoscatur genus, vel differentia vla superior; v. g. animal non cognito rationali, & rationale non cognito formaliter animali. Dixi, *formaliter*, quia certum est, quod cognito formaliter uno identificato al-

A teri, necessariò illud aliud cognoscitur identicē, saltem, & materialiter; quæ difficultas penderet ex iis, que disputata inuenies initio *disput. 2. Metaphys.* vbi probò præciones obiectivas, & distinctionem rationis contra veteres & nouos Nominales. Breuiter autem h̄c.

Dico prīmō. Genus quodlibet propriè dictum Genus dif-
fic cogitari potest sine differentiis, ut eas in suo ferentias
conceptu nullo modo includat formaliter. non includit
formaliter.

Ratio est, quia si cogitari non posset genus, quin cognoscerentur formaliter differentiæ, per quas dividitur, sequeretur quod equus esset rationalis, quia est animal, quod secundum suam rationem propriam dicit rationale ac irrationale. Imò sequeretur, quod aliquid in suo conceptu res inter se contrarias includeret; animal v. g. includeret rationale, & irrationale; quod patet esse impossibile.

Dico secundò. Nulla differentia propriè dicta Nec dif-
includit in conceptu suo formalis genus, aut di- ferentiam vllam superiorē, sed cognosci forma- cludit ge-
litter potest, quin cognoscatur vlo modo forma- latus genus, aut differentia vla superior. Ita doc- nus.

C cent cum S. Thoma 1. part. quæst. 3. art. 8. ad 3. Fon- seca, Suarez, & alij, contra plures Recentiores, qui volunt, omnes differentias formaliter includere in conceptu suo genus. Et sanè

Ratio que demonstret perfectam hanc præ- Protatio-
ficiem differentiæ à genere, difficilis est, & statim parum effi- cax.
ficitur ex eo quod solet dici de differentiis entis, quia in suo conceptu formaliter implicitè includunt ens. Prīmō enim probatur, quia si rationale v. g. includeret animal, quando definitur homo, *Animal rationale*; bis poneretur animal in definitione hominis: prīmō per seipsum explicitè, secundò implicitè, prout includitur in ipso animal: sed eodem modo posset obici, quod ens bis ponitur in definitione substantiæ, quæ dicitur ens per se substantens. Secundò, differentia non differt a specie, quia totonc includeret formaliter, quod includit species. Sed similiter differentia substantia non differt a substantia, sed aquæ includeret ens, & substantiam ac substantiam. Dici ergo posset, quod species includit explicitè genus & differentiam, differentia verò non includit genus, nisi solum implicitè ac confusè.

Dificilè itaque probatur, quod differentia inferior pro- vior formaliter implicitè non includit genus & dif- batio. ferentias superiores. Hæc vna ratio videtur proba- bilior. Non dicitur alibi quod cognito rationali cognoscatur formaliter implicitè animal, & differentia omnes superiores, si explicato conceptu formalis rationalis, nulla fit mentio animalis, aut corporis, aut etiam viventis; nam includere formaliter confusè aliud, est non posse explicari conceptum aliquem, quin fiat mentio alterius, ut substantia formaliter implicitè includit ens, quia non possum explicare id quod significat substantia, quin ponam ens. Sed explicari omnino potest formalis conceptus rationalis, quin mentio fiat animalis, dico enim esse discursuum, seu quod ab aliquo noto progreditur ad cognoscendum aliquid ignotum, vbi nulla fit mentio ipsius animalis, v. patet. Ergo differentia non includit in suo conceptu formaliter confusè formaliter ipsum genus. Et confirmari potest ex eo, quod habet Philosophus secundo poste- rior. cap. 14. posse definiri aliquid per supremum genus, adiectiis inferioribus differentiis: v. g. homo est substantia corporeā, viuens, sensitiva, rationalis. Si autem rationale includat formaliter animal, viuens, & corpus, satis erit dicere, *Homo est substantia rationalis*;

Disp. II. Quæst. II de Vniuers. & Prædicab. 33.

rationalis; quod tamen non probat Philosophus: ergo ex Philosopho differentia non includunt genus formaliter.

Dificultas in oppositum. Obiicitur tamen, & difficillimè. Multa sunt genera, que includuntur necessariò in concepitu formaliter differentiarum, eo modo, quo ens imbibitur in concepitu differentiarum substantia & accidentis. Quod probatur.

Prima probatio. Primo, quia sensituum in communi non contrahitur nisi per tale sensituum, id est per aliquid sensituum formaliter: sensituum in communi est genus, & differentia superior: ergo genus & differentia superior includuntur formaliter in differentiis inferioribus. Probatur maior, quia rugitus v.g. qui est differentia leonis, formaliter est aliqua sensitio, & actus vitalis; quero enim quid aliud esse possit, vel explicari: ergo rugibile includit formaliter sensituum.

Seconda. Secundo, intellectuum, quod est genus ad Angelum, & hominem, vel etiam ad Angelos specie differentes, contrahitur per differentias, quæ sunt intellectuum formaliter; nam ad hominem contrahitur per rationale, quod est formaliter intellectuum; & ad Angelum, per intellectuum sine discursu: in ad Gabrielem, & Michaëlem, quos suppono specie differre, contrahi non potest nisi per tale intellectuum formaliter; nihil enim aliud est excogitabile.

Terteria. Viuens contrahitur ad intellectuum, sensituum, & vegetatum, per aliquid in cuius conceptu formaliter includitur vita; nam intelligere formaliter est vivere, cum sit formaliter agere immanenter. Et similiter sentire, ac vegetare sunt formaliter actiones vitales, & immanentes: ergo, &c.

Quarta. Quartò. In quantitate permanente res videtur perspicua; nam quantitas est genus ad lineam, superficiem, & corpus; & tamen includitur in eorum differentiis, vt patet; longitudo enim, latitudo, & profunditas sunt formaliter extensiones, & magnitudines, neque sunt aliter conceptibiles.

Quinta. Quintò ratio à priori videtur esse, quia genus non potest contrahi per differentias extraneas & disparatas, sed contrahitur per differentias proprias & proportionatas, vt haber Philosophus 7. Metaph. cap. 12. vbi etiam docet, quod bipes diuiditur in illud quod habet pedes fissos, & quod non habet pedes fissos; vbi patet quod totum vivum includitur in membris diuidentibus. Imò addit Philosophus, quod si diuidatur animal in habens pedes, & non habens pedes, illud quod habet pedes non debet postea diuidi per plumiferum, & implume; sed per habens fissos, & non fissos; fissio autem pedum, peditas quedam est, inquit Philosophus eo loco: ergo patet ex Philosopho, quod genus contrahitur per differentias proprias, & proportionatas: sed differentiae formaliter proportionatae ac propriæ sunt illæ, in quibus includitur ipsum genus: ergo genus includitur in differentiis.

**Solutio pri-
ma proba-
tionis de
sensitu.** Resp. concedendo, quod genus includitur in differentias realiter & adæquatè consideratis; negando autem, quod in illis includatur consideratis formaliter, & præcisè. Vnde

Ad primam probationem resp. sensituum in communi contrahitur per aliquid, quod realiter & adæquatè consideratum est tale sensituum; formaliter autem & præcisè sumpturnon est tale sensituum. Rugitus, v.g. qui est differentia leonis, adæquatè ac realiter sumpturnon est sensitio, & actus vitalis; formaliter & præcisè sumpturnon est, sed motus duntaxat aliquis ore, gutturèque formatus

A cum tali conformatio organorum, qui concipi rectè potest sine sensatione, quamvis per eam communiter explicetur. Itaque fateor, quod operatio leonis realiter sumpta, & adæquatè, sensitio est formaliter; inadæquatè vero sumpta non est sensitio.

Instabis primò. Ab eo principio formaliter, à duplex in quo habet actio leonina, quod sit leonina, habet stantia, quod sit sensitio; habet enim quod sit actio animalis: sed à rugibili formaliter habet rugitus quod sit actio leonina: ergo à rugibili formaliter habet rugitus, quod sit sensitio.

Resp. distingendo maiorem: ab eo principio formaliter, à quo habet actio leonina, quod sit leonina, generice formaliter habet quod sit sensitio, concedo; genus enim leonis est animal, & viens; ab eo principio, à quo habet, quod specificè leonina sit, habet quod sit sensitio, nego.

Instabis secundò. Si per impossibile formalitas rugibilitatis esset à parte rei distincta, semper esset virtus effectiva sensationis: ergo esset sensitua formaliter: ergo nunc est sensitua formaliter.

Resp. negando antecedens, quia si eodem modo existeret realiter illa formalitas, quo nunc exsistit per intellectum, excluderet realiter sensitum, si- cut per intellectum nunc illam excludit.

Ad secundam probationem eadem responsio est; nam intellectuum, quod est commune homini & Angelo, non est genus vniuersum, sed analogum tantum, cum includatur in differentiis. Intel-

lectuum autem, quod est commune Angelis specie differentiis, est verum genus, & contrahitur per aliquid materialiter & identice intellectuum; non autem intellectuum formaliter & præcisè sumptum. Similiter ad tertiam de viuente distinguitur intellectuum & vegetatum per differentias, que materialiter & realiter includunt viuens, concedo; que formaliter & præcisè sumptus includunt viuens, nego. Intelligere ad eum sumpturnon est agere immanenter; non autem sumpturnon inadæquatè: nam, vt sic, est producere verbum mentis præscin- dendo ab immanentia, & à ratione vitæ.

Ad quartam de quantitate, resp. duplice in Solutio
gui posse extensionem in quantitate; alteram pro- Solutio
priam quantitatem, quæ includit penetrabilitatem; alteram quæ potest esse communis quantitati & materia, præscindit ab penetrabilitate, & esse potest communis quantitati & materia, ac qualitatibus. Prima est propria ratio quantitatis categoricæ, vt dicam in Physica: secunda genus est analogicum ad quantitatem, materiam, qualitates. Itaque ad argumentum, concedo longitudinem, latitudinem, profunditatem concipi non posse sine magnitudine ista & extensione, quæ genus est analogicum, vt dixi, & abstractit ab penetrabilitate; sed volo tantum illas concipi posse inadæquatè sine magnitudine penetrabilis, & propria quantitatis; longitudo enim non est essentialiter extensio impenetrabilis, sed essentialiter est extensio abstractens ab penetrabilitate.

Ad quintam concedo, genus contrahi necessariò Solutio
per differentias proportionatas, & proprias; sed quinta
nego illas non esse proportionatas, si non inclu-
dant genus sumptus formaliter; sufficit enim quod materialiter, & identice sumptus illud includant: v.g. fissio pedum materialiter & identice quedam est peditas, non autem sumpta formaliter; nam fissio concipi non potest adæquatè sine pedibus, sed inadæquatè ac formaliter sine illis cogitari potest.

§. III.

Quomodo differentia constituant speciem.

Eo ipso, quod differentia dividit genus, constituit etiam necessariò ipsam speciem, cum constitueret speciem non sit aliud, quam *esse partem determinem ius generis*; unde mihi de hoc posteriore munere differentia tria breuiter explicanda restant.

Nulla est
species sine
propria dif-
ferentia.

Dico primò, nullam omnino esse posse speciem sub aliquo genere, in qua distingui non possint genus & differentia, ex quibus tanquam ex partibus metaphysicis componitur, idest non realiter, sed ratione solum distinctis. Ita contra Durandum unanimiter sentiunt Doctores.

Ratio evidens est, quia species omnis, quæ generi subest, conuenit in aliquo cum aliis speciebus, alioquin genus non habet; & in aliquo differt. Illud in quo conuenit, est genus; illud in quo differt, est differentia: ergo in qualibet specie designari possunt genus & differentia, qua saltem ratione distingui possunt, ut patet ex dictis in puncto precedenti.

Dices. Genus & differentia desinunt talia esse, quando componunt speciem, quia desinunt esse universalia: ergo non est verum, quod genus & differentia componant speciem.

Resp. distinguendo consequentiam: ergo genus & differentia formaliter sumpta non componunt speciem, concedo; sumpta materialiter, idest secundum naturam à parte rei existentem, nego.

Dico secundò. Quælibet differentia ita est propria & adiquata speciei, quam constituit, vt non possit ulli alteri conuenire speciei, vel generi. Ita cum S. Thome, & Scoto communis habet sententia Doctorum, quibus aduersatur immerito Averroë q. 13. sct. 3. vbi docet, multas esse differentias ampliores speciebus, quas constituant; ita ut sola combinatio differentiae talis, cum tali genere, propria sit talis speciei: v. g. viuens, ita differentia est corporis, ut communis sit etiam Angelo.

Non potest
communis
esse pluri-
bus specie-
bus.

Ratio tamen est, quia illud non potest esse commune pluribus, per quod una species essentia-
liter differt ab altera specie: per differentiam ultimam species una essentia-
liter differt ab altera, cum idem sit necessariò principium distinctionum, quod & constitutum: ergo implicat, ut ultima differentia communis sit pluribus speciebus. Neque satis est dicere, species illas differre per combinationem speciei talis, cum tali genere; si enim hoc verum sit, sola ergo combinatio differentiae est constitutio, non autem illa, quæ dicta prius est differentia; inquit illa non erit differentia determinativa generis, cum aequè late pateat ac genus.

Triplex ob-
iectio.

Dices. Quando corpus dividitur in viuens, & non viuens, differentia viuentis amplior est quam corpus, & repertus extra genus corporis, nempe in Angelis. Similiter habitus intellectualis con-
stituitur per rationem intellectualis; & tamen intellectualis conuenit etiam aliis intellectualibus. Deinde rationale, quod significat intellectum, differentia est hominis, communis etiam Angelo: ergo patet, quod potest eadem differentia conuenire speciebus distinctis.

Resp. viuens, quod est differentia corporis, signi-
ficare id quod animam habet vegetativum;
quod, ut patet, soli conuenit corpori: quando autem viuens significat illud, quod agere potest immaterialiter, & conuenit substantiis, etiam in-

A corporeis, differentia est immediatè diuisua sub-
stantia; non est differentia diuisua corporis. In-
tellectualitas, quæ propria est habitum intel-
lectualium, est intellectualitas in actu primo, &
non vitalis: unde illa non conuenit actu vitali,
quem constituit intellectualitas vitalis, & in actu secundo. Denique sa pè dicum est, quod *rationale* proprium hominis, & illius constitutum, non significat simpliciter intellectum, & discor-
suum, quod Angelo etiam conuenit; sed signi-
ficat discursivum per conuersationem ad phantas-
mata, sive per species ministerio sensum acqui-
situs; quod nulli conuenit nisi homini.

Dico tertio. Differentia infima cuiuslibet speciei necessariò unica est, idest, nulla species infima potest esse sub dupli genere infimo, nec habere duas differentias non subordinatas. Repugnat huic communi doctrinæ Averroë, & Attiaga, sed inmerito.

Ratio est, quia si species eadem plures habere posset differentias intrinsecas, & duo genera infima, esset compositum unum, & non unum: unum, quia supponitur; non unum, quia si unicum habeat genus, & unicam differentiam, erit unum compositum: ergo si duo habeat genera, & duas differentias, erunt duo composita, & duas species: sicut vbiunque duæ sunt materiae, duæ que formæ non subordinatae, duo sunt corpora. Neque dicas, hoc esse verum si fuerint differentiae totales, non esse verum si fuerint solum partiales; istas autem non esse totales. Sed contra: nam illa est differentia totalis, quæ totum suum effectum formalem confert independenter ab altera: ista vira differentia cum non sit subordinata, suum effectum formalem independenter ab altera confert: ergo vira differentia totalis est.

Dices. Quoties aliquis audit Sacrum propter obedientiam, & propter Dei amorem, actus ille duas habet differentias, & duo genera, cum con-
tineatur sub virtutibus charitatis & obedientiae. Deinde actus ille, qui speculatius est & prædicus, est etiam sub dupli genere. Denique differ-
entia prædicabilis est in quid, & in quale; quæ sunt genera duo prædicabilitatis.

Resp. ad primum exemplum, actum illum, quo quis propter motiva plurium virtutum vult audire Sacrum, esse reuera in dupli specie; unde sit, ut species una non habeat plura genera, nec differentias plures. Neque dicas tam esse impossibile, ut unus actus sit in dupli specie (sic enim duplum habere essentiam) quæ est impossibile ut una species duo habeat genera, & duas differentias. Concedo enim esse impossibile ut unus sit intrinsecus sub dupli specie; sed esse potest extrinsecus sub dupli specie. In hoc igitur exemplo duo distingendi sunt actus. Primus est auditio Sacri propter charitatem & obedientiam; alter velle audiire Sacrum propter duplex illud motiva. Auditio Sacri unus est actus, qui extrinsecus actus est charitatis & obedientiae, propter actum internum voluntatis, a quo imperatur auditio Sacri. Velle autem audiire Sacrum propter duo motiva, sunt necessariò duo actus; alter charitatis, alter obe-
dientiae: unde corruit argumentum.

Ad secundum exemplum, nego eundem actum esse posse simul speculatum, & prædicatum intrinsecum. Ad tertium respondeo differentiam simpliciter pertinere ad genus prædicabilium in quale, non pertinere ad genus prædicabilium substantiæ; non quæ enim substantiæ prædicatur, sed quia prædi-
catur essentia-
liter, id est dicitur prædicari in quid.

SECTIO V.

SECTIO V.

De Proprio, & Accidente.

Hæc sunt ultima duo prædicabilia, quorum solas definitiones interest scire.

Duplex proprium definitio, *Quod de pluribus prædicatur in quale necessario*, seu quod emanat ab essentia subiecti, de qua prædicatur ad conuentientiam.

Quadruplex proprium accepito. Primò dixi, *proprium quarto modo*; quia docet hic Porphyrius, posse quatuor modis sumi proprium. Primò, pro eo quod speciei alicui soli conuenit, sed non omnibus eius individuis; id est soli, non tamen omni, nec semper; ut esse Grammaticum, esse Medicum. Secundò, pro eo quod omni conuenit, sed non soli, ut esse bipedem. Tertiò, quod omni, & soli conuenit, sed non semper, ut *canescere in senectute*, inquit Porphyrius. Quartò, quod omni, & soli, & semper conuenit, ut esse discursivum, esse admiratum. Hoc autem est proprium, quod hic definitur.

Secundò dixi, *quod prædicatur de pluribus*; vbi nomine *plurium* intelligenda non sunt inferiora, v.g. inferiora visibilis sunt hoc, & hoc visibile; sed intelligi debent subiecta à quibus abstracti potest, v.g. *Petrus est visibilis*, *Paulus est visibilis*. Certum verò est, quod proprium prout abstractum ab inferioribus, species est; non autem quartum prædicabile: quia visibile est species respectu huius ac illius visibilis, aquæ ac homo est species respectu illius, & illius hominis. Sed in ordine ad subiecta speciale habet modum prædicandi, qui non conuenit nisi quarto prædicabili.

Terziò dixi, *proprium prædicari necessari*; quia scilicet fluit ab essentia, id est, posita essentiæ, necessariò ponitur proprium, adèò ut essentia causa eius sit efficientia, & subiectu, in quo differt ab accidente communi, quod non fluit ab essentia; eam enim respicit ut subiectum, non ut causam; reique conuenit ratione solius existentia. Proprium verò conuenit solùm ratione essentiæ, ac proinde.

Quartò addebam, illud dici, *ad conuentientiam de essentia*; ita scilicet, ut de quoconque verum est dicere, quod habeat talem essentiam, verum etiam est, quod habeat talem proprietatem; & contrà de quoconque verum est dicere, quod habeat talem proprietatem, verum etiam est dicere, quod habeat talem essentiam: quodconque v.g. visibile est homo, & contrà. Ratio conuentientia huius est, quia proprium emanat à rei essentia, nec habere potest aliam causam. Illa itaqù duo sunt quæ proprium constituant quarto modo, *præfuerere ab essentia, & dici ad conuentientiam*.

Quintò tamen hoc non impedit, quin proprium aliud sit separabile à subiecto; frigus v.g. ut octo, est separabile ab aqua, cuius est proprietas; & hoc vocatur proprium physicum: aliud est omnino inseparabile, vocaturque proprium metaphysicum, quod realiter non distinguitor ab essentia, sed conceptu tantum, ut *visibile*. Non obstat, inquam, quia proprium illud physicum, licet secundum entitatem separetur ab essentia, non separatur tamen secundum debitum, id est etiam tali entitate proprii priuari essentia possit; securum tamen semper illius debitum, aqua v.g. licet esse possit sine summo frigore, tamen illud exigit, & illud in se producit, modò non impediatur.

Dico secundò. *Accidens verbale, sive logicum*,

A rectè definiri, *Quod potest adesse, & abesse à subiecto sine illius corruptione*; quod intelligi non debet realiter & physice, sed intentionaliter & logicè. Vel etiam definitur, *Id quod de pluribus prædicatur in quale contingenter*. Quæ posterior definitio ex iis, quæ dixi de proprio, clara est, & nullà eget explanatione.

Prior autem definitio Porphyrii obscurior est, eo quod accidentia quædam separabilia non sint à subiecto, quin corrumpatur subiectum, ut patet statim. Explicantur itaque omnia, quæ in coniunctione posita sunt.

Primò dixi, *Accidens verbale, ac logicum hic definiti*, & esse tertium prædicabile; accidentis enim verbale & duplicitate sumitur. Primo pro eo quod opponitur *Accidens nominale*.

B *substantia*, seu pro eo quod inhaeret subiecto; ut albedo accidentis est hominis, diciturque *accidens nominale*, sive *physicum*. Secundò sumitur pro eo, quod contingenter afficit, & denominat subiectum, & de illo contingenter prædicatur, sive sit *substantia*, sive sit *accidens*; ut *vestis* accidentis est hominis, de quo prædicatur contingenter. Illud vocatur *accidens verbale*, sive *logicum*, quod solùm est tertium prædicabile.

Secundò dixi, *accidens illud posse adesse vel abesse à subiecto sine illius subiecti corruptione*; quod ne-
*gabam posse intelligi de separatione physica & rea-
li, quia multa sunt accidentia metaphysica, quæ se-
parari non possunt à subiecto, cum ab eo non distin-*

C *guantur. Morbus lethalis, mors, combustio, adesse non possunt subiecto sine corruptione subiecti; & tamen accidentia sunt. Existentia etiam accidentalis est creaturae, cuius separatio realis, corruptio est subiecti.*

Tertiò igitur intelligenda est separabilitas accidentis sine corruptione subiecti logicè, ac per conceptum; ita scilicet, ut cogitari possit ab intellectu subiectum cum tali accidente, vel sine illo, aut etiam negari, quin dicatur aliquid repugnans essentiæ subiecti; sic enim negari & affirmari potest existentia de homine, quin dicatur aliquid repugnans essentiæ hominis. Idem dico de morte, combustione, morbo, quibus existentia hominis destruitur non destruèt eius essentiæ. Quorum omnium ratio est, quia, ut dixi, accidentis non conuenit subiecto ratione essentiæ à qua non fluit, sed ratione existentia. Et hactenus satis sit de quinque prædicabilibus.

Accidens non est semper physice separabile

Sed per conceptum.

QVÆSTIO III.

De Prædicamentis.

C *Aategorias decem, quibus mirabiliter totam*
E *centum latitudinem complexus est Aristoteles, & singula suis veluti loculis assignavit, sola sibi sine dubio vindicat Metaphysica, cuius munus est entis vniuersalissimam rationem, & divisiones exponere. Vnde tota hec disputatio de prædicamentis tradita est in parte illa Metaphysica, vbi explicantur divisiones entis, quarum sine dubio, præstantissima & scitu dignissima ista est. Superest ergo nunc solùm ut breviter ea dicam, quæ habet Philosophus de anteprädicamentis, & postprædicamentis: prædicamentorum vero solæ definitio- nes hic locum habent.*

SECTIO

SECTIO I.

De Anteprædicamentis,

Eorum significatio.

Sic appellantur à Philosopho, *voces quadam, & regulae conducentes ad notitiam prædicamentorum*; easque voces triplici complexus est capite idem Philosophus. In primo explicat nomen vniuocum, æquiuocum, & denominatum. In secundo complexum & incomplexum, & diuisionem eorum quæ dicuntur. In tertio regulas de prædicatis essentialibus. Quæ omnia cùm vnioco velut obtutu designauero, addam de analogiâ ea quæ indicatæ magis videtur Philosophus, quâm exposuisse.

S. I.

Æquiuoca, vniuoca, paronyma, diuisiones, & regula prædicatorum essentialium.

Definitio-nes æqui- uoci & vniuoci.

Dico primò. *Æquiuoca rectè definiri, Quoniam nomen est commune, & ratio substantia per nomen significata omnino diuersa. Vniuoca, Quorum nomen est idem, & ratio substantia per nomen significata est omnino eadem.*

Commune nomen.

Primo enim conueniunt inuicem æquiuoca, & vniuoca, quod vocis sonum eundem habeant, per quem significentur; sive illud *nomen sit, sive verbum; lego enim æquiuocum est ad legere, & legare; cum nomen sumi possit formaliter, vel materialiter: materialiter pro solo vocis sono, formaliter pro ipsa etiam significacione.* *Æquiuocum ab vniuoco differt, quod vniuoca commune habeant nomen materialiter & formaliter, æquiuoca materialiter tantum commune illud habent, vt patet in nomine *hominis*, quod conuenit homini vero, & homini pieto.*

Ratio sub-stantia.

Secundò, ratio substantia significata in vniuocis per nomen eadem omnino est, in æquiuocis omnino diuersa: vbi per *rationem substantia significatur rei definitio, & essentia, quia scilicet, licet tum in vniuocis, tum in æquiuocis idem sit nomen, definitiones tamen, & essentiae rerum diuersa sunt: diuersa in æquiuocis, eadem verò in vniuocis.* Eadem, inquam, non quidem vnitate reali, sed vnitate rationis & præcisionis, eo modo quo vniuersale vnum est à parte rei vnitate solius similitudinis, vnitate verò indiuisionis per solum intellectum.

Obiectio.

Tertiò, ratio substantia in vniuocis eadem est secundum nomen illud significata, non autem alia quælibet ratio substantia, etiam rei illius propria: nam v.g. *homo, & equus*, in ratione significata per nomen *animal*, sunt vniuoca, licet non habeant conuenientem essentiam significatam per aliud nomen, v.g. *equi & hominis*.

Dices. Illa sunt vniuoca, quorum nomen est idem, & ratio significata per nomen est eadem: sed æquiuoca idem habent nomen, & rationem eo nomine significatam omnino eadem; omnia enim dicuntur æquiuoca, & participant rationem æquiuocationis: ergo æquiuoca sunt vniuoca, quod videtur inconveniens.

Resp. non esse inconveniens, inquit esse certum, quod æquiuoca ut formaliter sumpta, idest secundum nomen æquiuoci, sunt vniuoca; naturaliter autem sumpta, idest secundum aliud nomen, non sunt vniuoca: verbi gratiâ canis cœlestis, terrestris, & marinus non sunt vniuoca in nomine canis.

A Poterat hîc addi, quænam sit vera radix vniuocationis; vtrum videlicet tunc solum ratio aliqua dici possit vniuoca, quando ita præscindi potest ab inferioribus, vt nec illa includat formaliter in conceptu suo, nec in illorum etiam præciso conceptu includatur: sed hoc dicetur sequenti §. vbi explicabitur propria ratio analogia.

Dico secundò, rectè denominativa, seu paronyma definiri. *Quacunque ab aliquo differencia casu, tua quid secundum nomen appellationem habenti; id est ea, quæ trahunt ab alio nomen, & à quo solâ terminatione differunt, vt iustus denominatum est nomen à iustitia, quæ vocatur forma denominans; incipit enim eodem modo, & diverso modo definit; homo autem est subiectum denominatum, quia ille est quæm in istitia inhaerens denominat iustum.*

B Nomen ergo denominatum, & formâ denominans conueniunt in re significata; nam iustitia & iustus formaliter eandem significat virtutem iustitiae: differunt in modo significandi, cùm vnum sit abstractum, alterum concretum; ideoque denominatum significat semper duo, subiectum scilicet sustentans, & formam adiacentem, cùm forma denominans non significet subiectum. Latiū igitur patet concretum, quām denominatum, concretum enim vocatur etiam substantiuum, in quo nullum significatur propriè dictum subiectum, cùm adæquatè significet substantiam: denominativa verò sunt concreta solum adiectiva, in quibus forma significatur adiacens subiecto. Connotativa quoque differunt ab denominatiis; illa enim derivatum non habent nomen ab alio, quale habent connotatiu.

C Quares, vtrum in nomine denominatiis, quod significat formam & subiectum, primariò significetur subiectum, an verò forma.

Resp. formam per se loquendo primariò semper significari; subiectum autem secundariò tantum: quia illud *primariò* significatur, quod solum significatur distinctè ac formaliter: semper per se loquendo in denominatiis distinctè ac formaliter significatur sola forma, subiectum verò confusè tantum, & materialiter: ergo per se loquendo forma primariò significatur, subiectum autem secundariò, tametsi subiectum significatur semper in recto, forma in obliquo; iustus enim est subiectum habens iustitiam. Per accidens tamen fieri potest, vt subiectum significetur primariò in enunciatione, quoties videlicet in ea nomen denominatum est subiectum, vt si dicas, *Musicus adificat*; cùm denominatum tunc materialiter duntaxat significet: falsum est enim, quod musicus formaliter vt musicus adificet.

D Dico tertio. Diuisione eorum, quæ dicuntur, fit commodè in quatuor membra significantia substantias quasdam esse vniuersales, quasdam singulares; accidentia quædam esse vniuersalia, quædam singulare. *Aliqua, inquit Philosophus, dicuntur de subiecto, & in subiecto non sunt; alia nec sunt in subiecto, nec dicuntur de subiecto; alia dicuntur de subiecto, & sunt in subiecto; alia denique sunt in subiecto, & de subiecto non dicuntur.* Vbi obserua, quod nomen subiecti iunctum verbo, sunt, significat subiectum inhaesione; iunctum autem verbo, dicuntur, significat inferiora. Alia ergo dicuntur de subiecto, idest de inferioribus; & non sunt in subiecto vlo inhaesione: huiusmodi sunt substantia vniuersales. Alia non dicuntur de subiecto, quia non habent vlla inferiora; & non sunt in subiecto, quia non inhaerent, cùm sint substantiae singulare. Alia dicuntur de subiecto, quia habent inferiora,

Quid pri-
mariori signi-
ficent.

Diuisione eo-
rum, quæ
dicuntur.

Disp. II. Quæst. III. Sect. I. de Ante prædic. 37

inferiora; & sunt in subiecto, quia sunt in subiecto in hæsionis: talia sunt accidentia vniuersalia. Deinde alia non dicuntur de subiecto, quia non habent inferiora, & sunt in subiecto in hæsionis, accidentia videlicet singularia.

Regula duæ de prædicatis essentialibus & affiguntur. Prima est, *Quidquid prædicatur essentialiter de predicato alicuius propositionis, prædicatur etiam de illius subiecto*; v. g. quia prædicatur essentialiter *animal de homine*, quidquid etiam essentialiter prædicatur de animali, prædicatur etiam essentialiter de homine; quæ vero accidentaliter solum dicuntur de *animali*, quales sunt differentiae diuisive animalis, non prædicantur de homine.

Altera regula est: *Generum diversorum, & non sub alter natum positorum diversa sunt species differentiae; generum vero sub alterna positorum esse possunt eadem species differentiae*. Sensus regulae prioris est, quod generū positorū in diversis prædicamentis (hæc enim non sunt sub alter natum posita) differentiae non esse possint eadem, modò sunt vniuocæ; si non fuerint vniuocæ, esse possint eadem; vt quia homo, & scientia sunt in diversis categoriis, propterea nulla differentia vniuocæ conuenire potest homini, quæ conueniat scientiæ; corporeum vero & incorporeum cum analogica sint, conuenient substantiæ, & accidenti. Sensus alterius regulae est, generum, quæ in eadem sunt categoria, tamen in unum alteri non subiiciuntur, possunt tamen eadem esse differentiae constitutivæ, modò non sunt vltimæ, neque diuisivæ: animalis v. g. & viuentis eadem est differentia, nempe animatum; quod tamen vltima non est differentia animalis, quia scilicet quæcunque superiori alii cui conueniunt, inferioribus etiam eum eum omnibus necessarij conueniunt, esse v. g. sensituum, quia conuenit essentialiter animali, conuenit etiam equo & homini; differentiae tamen diuisivæ generis, vt dixi, cum sint inter se oppositæ, non conueniunt inferioribus. Valentque duæ illæ regula potissimum ad ordinanda prædicamenta, tum quoad lineam directam, quæ vocatur profunditas prædicamentorum; tum quoad lineam lateralem, quæ vocatur latitudo.

S. II.

Quid sit, an sit, quotuplex sit analogum.

Definitio analogiæ.

Nomen analogiæ.

Radix analogiæ.

Deo primi, analogia rectè definita ea, quorum nomen est commune, & secundum idem nomen ratio substantiæ partim eadem, partem diversa. Ratio est, quia nomen analogi derivatur ab analogia, quæ significat similitudinem cum aliqua dissimilitudine, id est proportionem; vocatur nimurum propositio, non quælibet similitudo, sed illa duntur, quæ iuncta est dissimilitudini. Si enim inter aliqua duo sit omnimoda similitudo, non dicuntur illa proportionem habere: duo v. g. non dicuntur habere proportionem ad duo, cum omnimodam habent similitudinem. Si vero sit inter duo similitudinis aliquid, & aliquid dissimilitudinis, erit inter illa duo vera proportio, seu analogia, v. g. duo ad quatuor habent proportionem eo, quod quatuor habent bis duo. Ergo patet analogum illud vocari, quod participat idem nomen & rationem substantiæ, partim similiæ, partim dissimiliæ. Verum difficultas est, quænam sit vera radix propria analogiæ, id est, quænam sit ratio, ex qua dignoscit possit aliquid habere rationem omnino eandem significatam per idem nomen, & esse vniuocum; vel habere illam partim eandem, partim diuersam, & esse analogum.

Dico secundum, Veram & propriam radicem analogiæ esse precisionem imperfectam rationis ali-

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A cuius communis ab inferioribus, ad eum ut toties ratio aliqua vniuocæ sit, quoties ita præscinditur à differentiis suorum inferiorum, vt in suo conceptu nec illas includat, nec in illis includatur: animal, v. g. vniuocum est ad rationale & irrationale, quia perfectè ab illis præscinditur, ad eum ut in conceptu præciso animalis illa non includatur, neque animal includatur in conceptu præciso rationis, & irrationalis. Toties autem ratio aliqua fit partim eadem, partim diversa, sive analogæ, quoties imperfectè solum præscinditur à differentiis suorum inferiorum: v. g. ens est analogum ad substantiam, & accidens, quia ita præscinditur ab illorum differentiis perfectè ac in hærentia, vt neutram quidem includat in præciso suo conceptu, sed perfectas tamen & in hærentia includant in suo formalis rationem entis, & ab ea non possint præscindiri.

B Ratio est, quia tunc communis aliqua ratio est analogæ, quando est partim similis, partim dissimilis; sed quoties illa ratio ita præscinditur à differentiis, vt differentiae ab ea non possint præscindiri, est partim similis, & partim dissimilis; nam est similis in statu abstractionis, & dissimilis in statu contractionis: ergo tunc illa ratio est analogæ. Quæ vero in contrarium possunt opponi, soluntur in Metaphysica, cum ago de analogia entis.

C Dari ana-
pria analoga, distincta ab æquiuocis & vniuocis, loga.
Ita communis asserunt Doctores cum S. Thoma,
negant vero non pauci, nec ignobiles Philoso-
phi. Contra quos tamen

Ratio est, quia multa sunt quorum idem est nomen, & ratio substantiæ nec omnino similis, nec duplex. omnino dissimilis: ergo dantur analogæ. Antecedens probatur. Substantia & accidentis commune habent nomen entis, & rationem entis non habent omnino diuersam, nec omnino eandem. Præterea *pater, cor, fons, & punctum*, significata per nomen *principi*, nec sunt omnino eadem, nec omnino diuersa. Eadem sunt, quia verè sunt principia; diuersa sunt, quia diuerso modo principiant; cor enim non eodem modo principiat vitam, quo punctum principiat lineam, & fons principiat flumen. Ratio a priori est, quia fieri potuit, ut plures cum rationes diuersas haberent aliquam habitudinem, quæ non sufficeret ad vniuocationem, & tamen non constitueret æquiuocationem.

D Obiicitur primi. Ratio communis analogæ non est vna, sed multiplex: ergo pertinet partim ad vniuocam, partim ad æquiuocam. Probatur antecedens. Implicat ut aliquid sit simile alteri, & dissimile secundum rationem omnino eandem, alioquin affirmaretur de eodem secundum idem, est, & non est: per rationem analogam inferiora sunt similia, & dissimilia: ergo ratio analogæ non est vna, sed multiplex. Deinde implicat ut aliquid secundum id quo est simile, sit dissimile: ergo ratio analogæ est multiplex.

E Resp. rationem communem analogam esse vnam analogicæ, non esse vnam vniuocem. Distinguit ergo hæc maior. Implicat ut aliquid sit alteri simile, & dissimile secundum eandem rationem vniuocem vnam, concedo; analogicæ vnam, nego. Quod vero addi potest, de eodem secundum idem affirmari, est, & non est; secundum idem non potest affirmari, omnino est, & omnino non est, concedo; non potest affirmari, partim est, & partim non est, nego. Similiter altera illa maior debet distinguiri. Implicat ut aliquid simile sit alteri vniuocæ, secundum id quo est dissimile, concedo; ut sit simile analogicæ, nego.

Instabis. Vel analogia illa ratio est diuisibilis, vel est indiuisibilis. Si indiuisibilis: ergo secundum id quo aliquid est simile alteri, est dissimile

D secundum

Instantia

Secundum idem. Si est diuisibilis: ergo partim est vniuoca, partim æquiuoca.

• Resp. rationem quamlibet analogam esse imperfectè diuisibilem, & imperfectè indiuisibilem, quia non potest præscindi: vnde non est absurdum dicere, quod secundum idem, analogum aliquid simile sit, & dissimile.

Obiicitur secundò. Inter omnino idem, & non omnino idem dari non potest medium, cum illa sint contradictionia, quia nullum admittere possunt medium. Vniuoca sunt omnino idem, æquiuoca sunt non omnino idem, seu quod idem est, omnino non idem: ergo inter vniuoca, & æquiuoca nullum est medium analogum.

• Resp. concedendo quod inter contradictionia nihil est medium, modò sint verè contradictionia, quia non sunt vniuoca & æquiuoca, quia contrariè magis opponuntur, sicut album & nigrum; non autem contradictioni, sicut album & non album. Itaque illud, non omnino idem, sumi potest vel positivè, itavt significet omnino diuersum; vel negatiuè, itavt neget omnino idem. Inter omnino idem, & non omnino idem negatiuè nō datur medium: inter omnino idem, & non omnino idem sumptum positivè datur medium: sicut inter albū, & nō album positivè sumptum datur medium, videlicet nigrum; inter albū, & non album sumptum negatiuè nihil est medium.

Obiicitur tertio, si lumen nomen *sani*, quod communiter analogum esse dicitur ad hominem, medicinam & pomum, probò illud esse reuerè æquiuoca: ergo illa qua dicuntur analogia pure sunt æquiuoca. Illa sunt æquiuoca, quorum nomen est commune, definitio nomini respondens est diuersa: huiusmodi est nomen *sani* ad illa tria; si enim definitur *sani* propt conuenit homini, dicitur esse illud quod habet sanitatem; si propt conuenit medicinæ, definitur, quod facit sanitatem. In risu etiam idem patet, qui dicitur analogicè homini, & prato. Nam propt conuenit homini, definitur motus diaphragmatis; propt conuenit prato, definitur effectuum laritatem.

• Resp. illud esse discrimen inter analoga & æquiuoca, quod analogia semper participant rationem, communem significatam nomine analogo, licet diuerso modo illam participant; æquiuoca nullo modo participant formam nomine communii significatam, v.g. homo & medicina verè participant sanitatem significatam nomine *sani*, sed non eodem modo illam participant: homo autem pīctus non participant vlo modo rationem significatam nomine *hominis*. Vnde ad argumentum distinguo minorem: sed definitio *sani*, quae conuenit pomo, homini, medicinæ, diuersa est à definitione, quae conuenit homini, est diuersa secundum formam sanitatis participantiam, nego; est diuersa secundum modum participantis, concedo. Ad exemplum de risu eadem ratio est, forma enim risus eadem significatur in homine, & prato, sed non eodem modo participata.

Dico quartò, duas esse species analogorū; alia sunt analogia attributionis, alia sunt analogia proportionatitatis. Analogia attributionis, vel vt appellant alij, proportionis, illa sunt, quorum idem est nomen, ratio autem substantia eadem, cum ordine tamē dependentia ad unum. Analogia proportionatitatis sunt ea, quorum nomen est idem, & ratio substantia diuersa secundum se, sed cum comparatione eorum inter se. Ita ex Arist. colligunt Philosophi cum S. Thoma.

Obserua, hac nomina, *proportio*, & *proportionatitas*, desumpta esse ab Arithmeticis, nam propriè significant similitudines numerorum inter se, communiter autem, vt dixi, significant similitudinem quādam cum dissimilitudine, quā duplex esse potest: alia

A est similitudo rerum, alia est similitudo proportionū. Proportio rerum est cum res ipsæ sunt similes inter se, vt duo & quatuor proportionem habent rerum, quam vocant duplam. Proportio similitudinum est cum res inter se non sunt similes, sed habent similitudines similes; nam sicut duo ad quatuor habent proportionē duplam, ita sex ad duodecim; duo enim & quatuor non sunt similia senario & duodenario, sed tamen similes habent similitudines. Et hæc proportio similitudinum seu proportionum vocatur *proportionalitas*. Hinc sit vt qualibet proportionatitas exigat quatuor habere terminos, quia est proportio duarum proportionum; qualibet autem proportio duos habet terminos: ergo qualibet proportionatitas habet quatuor terminos. His positis.

Primò dixi, duas esse species analogiae, quia cum analogia significet proportionem, tot sunt species analogiae, quot sunt species proportionum: duas autem, vt dixi, sunt species proportionum: ergo duas sunt species analogiae. Alia est similitudo inter res aliquo modo dissimiles, & vocatur analogia attributionis, siue proportionis, quia est simplex proportio: alia est proportio inter ipsas similitudines, quæ vocatur analogia proportionalitatis.

Analoga attributionis.

Secundò dixi, analogia attributionis, quæ nimirum similitudinem habent in rebus ipsis, definiri ea, quorum idem est nomen, & ratio substantia eadem secundum se; sed cum ordine dependentia ad unum, id est, quando ratio communis conuenit pluribus eadem in se ipsa, sed diversa ratione dependentia ad unum: v.g. ens est analogum attributionis ad Deum & creaturas, ad substantiam & accidens, quia ratio entis eadem conuenit Deo & creaturis, sed creaturis dependenter à Deo: conuenit substantia & accidenti, sed accidenti dependenter à substantia. Eadem est ratio nominis *sanum*, quod conuenit medicinæ, colori & cibo per ordinem ad hominem, cuius demonstrant vel efficiunt sanitatem. Illud ergo primum ad quod reliqua dicunt ordinem, est principale analogatum, alia dicuntur analogata secundaria. Quod illa vera sine analogia, hinc pater, quia sunt similia in eadem ratione secundum se sumpta, dissimilia in ratione dependentia, quæ præscindi non potest à secundariis analogatis, alioqui essent vniuoca.

Tertio dixi, analogia proportionatitatis, siue quæ habent similitudinem similitudinum, illa esse, quorum idem est nomen, & ratio substantia diuersa secundum comparationem eorum inter se. Idest quando aliquod nomen dicitur de pluribus secundum diuersas rationes, sed propter comparationem aliquam inter ipsa; tunc enim ratio illa diuersa est in ipsis secundum se, sed eadem, quia illa inter se comparantur eodem modo: v.g. nomen *principij* analogum est proportionalitatis ad patrem respectu filij, ad fontem respectu riuiorum, ad cor respectu vite, ad pūctum respectu lineæ, ad fundamentum respectu domus. Consistit autem analogia hæc in huiusmodi comparatione: sicut se habet pater ad filium, ita quodammodo se habet punctum ad lineam, fós ad riuum, &c. id est analogia hæc vocatur *proportionalitas*, quia est proportio duarum proportionum, similitudo scilicet proportionis quam habet pater ad filium, cum proportione quam habet fons ad riuum, &c.

Quod autem hæc vera sit analogia, hinc pater, quia rationem habet illa diuersam secundum se, sed eandem comparatiuè, quia scilicet eodē modo inter se comparatur. Differunt ab analogis attributionis, quod omnia in analogis attributionis dicant ordinem ad unum principale analogatum; in analogis verò proportionalitatis ordo ille non repertitur, sed similitudo ratiū secundum comparationem; quia cum unme analogum dicatur quidem de pluribus secundum

Analoga proportionatitatis.

Vera illis conuenit analogia.

Secunda obiectio.

Tertia obiectio.

Duæ species analogorū.

Proportio & proportionatitas.

secundum rationes diuersas, & secundum aliquam habitudinem; analoga tamen attributionis dicuntur secundum habitudinem, qua unum pendet ab alio, & ad illud ordinatur: analoga vero proportionalitatis dicuntur secundum habitudinem, qua unum comparatur, & quodammodo assimilatur alteri. Siue analogi attributionis est, quod de uno dicitur propter se, de aliis vero dicitur, quia sunt aliquid illius. Sanum v.g. dicitur de medicina, eo quod medicina causet hominis sanitatem; de colore, quia est illius signum. Analogia vero proportionalitatis non dicuntur eo, quod unum sit aliquid alterius, sed eo quod sit sicut est aliud. Punctum v.g. dicitur principium, non quia est aliquid patris, sed quia est aliquid ad lineam, sicut pater est ad filium; unde attributio sit unius termini ad alium; proportionalitas autem est inter proportionem unius ad unum, & proportionem alterius alterum.

Altera sub-
diuīsio ana-
logorum.

Quarto denique, quia ratio illa communis esse potest intrinseca omnibus analogatis, vel unius diuīsio ana-
logorum.

Similiter quædam sunt analogia proportionalitatis intrinseca, ut risus homini est intrinseca. Similiter quædam sunt analogia proportionalitatis extrinseca, ut sanum, quia sanitas intrinseca est homini, medicina vero extrinseca. Similiter quædam sunt analogia proportionalitatis extrinseca, ut risus homini est intrinseca, prato metaphoricus.

SECTIO II.

Summarium de predicamentis, tum in genere, tum in specie.

Quæ fūs ac plenè in Metaphysica, breuiter hīc, & in Epitome colligo, ne manca videatur Dialectica sine categoriis, quarum sola definitio, & diuīsio utilis esse potest directioni primæ operationis mentis.

§. I.

Categoria in genere.

Dico primò. Categoria est series eorum, que sub aliquo supremo genere collocantur: v.g. substantia est categoria, quatenus sub ea ponuntur, *corpus, vi-
vens, animal, homo*. Summum autem genus signifi-
cat illud, quod supra se nihil habet uniuocum.

Dico secundò. Id quod ponitur in recta linea categoriæ, debet necessariò esse, primò ens reale, secundò ens per se, unius nimirum essentiæ, id est non compositum ex pluribus entibus completis, nec ex rebus diuersorum predicamentorum; tertio comple-
tum, id est non ordinatum ad compositionem illius entis per se, vel certe de eo prædicatur in quid, id est differentiæ non ponuntur in prædicamento; quia prædicantur in quale quid: quartò ut sit finitum essentialiter, quam ob causam Deus non est in categoria, quia ens essentialiter infinitum non potest habere differentiam extra genus: ergo non potest esse in prædicamento. Probo antecedens, quia in ente infinito essentialiter, vel genus, & differentiæ essentialiter sunt infinita, & sic necessariò se includent inuicem; vel non sunt infinita, & sic non componunt ens infinitum, cum ex duobus finitis non fiat nisi finitum. Secundò ens predicamentale debet esse uniuocum, & concretum.

Dico tertio. Decem sunt categoriæ.

Ratio est, quia tot sunt modi uniuocorum prædicandi de prima substantia; vel enim queritur, quid est; & sic est categoria *substantia*: vel queritur, quanta est, vbi vides categoriam *quantitatis*: vel *qualis*; & est *qualitas*: vel ad quid referatur; & est *relatio*: quid *quæ*, est *actio*: quid *recipiat*, est *passio*: quem occupat

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A locum, est *vbi*: quantum *daret*, est *quando*: quem *statum* habeat in loco, est *situs*: quomodo *vestia* sit, vbi appetit prædicamentum *habere*. Non sunt ergo tot prædicabilia, quot prædicamenta, quia numerus prædicabilium sumitur ex modis prædicandi de inferioribus, quos dixi esse tantum quinque; numerus categoriarum perficit ex modis prædicandi de prima substantia, qui sunt decem.

Obiicitur primò, pauciora videri esse prædicta. Prima ob-
menta, quā decem; nam accidens comple-
tum, quā substantia completa, si non minus præ-
scindatur à differentiis contrahentibus, quā præ-
scinditur substantia: sed accidens comple-
tum non minus præscinditur, quā substantia: ergo sicut
substantia est unum prædicamentum, sic & acci-
dens. Probatur minor; nam id est substantia com-
pleta præscinditur à differentiis incompletis, quia
ens comple-
tum continet non potest in ente in-
completo, quales sunt differentiæ substantiæ: sed
differentiæ ipsius accidentis incompletæ sunt: ergo
accidens non minus præscindit potest perfectè
à differentiis, quā substantia.

Resp. accidens comple-
tum non constituere uniu-
cam categoriam, cum tamen illam constituat sub-
stantia completa. Ratio disparitatis est, quia sub-
stantia completa est uniuoca, cum præscindat à dif-
ferentiis substancialibus, quæ cum incompletæ sint
in ratione communis substantiæ, non possunt con-
tinere substantiam comple-
tam. Accidens autem comple-
tum uniuocum non est, quia includit nec-
essariò in differentiis contrahentibus, quæ licet
incompletæ sint in ratione talis accidentis, com-
pletæ tamen sunt in ratione communis accidentis,
que adeò imperfecta est, ut descendere non possit
ad inferiora quin descendat tota; sicut ens etiam
comple-
tum unum non constituit categoriam, eo
quod inferiora entis, quantumvis incompletæ sint
in ratione talis entis, completa tamen semper sunt
in ratione communis entis; atque adeò communis
illa ratio entis completi includit semper in omni-
bus differentiis. Patet ergo discri-
men accidentis completi, & substantiae completae, quod imperf-
fissima sit communis ratio accidentis completi, quia prop-
terea integra semper descendat ad quælibet inferiora
accidentia; ratio autem substantiae completae per-
fector sit, possitque non integra descendere ad inferiora.
Neque dici potest, duas tantum esse possit categorias
accidentum, spirituale videlicet, & corporeum; vel
etiam absolutum, & respectiuum. Nego enim illa uni-
uocem conuenire, cum ad diuersa pertineant genera.

Obiicitur secundò, plura posse assignari prædicamen-
ta quā decem; quia plures alia possunt ex-
cogitari. **Secunda obiectionis.** Denominations extrinseca, v.g. esse ar-
matum, esse amatum, esse liberum, esse causidicum,
habere exorem, esse Doctorem.

Resp. nullam aliam ex cogitari posse denomina-
tionem extrinsecam, quæ rationem habeat formæ
physicæ completae, sufficientis primam substantiam:
homo v.g. non consideratur ut forma armorum,
vestis, loci, amoris, &c. Habere vxorem, esse Regem,
esse bonum, esse causidicum, esse Doctorem, forma
sunt tantum morales; agitur autem hīc de solis for-
mis physicis. Esse liberum pertinet ad categoriam
qualitatis, est enim habere potentiam indifferentem.

§. II.

Substantia, Quantitas, Qualitas.

Dico primò. Substantia est ens per se subsistens, Definitio
saltēm apud uulnālister; id est, ens quod exigit substantiam,
non esse in alio vel tanquam in subiecto, vel tan-

D 2 quāra

quam in termino. Forma substantialis materialis verè substantia est, quia non est in alio tanquam in subiecto, sed in alio tanquam pars faciens cum eo unum. Substantia sumunt genus categoricum, est substantia finita & completa; unde Deus transcedit omnem categoriam ex eo quod ratio substantiae non nisi analogica conueniat Deo & creaturis, cum ens essentialiter infinitum includat in conceptu suo formalis omnem perfectionem, atque adeo nulla divina perfectio praescindit possit à veritate. Sed hæc alibi.

Diuisio in
primam &
secundam.

Dico secundum. Diuisio substantiae in primam & secundam substantiam, id est in substantiam singularem, & uniuersalem, non est diuisio generis in duas species, sed diuisio subiecti in duo accidentia, sicut cum dicitur, *Hominum alii sunt albi, atque nigri.*

Ratio est, quia dicere substantiam aliam esse primam, aliam secundam, est dicere aliam esse singularem, aliam uniuersalem: sed esse singularem aut uniuersalem, accidentia sunt substantiae, cum non ingrediantur conceptum eius formalem: ergo diuisio substantiae in primam, & secundam non est diuisio generis in species, sed diuisio subiecti in accidentia, quorum unum conuenit substantiae independenter ab intellectu, alterum dependenter. Sollet obiecti, diuisiōnem hanc esse non posse bonam, cum in ea totum diuisum, nempe substantia, sit idem ac unum membrum diuidens, nempe secunda substantia, si enim diuiditur, est aliquid commune; si est aliquid commune, est secunda substantia. Facilis responsio est, secundam substantiam esse aliquid commune quidditatè ac essentialiter: substantiam verè qua diuiditur, esse substantiam commune accidentaliter, atque ita differre membrum diuidens a toto diuiso.

Quantitas.

Dico tertio. Quantitas est accidentis extensiuum localiter, & impenetrabiliter: tres sunt illius species, linea, superficies, corpus, quæ non se includunt formaliter, sed solum materialiter; & propter se includunt, non sunt tota.

Qualitas.

Dico quartum. Qualitas est *accidens per se primum constitutum, ut intrinsecè ornet, perficiatque substantiam in suo esse, vel agendi virute.* Quatuor sunt tanquam illas species. Prima habitus & dispositio, seu habitus inchoatus: secunda potentia & impotentia, seu debilitas potentia: tertia passio & patibilis qualitas, seu permanens: quarta figura & forma. Quæ diuersæ species essentialiter inter se differunt, membra verè eiusdem speciei differunt solum accidentaliter.

§. III.

Relationis quidditas, realitas, distinctio, &c.

Definitio
relationis.

Dico primò. Relationis prædicamentalis est accidentis, cuius totum esse est ad aliud se habere, id est, cuius totus effectus formalis, quem habet in subiecto, est efficiere ut respiciat aliud: ex quo soluitur vulgaris obiectio. Relationis habet tantum esse ad, non habet esse in; atque ita non est accidentis, quod necessariò dicit esse in. Respondet enim, relationem habere ruerat esse in subiecto, cuius totum minus est referre subiectum ad aliud; hic enim, ut dixi, est sensus verborum definitionis.

Eius reali-
tas.

Dico secundò, relationem categoricam esse verum ens reale, nec esse tantum per intellectum. Ratio est, quia licet nullus intellectus cogitat, paries albus est verè similis parieti albo; & pater est ruerat pater filij, quem genuit. Idem de omnibus formalitatibus iudicium est, quæ sunt entia verè realia, & præcedunt omnem operationem intel-

A lectus, à qua non dependent, quamvis ante operationem intellectus non sint distinctæ ab entitatibus, quorum sunt formalitates.

Dices. Omne quod est ens reale, producitur per Obiectio. veram actionem realem: formalitates non producuntur, sed tantum resultant, posito v. g. termino extrinsecō: ergo relationes non sunt reales ante operationem intellectus.

Resp. distinguendo maiorem: omne quod est reale distinctum ab aliis realiter, sit per veram actionem, concedo; omne ens reale, quod non distinguitur ab aliis nisi connotatur, & secundum id quod connotatur in oblique, sit per actionem distinctam, nego. Formalitas qualibet, & relatio proprie non sit, sed resultat ex illa entitate, quam denominat.

Dico tertid. Relatio categorica sola ratione distinguitur à fundamento, non autem vlo modo realiter. Indistinctio à fundamento.

Ratio est, quia posita in duobus parietibus albedine, & praescindendo à quilibet alio, ruerat illi duo parietes sunt similes; illa enim sunt similia, quorum una est qualitas: & duos parietes albos esse similes, est unum parietem esse album, sicut alter est albus. Addo, quod relatio non habet causam productiūnem distinctam à causa productiūnem fundamenti & termini, neque sit per actionem distinctam: ergo non habet entitatem distinctam.

Dices. Relatio separatur realiter à fundamento,

quia paries manens albus, definit esse similis alteri parieti, qui destruitur: ergo relatio distinguatur realiter à fundamento. Indò si relatio non est nisi entitas fundamenti, posita entitate fundamenti, tota ponetur relatio; posita enim forma in subiecto, ponitur tota denominatio, & totus effectus formalis, qui non est aliud, quam forma in subiecto; & sic pater est, & denominari potest pater puer vii anni: nam quotiescumque totum habet homo, quod est formaliter & intrinsecè necessarium ad aliquam denominationem, ibi est tota denominatio; puer autem habet totum, quod est formaliter & intrinsecè necessarium ad relationem parentitatis: ergo denominari potest pater. Et paries denominari potest similis parieti, qui destruktus est; habet enim totam entitatem intrinsecè necessariam ad similitudinem. Denique quoties accedit alicui subiecto noua denominatio, accedit etiam illi necessariò noua forma; sed quando paries denominatur de novo similis, accedit ei noua denominatio: ergo accedit etiam ei noua forma. Hoc argumentum fuit propositum, & solui loco sapientis citato *Metaphysicæ*, nunc breuiter.

Prima con-
firmatio.

Resp. illa omnia solui unica distinctione: relatio separatur realiter à suo fundamento, secundum obliquum relationis id quod intrinsecè ac in recto dicit relatio, negatur; secundum id quod relatio in oblique & extrinsecè connotatur, concedo: relatio enim est entitas fundamenti non solitariè sumpta, sed prout connotans terminum in oblique. Rectum videlicet relationis, sive id quod dici potest relatio, est solum fundamentum; terminus autem est obliquum. Paries manens albus definit esse similis alteri parieti, qui destruitur, secundum id quod similitudo dicit in oblique, non secundum id quod similitudo dicit in recto. Non sequitur ergo quod relatio distinguatur à fundamento, quia illa non distinguuntur realiter, quæ separantur secundum id quod dicunt solum in oblique.

Similiter posita forma in subiecto, tam secundum id quod illa dicit in recto, tam secundum ea quæ connotatur in oblique, ponitur tota denominatio,

Secunda con-
firmatio.

Disp. II. Quæst. III. Sect. III. de Postprædic. 41

rio, & totus effectus formalis: sed neutrum ponitur quando forma ponitur in subiecto secundum eantum, qua dicit in recto; debet enim adesse tum rectum, tum obliquum. Puer igitur unius anni denominari non potest pater, etiam si habeat totum id quod paternitas dicit in recto; & paries dici non potest similis parieti non existenti, ob eandem causam.

Denique verum est, quod quoties accedit alicui subiecto noua denominatio, debet illi etiam accedere noua forma, vel secundum id quod dicit in recto, vel secundum id quod dicit in obliquo; id est quando paries prius albus denominatur de novo similis parieti recens dealbato, accedit ei similitudo secundum id quod illa dicit in obliquo.

Multa hic superfluit de fundamento relationis, de termino illius, de ratione fundandi, de relationibus transcendentalibus, de relatione secundum dicit, & relatione rationis; sed illa facile peti possunt ex Metaphysica, ubi etiam non omisca sunt sex ultimæ categoriæ.

SECTIO III.

De Postprædicamentis.

Sic vocantur à Philosopho quinque prædicamenta, veluti proprietates & conlectaria, inter quæ primum locum tenent Opposita, quibus alia quatuor idem subnecit Philosophus, Prius, Similis, Motus, & Habere.

§. I.

Oppositorum definitio, & varia species.

Definitio
oppositio-
rum.

Dico primò. Illa dicuntur opposita, que incompatibilis sunt in eodem subiecto, eo quod pugnant ratione inter se pugnant. Opposito autem est peculiaris repugnantia duorum, que incompatibilis sunt in eodem subiecto.

Ratio est, quia duo requiruntur, ut aliqua duo sint inter se opposita, & non tantum disparata. Primum incompatibilitas eorum in eodem subiecto; quæ tamen si sola fuerit, disparata illa erunt, non opposita; homo enim & lapis in eodem esse nequeunt, & tamen opposita non sunt, quia non magis pugnant inter se, quam lapis & cælum. Secundo igitur requiritur ut opposita peculiariter ratione inter se pugnant, ita ut cum nulla re similem repugnantiam habeant, sic enim calor v. g. & frigus opposita sunt, non solum quia expellunt se ab eodem subiecto, sed ita etiam inter se pugnant, ut cum alio nullo habeant similem repugnantiam.

Ex quo colliges, oppositionem non superaddere aliud subiecto, nisi relationem vel realem, si extrema sint positiva; vel rationis, si alterum extreum fuerit negatio; ens enim referri non potest realiter ad non ens.

Varia spe-
cies.

Dico secundò. Genera oppositorum nec plura sunt, nec pauciora, quam quartuor, Relativa, Contraria, Priuativa, Contradicitoria.

Ratio est, quia quecumque pugnant inter se, vel sunt ambo positiva, vel unum positivum, alterum negativum; vel ambo sunt negativa. De ultimis ipsis non agitur, quia oppositio sumitur in ordine ad categorias. Si ambo positiva sunt, vel utrumque absolutum est, & sic sunt contraria; vel utrumque respectuum, & oppositio est relativa, ut pater & filius. Si alterum extreum sit negativum, vel illa negatio dicit aptitudinem in subiecto, & erit oppo-

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A sitio priuativa, vel non dicit illam aptitudinem, & est oppositio contradictoria.

Dices. Opposito in genere relatio est; ergo relatio non est species oppositionis; membrum enim dividens non est totum diuolum.

Resp. negando consequentiam, quia licet oppositio relatio sit, non est tamen oppositio relativa, quia oppositio relativa illa est, cuius membra ex speciali ratione sunt ad aliud, non tantum ex generali ratione. Hoc autem non habet omnis oppositio, v. g. filius dicitur esse parris filius; frigus autem non dicitur caloris frigus.

Dico tertiod, priuativa opposita illa esse, quorum unum extrellum est positiva, alterum eius est negatio. Opposita priuativa, ratio in subiecto apto ad illam formam: v. g. visus & cæcitas priuativa opposuntur, quia visus forma est positiva, cæcitas eius carentia in homine apto ad habendum visum.

Dico quartod, contradictoria illa dici, quorum unum extrellum est positivum, alterum eius est negatio. Opposita contradicitoria, secundum idem, inter qua nihil in re potest esse medium: v. g. album & non album, ens & non ens;

quia non ens priuatio non est, sed est pura negatio, entis, nullam connotans in subiecto aptitudinem adens. Dixi utrumque esse debere secundum idem; si enim sunt in ordine ad diuersa, non est illa contradictrio, nam v. g. Petrus potest esse sapiens secundum suum iudicium, non secundum iudicium aliorum. Contradictrio verò erit, si dicatur sapiens, & non sapiens secundum suum iudicium. Dixi secundò, quod inter contradictoria nihil est medium in ipsa re; hoc enim primum est omnium, & certissimum principium, de quo dicetur in Metaphysica.

De quolibet verum est dicere est, vel, non est. Quod tamen cum addito illo, in ipsa re, debet necessariò intelligi. Potest enim aliquid considerari, vel secundum rei ipsam, scilicet prore est à parte rei; vel secundum præcisionem intellectus. Si secundum rem intelligatur, certum est, de quolibet posse aliquid affirmari, aut negari; quodlibet enim à parte rei vel est album, vel non est album; & sic inter contradicentia non est à parte rei ullum medium. Si autem consideretur secundum præcisionem intellectus certum est esse medium inter extrema contradictoria, id est, non posse de quolibet secundum abstractionem mentis considerato affirmari est, aut non est; quia scilicet abstractio non separat realiter unum ab alio, sed unum duntaxat considerat, & non considerat aliud. Quid igitur obstat, quin considerare possim aliquid secundum se, non considerato eo quod illi conuenit? v. g. ens à parte rei, vel est creatum, vel in creatum, sed secundum se, sive in statu abstractionis consideratum, nec est creatum, nec in creatum; si enim esset creatum secundum se, vbicumque inueniretur ens, illud esset creatum. Similiter animal secundum se nec est rationale, nec irrationalis, licet à parte rei sit vel rationale, vel irrationalis. Itaque dari posse medium inter contradictoria considerata, non est aliud nisi, quod aliquid considerari potest secundum se, præscindendo ab eo quod aliquid illi conueniat, aut non conueniat.

Dico quintod. Contraria illa sunt, que sub eodem genere plurimum distant, & ab eodem subiecto se expellunt. Ita Philosophus 10. Metaph. c. 16. Debent ergo contraria esse sub eodem genere, alioquin non poterunt esse successiva in eodem subiecto; debent sub eodem genere plurimum distare, alioquin non se mutuò expellent; debent per veram actionem ab eodem subiecto se mutuò expellere. Vnde Suarez in disp. 45.

De relatiis oppositis non habeo quod addam nisi, que dixi sectione superiori de relatione.

D. 3. §. II.

Reliqua Postpredicamenta.

Prioritatis
quatuor
modi.

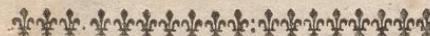
EA sunt, ut dixi, quatuor, *Prius*, *Simul*, *Mo-*
tus, & *Habere*.

Prius aliquid dicitur quatuor modis. Primo tempore, quando unum existit aliquo tempore, in quo non existit aliud; Adam v. g. tempore prior est, quam Abel. Secundo natura, illud scilicet à quo aliud dependet; sic enim omnis causa est prior suo effectu. Tertio dignitate, ut dominus prior est seruo. Quartu origine, quando unum est principium alterius, sed sive illius alterius dependet, sicut in divinis Pater prior est origine quam Filius, procedit enim à Patre ut à principio, sed ab eo non est dependens.

Tres modi
simultatis.

Simul tribus modis dicitur. Primo tempore, ut Socrates & Plato. Secundu per existentia consequentiam, ut relata. Tertio quæ aequaliter idem genus participant, ut epius & leo.

De motu in Physica prolixè dicam. *Habere* quid sit, nemo nescit.

DISPUTATIO III.

De secunda operatione, qua dicitur Enunciatio. Ad duos Aristotelis libros de Interpretatione.

Iudicium

Ic est alter mentis humanæ factus, priori, de quo haec tenus dixi, longè præstantior & nobilior, sicut varia significant eius nomina; dicitur enim *Judicium*, quatenus adhuc in mente latet, quia per illud arbitra retum omnium velut in tribunal sedens hominis ratio, iudicat de presentibus, fraterita reuocat, occupat futura; quæ mala sunt, damnat; approbat quæ recta sunt; amplectitur veritatem, refutat falsitatem. Dicitur *Enunciatio*, prout extra per instrumenta vocalia prodiens, arcana pandit, vultus verbum mentis, & rei sine corpore ipsa corpus & figura est, nuncia mentis, interpres cogitationum, societatis humanæ nexus, anima famula, rationis filia, educata in lucem obsterice lingua, ore cunabulo, aëre vehiculo; integræ manens, & in singulis audientium auribus diffusa; collecta, & diuisa; simul nascens, & simul moriens; thesaurus in nihilo; ipsa laus, ipsa vituperium; ipsa verum, ipsa mendacium; ipsa error, ipsa scientia, in dicitur omnium parentis, de qua quidquid dixeris, per ipsum semper, & cum ipsa dixeris. Ad eam ergo accuratè declarandam progrediens, duo inuenio, quæ de illa dicam. Primum est natura eius, & varia conditiones, ac divisiones: secundum primariæ eius proprietates, veritas & falsitas: tertium autem quod adiungi poterat de reliquis eius proprietatibus, aequipollentia, conuersione, oppositione, pertinet ad Summulas.

Enunciatio

C

B

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

W

X

Y

Z

QUÆSTIO I.

Natura, conditiones, varie diuina-
tiones Enunciationis.

Tria haec premitti necessariò debuere ad declarationem integræ essentiae istius operationis, quæ quatenus in mente latet, vocatur, ut dixi, *Judicium*, sed compostitum aut diuisum, vel melius compositione & diuisio, idest affirmatio, & negatio, assensus & dissensus: quatenus autem in ore nascitur, in aëre vehitur, in aure moritur, dicitur *Enunciatio*, propositio, prædicatio. Vt, inquam, naturam illius declarare, primum explico, quid illa sit, & qualis: secundò, quænam sint proprie conditiones & regulæ illius in genere: tertio quotuplex illa sit, & quænam sint regulæ singularium.

SECTIO I.

Quid sit Enunciatio.

Indifferenter hic loquor de enunciatione mentali, vocali, & scripta; quæ duæ ultimæ non sunt iudicia, nisi dependentes ab enunciatione in ipsis in mente formata. Et quidditatem illius considero, primo metaphysicè, declarando genus eius & differentiam; deinde physicè, dicendo illius materiam & formam.

S. I.

Enunciationis definitio, & comparatio eius cum prima operatione.

Dico primum. Rectè definitur enunciatio, *Actus iudicatus* dependenter è prima apprehensione, Enunciatio definitoria à præmissis: vel, *Est oratio, que aliquid affiat, aut negat.*

Ratio est, quia iudicium intellectus, prout à prima apprehensione distinguitur, est actus, quo intellectus determinat cognoscit rem esse, vel non esse, affirmando, vel negando; quod potest fieri tripliciter, atque ad eum aliud est iudicium simplex, aliud compostitum, aliud illatuum. Iudicium simplex est *Actus, quo intellectus cognoscit rem esse, vel non esse independenter à prima apprehensione*; cuiusmodi iudicium habet Deus, in quo unicus actus est simplicissimus, apprehendens, iudicans, totumque simili cognoscens. Iudicium compostitum est iudicium dependens à prima apprehensione prævia, & concomitante, idest, quoties per actum unum apprehenditur aliud, per alium autem iudicatur. Iudicium illatum est iudicium dependens à præmissis; vt, *Homo est rationis ergo est rationalis.* Intellectus videlicet noster (vt notat optimè S. Thomas 1. part. quæst. 85. art. 5.) propter summam imperfectionem, cum totam non possit adæquare cognoscibilitatem obiecti, & illud totum cognoscere unico actu simplici, distinctis indiget actibus; uno, quo rem ipsam concipiatur apprehendendo; alio, quo cognoscatur determinate affirmando, aut negando; sic enim in intellectu non quam est iudicium, quod dum elicetur, non presupponat, saltem prius naturam, primam apprehensionem, quæ durat etiam necessariò quandiu iudicium

Enunciatio
nisi definitoria à præmissis: vel, *Est oratio, que aliquid affiat, aut negat.*

Eius expli-
catio.

ciam datur; nemo enim de iis iudicat, que actu non percipit. Vtrum verò apprehensio illa sufficiat vñica, an verò multiplex requiratur ad iudicium, dicitur infra. Nunc satis est dicere, nullum esse posse iudicium, quod à prima apprehensione non penderat, tum in fieri, tum in conservari. Ex quo patet, bonam esse allatam definitionem enunciationis, cum per eam distinguitur à prima operatione, quia est actus iudicatiuus; à iudicio simplici, quia penderat à prima operatione illius in ista; ab illatione, quia non penderat à præmissis.

Ex quibus colligi facile potest, verum discri-
mem enunciationis à simplici apprehensione ma-
lè assignari à Vasque, in eo quod prima operatio
nihil apprehendat nisi simplices terminos, & eo-
rum significationem; enunciatio autem, apprehen-
dat eorum connexionem. Quod sanè manifestè
falsum videtur, quia per primam apprehensionem
integre propositiones cognosci possunt; non
enim minus apprehendere possim copulam prædi-
cati & subiecti, quam prædicatum & subiectum.
Deinde sapè cogitantur à nobis quedam pro-
positiones, quarum nobis falsitas nota est; vt si audias
hæreticum afferentem quod Angeli sunt corporei,
tunc non est iudicium, quod effet sine dubio hæ-
reticum: ergo non est nisi prima operatio. Differt
ergo enunciatio à simplici apprehensione, quod
enunciatio semper affirmet aut neget connexionem
prædicati & subiecti; simplex apprehensio solùm
apprehendat simplices terminos, vel integras pro-
positiones; sed nihil vñquam affirmet, aut
neget.

Dices. Propositiones ex propria sua ratione spe-
ctant ad secundam mentis operationem: ergo non
possunt spectare ad primam. Deinde propositio est
terminus complexus, cuius partes separatae signifi-
cant idem: ergo conceptus, quo terminus ille cog-
noscitur, habet etiam plures partes: ergo non est
simplex.

Resp. propositiones diuerso modo spectare ad
primam & ad secundam operationem. Ad primam
operationem spectant, quatenus significatum dun-
taxat eorum conceptus absque affirmatione vel
negatione. Ad secundam spectant, quatenus deter-
minatè affirment, aut negant. Deinde concedo, pro-
positionem non vna simplici apprehensione totam
posse cognosci, sed per plures conceptus simplices,
quorum uno apprehenditur subiectum, altero præ-
dicatum, altero copula.

§. II.

Quenam sit pars materialis Enunciationis.

Explicata quasi metaphysicè ipsa essentiæ enun-
ciationis, nunc explicari debet quasi physicè
per analogiam ad compositum physicum, in quo
est materia & forma. Certum verò est, materialiam ne-
cessariam enunciationis esse subiectum, prædicatum, & copulam ytriusque; quæ tria in qualibet
enunciatione reperiuntur necesse est. Certum item est,
tria illa in mentali enunciatione, conceptus esse
intus in mente formatos; in vocali autem esse vo-
ces, de quarum significatione agit prolixe Philosop-
hus *vñque ad cap. 5.* cum quo mihi modo dicen-
dum est, quid sit vox, quid & qualis eius significa-
tio, quid primariò significet, & quenam ad eam si-
gnificationem sint necessaria.

Dico secundò, rectè vocem definiri, *Est sonus ab
animalis ore prolatus per naturalia instrumenta, ad
aliquid significandum.* Itaque materiale vocis est *sonus*

A *nus*; formale verò est *significatio*; quæ significatio
ve intelligatur.

Quæritur primum quid sit signum? Definitio
Resp. signum vulgo definiiri, *Est id quod facit signum*,
aliud a se in cognitionem venire representando illud.
Tota enim essentia signi in eo est sita, vt potentia
cognoscendi aliud representet; significare autem
est facere vt aliud cognoscatur. Auditâ *v. s. voce*
hac, Deus, non solum eas cognoscere quatuor literas,
sed ipsum eriam. Deum infinitum mens sibi obiicit.
Nihil igitur se ipsa significat, seu representat, sed
significat aliquid aliud; quia significatio, vt statim
dicam, similitudo quædam & relatio est. Vide Au-
gust. *lib. de magis. farè toto, lib. 1. de doctrina christ.*
*c. 2. lib. 2. c. 1. vbi mirabiliter de ratione signi dispe-
nit, ostenditque, quonodo doctrina omnis ex sig-
nis proficiscatur.*

B Dices, totam hanc definitionem signi conuenientem? Obiectio
Obiectio. *Obiectio.* *Obiectio.* *Obiectio.*
ie posse potentia cognoscendi; nam illa facit vt
homo cognoscat. Imo & illam conuenientem cuilibet
causa, in qua cognosci possunt effectus.

Resp. signum, vt signum est, representando for-
maliter per seipsum facere, vt aliud cognoscatur;
potentia cognoscendi efficiens causat cognitionem
alterius, vel etiam sui ipsius; non hoc facit
representando: causa quatenus representat effec-
tus, vocari etiam potest signum, sed minus propriè,
qui signum debet esse aliquid posterius re, quam
representat; causa verò effectibus prior est.

Quæritur secundò, quæduplex sit signum? Divisiones
signi.

C *Resp. signum diuidi primum in naturale, &c ad placi-
cium: secundò in signum formale, & instrumentale.*
Signum naturale vocatur quod suæ naturæ vim
habet representandi aliquid, vt iris naturaliter vim
habet representandi serenitatem, fumus ignem. Si-
gnum ad placitum, seu ex instituto, vel, vt loquitur
August. *signum datum*, illud est, quod significat ex
quædam conuentione ac institutione hominum, &
ex quædam quasi conuentione. Signum formale illud
vocatur, quod licet non cognoscatur, facit tamen
aliud in cognitionem venire. Huiusmodi sunt spe-
cies expressæ, de impressis aliæ videbuntur. Signum
instrumentale illud est, quod prius cognoscatur,
quam ducat in cognitionem alterius, vt *imago*.

D *Cæsaris.*

Quæritur tertio, quid sit in re illa, quæ dicitur si-
gnum, ratio illa signi; quid v. g. in voce, *homo*, sit, Quid sit ra-
tio signi in
re ipsa signi-
ficante.
quod illa significet animal rationale. Volunt enim
aliqui, eam esse realem relationem: alij formam in-
trinsecam, & realem existentem in ipsa voce: alij
relationem solummodi rationis.

Resp. distinguendum est; si enim signum sic
naturale, ratio illa signi est relatio aliqua realis signi
ad rem significat; nullum enim signum est
naturale, quod vel transcendentalem non dicat res-
pectum, vt species referuntur ad obiecta: signa ve-
rò quædam instrumentalia, vt *imago Cæsaris*, relatio-
nem habent categoricam primi generis, fundatam
in similitudine secundum externam figuram, vt fu-
mus habet relationem effectus ad causam: si verò si-
gnum sit ad placitum, v. g. ratio illa in actu primo,
seu prope habet vim significandi, est denominatio
solum extrinseca à voluntate imponentis, tanquam
à forma extrinseca: si autem sit in actu secundo,
propt. scilicet ingerit actu cognitionem rei signifi-
cata, denunciatio est extrinseca à productione co-
gnitionis ad præsentiam talis signi, v. g. *vocis*,
sicque significari in actu primo ad placitum, est
esse deputatum ad representandum aliud; signifi-
cari in actu secundo, est ex tali deputatione actu
aliquid exprimere potentia cognoscendi. Quia

D 4 scilicet

scilicet extrinseca deputatio nihil intrinsecum insprimit, sed extrinsece tantum denominat: v. g. vox illa, *homo*, si deputata esset ad significandum naturam equinam, haberet omnia intrinseca, quæ nunc habet; sed tantum haberet aliam denominationem extrinsecam à voluntate deputante: ergo voluntas illa hominum tota est forma denominans signum.

Obiectio.

Dices. Voluntas illa hominum, quæ deputat hanc vocem, *homo*, ad significandam naturam humanam; hæc, inquam, voluntas non habet pro obiecto seipsum: illa voluntas habet pro obiecto significationem: ergo significatio in actu primo non est voluntas hominum. Inde ab illis qui percipiunt significationem alicuius vocis, voluntas illa non percipitur: ergo illa non est ratio formalis ipsius significationis, alioqui deberet voluntas illa percipi ab eo qui cognoscit significationem; sicut is qui videt album, videret necessariò albedinem.

Resp. distinguendo primam minorem: hæc voluntas pro suo obiecto habet significationem in actu secundo, concedo; in actu primo, nego: voluntas enim hominum decernit, ut illi qui audient hanc v. g. vocem, *homo*, actu cognoscant naturam humanam. Deinde concedo illud antecedens: ab illis qui percipiunt significationem alicuius vocis, non percipitur hæc voluntas; sed nego hanc consequentiam: ergo illa voluntas non est formalis ratio significationis. Nam quamvis ab eo qui percipit significationem formaliter ut significatio est, id est, qui cognoscit significationem in actu primo, cognoscatur voluntas illa hominum; ab eo tamen qui solum cognoscit significationem materialiter, & in actu secundo, non necessariò percipitur illa voluntas hominum: sicut qui videt album formaliter, videret necessariò albedinem; potest tamen aliquis cognoscere id quod est album, v. g. parietem, & non cognoscere albedinem.

Voces significare ad placitum.

Quæritur vtrum voces significant ad placitum, an verò naturaliter. Resp. distinguendo; voces enim articulatae primitiæ non significant naturaliter, sed ad placitum; voces autem deriuatae significant quodammodo naturaliter. Immerito videlicet Plato & Pythagoras contendunt, voces signa esse naturalia, id est que sapientum solummodo esse imponere rebus nomina, quæ non ipsi effingant, sed tantum excipiunt ex ipso natura sive effluentia: quæ quidem tranquilla ac puræ mentes multò illustriora & puriora exciperent, quam inquinatae, ac perturbatae. Inde alia esse apud homines, alia apud Deos. Verum solum sive sunt Platonis vigilantis somnia. Melius Aristoteles voces articulatas primitiæ doceat signa esse solum ex instituto; signa enim naturalia significant apud omnes gentes omnino idem; voces autem apud diuersas gentes diuersæ sunt. Dixi *voces articulatas*; dubium enim non est, quin multæ voces inarticulatae naturaliter significant, ut gemitus signum est doloris. Dixi deinde *voces primitiæ*, quia voces deriuatae à primitiis naturaliter habent affinitatem cum significatione primitiis; ut iustus à iustitia deducitur, & iustitiam ipsam significat, licet ab hominum etiam institutione pendeat.

Prima obiectio.

Dices primò, conceptus omnis naturaliter significat: omnis vox significat conceptum: ergo quælibet vox significat naturaliter.

Resp. argumentum illud non esse in forma, cuius proinde negatur consequentia. Deceptio in eo est, quod in minori deberet esse, *omnis vox est*

A *conceptus*; non autem, *omnis vox significat conceptum*: vbi sunt quatuor termini.

Dices secundò. Sermo naturalis est homini: ergo Secunda voces significant naturaliter. Notum est quoque, obiectio illud quod narratur de Athie Croesi filio, qui mutus & surdus cùm esset, videns tamen confodi patrem suum, erupit in voces articulatas.

Resp. distinguendo primum antecedens; si enim significaret, quod voces quibus vtimur, significant naturaliter, nego sermonem in eo sensu esse naturalem homini: si autem significaret, quod homo habet à natura facultatem loquendi articulatè, concedo sermonem esse in eo sensu naturalem homini. Filius Croesi Regis, haud dubie surdus non fuit à nativitate, sed totum impedimentum loquendi fuit illi duntaxat in lingua. Quod item narratur de pueris quibusdam, Phammerici Regis iussu educatis inter pecudes, ne villam vocem audirent; loquutis tamen postmodum articulatè. Soluitur, si dicas, vel fuisse dæmonis præstigias, vel certè illos articulate non fuisse loquitos, sed sonum ab illis confusè duntaxat editum, Phryges ambitiosè interpretatos fuisse.

Dices tertiod. Nomina quædam per incantationes vim habere quandam mirabilem ad sanandos morbos, vel ad noxias alias depellendas: vnde volebant Platonici, nomina propria radios esse rerum quas significant, & in ipsis nominibus vitam quædam latere.

C Resp. cum Delrio lib. 1. de magia, cap. 4. qneq. 1. Tertia obiectio. Vallesio cap. 4. *sacra Philosophia*, nulla vocabula vim habere naturalem vulnera, vel morbos sanandi, vel noxias alias depellendi, sive sint complexa, sive incompleta; quia nihil habent præter sonum, & significationem omnino ad placitum, cui nulla plane vis inesse potest ad effectus illos mirabiles, nisi dæmonis ope interueniente, qui in huiusmodi curationibus extraordinariis esse solet Arachater.

Quæritur quintò, vtrum voces primariò & immediate significant conceptus formales, id est cognitiones internas animi; an verò conceptus obiectiū, id est obiecta cognitionum.

Resp. aliud esse significare aliquid, aliud substitui pro eo: significare aliquid, est efficere, ut illud cognoscatur: pro eo substitui, est facere id quod alterum deberet facere. Dico igitur vocem primariò & immediate significare solum conceptus obiectiū, conceptus autem formales non significari primariò per vocem, sed tantum vocem pro illis substitui. Ratio est, quia, vt dixi, significare non est aliud quam facere ut aliquid cognoscatur: sed per voces non deuenimus in cognitionem conceptum, qui nobis semper ignoti manent. Cùm audit v. g. ruficulus à Doctore Deum esse Trinum, nullam cogitat cognitionem Doctoris, sed solam Trinitatem personarum diuinarum; ignorat enim quid sit loquutus interna: ergo vox immediate significant rem à loquente cognitam, & ad illud etiam solum minus instituta sunt voces; vox enim *celum*, est instituta ut significet *celum*, non ut significet cognitionem *celi*. Inde certum est, inuenitas esse voces, ut præstant illud idem audienti, quod præstant loquenti verbum ipsum internum; sicut enim per verbum internum homo sibi loquitur, si loquitur aliis per externum. Sed verbum ipsi loquenti significat immediate ipsas res cognitatas: ergo verbum externum eisdem significat audiensi: per accidens autem, & ex voluntate audiens cognitionem ipsam significat, si velit discurrere circa vocem quæ necessariò esse debet juncta

Disp. III. Quæst. I. de Enunciatione. 45

Voces sub-
stinentur
pro conce-
ptibus for-
malibus.

iuncta conceptui; sed hoc non causatur a significacione vocis, sed ex connexione, quam habet cum conceptu. Addebam autem voces pro conceptibus formalibus substitui, quia ideo tantum egemus vocibus, & illis utimur, quia verbum internum mentis, per quod notificamus nobis ipsis res externas, non potest per se ipsum res illas aliis manifestare, ideo voces externas adhibet, & per illas efficit id quod per se ipsum deberet præstare. Optimè itaque Philo lib. quod deserius potiori insidetur, sermonem vocat *fratrem mentis*, eumque comparat Aaroni, qui Moysis fratris Interpres, & quasi Propheta erat, ad mentem omnino Platonis, qui vocem appellat *ideam r̄is diabolos*; Darnasceni lib. 1. fidei, c. 17. vocem appellantis, *Angelum intelligentia*. Sed elegansissime omnium Augusti, qui vocem ait, *non solum esse vehiculum intelligentia*, sed lib. de Magistris, c. 13. *Nullo modo ambige*, inquit, *id conari verba veracium*, & *id quodammodo proficeri*, *ut animus loquens* appareat, *quod is obiret omnibus concedentibus*, *si loqui mentientibus non liceret*. Et lib. 15. de Trinitate, c. 11. *Verbum quod foris sonat, signum est verbi quod inuis latet*.

Prima obie-
ctio.

Dices primò, vocem non posse vñquam significare aliquid audiensi, quod non fuerit a loquente conceptum. Vnde ait Philosophus, *verbum esse semper earum, que in animo latens, passionum notam*.

Resp. hinc sequi tantum, quod cognitio loquentis conditio est necessaria, ut vox aliquid significet; non sequi autem quod vox directè significet ipsum cognitionem. Aristoteles quando appellat *vocem earum, que in animo latens, passionum notam*, voluit tantum voces signa esse loco conceptuum substituta.

Seconda obie-
ctio.

Dices secundò. Sæpè per voces significantur res in eo statu, quem habent in intellectu, ut quando significantur naturæ vniuersales.

Resp. etiam tunc cognosci solum conceptum obiectuum immediate: patet autem, quod cognitio huiusmodi naturæ vniuersali, non cognoscitur abstractio ipsa necessaria.

Tertia obie-
ctio.

Dices tertid. Homo ideo loquitur, ut aperiat animi sui sensus; nosque auditæ voce argumentamur de conceptibus animi, quos habet loquens: ergo vox significat conceptus animi.

Resp. negando consequentiam, quia sensus aperire animi sui est significare obiecta suarum cognitionum, nepte quid de illis sentiamus; non autem aperire ipsas cognitiones ut sic: v. g. cum dicit aliquis, *Ita iudico*; tunc iudicium est res concepta, non autem cognitio. Interdum ergo cognoscit aliquis reflexè suum conceptum formalem, & vult illum media voce declarare; & tunc conceptus tenet locum rei conceptæ, neque mirum est, si per vocem ipsam significetur: si autem talis reflexio non contingat, nunquam vox significat conceptum formalem, nisi per accidens, ut dixi.

Ut vox sig-
nificet quid
requiratur.

Quæritur sextò, quid requiratur tum ex parte loquentis, tum ex parte audiens, ut vox significet formaliter.

Ex parte lo-
quentis.

Resp. tria requiri ex parte loquentis, & duo ex parte audiens. Primo enim ex parte loquentis exigitur actualis cognitio vocis, eius significacionis, & rei significatae. Qui enim verba profert, habere illa debet in mente, alioqui non substituerentur verba pro conceptibus; neque vetera vox ad significandum, qui eius significacionem ignorat. Neque sufficit cognosisse prius rem significatam; nemo enim actu loqui potest de iis, quæ non cogitat. Loquitur autem tantum materialiter, qui pronunciat verba,

A quoruñ ignorat significacionem. Secundò ex parte audiens requiritur actualis cognitio vocis, cognitio saltem antecedens significacionis illius. Si enim audiens vocem interna cogitatione non percipit, non potest ex vi vocis deduci ad cognitionem rei significatae, nec etiam si vocis ignores significacionem. Notitia vero rei significatae, vel præsens, vel præterita in audiente, non prærequisitur; multa enim de nouo addiscit audiens a loquente. Imò quando actualem alicuius rei cognitionem habet, nem̄ illam mihi propriè significat, quia non me dedit in cognitionem rei significatae; quod est significare. Ex quo

Colliges primid, cum *Vñque neminem propriè posse Deo loqui*, si loquuntur aliud significet, quām verborum prolationem, vel ore, vel mente: si autem significet causare cognitionem actualem in mente audiens, patet quod nemo Deo loquitur, in quo est actu omnis cognitionis.

Colliges secundò, neque propriè posse quemlibet sibi loqui sibi ipsi loqui; nam alioqui haberet cognitionem, & eam non haberet.

Colliges tertid, cum qui mentitur, habet semper duos conceptus, vnum quo iudicat, & cognoscit enunciatiū vetum, quod ore non vult exprimere; alterum quo per primam saltem apprehensionem cognoscit falsum, quod etiam audiens vult obtrudere.

Quæritur septimò, vtrum voces perfectiū possint rem aliquam significare audiensi, quām illa nota sit loquenti? de qua disputant Theologi cum S. Thome 1. p. q. 13. cùm agint de divina ineffabilitate; vbi querunt, vtrum Viator dicere Beato possit aliquid Dei nomen, quod Deum Beato significet quid ditarium.

Resp. breviter distinguendo: vel etiam res significata per vocem non est aliunde audiensi cognita, quām per vocem loquentis; & tunc non potest vox significare perfectiū rem audiensi, quām illa nota sit loquenti. Ratio est, quia vox non habet vim ullam significandi, quando res non est aliunde nota, nisi quatenus conceptus loquentis eam substituit. sed loco: sed conceptus non potest substituere eam vocem ad significandum perfectiū, quām ipsa sit: ergo quando res significata per vocem, non est aliunde cognita, nunquam vox perfectiū audiensi significat, quām illa nota sit loquenti: si autem res significata sit aliunde audiensi nota, potest sine dubio vox audiensi perfectiū significare, quām illa nota sit loquenti. Si enim rusticus viro Philosopho loquatur de cœlo, tunc certum est, quod Philosophus perfectiorem habebit cognitionem de cœlo, quām rusticus. Si Romanus nominet is qui Romanum non vidit, alteri qui fuit nutritus Roma, tunc audiens perfectiū Romanum cogirabit, quām loquens. Ratio est, quia vox non solum ingenere solet nouam aliquam cognitionem, sed etiam excitare præcedentem.

Neque primò hinc sequitur, quod Viator Beato dicere possit aliquid Dei nomen, quod ita generet Beato cognitionem quidditatem Dei; quia nullum huiusmodi nomen Viatori notum est; sed neque illum huiusmodi nomen esse potest per quod Deus cognoscatur intuitu ut præsens: ergo nullum potest esse Dei nomen, quo Deus significetur quidditatem; cùm omnis cognitio Dei quidditatem sit necessaria intuitu.

Neque secundò sequitur, quod tam perfecta notitia rei alioius in audiens causari possit per vocem, quām illa notitia in loquente perfecta est; nam loquens sæpè habet intuituam rei cognitionem, cuius

euiaus evidentiam nulla vocum significatio assequi potest. Idem Beatus Deum explicare tam perfectè non potest, quām perfectè cognoscit; imò nec viatores: vnde dixit verissime August. lib. 6. de Trinit. cap. 4. *Verius cogitatur Deus, quām dicitur; & verius est, quām cogitatur.*

Quæritur ostendit, quid sit nomen: quid verbum.

Definitio nominis.

Resp. nomen vulgo definiri, *Est vox significativa sine tempore, finita & recta, cuius nulla separata pars idem significat, vt Homo, Angelus. Significat ad plagium, vt satis patet ex dictis de voce. Significat sine tempore, quia prater principale significatum non denotat tempus præsens, præteritum, aut futurum, que vocantur primaria temporis differentia; prandium enim v. g. & cena præter significatum principale significat quidem aliquod tempus, sed non illas, vt dixi, temporis differentias. Tempus, hora & mensis significant sine dubio aliquod tempus; sed tanquam primarium significatum, non tanquam significatum secundarium. Nulla pars nominis separata sumpta idem significat, vt *Respublica, Proconsul*; cuius partes seiuunt non idem significant, quod prius. Imò in vocibus nonnullis, vt *Armiger, Despota, Agricola*, vbi partes videntur idem significare separata, verum etiam est quod dixi; quia illorum nominum partes separatae significant quidem aliquid prout sunt integra dictiones, sed non significant idem prout sunt partes vnius vocis compositæ, sed sunt instar syllabæ, quæ significationem propriam non habet. Dicitur denique *finita, & recta*. Vox finita illa est, cui nulla negatio præfigitur; infinita, cui præfigitur negatio efficiens vnam vocem, vt *non-homo, non-lapis*. Voces infinitas negat Philosophus esse nomina. *Recta* vox dicitur, quæ casus est nominatiui, voces etiā casum obliquorum negat idem Philosophus esse nomina, quia cum verbo, *est*, non possunt absoluere enunciationem.*

Definitio verbi.

Verbum definitur, *Vox significativa cum tempore, finita & recta, cuius nulla pars significat separata, & est semper eorum, quæ de aliquo dicuntur nota*. Patet definitio sed tota ex præcedenti. Dicitur autem *nota eorum, quæ de aliquo dicuntur*, quia semper apertum est verbum affirmare aliquid de aliquo, vel negare, idest copulare prædicatum cum subiecto.

Verbum aliud est substantium, vt *sum, existo, subsisto*; aliud adiectivum, quod significat actionem, aut passionem, aut aliquid accidens, vt *ago, capio*. In propositionibus aeternæ veritatis, qualis ista est, *Homo est rationalis*, verbum *est*, significat omne tempus, etiamsi non significet existentiam, sed solam identitatem subiecti & prædicati.

§. III.

Quenam sit pars formalis Enunciationis.

IN qualibet oratione mentali reperitur haud dubie conceptus subiecti, prædicati, & copulæ; sicut in oratione vocali reperiuntur subiectum, prædicatum, & copula. Sed difficultas est primò, vtrum per vnicam simplicem apprehensionem tria illa cognosci possint. Secundò, vtrum actus ipse iudicij, actus sit distinctus ab apprehensione subiecti, prædicati, & copulæ. Tertiò, vtrum actus ille iudicij formaliter, & quidditatiuè sumptus vnu sit actus, an vero multiplex.

Duplex ad enunciatio- nem requiri- tur appre-

Dico tertio. Quoties fit enunciatio vera & formalis, quæ identica tantum non sit, saltem duplex exigitur apprehensio, vnu prædicati, & altera hensio.

A subiecti: neque vnu sufficit simplex apprehensio subiecti, prædicati, & copulæ.

Ratio est, quia in omni enunciatione, quæ idemta non est, subiectum, prædicatum, & copula differunt conceptu: sed si cognoscantur eadem simplici apprehensione, non different conceptu: ergo prædicatum, & subiectum cognosci debent per diuersos conceptus. Deinde in enunciatiua videtur illud adhuc esse manifestius, quia in illa cognitio separata prædicatum à subiecto, & concipi plura vt plura: sed vno conceptu concipi non possunt plura vt plura: ergo in enunciatione, saltem negativa, plures debent esse conceptus.

Obiicitur primò. Potest intellectus concipere Prima ob-

iectio.

simil plura per modum vnius, idest, vno conceptu, v. g. vnu conceptu paries albus à nobis concipiatur, & totus terminus complexus, in quo plura necessariò inuoluntur: sed extrema propositionis, præsertim si affirmativa sit, se habent per modum vnius: ergo intellectus potest per modum vnius illa concipere.

Resp. distinguendo maiorem: intellectus concipere potest plura per modum vnius, quando illa rationem habent vnius, idest, quando illa concipiuntur sub vna ratione formalis, concedo; quando illa rationem non habent vnius, sed concipiuntur sub diuersa ratione formalis, nego. Itaque negatur minor, quia cum extrema propositionis, vt dixi, concipiuntur sub diuersa ratione formalis, vt propositionis non sit identica, necesse est, vt per diuersos conceptus concipiatur.

Neque dicas primò. Extrema propositionis affirmativa non concipiuntur vt plura, alioqui diuidentur; sed cum vniuantur debent concipi vt vnu.

Resp. enim distinguendo: non concipiuntur vt plura realiter, concedo; non concipiuntur vt plura formaliter, saltem in actu exercito, nego, alioqui enunciatio esse identica.

Neque dicas secundò. Sicut in termino complexo substantium & adiectivum se habent per modum vnius, & vno conceptu concipiuntur, sic prædicatum & subiectum se habent per modum vnius.

Resp. esse disparitatem, quia in termino complexo, substantium & adiectivum non differunt conceptu, cum non sint diuersa formaliter: extrema vero enunciationis formalis sunt diuersa formaliter.

Obiicitur secundò. Copula enunciationis non cognoscitur per actum distinctum à conceptu prædicati & subiecti: ergo prædicatum etiam & subiectum possunt concipi vnu conceptu.

Resp. negando antecedens, quia conceptus copula, vel est prima tantum apprehensio, & sic distinguuntur à conceptu prædicati & subiecti, sicut vnu ab extremis; potest enim conceptus subiecti & prædicati esse sine conceptu copula; neque maior esset ratio, cur esset conceptus prædicati potius, quām subiecti: vel est iudicium, & sic distinguuntur necessariò à conceptu prædicati & subiecti, qui simplex est apprehensio. Copula ergo per modum vnuonis semper distinguuntur ab extremis.

Dico quartò. Actus ipse iudicij necessariò est distinctus à conceptu prædicati & subiecti; non est autem necessariò actus distinctus ab apprehensione copulæ, contra Vasquem i part. disp. 223. cap. 3. & alios quosdam, qui negant, interuenire in enunciatione actum vnum iudicij distinctum ab apprehensione duplii prædicati & subiecti; volunt enim iudicium esse conceptum prædicati, & conceptum

Secundò obiectio.

Aetus iudi- cij dis- tin- getus est à conceptu prædicati & subiecti.

ceptum subiecti, quibus extrema ipsa concipientur A relatè, vt unum alteri conueniens; quæ conuenientia in enunciatione vocali denotetur per particulam, est; ita tamen vt nullus peculiaris conceptus in intellectu corresponeat ipsi copula. Contra quos tamen.

Ratio est, quia iudicium formaliter, vt est secundam operationis, distinguitur essentialiter à prima operatione: ergo non est duplex tantum apprehensio. Deinde si enunciatio non includeret nisi duos conceptus, vbiunque duplex esset conceptus prædicati & subiecti, esset ibi iudicium, & secunda mensura operationis: sed possunt reperi conceptus prædicati, & conceptus subiecti; si enim cogitem lac, & dulcedidem, non propterea iudico & affirmo lac esse dulce: ergo iudicium est conceptus distinctus ab apprehensione simplici subiecti & prædicati.

Neque dicas: si conceptus prædicati sit relatio ad subiectum, benè intelligitur quomodo unum alteri tribuatur: ergo sufficere possunt duo conceptus.

Contra enim isto. Prædicatum concipi potest fine ordine ad subiectum: ergo vt prædicatum concipiatur cum tali ordine, requiritur necessariò nouus conceptus: ergo semper in enunciatione sunt tres conceptus.

Dico quinto. Actus iudicij non est actus intellectus, quo physicè vniuntur conceptus prædicati, & subiecti; neque actus aliquis simplex, & indiuisibilis, representans prædicatum, subiectum, & copulam. Prima pars contra Molinam. 1. p. q. 1. art. 3. disp. 1. probatur, quia duæ qualitates compleæ diuersæ speciei non possunt vniiri, & facere unum per se: sed conceptus prædicati & subiecti, qualitates sunt diuersæ speciei: ergo illi non possunt physicè vniiri, & facere unum per se. Deinde omnis vniio accidentium necessariò intensio est, vel extensio: vniio illa duorum conceptuum non esset intensio, vt patet, quæ fit per additionem gradum eiusdem speciei; nec esset extensio, quæ fit in diuersis partibus subiecti. Denique in enunciatione negatiu patet quod vniio non est conceptuum, sed potius diuisio.

Secunda pars contra plures sentientes cum Hurtado, quod iudicium actus sit simplex & indiuisibilis, representans subiectum, prædicatum & copulam; probatur, quia si huiusmodi actus esset iudicium, frustra esset in enunciatione simplex apprehensio, à qua non penderet in conferuati enunciatio. Imò, vt nuper argumentabar, prædicatum, & subiectum non different conceptu.

Obicitur. Omnis compositio est vniio plurium: enunciatio qualibet compositio est conceptuum, licet affirmatio sola sit compositio rerum: ergo enunciatio est vniio conceptuum. Imò ex S. Thoma, potentia superior vnit ea quæ in potentiis inferioribus sunt dispersa: ergo secunda operatio vnit id, quod per plures primas apprehensiones fuerat conceptum; sicut enim phantasia potest obiicere sibi montem aureum, postquam vidit oculis montem & aurum; ita postquam prima operatio intellectus apprehendit prædicatum & subiectum, potest illa vniire per secundam operationem. Denique si in enunciatione tres sunt conceptus, non est maior ratio, cur vnum extremitum sit subiectum, alterum vnde sit prædicatum; sicut cum dicitur, *Omnis homo est animal*; simul etiam dices, *Omne animal est homo*; & ita nulla erit propositio vera, quæ non fit etiam falsa.

Resp. aliam esse compositionem realem, qualis est inter materiam & formam; aliam compositionem ordinis, id est habitudinis vnius ad alium. Prima compositio non reperitur in enunciatione, sed

secunda duntaxat, eo ferè modo, quo vnius dicitur esse mundus propter ordinem rei vnius ad aliam. Ita in enunciatione non concipitur duntaxat prædicatum & subiectum, sed prædicatum in ordine ad subiectum, & subiectum in ordine ad prædicatum. Itaque distinguitur hæc propositio: omnis enunciatio est compositio faciens vnitatem realem, nego; faciens vnitatem ordinis, concedo. Compositio realem efficiens vnitatem, est vnius; compositio vera faciens vnitatem ordinis, non est vnius. Deinde fateor, potentiam superiorē, v.g. intellectum, à vniū quæ in potentiis inferioribus sunt dispersa; sed nego eum hoc posse facere per secundam operationem, quæ includit essentialiter plures conceptus.

Denique in enunciatione tñes necessariò sunt conceptus, sed ita ordinati, vt vnius sit necessariò subiectum, alter necessariò prædicatum, alter copula vniusque; ideo nego non esse maiorem rationem cur prædicatum in ea sit prædicatum, quæ subiectum.

Dico sexto. Enunciatio, seu iudicium essentialiter & in recto solus est conceptus copula, prout connotat in obliquo conceptum prædicari, & subiecti: non est autem essentialiter triplex conceptus, sicut iudicium simplex est qualitas, sumptum secundum ea duntaxat, quæ dicit in recto, & essentialiter: est autem aliquod compositum, si sumatur secundum ea, quæ dicit tum in recto, & essentialiter; tum in obliquo, & connotatiu. Ita docent Durandus, Gabriel, & Gregorius.

Ratio est, quia secunda operatio esse necessariò probatur, quia secunda operatio esse necessariò debet aliquid per se vnius, quod poni possit in categoria: sed si tres includeret conceptus essentialiter & in recto, non esset ens per se, neque poni possit in categoria: ergo secunda operatio non est in recto, & essentialiter triplex conceptus, sed solus conceptus copula. Deinde per illud secunda operatio constituitur in recto, & essentialiter, per quod solùm distinguitur ab alia qualibet operatione mentis: sed per solum conceptum copula distinguitur; prima enim, quæ simplex apprehensio est, differt à secunda operatione ex eo, quod secunda adicet vnius conuenire alteri; quod facit conceptus copula: à tertia vero differt eo, quod tertia adicet vnius conuenire alteri dependenter à præmissis, id est inferendo vnius ex alio; enunciatio autem absolute id iudicet, sine vlla illatione, aut dependentia à præmissis.

Obicitur primò. Si enunciatio solùm dicit conceptum copula, sequitur quod secunda operatio non differt à prima; conceptus enim ille copula, cùm sit simplex, non differt ab apprehensione simplici.

Resp. enunciationem nullo modo esse primam tantum apprehensionem, etiam secundum id quod dicit in recto; conceptus enim copula non est prima solùm apprehensio, quia iudicium est, & includit saltem connotatiu alios duos conceptus: netram autem habet secunda mentis operatio.

Obicitur secundò. Enunciatio vocalis essentialiter & intrinsecè duo includit extrema, & copulam: ergo enunciatio mentalis includit etiam tres eorum conceptus.

Resp. negando antecedens; sicut enim enunciatio mentalis in recto solus est conceptus copula, prout connotat conceptus extremitum; sic enunciatio vocalis in recto sola est copula, prout connotat prædicatum & subiectum.

Obicitur tertio. Nulla igitur in secunda mentis operatione reperitur compositio, cùm essentialiter sit extensio. Tertia ob- qualitas simplex; & tamen secunda operatio vocari solet ab omnibus compositio.

Resp.

Resp. reperiri semper in quolibet iudicio enuntiatio aliquam compositionem, in eo dūtaxat consentem, quid includat, saltem in obliquo, dupli-
cēm primam apprehensionem. Per hoc enim suffi-
cienter secunda operatio distinguitur à modo in-
telligendi, qui proprius est & Angelis; neque alia
requiritur compositione conceptuum, quā illa quæ
conuicit, vt dixi, omni enuntiacioni, etiam nega-
tua.

Quarta ob-
iectio de
enuntiatio-
ne purc ap-
prehensiua.

Obiicitur quartū, posse dari veras alias enun-
tiaciones, in quibus nullum sit iudicium, sed quæ
sunt solum apprehensiua, vt cūm Catholicus vo-
tanū tenus dicit, *Deus est ens finitum*: ibi non
est nullum iudicium; & tamen vera est enuntiatio:
nam vbi cūmque affirmatio est, ibi est secunda ope-
ratio: ibi vera est affirmatio: ergo est secunda
mentis operatio: ergo enuntiatio non est essentia-
liter iudicium & conceptus copulæ. Confirmatur,
quia nullus est syllogismus sine vera enuntiacione:
sed in syllogismo syllo-ponuntur propositiones,
quæ iudicantur falsæ: ergo propositiones, quæ fal-
sæ iudicantur, sunt secunda operations. Denique
nulla est enuntiatio vocalis, cui non respondeat
aliqua enuntiatio mentalis: illa propositio, *Deus*
est finitus, est propositio vocalis: ergo illi respon-
det enuntiatio aliqua mentalis, quæ sine dubio ap-
prehensiua tantum est.

Negatur il-
lam villam
esse.

Resp. negando villam esse posse mentalem enun-
tiacionem, quæ non sit iudicativa, sed sit apprehen-
siva tantum, vt rectè docent Valsq. 1. p. dis. 223. n. 16.
Suarez dis. 8. s. 4. Fonseca, Comimbricens, &
alij contra Scotum. Ratio est, quia vbi deest essen-
tia enuntiacionis, ibi non est enuntiatio: cūm di-
co, *Deus est ens finitum*, & in omni enuntiacione so-
litum apprehensiua tantum, deest essentia enuntiatio-
nis, quia iudicium, vt dixi, est essentia enuntiacionis;
illud autem non reperitur in enuntiacione tantum
apprehensiua: ergo huiusmodi enuntiatio non est
reuerā enuntiatio. Deinde omnis operatio, quæ
vnu alteri non connectit, sive, quæ non affirmat
aut negat, non est secunda, sed prima tantum ope-
ratio: enuntiatio solum apprehensiua non conne-
ctit, neque affirmat, aut negat, nisi voce tenus: ergo
illa non est enuntiatio, sed simplex tantum ap-
prehensiua.

Solutio ar-
gumento-
rum.

Ad argumentum ergo respondeo, ibi esse veram
enuntiacionem, vbi est affirmatio, vel negatio men-
talis, id est, quia non solum voces, sed etiam res ap-
prehenduntur coniuncta: vbi autem est affirmatio &
negatio tantum voce tenus, id est, quia non ap-
prehenditur coniunctio ipsa rerum, sed vocium
dūtaxat, ibi nego esse veram enuntiacionem. In
enuntiacione solum apprehensiua voce tantum te-
nus est affirmatio, vel negatio; quia res per diuer-
sas concipiuntur apprehensiones; sola autem con-
cipiuntur coniuncta. Ad confirmationem distin-
guo maiorem: nullus est syllogismus sine vera
enuntiacione, vel quæ supposita sit pro vera, con-
cedo; sine vīra enuntiacione, nego. In quibusdam
ponuntur falsæ propositiones, quæ tamen loco ver-
arum ponuntur; tūc calculi syllo-ponuntur pro
veris pecuniis, quia scilicet syllo in syllogismo ap-
paret vera forma, supposita veritate falsarum pro-
positionum. Denique nego, quod cuiilibet enuntiatio-
ni vocali respondeat aliqua enuntiatio mentalis;
nam plerique sāpius Hebraicē ignari pronunciant
Hebraicas propositiones, quibus certum est, quod
in mente nulla responderet enuntiatio Latina.

A

SECTIO II.

Variae species enuntiationum, earumque condi-
tiones, ac regulæ, sive in genere, tum in specie.

Certum est primò, enuntiationem diuidi posse
ratione formæ, in affirmatiuam & negatiuam.
Affirmatiua est, in qua vnu alteri tribuitur: ne-
gatiua ea est, in qua vnu de altero negatur, id est,
quando copulae principali p̄ponitur negatio; vt,
Petrus, qui est dñs, non est in s̄tus.

Certum secundò est, enuntiationem ratione ma-
teria diuidi p̄seri in simplicem, & coniunctam.
Simplex illa dicitur, in qua vnu est copula verba-
lis; vt, *Homo est rationalis*: coniuncta, in qua plures
sunt copulae verbales, sed coniuncta, per aliquam par-
ticulam; vt, *Petrus est R̄tor, & est Philosophus*:
Si Socrates est constans, est laudabilis. Possunt autem
copulae verbales connecti, vel per particulam copula-
tum, Et; vt, *Petrus est R̄tor & est Philosophus*: vel per particulam disjunctiūam, vel; vt, Nunc
dices est, vel est nox: vel per particulam condi-
tionalē s̄; vt, *Si Socrates est constans, est laudabilis*.
Soler communiter enuntiatio simplex appellari ca-
tegorica; enuntiatio autem coniuncta, vocari so-
ler hypothetica. Melius tamen alij enuntiationem
categoricam eam esse aiunt, quæ absolutè iudicat de
objeto; vt, *Homo est rationalis*: dicitur enim cate-
gorica, quasi categorematica, id est, per se aliiquid si-
gnificans sine illa suppositione. Hypothetica verò
dicitur illa, quæ indicat dependenter ab aliqua sup-
positione; vt, *Si Petrus venerit, loquetur*. Certum
autem est, quod enuntiatio hypothetica in materia
necessaria est illativa; vt, *Si sol lucet, dies est*: æqui-
valer enim illi, *Sol lucet: ergo dies est*. Si fuerit in
materia contingenti, illativa non est, sed tantum
enuntiatio; vt, *Si Petrus venerit, loquetur*: non
enim licet dicere, *Petrus veniet: ergo loquetur*; quia
scilicet nota illationis significat consequens neces-
sariō ex antecedente.

Diuiditur secundò enuntiatio ratione materiae
in absolutam & modalem. Absoluta est, quæ tantum
affirmat, aut negat p̄dicatum inesse subiecto; vt,
Petrus est homo. Modalis est, quæ dicit modum quo
p̄dicatum inest, aut non inest subiecto; vt, *Nece-
ssarium est hominem esse rationale*: *Impossible
est hominem esse brutum*.

Vulgò autem dicuntur
quatuor esse modi, *necessarium, impossible, contingens,
possibile*. *Necessarium* facit propositionem affirmati-
uam vniuersalē, *impossible* vniuersalem negatiuam,
contingens & possibile particularē affirmatiuam.

Dupliciter sit proposicio modalis. Prīmō, quando
modus sumitur adverbialiter; vt, *Homo necessario*
est animal. Secundō, quando modus nomen est ad-
iectiuū; vt, *Necessarium* est hominem esse animal.
Quando modus est adverbium, tunc nec est p̄dicatum,
nec subiectum; sed tantum syncategorema
subiecti, sicut *omnis*, & *nullus*. Quando autem modus
est nomen, tunc est p̄dicatum propositionis, subiectum
autē est altera proposicio, cui iungitur modus,
& vulgò appellatur *dictum*, vt in hac propositione:
Necessarium est hominem esse animal; *necessarium*, est
p̄dicatum; *hominem esse animal*, est subiectum.

Sumi verò potest proposicio modalis, vel in sensu
composito, vel in sensu diuiso. Sensus compositus
est, quando p̄dicatum tribuitur subiecto pro eo-
den tempore; vt, *Impossible est flantem sedere*; id est
dum stat. Sensus diuisus est, quando tribuitur pro di-
uerso tempore; vt, *Possibile est flantem sedere*; id est,
tempore, quo nō stat. Possunt autē in singulis modis
fieri quatuor propositiones. Prīmō, vt affirmetur di-
ctum & modus, vt *Petrus currere est impossibile*. Se-
cundū

Absoluta &
modalis.

Dupliciter
sit proposi-
tio modalis.

et cùndit, ita ut affirmetur dictum, & negetur modus; vt, *Petrus currere non est possibile*. Tertiò, ita ut negetur dictum & modus; vt, *Petrus non currere non est possibile*. Quartò, ita ut negetur dictum, & modus affirmetur; vt, *Petrus non currere est possibile*. Solent quatuor hæc propositiones in tabellis describi, quas vocant figuræ modalium. Ego rem obcuram & inutilem h̄ic lubens omitto.

Exponibilis, & non exp. possibilis.
Dividitur tertio enunciatio ratione materiae in exponibilem, & non exponibilem. Exponibilis illa est, quæ particulam quandam adiunctam habet, ob quam eget explicatio: hæc autem particulae sunt vel exclusiva, v. g. *tamum*; vt, planetæ sunt *tamum* septem: vel exceptiva; vt, omne animal præter hominem est irrationale: vel reduplicativa; vt, homo *quatenus* homo, est rationalis. Alias omitto divisiones enunciationis ratione materiae, in vnam & multiplicem, de secundo & tertio adiacente, de extremo simplici, & extremo coniuncto: sunt enim minus difficiles, & minus utiles.

Divisio ratione quantitatis.
Certum est tertio, diuidi enunciationem ratione quantitatis, in vniuersalem, particularem, indefinitam, & singulariem. Vniuersalis ea est, in qua terminus communis signo vniuersali afficitur; vt, *Omnis homo est rationalis*. Particularis est, que terminus communis signo particuli afficitur; vt, *Alius homo est iustus*. Indefinita est, in qua terminus communis nullo signo afficitur; vt, *Homo est rationalis*. Singularis, in qua subiectum nullo signo afficitur; vt, *Petrus est iustus*. Solùm addo, terminos vniuersales præposita negatione fieri particulares; vt, *Non omnis homo est iustus*: terminos autem particulares, præmissa negatione fieri vniuersales; vt, *Non aliquis homo*; id est, omnis homo.

Divisio ratione qualitatis.
Certum est quartò, enunciationem ratione qualitatis diuidi in veram & falsam; de qua diuisione plenè dicam *quæst. seq.* vbi constabit, veras appellari propositiones, quæ sunt conformes obiecto; falsas, quæ sunt disformes. Tantum h̄ic addo, alias esse propositiones aeternæ veritatis & aeternæ falsitatis; alias non aeternæ veritatis, nec aeternæ falsitatis. Propositiones aeternæ veritatis illæ sunt, quæ ita sunt vera, vt non possint esse falsæ: aeternæ falsitatis, quæ ita sunt falsæ, vt non possint esse vera, cum sint de materia necessaria, eo quod prædicatum sit de essentia subiecti, vel de materia impossibili; vt, *Homo non est rationalis*. Alia vero ita sunt verae, vt possint esse falsæ; vel ita sunt falsæ, vt possint esse verae; vt, *Petrus est albus*.

Divisio ratione modi prædicandi.
Certum est quintò, enunciationem ratione modi prædicandi diuidi posse in directam, in directam, & mixtam. Directa illa est, in qua prædicatum est id quod habet rationem formæ; vt, *Homo est rationalis*. Indirecta est, in qua prædicatum est id, quod est superius, & habet rationem formæ; vt, *Rationale est animal*. Mixta, in qua nec prædicatum, nec subiectum habet rationem formæ, sed utrumque forma est alicuius tertij; vt, *Album est dulce*: vbi nec albedo forma est dulcedinis, nec dulcedo forma est albedinis, sed utrumque forma est eiusdem suppositi, v. g. lactis. Sic etiam dicitur de Christo Domino, *Deus est homo, homo est Deus*.

§. II.

Conditiones, & regula enunciationum in genere.

Sic indicatis magis, quam explicatis variis species enunciationum, inspiciende nithi ante omnia sunt tres regule ac conditiones generales enunciationum, ex quibus præsertim constare poterit, quod est in hac materia difficile, quomodo abstracta & concreta de se inuicem prædicentur.

R. P. de Rhodes curs. Philosophia.

A Prima itaque, & vniuersalissima regula est, quod ad omnem propositionem affirmatam requiritur aliqua identitas prædicati & subiecti; & ad propositionem negatiuam aliqua eorum diuersitas. In propositionibus videlicet essentialibus prædicatum & subiectum sunt idem essentialiter; vt, *Homo est animal*, suppositum videlicet, quod est homo, est animal. In accidentalibus prædicatum & subiectum sunt idem accidentaliter; vt, cum dicitur, *Paries est albus*, sensus est, id est quod est paries, est subiectum albedinis.

B Ratio est, quia in propositione affirmante, copula, est, non potest aliud significare quam identitatem extermorum. Idque patet verum etiam esse primum in propositionibus materialibus, vt cum dicitur, *Album est dulce*; nam id est falsa est prædicatio haec, *Albedo est dulcedo*; quia prædicatum & subiectum non sunt idem: illa vero, *Album est dulce*, vera est, quia prædicatum & subiectum sunt idem, nempe idem lac, in quo est albedo & dulcedo; significat enim, habens albedinem est habens dulcedinem. Secundum etiam vera est regula in denominationibus extrinsecis; vt, *Paries est visus*; quia in illis etiam prædicatum continet subiectum, tanquam terminum formæ, quam explicitè dicit; sensus enim est, paries est subiectum ad quod terminatur visus. Ideo in denominationibus extrinsecis prædicatum propositionis continet subiectum, tanquam terminum formæ, quam explicitè dicit; in denominationibus vero extrinsecis prædicatum continet subiectum, tanquam subiectum formæ, quam explicitè significat.

C Secunda regula: In omni enunciatione recta prædicatum & subiectum debent adæquari, id est debet prædicatum continere, scilicet confusè, totum id, quod includit ipsum subiectum, & contra: id est pars non potest prædicari de toto; vt, *Homo est anima*, non valeret: neque totum de parte; vt, *Manus est homo*. Ratio est, quia, vt dixi, prædicatum & subiectum esse debent id est, si autem vnu excedat aliud, id erunt idem. Neque dicas primò scilicet cōtingere ut prædicatum propositionis latius patet, quam subiectum, vt in hac, *Petrus est homo*, sine dubio minus late Petrus patet, quam homo. Responsum prædicatu propositionis semper limitari per ipsum subiectum, id est, non sumitur vnuquā in suppositione vniuersali, sed in suppositione confusa. Neque dicas secundò, si dicatur, *Rationale est homo*, tunc rationale, non significat totum hominem. Hoc enim nego, quia concretum significat formam & subiectum; sensus enim est, habens rationalitatem est habens humanitatem.

D Tertia regula est: Quoties prædicatum, vel subiectum propositionis est nomen aliquod abstractum, tunc copula, est, non significat solam identitatem realem, sed etiam identitatem formalē. Quoties autem prædicatum & subiectum nomina sunt concreta, copula, est, solam significat identitatem realem. Ratio est, quia nomen abstractum non significat nisi formam, nomen vero concretum, formam significat in subiecto: ergo abstractum significat necessariō formaliter: concretum vero non significat necessariō formaliter.

E His ita suppositis, facilius erit statuere quomodo concreta de se inuicem, & de abstractis possint prædicari, & viceversa abstracta de concretis, & de se inuicem.

Dico primum, concreta vero posse prædicari de concretis, modò sunt aliquo modo eadem, v. g. *Homo est rationalis*: *Album est dulce*.

Ratio est, quia quoties concretum de concreto prædicatur, significatur duxat quod prædicatum & subiectum realiter vnuum sint: sunt autem eadē realiter: ergo illa vera possunt prædicari de se inuicem.

Dico secundò, abstracta nunquā prædicari de concretis, nisi sint transcedentia, vel aliquid in creatum.

Ratio est, quia prædicatio etiam identicē falsa est,

*Identitatis
subiecti & prædicati*

*Significatio
concreti & abstracti*

*Concreta de
se inuicem.*

*Abstracta de
concretis.*

quando

50 Philosophiæ Peripateticæ Liber I.

quando prædicatum & subiectum non sunt idem realiter: sed quoties abstractum prædicatur de concreto, prædicatum & subiectum realiter non sunt idem, quia concretum substantiale, v. g. *homo*, dicit suppositum distinctum realiter à forma, quam solam significat abstractum, v. g. *rationalitas*: concretum verò accidentale significat subiectum, quod non significatur per abstractum; vt, *Partes est albedo*: ergo abstractum non prædicatur de concreto, vel substantiali, vel accidentalis.

Concreta transcedentia & invenientia excipiuntur.

Exciebam tamen primò abstracta & concreta transcendentia, qualia sunt entitas, vnitatis, bonitas; licet enim dicere, *Ens est entitas*: *Petrus est unitas*, &c. quia scilicet in illis concreta non continent aliquid distinctum realiter aut formaliter ab abstractis. Secundò exciebam abstracta & concreta significantia diuinum aliquod attributum; nam etiam in diuinis vera sunt huiusmodi prædications, *Dens est Dei*; *Dens est misericordia*; *Misericordia est Deus*.

Concreta de abstractis.

Dico tertio. Concreta substantia non prædicantur de abstractis, v. g. non valet hæc prædictio, *Rationalitas est homo*. Concreta verò adiectiva prædicantur de abstractis, quorum subiecta sunt; vt, *Humanitas est rationalis*: non possunt autem de aliis prædicari; vt, *Albedo est colorata*.

Ratio est, quia, vt dixi, concreta substantia includunt aliquid distinctum ab abstractis: ergo non possunt de illis prædicari, v. g. virtus illa est, *Humanitas est animal*: semper vero excipienda sunt prædicata, tum transcendentia, tum invenientia.

Concretum autem adiectivum nihil prorsus includit, quod non includat abstractum nomen, quod est eius subiectum, v. g. cum dicitur, *Humanitas est rationalis*; terminus *rationalis*, non includit aliquid, quod sit distinctum ab humanitate: ergo concretum adiectivum verò prædicatur de abstracto, quod est eius subiectum. De aliis autem abstractis prædicari non potest concretum adiectivum, ob rat onem contrariam.

Triplex obiectio.

Obiicitur primò. Verè dicitur, *Humanitas est species*: *Animalitas est genus*: sed genus & species concreta sunt ex natura & abstractione: ergo concreta possunt prædicari de abstractis.

Resp. loquuntur illas rigorosè loquendo esse falsas, quia si essent vera, humanitas prædicari posset de Petro, Paulo, &c.

Obiicitur secundò. Hac propositio est vera, *Risibilitas est proprietas hominis*; conuenit enim **D** vii, omni, & semper. Imò communiter dicitur, rationalitatem esse hominis differentiam.

Resp. illas etiam propositiones rigorosè loquendo esse falsas, si proprietas & differentia sumuntur in concreto; si autem sumuntur in abstracto, vera sunt, vt statim dicam.

Obiicitur tertio. Verum est dicere, *Species est species ad hanc & illam speciem*: ergo concretum prædicatur de abstracto.

Resp. negando consequit, quia species hæc sumuntur vt totum concretum ex natura, & abstractione; sicut humanitas est concretum respectu illius, & illius humanitas.

Abstracta de abstractis.

Dico quartò. Abstracta metaphysica, sive superiora sunt, sive inferiora, non possunt prædicari de abstractis diuersi nominis & definitionis: v. g. dicere non licet, *Humanitas est animalitas*: *Rationalitas est animalitas*; contra Suarez *dis. 6. sect. 10. Valq. 1. part. dis. 130. cap. 1.* Hoc tradidit *dis. 3. Log. sect. 3.* Auctor *quaest. 2. sect. 4.* qui censent abstracta superiora prædicari posse de inferioribus, saltem specificis; bonam v. g. esse hanc prædicationem, *Humanitas est animalitas*. Contra quos

A Ratio sæpè indicata est, quia tunc vnum prædicari non potest formaliter de alio, quando formaliter & adæquatè non est vnum cum illo: abstracta metaphysica non sunt formaliter, & adæquatè inter se idem, alioquin non essent abstracta: v. g. animalitas non est adæquatè idem quod humanitas; non enim includit id totum, quod includit humanitas: ergo non potest abstractum prædicari de abstracto diuersi nominis, & rationis. Maior patet, quia idem falsum est dicere, *Homo est anima*, quia homo non solam includit animam. Sic cum humanitas non solam dicat animalitatem, falsum est dicere, *Humanitas est animalitas*; & certum est, quod pars nunquam prædicari potest de toto; hæc autem abstractum superius, v. g. animalitas, pars est humanitas, quia abstractum est specificum.

Obiicitur primò. Vera est illa prædictio, *Homo est animal*: ergo ista etiam vera est, *Humanitas est animalitas*. **B** Obiectio triplex.

Resp. negando consequentiam; disparitas enim est, quia in concreto *animal*, suppositum includitur, atque ita totum saltem confusè significat, quod significat homo: at vero animalitas, cum abstracta metaphysica non includit totum vel modo, quod includit humanitas. Adde quod in concreto, vt sæpe dixi, propositiones non sumuntur formaliter, sed identice tantum; in abstractis sumuntur formaliter, idem verum est dicere, *Animal est rationale*: *Rationale est animal*; non licet dicere, *Animalitas est rationalitas*, cum differant formaliter.

Obiicitur secundò. Eo modo quo dicitur animal se habere vt totum respectu hominis, quia est totum potentiale, quamvis sit pars essentialis; sic animalitas erit respectu humanitatis totum potentiale, quamvis sit pars essentialis.

Resp. esse disparitatem, quia animal ita est totum potentiale, vt sit etiam totum essentialis confusum, id est, quia includit suppositum, alioquin prædicari non posset de homine, nisi tantum identice; scientiam animalitas prædicatur identice de humanitate.

Obiicitur tertio. Ita prædications bona sunt, *Humanitas est natura sensu in*, *est natura corpore*: ergo potest abstractum de abstracto prædicari.

Resp. illas prædications esse bona in sensu identico, falsas in sensu formaliter; quamvis etiam discrinem in eo est, quod illæ includunt genus aliud analogum & transcendentem.

§. III.

Regula speciales quarundam enunciationum.

Praeter regulas illas generales, quas tradidi, quædam à Dialecticis tradi etiam solent regulæ speciales, primò pro enunciationibus simplicibus, sive categoricis & compositis, sive hypotheticis: secundò pro absolutis & modalibus, tertio pro exponibilibus, & non exponibilibus, quas nuper definiui.

Dico primò. Pro enunciationibus categoricis Regula pro categoricis. vera sunt ha quinque regulæ. Prima. *Propositio indefinita*, in materia necessaria & quinque vniuersali; vt, *Homo est animal*. Vide nuper dicta.

E Secunda est: Propositiones contrariae non sunt opposita secundum falsitatem, sed duntaxat secundum veritatem; ideoque licet possint esse amba falsa, non possunt tamen esse amba vera; v. g. amba istæ falsa sunt, *Omnis homo est iustus*: *Nudus homo est iustus*; implicat autem vt vera sint amba. Subcontraria opponuntur secundum falsitatem, non secundum veritatem; ideo esse possunt amba vera, non possunt esse amba falsa; vt, *Aliquis homo est iustus*, *aliquis homo non est iustus*. Contradictroria neque possunt esse amba vera, nec amba falsa; sed necesse

Disp. III. Quæst. II. de Verit. & Falsit. cognit. 51

necessæ est ut vna sit vera, & altera falsa; vt, *Omnis homo est iustus*, *aliquis homo non est iustus*.

Tertia regula est: Proposition negativa contraria, plus negat, quād affirmat altera contradictria affirmatiua; v. g. plus negat, *Omnis homo non est albus*; quād affirmat, *Omnis homo est albus*. Ratio est, quia vniuersalit affirmative solum distribuit subiectum, non autem prædicatum; negativa prædicatum etiam distribuit.

Quarta: negatio mutat quæ sunt post se, non ea quæ sunt ante se: v. g. si dicatur, *Non omnis*, tunc signum est particulare; manet autem vniuersale, si dicatur, *Omnis non*; & aequalet signo *nullus*.

Quinta regula est: Proposition negativa in non reduplicatiuæ aequalet infinitæ, v. g. ista, *Homo non est animal*; aequalet isti, *Homo est non animal*. In reduplicatiuæ autem non aequalet infinitæ, v. g. hæc, *Petrus non est albus essentia*liter, non isti aequalet, *Petrus esse*ntia *est non albus*. Ut autem hoc verem sit, opus est ut modus ipsæ infinitetur, v. g. verum est, *Mysterium Trinitatis non est evidenter possibile*: falso autem, *Mysterium Trinitatis evidenter est non possibile*; sed dici debet, *Mysterium Trinitatis non est evidenter possibile*.

Regula pro hypotheticis.

Dico secundò. Pro enunciationibus hypotheticis, seu compositis, hæc axioma vera sunt. Primum. Potest conditionalis proposition esse vera, licet conditiona naturaliter sit impossibilis; v. g. potest hæc esse vera, *Si dixi oculum tertiis, dabo tibi centum nummos*. Secundum est: conditionales disparatae, v. g. hæc, *Si cras audias Missam, Petrus Romanum ibit*; non sunt nisi verbo tenus conditionatae, sed in rigore sunt copulatiuæ, ita ut sensus sit, *Cras audies Missam*, & *Petrus Romanum ibit*, quia nihil est in antecedenti, quod habeat connexionem cum consequente. Tertium est: Enunciationes copulatiuæ & illatiuæ tunc necessaria sunt, & veræ, cum vtraque pars vera est, & necessaria; falsæ, si altera pars falsa sit, vel contingens, ut hæc vera est, *Homo est rationalis & risibilis*; falsa ista, *Homo est rationalis, & equis est risibilis*. Disiunctiua vera est, si vel vna pars vera fuerit; vt, *Vel dies est, vel nox est*. Quartum est: Conditionales vera in materia necessaria, sunt necessaria; falsæ verò sunt impossibilis: v. g. ista est necessaria, *Si homo est rationalis, est risibilis*; ista impossibilis, *Si homo est rationalis, est lapis*. In materia verò non necessaria conditionales vera non sunt necessariae, neque falsæ sunt impossibilis; vt, *Si cras sudum sit, equitabo*: si enim verum hoc sit, non est tamen necessarium; nec est impossibile, si sit falso. Ratio est, quia conditionales in materia necessaria illatiuæ sunt; enunciatiuæ autem duntaxat in materia non necessaria. Quintum: disiunctiua tunc est necessaria, quando vtraque pars est incompossibilis, siue vtraque pars sit contingens, siue non: *Petrus stat, vel non stat*.

Regula pro modalibus.

Dico tertio. Pro enunciatione modali axiomata vera sunt. Primum. Propositiones modales habent aliquando sensum compositum, per quem scilicet prædicatum aliquod tribuitur subiecto pro eodem tempore, quo habet aliam formam incompossibillem; aliquando habent sensum diuisum, per quem tribuitur prædicatum subiecto pro diuerso tempore, v. g. *Sicutem sedere est impossibile: Prædestinatum damnari possibile est*. Secundum est. Omnes modales verae sunt necessariae; omnes falsæ sunt impossibilis, v. g. *Possibile est, hominem esse album*, non est contingens sed necessarium, quia quod est possibile, necessariò est possibile; quod est contingens, necessariò est contingens. Tertium. Modalis de necessitate vera est, modo eius dictum reduci possit ad propositionem.

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A nem absolutam necessariam, v. g. hæc vera est, *Nece- se est hominem esse animal*; quia resolutur in illam, *Homo est animal*. Quartum. Modalis de impossibili est vera, cuius dictum resolutur in propositionem absolutam impossibilem, v. g. hæc vera est, *Impossi- ble est hominem esse Angelum*; quia resolutur in hanc impossibilem, *Homo est Angelus*. Quintum. Modales de impossibili affirmato non conuertuntur, v. g. non valet, *Impossibile est omne animal esse hominem: ergo est impossibile omnem hominem esse animal*.

Dico quartò. Pro enunciationibus exponibiliibus hæc sunt axiomata. Primum. Proposition exclusiva, in qua scilicet est particula *tantum*, vel alia aequivalens, resoluta debet in duas categoricas; vt, *Petrus tantum currat*, significat, *Petrus currat*, & nemo aliis currat præter ipsum; particula enim *tantum*, ut videt, negationem importat. Secundum est. In propositione exceptiva, vbi scilicet ponitur particula *per- tinenti*, aut alia similis, terminus à quo fit exceptio, debet esse terminus communis distributus, id est, supponens vniuersaliter; id est hæc non est exceptiva, *Aliquis discipulus præter Petrum studet*; sed potius exclusiva, *Non Petrus tantum studet*. Tertium est. Ut propositiones reduplicatiuæ sine contradictria, negativa debet negare ipsam etiam particulam reduplicantem; vt, *Petrus in quantum homo est albus*; contradictria est huic, *Petrus non in quantum homo est albus*. Si autem dicatur, *Petrus in quantum homo non est albus*, contraria ester prima, & vtraque falsa. Quartum est. De essentiis cuiuscunq; propositionis, vt virtualiter & implicitè asserat se esse veram, id est ita rem esse uti enunciatur, v. g. hæc proposition, *Petrus studet*, inuoluit implicitè aliam, *Verum est Petrus studere*. Sicque falsa est omnis proposition negans se veram esse, vt cum quis dicit, *Ego mentior*, nihil aliud dicens: vt ostendam, agens de propositionibus quæ se ipsas falsificant. Quintum est. Pæcum non potest procedere de propositione que sit destruictiua pæcti, alioqui obligaretur aliquis ad impossibile; dicat v. g. Deus, *Dabo tibi gratiam ex. suppositione, quod dicas verum*; ego autem dicam, *Non dabis mihi gratiam*. De qua item falsitate mox videro.

QVÆSTIO II.

De veritate & falsitate, prout est prima- ria proprietas enunciationis.

V eritas primum hominis bonum, & primarij Solis, teste Nazianzeno, in creaturis spirituibus prima participatio, radiisque totius maiestatis Dei, exponenda hoc loco est accurate, tanquam proprietas vera iudicij, cuius essentiam & conditiones haec tenus dixi. Cum autem duplex illa sit; transcendentalis, omnibus entibus communis; & formalis, propria cognitionis, illam dabo plenè in *Metaphys.* de ista hæc tria dispiro: primò, quid sit; secundò, in quo subiecto sit, id est in quo intellectus actu sit veritas; tertio speciatim de veritate propositionum de futuro contingenti, tum abso- luto, tum conditionato est inquirendum.

SECTIO I.

Quid sit veritas & falsitas cognitionis.

Tria complector hoc titulo: primò, vtrum veritas sit conformitas cognitionis ipsius cum re; secundò,

Secundò, vtrum conformitas illa sit aliquid intrinsecum actui: tertid, vtrum illa sit aliquid separabile ab actu vero.

§. I.

Vtrum veritas sit conformitas cognitionis cum obiecto.

Assertio de ratione & statu veritatis.

Dico primò. Veritas formalis est conformitas cognitionis cum ipsa re, non autem conformitas ipsius conceptus obiectui cum ipsa re; atque veritas vera est in cognitione, non in ipsa re. Ita tradit cum aliis Suarez *dis. 8. sect. 1. contra Vasquez 1. part. dis. 76. cap. 1.* Pro cuius mente

Explicatio sententiae Vasquez.

Obserua, nomine *Veritatis*, semper intelligi conformitatem quandam, sive, ut vocat S. Thomas, *adagationem & similitudinem conceptus cum re, ut est in se*; nomine autem falsitatis disformitatem, & quasi dissimilitudinem conceptus cum re, ut est in se. Vnde terminatur utraque necessariò ad rem ut est in se; sed veritas per conformitatem, falsitas per disformitatem. Conceptus autem vocatur vel ipsa cognitione, quia appellatur conceptus formalis, vel res ipsa propter cognitionem, quia appellatur conceptus obiectius. Vasquez igitur censet in eo consistere veritatem, quod res in esse obiectu sit conformis rei propter existentia, v.g. veritas huius propositionis, *Homo est animal*, in eo consistit, quod conceptus obiectui hominis, & animalis ita se habeant ad inuicem sicuti se habent in rebus ipsis homo & animal. Suarez autem veritatem in eo ponit, quod cognitione ipsa representatiu sit talis, qualis est cognitione in se ipsa; ita ut propositio illa, *Homo est animal*, vera sit, quia de facto ita se res habet sicuti enunciatur in illa propositione.

Probatio assertio.

Ratio autem est, quia non potest veritas alicuius signi aliunde deflumi, quam à conformitate cum re significata; nam imago Cæsaris v.g. idè est vera, quia representat Cæsarem ut est in se, non autem quod Cæsar in esse obiectu imaginis similis sit sibi secundum rem. Similiter, propositio vocalis vera dicatur, quod similis sit rei significata, non quod res in esse significata similis sit sibi ipsi: atque cognitione signata est rei: ergo veritas cognitionis est conformitas cum ipsa re. Adde quod vel ille conceptus obiectius est ipsa res, & ita dici non potest conformis sibi; vel est ipsa res propter substantia cognitioni ut forma, sive conformitas conceptus obiectui cum re, est conformitas ipsius cognitionis cum re.

Triplex obiectio.

Obiicitur primò. Obiectum intellectus est verum: ergo veritas non est conformitas cognitionis, sed conformitas ipsius rei in esse cognito, cum scipio in esse rei.

Resp. distinguendo antecedens: obiectum intellectus est verum transcendentalis, id est ipsa res propter intelligibilis, concedo; est verum formaliter sumpturn, seu veritas cognitionis, nego: nam illa veritas non est obiectum intellectus, sed ipsius actus.

Obiicitur secundò. Illud est primariò verum, quod significatur primariò per enunciationem vocali veram: conceptus obiectius primariò significatur per enunciationem vocali veram: ergo conceptus obiectius est primariò verus.

Resp. negando maiorem; illud enim non est primariò verum quod significatur primariò per enunciationem vocali veram, sed ille terminus est veritatis; verum enim formale ipsa est cognitione intellectus.

Obiicitur tertid. Conformitas cognitionis cum re ipsa representata non potest esse nisi conformitas in representando: sed conformitas in representando solum attenditur secundum id quod se ha-

A bet representatiu in intellectu: ergo tota veritas est in concepitu obiectuo intellectus.

Resp. negando minorent: sed conformitas in representando est solus conceptus obiectius; nam est conceptus ipse formalis, propter connatur obiectum propter est in seipso.

Dico secundò. Veritas cognitionis recte definitur, *Est ipsam cognitionis, propter conformis est obiecto*, quod ita se habet, sicuti per cognitionem representatur.

Ratio est, quia tunc representatio aliqua vera dicitur, quando est similis rei quam exprimit: cognitione representatio est, & imago rei cognitis; verbum enim mentis dicitur species expressa, eo quod expressio sit obiecti cogniti: ergo tunc vera est cognitione, quando est conformis rei que ita se habet sicuti representatur. Circa quam duplex superest difficultas. Prima est

§. II.

Quid superaddat actui vero veritas formalis.

IDest quid in se habet cognitione aliqua tunc, quando est vera & conformis obiecto, quod non habet si falsa est, & disformis obiecto: habetne aliquid in se ipsa intrinsecum, an vero nihil? Potest autem esse conformitas illa, primò relatio rationis, ut censet Vasquez *1. part. dis. 75. cap. 2.* secundò, relatio praedicamentalis, ut multi tenent citati a Suarez *dis. 8. sect. 2.* tertid, relatio transcendentalis, id est essentia tota cognitionis, ut contendit Hurtad. *dis. 9. sect. 3.* quartò, denominatio extrinseca, vel potius connotatio, ut docet Suarez *loco citato*.

Dico primò. Veritas cognitionis, seu conformitas eius cum obiecto, nec est relatio rationis, nec accidens aliquod absolutum distinctum realiter à cognitione, nec relatio categorica, nec pura denominatio extrinseca.

Primum enim, si veritas est relatio solum rationis, Relatio rationis non est nisi per fictionem intellectus; relatio enim rationis est relatio ficta per rationem: hoc autem absurdum est, quia cognitione est sine dubio vera, vel falsa, sine vlo figura rationis.

Secundò. Si veritas est accidens aliquod absolutum realiter distinctum à cognitione, cognitione ea omnia immutata, in se vera, est deinde falsa. Hoc autem patet, ut statim probabo. Deinde ipsam actus intellectus est per se representatio: ergo per suam entitatem representat obiectum sine vlo accidente superaddito.

Tertid. Si est relatio categorica, nunquam cognitione est vera, nisi quando terminaretur ad obiectum actus existens; relatio enim praedicamentalis terminu habet actus existentem. Deinde relatio necessariò supponit extreum utrumque sub ea ratione, sub qua illud refert, v.g. similitudo duorum parium alborum, supponit corū albedinem: sed veritas non supponit actus verum: ergo veritas non est relatio categorica.

Quarid. Si veritas non est pura denominatio extrinseca, eodem modo actus diceretur verus quo paties dicitur esse visus. Hoc autem falsum est; nam obiectum non eodem modo est forma extrinseca, quia denominatur paties visus; obiectum enim non est veritas: ergo veritas non est extrinseca denominatio.

Deinde sicut actus representat obiectum per suam entitatem, non autem per entitatem obiecti; ita non est representatiu conformis obiecto per ipsum obiectum, sed per seipsum. Deinde conformitas imaginis cum obiecto est intrinseca ipsi imaginis; nam v.g. conformitas imaginis Cæsaris cum

Definitio veritatis.

Sensus quæstionis.

Assertio.

Accidens ab solutum.

Relatio categorica.

Denominatio extrinseca.

Disp. III. Quæst. II. de Verit. & Falsit. cognit. 53.

Veritas non
est relatio
essentialis.

Multiplex
probatio.

cum Cæsare, est ipsa entitas imaginis: sed veritas actus est conformitas imaginis cum obiecto: ergo veritas est intrinseca ipsi actui secundum illud saltem quod dicit in recto.

Dico secundò. Veritas non est relatio transcendentalis ipsius actus ad obiectum, sed in recto est ipsius actus, propter in obliquo connotat obiectum sicuti est in se. Ita docent communis Philosophi cum Suarez, contra quosdam recentiores.

Ratio autem est, quia idem actus omnino intrinsecè immutatus secundum entitatem, potest de verio fieri falsus, & contrà, ut statim probabo: ergo veritas non est aliquid essentialis actui.

Igitur in actu distinguui duo debent: primum est ratio imaginis, secundum ratio conformitatis. Ratio imaginis intrinseca est actui, & ab illa inseparabilis; ratio autem conformitatis separabilis est, nam mutato obiecto, immutatus actus fit conformis vel disjunctus. Et probari potest à simili de bonitate, vel malitia; sicut enim veritas est conformitas actus cum obiecto, sic bonitas est conformitas actus cum ratione: bonitas autem non est aliquid essentialis actui bono: ergo veritas non est aliquid essentialis actui vero.

Præterea etiam non posset idem actus, postquam semel verus est, fieri falsus; tamen idem numero potest in primo instanti esse verus aut falsus: v. g. cum dixi, *Petrus currit*, currente Petro, actus fuit verus, & ille idem est falsus, si Petrus non cucurrisse; idem enim actus à me producetur currente Petro, vel non currente: ergo veritas non est essentialis actui. Neque dici potest, fore necessariò actum diuersum, Petro non currente, ab eo qui fuit productus Petro currente; sic enim sequeretur, actus incertos habere connexionem necessariam cum obiectis, & ita esse veros ut non possint esse falsi; quod absurdum est, sic enim omnis propositio est necessaria: ergo Petrus currit, sive non currit; idem actus elici potest ab intellectu. Confirmatur, quia essentia illius actus est representare Petrum currentem; quod representare posset Petro non currente: cum enim dico, *Petrus currit*; hic actus tam representat Petrum currentem, si Petrus currit, quām si non currat.

Obiicitur primò. Per illud actus est representatiuè conformis obiecto, per quod est representatio obiecti: sed actus per suam essentiam est representatio obiecti: ergo actus est conformis obiecto per suam essentiam, & per relationem transcendentali. Probatur maior. Actus non est conformis obiecto, nisi per suam representationem: ergo per illud actus est conformis, per quod est representatio:

Resp. distinguendo maiorem. Per illud solum actus est adæquatè conformis obiecto, per quod est representatione, nego; per illud actus est inadæquatè conformis, concedo. Conformitas enim, ut patet, non est sola representatione, alioquin nulla esse posset cognitionis disformis obiecto. Est igitur representatione prout connotans obiectum eo modo, quo illud est in seipso; sic enim conformitas dicit in recto representationem, in obliquo autem connotationem obiecti, prout est in se. Vnde ad probationem patet responsio; actus enim non est adæquatè conformis obiecto per solam representationem, sed per representationem cum connotatione.

Obiicitur secundò. Per illud solum actus est adæquatè conformitas cum obiecto, per quod solum est adæquatè similitudo: sed actus essentialiter est similitudo: ergo actus est essentialiter conformitas cum obiecto. Maior est euidentis, quia certum est, tria hæc esse synonyma, *Imago*, *Similitudo*, *Representatione*.

R.P. de Rhodes curs. Philosoph.

A Resp. negando, quod conformitas adæquatè idem sit, quod similitudo intentionalis, alioquin, ut norabam, nulla esse posset falsa cognitione. Sicut ergo dixi, quod conformitas in recto est ipsa representatio; sic in recto est similitudo intentionalis, & est præterea connotatio; esto enim imago & representatio realis idem sit cum similitudine reali, & cum conformitate reali; imago tamen intentionalis, & conformitas non sunt adæquate idem, nisi accedat præterea connotatio.

Instabis primò. Si hoc sit, potest ergo dari similitudo aliqua disformis, seu dissimilis obiecto; quod implicat in terminis.

Resp. potest dari aliqua similitudo intentionalis dissimilis obiecto, concedo; similitudo realis, nego. Omnis enim cognitionis similitudo est metaphoricè tantum, eo quod obiectum representet, id est præsens faciat intellectui; & si falsa sit, est dissimilis obiecto.

Instabis secundò. Actum esse verum nihil aliud est, quām actum intentionaliter obiecto assimilari; sicut imaginem Cæsaris esse veram, est illam assimilari Cæsari. Ergo si actus per suam essentiam est similitudo, per suam essentiam est verus.

Resp. negando antecedens, quia veritas cognitionis præter assimilationem intentionalem includit etiam connotationem obiecti, ut est in se, neque licet argumentari à similitudine reali ad similitudinem intentionalem.

Instabis tertio. Si actus per suam essentiam non est verus, sive conformis obiecto: ergo per suam essentiam est disformis, & falsus.

Resp. negando consequentiam, quia in reduplicatiis datur medium inter contradictoria; nam in reduplicatiis positio negativa non aequalet infinita.

Instabis quartò. Si verum hoc sit, sequitur veritatē non distinguiri à falsitate; eadem enim entitas actus positio obiecto est veritas, & eo sublatu est falsitas.

Resp. veritatem non distinguiri à falsitate secundum quod dicit in recto, & intrinseca; sed secundum id quod dicit in obliquo, & connotatiuè. Sicut eadem entitas albedinis comparata parieti albo est similitudo, & cōparata parieti nigro, & dissimilitudo.

§. III.

Vtrum veritas sit aliquid separabile ab actu vero.

E X suppositione quod veritas non sit aliquid essentiali, ac intrinsecum actui vero, non est difficile statuere, quomodo sit etiam aliquid ab eo separabile, adeo ut possit actus idem mentalis qui erat verus, mutato potest obiecto esse falsus.

Dico primò, veritatē non posse separari ab actu vero, Aliquando quādū eius obiectum est necessarium, vel etiā quādū est inseparabilis ab actu vero.

Ratio est, quia non potest amittere veritatē nisi obiecto mutato; sed si obiectum sit necessarium, est etiam immutabile: ergo si obiectum actus sit necessarium, non potest actus verus amittere veritatem. Similiter, si dicam, *Petrus currit totā horā primā*; si currit in primo instanti hora istius, implicat ut propositio vera sit falsa, quia obiectum eius est necessarium ex suppositione; quando autem obiectum propositum est necessarium, tolli non potest veritas, ut dixi: ergo quando propositio significat determinatum aliquod tempus, illa ita est vera, ut non possit fieri falsa.

Aliquando qui non significat determinatum aliquod tempus, est separabilis. v. g. propositio haec, *Petrus sedet*, vera erit quandiu sedebit Petrus; falsa quando stabit. Contra Hurta-dum, Atriagam, aliosque multos recentiores.

E 3 Ratiq

Prima obie-
ctio.

Seconda obie-
ctio.

Ratio autem est, quia propositio hæc, *Christus est nasciturus*, ante quatuor annorum millia verâ erat & conformis obiecto; nunc autem falsa est, & disformis: sed illa esse potest eadem propositio: ergo quando propositio non significat determinatum aliquod tempus, veritas separari ab ea potest. Probatur minor. Ibi est eadem propositio, *vbi* est idem prædicatum, idem subiectum, eadem copula: illa tria eadem sunt in illa propositio, *Christus est nasciturus*: ergo illa eadem est.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Hæc propositio, *Petrus currit*, vel significat Petrum currere totâ horâ primâ, vel tantum in parte illius, vel antè, vel post; & ita semper absolute vera est, vel falsa; vel significat Petrum currere toto tempore, quo illa durat; & sic est etiam vera, vel falsa: ergo si propositio sit semel vera, non potest vñquam esse falsa.

Resp. illam propositionem, *Petrus currit*, non significare ullum tempus determinatum, sed significat Petrum currere tunc cùm profertur propositio, quandocunque proferatur. Copula ergo, *est*, significat tempus præsens, sed indeterminatum, v. g. *Petrus currit*, significat nunc, cùm profertur propositio, *Petrus currit*, non connotando tempus ullum præteritum, aut futurum, sed neque præsens determinatum.

Prima instantia.

Instabis primò. Tunc diuersa est propositio, quando significat diuersum tempus: sed hæc propositio, *Petrus currit*, quando est vera, non significat idem tempus, quod postea significat quando est falsa; significat enim tempus quo profertur: ergo diuersa est propositio.

Resp. distinguendo maiorem: tunc diuersa est propositio, quando significat determinatè diuersum tempus, concedo; quando significat indeterminate tantum diuersum tempus, nego. Dixi autem, propositionem hanc, *Petrus currit*, quando est falsa, significare indeterminate tantum diuersum tempus. Si ergo dicas; non potest propositio significare ullâ ratione diuersum tempus sine sui mutatione, negari debet, quia non significat tantum indeterminate nunc, quando loquor, quoquæ tandem tempore loquar.

Secunda instantia.

Instabis secundò. Illud *nunc*, cùm loquor, vel significat tempus totum, quo loquor; & sic propositio illa semper est falsa, & est semper vera, quia verâ in parte temporis quo loquor, *Petrus currit*: ergo illa propositio est semper vera, vel semper falsa.

Resp. illud *nunc*, neque significare partem temporis, quo loquor, neque totum tempus; sed indeterminate tempus, quo loquor, abstrahendo ab eo quod illud sit totum, vel pars.

Tertia instantia.

Instabis tertio. Si hæc propositio, *Petrus currit*, significat Petrum currere in aliquo in determinato tempore: ergo est vera, modò Petrus aliquando currat; sive hæc propositio, *Aliquis homo currit*, est vera, modò currat vel vñus homo.

Resp. hanc propositionem, *Petrus currit*, cùm sit in materia contingentia, aequalere quidem illi particulari, *Petrus currit in aliquo tempore*, modò addatur in aliquo tempore præsenti, quo profertur propositio, quodcunque tandem illud sit; ideo non est pars alterius propositionis, *Aliquis homo currit*; *vbi* significatur homo indeterminate sine ullo addito.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Si propositio illa, quæ nunc est vera, potest fieri falsa: ergo verum est dicere, quod nunc Deus non scit omnia, quæ scivit; dicebat enim heri Petrum sedere, quod nunc est falsum.

A Resp. cum S. Thoma 1. part. quæst. 15. art. 15. ad 3. hanc propositionem, *Deus scit quæcumque scivit*, esse veram, si referatur ad diuinum actum planè immutabilem; esse falsam, si referatur ad enunciabilia. Ideo, Deus cùndem omnino actum habet, quem antè habuit, & idem scit quod sciebat, quia sciebat tantum propositionem hanc esse veram pro tali tempore; falsam pro alio. Si verò scientia illa Dei referatur ad ipsas res, non scit nunc esse verum id, quod heri sciebat esse verum; quia heri erat verum, & hodie non est verum. Et ita scit Deus idem quod sciebat heri, licet veritas propositionis obiectuæ mutetur.

SECTIO II.

B *Quenam operatio mentis habeat veritatem, vel falsitatem.*

E xplicata quidditat veritatis, sequitur eius subiectum, circa quod certum est, primò enunciationem esse posse veram, vel falsam, quia iudicium aliquando est conforme obiecto, aliquando disforme; quamvis enim iudicium sit imago obiecti, non est tamen semper imago conformis, & similitudo similis, vt exposui nuper.

In secunda opera ione veritas est & falsitas.

C Certum est secundò, iudicium etiam practicum, v. g. illud, *Virtus est amabilis*, esse posse verum, & falso; quia scientia practica, vt Logica & Moralis, versantur circa iudicia vera; versantur autem circa iudicia practica. Imò iudicium practicum non minus est conforme obiecto, quā iudicium speculativum: ergo non est minus verum. Neque obstat, quod res cognita debet esse mensura cognitionis verâ; nam, vt ait Philosophus, ab eo quod res est, vel non est, cognitionis dicitur vera, vel falsa. Cognitionis autem non mensuratur per obiectum, sed mensura poriis est sui obiecti; nam v. g. ideo res artefacta est vera, quia est conformis notitiae practica artis, sive notitiae artificis. Non obstat, inquam, quia cognitionis practica considerari potest in ordine ad obiectum, vel in ratione cognitionis, & sic mensuratur obiectum; vel in ratione causæ exemplaris, & sic mensuratur ab obiecto, vt dicam alibi.

D His positis, duplex esse potest difficultas. Primò de simplici apprehensione, vtrum illa esse possit vera & falsa. Secundò de propositionibus quibulam reflexiis, quæ dicuntur insolubiles, & semper ipsas falsificantes.

§. II.

E *Vtrum in prima operatione sit veritas & falsitas.*

D Ico primò. In prima operatione reperitur veritas, saltem incomplexa & imperfecta: contra Durandum in primum diff. 16. quæst. 5. Vñquam 1. part. diff. 7. & plures Thomistas, contra quos priusquam probem id quod assertio pri- ma de veritate.

E Obserua veritatem cognitionis, aliam esse posse veritas complexam, aliam complexam, incomplexa est plexa & incomplexa. assertio pri- ma de veri- tate.

Obserua veritatem cognitionis, aliam esse posse veritas complexam, aliam complexam, incomplexa est plexa & incomplexa.

Disp. III. Quæst. II. de Verit. & Falsit. cognit. 55

tas, per quam dicimus falli, aut fallere; & in eo consistit veritas magis propria secundæ operationis quam prima. Hoc enim posito,

Probatio assertio-
nisi est, quia ibi est veritas, saltem incompleta, vbi reperitur conformitas representativa cum obiecto representato: in prima operatione reperitur talis conformitas, cum enim apprehendo animal rationale, habeo conceptum conformem homini: ergo in prima operatione reperitur veritas incompleta. Maior patet, nam similiter etiam dici solet, *Hoc est vera imago Cæsaris*, propter solam simplicem representationem Cæsaris; in operatione sensuum reperitur veritas, quando videntur obiectum sicuti est: ergo illa multo magis reperitur in apprehensione simplici. Quod autem illa sit veritas imperfecta solum, & incompleta, patet, quia in prima solum apprehensione non affirmatur, aut negatur aliquid; neque vnuquam dicimus falli, aut fallere, nisi quando iudicamus rem habere se aliter, quam se habeat reipsa.

Affertio fe-
cunda de
falsitate.
Dico secundò. In prima operatione mentis reperitur etiam falsitas incompleta, & minus propria, nimis talis disformitas cognitionis cum obiecto, vt per eam non dicamus falli, aut fallere. Ita docent *Valentia 1. part. quæst. 17. part. 2. Hur-*

tadus disp. 9. de anima, & alij, contra *Suarem, Vasquem, Auersem*. Ratio autem primò est, quia vbi est fictio, ibi est aliqua falsitas. In prima operatione reperitur fictio, v.g. cum cogito vnuionem rerum incompossibilium in chimera: ergo in prima operatione falsitas est. Deinde cum aliquis apprehendit totam aliquam propositionem, quam scit esse falsam, vt cum catholicus propositionem hanc apprehendit, *Angeli est corporeus*, in apprehensione illa est disformitas cum obiecto: ergo est falsitas. Tertiò. In operationibus sensuum, & præsertimphantasiæ, aliquis esse potest error: illi sunt simplices conceptus: ergo in simplici conceptu est falsitas. Denique cum aliquis vident aurum, & sine vlo iudicio apprehendit aurichalcum, tunc apprehensionis aurichalcæ est falsa, & disformis obiecto: quod probatur. Obiectum illius apprehensionis est aurum præsens: sed hæc apprehensionis est disformis auro: ergo est disformis obiecto. Probatur major. Illud est obiectum huius apprehensionis, per cuius speciem intellectus determinatur ad talem apprehensionem: sed per speciem auri præsens intellectus determinatur ad talem apprehensionem: ergo aurum præsens est obiectum huius apprehensionis. Confirmatur; si enim tunc eliciam iudicium falsum, & dicam, *Hoc est aurichalcum*, non tendo per primam apprehensionem in aliud obiectum, quam in hoc præsens: sed hæc apprehensionis est disformis obiecto præsenti: ergo prima apprehensionis est potest disformis obiecto præsenti.

Prima obie-
ctio.
Obiicitur primò. Aristoteles *lib. 1. de interpret.*
cap. 1. ait aliquas esse operationes mentis, in quibus nec est veritas, neque falsitas: nulla huiusmodi esse potest operatio præter primam: ergo in prima operatione non est veritas, neque falsitas. Confirmatur. In iis solum conceptibus est veritas & falsitas, quibus respondent voces significantes verum & falsum: sed voces significantes primam apprehensionem, non significant verum aut falsum; si enim audit aliquis vocem hanc, *homo*, nondum dicere potest, verum esse, aut falsum esse: ergo in simplici apprehensione non est veritas aut falsitas.

Ad primam respondeo, Philosophum loco illo citato velle tantum, quod veritas & falsitas com-

plexa & perfecta non reperitur in simplici apprehensione; non velle quod veritas & falsitas incompleta & impropria nulla sit in ea operatione, cum etiam contrarium afferat *lib. 3. de anima, cap. 6.* & *9. Metaph. cap. 12.* Ad confirmationem eadem distinctio responderet; vocibus enim significantibus primam operationem non responderet veritas illa perfecta, quæ affirmet aliquid, aut neget; sed responderet eadem illa imperfecta veritas, quæ responderet primam mentis operationi.

Obiicitur secundò. Prima mentis operatio, vel **Secunda obiectio.**
reperitur tale obiectum, & sic non est disformis obiecto; vel non representat illud obiectum, & sic non est etiam illi disformis. Quod probo. Cognitio non est disformis illi obiecto, quod non est eius obiectum: sed illud non est eius obiectum, sed aliud cum quo habet conformitatem, v.g. cum habeo aurum præsens, & cogito aurichalcum, tunc obiectum huius cognitionis est aurichalcum: ergo cognitionis tunc non est disformis obiecto. Confirmatur, quia si tunc simplex apprehensionis esset falsa, nulla esset vnuquam apprehensionis, que non esset falsa, cum nulla sit apprehensionis, que non sit disformis alicui obiecto extraneo.

Respondeo primam apprehensionem esse sæpissimè disformem obiecto proprio, v.g. cum habeo præsens aurum, & cogito aurichalcum, illa cognitionis habet obiectum præsens, per cuius speciem determinatur, aurum videlicer, non autem aurichalcum, per cuius speciem non determinatur. Neque dicas. Illud est obiectum huius apprehensionis, **Instantia.** quod terminat hanc apprehensionem, & per eam cognoscitur, quod illi obiicitur: sed aurichalcum terminat hanc apprehensionem, & per eam apprehenditur & cognoscitur: ergo aurichalcum est obiectum huius cognitionis, non autem aurum.

Resp. negando minorem; illud enim, quod huic apprehensioni obiicitur, quod illam terminat, & per illam apprehenditur, non est aurichalcum, sed est aurum per modum aurichalcæ. Et probatur, quia illud tunc intellectus apprehendit, ad quod terminatur ipsa visio sensitiva: sed visio terminatur ad aurum præsens, à cuius etiam specie causat: ergo etiam apprehensionis intellectus terminatur ad ipsum aurum, sicut quando appetit oculo baculus fractus in aqua, oculus videret baculum integrum per modum fracti.

Obiicitur tertio. Omnis falsitas in deceptione **Tertia ob-**
consistit: sed in prima operatione non est decep-
tio, quia per eam nemo falli dicitur, aut fallere: **iectio.**
ergo in prima mentis operatione non est falsitas. Declaratur minor. In hoc exemplo, disputans Catholicus contra hereticum de Eucharistia Sacramento, primùm intra se affirmat Christum esse in eo realiter, deinde opinionem hereticam intrâ concipit per primam operationem, in qua, si est deceiptio, sequitur enim tunc non falli.

Repl. dictum esse sæpius, quod falsitas perfecta, & complexa in deceptione consistit; incompleta, & imperfecta est sine vlo deceptione. Illa sola reperitur in simplici apprehensione, in qua proinde locum deceiptio non habet. Et ita soluitur id quod addebat de opinione heretica, quam concipit Catholicus per simplicem apprehensionem.

• *Vtrum propositiones insolubiles verae sint
an falsa.*

Dico primò. Propositiones, quæ dicuntur communiter insolubiles, sive seiphas falsificantes, primò esse simpliciter impossibilis, secundò si essent possibilis, esse omnes falsas.

natuorgen
era insolu
bility.

Obserua plures à Dialecticis excogitatas esse prepositiones, qua supra scipias reflexiæ sunt, & dicunt se esse falsas, in quibus primâ specie tantum apparat difficultatis, vt appellentur communiter *insolubiles*. Huiusmodi esse potest primâ ista: *Ego semper minor*; si enim propositio illa est vera: ergo est falsa, quia dicit se esse falsam. Si autem est falsa: ergo est vera & conformis obiecto, cum sit falsa, & dicat se esse falsam. Secundâ sine duas propositiones, quarum prima significet se ipsam, altera verò significet primam propositiōnem: v. g. si dicas, *Hac propositio non est vera*. *Hac propositio est vera*. Videtur tunc quod ambæ sunt verae; nam hoc ipso, quod prima negatiua, est vera, certè altera eriam est vera, quæ affirmat eius veritatem; si autem prima falsa est: ergo etiam secunda, quia dicit secundam esse veram, cum non sit vera; sicutque ambæ sunt falsæ, cum tamen sint contradictoriæ. Tertiò. Proferat Plato propositiōnem falsam, v. g. *Homo est equus*; & ego dicam *Mea propositio est similis propositionis Platonis*; tunc mea ista propositio vel est vera, vel est falsa. Si est vera: ergo est similis propositioni Platonis. Atque propositio Platonis est falsa: ergo mea propositio est falsa: ergo est vera simul & falsa. Quartò, dicat Socrates, *Plato dicit falsum*; & Plato dicat *Socrates dicit verum*. Quato an propositio Socratis vera sit, an falsa; si enim est vera: ergo falsum est id quod Plato dicit: sed Plato dicit Socratem dicere verum: ergo propositio Platonis est falsa. Plato dicit Socratem dicere verum: sed Socrates dicit Platonem dicere falsum: ergo Socrates dicit verum; & sicut dicebas dici ab eo falsum. Quintè tunc in mundo tres tantum propositiones: prima dicat, *Homo est equus*: secunda, *Equus est leo*: tercias, *Omnis propositio est falsa*: quarto, an tertia ista propositio vera sit, an falsa. Si vera: ergo est falsa, quia dicit omnem propositionem esse falsam cum tamen ipsa sit propositio. Si ergo est vera cum non sint in mundo nisi tres propositiones que omnes sunt falsæ, sequitur quod omnis propositio est falsa: ergo ista tertia est falsa, atque adhuc simul vera est, & falsa. Dixi ergo in conclusione propositiones illas omnes primò ita esse impossibiles, vt non nisi voce tenuis sint propositiones: deinde posito, quod essent possibiles, illae esse falsas simpliciter.

Probatur
eorum im-
possibilitas.

Primum enim, quod impossibilis illæ sint, probatur, quia non potest intellectus assentiri propositioni, quam scit esse falsam: sed si assentiretur propositioni quæ dicit se esse falsam, assentiretur propositioni, quam scit esse falsam: ergo intellectus non potest assentiri propositioni, quæ dicit se esse falsam: ergo illæ propositiones, quæ dicunt se esse falsas, impossibilis sunt, & voce duntaxat tenus sunt propositiones. Deinde nihil potest sibi ipsi esse oppositum: ita propositiones, quæ dicunt se esse falsas, opponuntur sibi ipsis, quia negant id ipsum quod affirmant; negatio enim opponitur affirmationi, cum v. g. dico, *Ego semper menor*, affirmo me nunc mentiri; & tamen nego me men-

A tiri ; cum omnis propositio , saltem implicite , dicat se esse veram , ut statim declarabo : ergo impossibilis sunt istae propositiones. Praeterea implicat , ut contradictoria in eodem subiecto reperiuntur : in his propositionibus simul reperiuntur contradictoria , veritas nimurum & falsitas ; si enim v. g. hac propositio , *Ego semper menior* , sit vera : ergo cum affirmet se esse veram , est falsa : ergo est vera , & falsa. Si autem sit falsa : ergo , cum affirmet se esse falsam , est falsa : ergo est vera simul , & falsa ; vbi est implicantia , ut patet. Altera etiam probatio huius impossibilitatis esse solet , quia implicat ut aliqua cognitio se ipsam habeat pro obiecto , ut probabitur in Physica , & sibi declaratum est in Theologia : sed hoc probatio difficilior , quia certum est , quod aliqua cognitio , saltem secundariam & confusam posset in seipsum tendere , ut si dicam , *Deus cognoscit omne cognoscibile* : *Deus facere potest omne possibile* ; nam illa etiam cognitio cognoscibilis est , & possibilis. Cur ergo non poterit similiter dari aliqua cognitio , qua tendat in seipsum , quatenus continetur sub ratione aliqua communis , ut , *Ego semper menior*.

Secundò, quod illæ propositiones, posito etiam, *Istas esse falsas si sint quod essent possibilis, essent simpliciter falsa, probatur primò: quia omnis propositio, que affirmat possibilis.*

C batu primo ; qua omnis proponit , qua affirmat
aliquid impossibile , falsa est : ista omnes propositiones ,
qua dicunt se esse falsas , affirmant aliquid
impossibile , v. g. ista , *Ego semper menor* : ergo
falsa est. Minor probatur , qui est essentiale culti-
bet propositioni , vt implicite ac virtualiter dicat se
esse veram , idest , rem esse vt enunciatur : v. g. ista ,
Ego semper menor , inuoluimus hanc aliam , *Verum est
me menor*. Vnde argumentor. Ista propositione dic-
it implicitè se esse veram , & tamen explicitè
dicit se esse falsam : ergo dicit se esse veram , & fal-
sam : sed est impossibile vt aliquid verum sit , &
falsum : ergo ista propositione affirmat aliquid impos-
sibile : ergo est falsa.

Instabis primò Si hæc propositio est falsa: ergo
est vera, quia dicit se esse falsam.

Resp. illam propositionem esse veram secundum quid, & falsam secundum quid, sub diuerso respectu: veram, quatenus dicit se esse falsam; falsam autem, quatenus dicit se esse veram.

D quatenus dicunt et hoc est. Instabis secundum. Si haec propositio sit falsa, v. g. cum dico, *Hac propositio non est vera*: ergo vera erit ista eius contradictionia, *Hac propositio est vera*; si enim ex duabus contradictionibus una est falsa, secunda est vera: atque si haec secunda sit falsa, prima est necessario vera, quia dicit primam esse veram.

Resp. hanc secundam non esse contradictionem prima, cum enunciat unam duntaxat partem illius; prima enim dicit se esse veram, quod etiam dicit secunda, & sic non opponitur prima, sed tantum dicit partem eius quod dicit prima; non sunt ergo contradictiones.

Dico secundò, posse aliquem polliceri alteri primum, ex suppositione quod prima proposicio quam dicet, vera sit, modò id quod dicet, non includat largitionem ipsam præmij, aut doni: si autem id quod dicet, includat ipsam largitionem doni, non potest quisquam obligari ad talis doni largitionem. Quod in explicitum.

gitionem. Quod ut explicem, Explicatur
difficultas.
Obserua, præter propositiones insolubiles nuper explicatas, aliquas eritiam alias esse, in quibus pactum procedit de propositione, que est destructiva pacti, v. g. promittit Deus Petro gratiam, si verum dixerit; Petrus autem Deo dicat, Non dabitis mihi gratiam: quævitur verum Deus debeat Petro dare gratiam: si

enim dederit, Petrus dixit falsum, sive non debet illi dari gratia; si autem Deus non dederit gratiam, Petrus dixit verum, & sic debetur ei gratia. Neque videtur dubitari possibile, cum etiam inter homines huiusmodi pactum iniri potest. Pater v.g. dicere potest filio suo, *Faciā te meū hāredem, si nūquam dicas fālsum*: filius vero dicere potest, *Non facies me tuū hāredem*. Dominus seruo debentum centum nummos dicere potest, *Si tuā primā lītem obtineas, remitto tibi debīum*: seruus autem litem domino intendat ad non soluendam hanc pecuniam; tunc si litem seruus obtineat, debet dominus ex pacto dare centum. Si autem cadat, non debet ex pacto, & tamen debet ex sententia iudicis: cuiusmodi litem Athenis celebrissimam fecerunt Oratores duo, narrante Gellio: cum enim Protagoras exigeret a discipulo mercedem, cuius solutionem nollet se dixerat donec Orator euasisset optimus, negaret autem discipulus mercedem, nisi talis esset Orator ut causam obtinere posset, technis eius inuolutus iudex, mali corui malum ouum a se ablegauit.

Difficilias ergo est in explicanda veritate harum propositionum; si enim dicat Petrus promittenti Deo, *Non dabis mihi gratiam*; vel est propositione vera, vel falsa. Si vera: ergo vera etiam erit alia. *Deus dabit gratiam postā propositione Dei*: si vero haec erit falsa, *Deus non dabit gratiam*; erit etiam falsa ita, *Deus dabit gratiam*; quia Deus promisit se datum gratiam, ex suppositione quod prima propositione, quam diceret Petrus, esset vera. Et sic propositiones istae contradictoriae, *Deus dabit gratiam*: *Deus non dabit gratiam*, erunt simul vera, & simul falsa.

Prima solu-
tio.
Video autem solui hoc primò posse, dicendo quod Deus in tali casu, vel alius quilibet non potest teneri ad dandum præmium promissum sub ea conditione, per villam propositionem, quæ includat largitionem doni; quia, ut alias dixi, non potest pactum procedere de propositione destruenda pacti, alioqui posset aliquis obligari ad impossibile. Deinde veritas talis propositionis, propter quam datur præmium, debet mouere promissorem ad dandum præmium: sed ipsa largitio præmij non potuit mouere promissorem ad dandum præmium: ergo propter veritatem, quæ continet largitionem præmij, non potest deberi præmium. In eo igitur casu proposito, in quo Deus Petro dicat, *Dabo tibi gratiam, modo verum dicas*; Petrus autem dixit, *Non dabis mihi gratiam*; vi huius propositionis Deus nec tenetur dare gratiam, neque tenetur illam non dare, aquæ omnino ac si nihil dixisset; quod idem dico de aliis omnibus casibus. Si autem queras, hac propositione Petri estne vera, an falsa? Resp. si Deus illi det gratiam, est falsa; si non det gratiam, est vera. Liberum autem illi est dare, vel non dare gratiam; per illam enim promissionem nullo modo tenetur dare, vel negare gratiam.

Secundò video alteri etiam à nonnullis solui hanc difficultatem, & dicere, quod Deus non potest inre huiusmodi pactum cum Petro, etiam ex suppositione, quod præuideat Petrum dicendum, *Non dabis mihi gratiam*, quia non potest se obligare ad aliquid impossibile. Posset tamen, inquit, homo ita se obligare. Dicat v.g. Rex mihi, *Si dicas verum, dabo tibi centum nummos*; ego autem dicam, *Non dabis*; tunc si Rex det, non tenetur dare; si autem det, tenetur dare; quia ex hoc pacto illud verè sequitur. Sed hæc responsio difficultis est, & illi haud dubiè præferenda est prior illa, quam antea.

A

SECTIO III.

Quomodo vera sint propositiones de obiecto contingentii, præsertim futuro.

Circa veritatis subiectum, quod inquirere cœpi, grauissima ista superest, omniumque ingeniorum contentione dignissima difficultas, in qua experitur humana mens, quantas in seipso senebras habeat, quæ tantam in re per se clarissima caliginem vel faciat, vel intuiat, quam ego nunc, ut pro virili mea parte discutiam.

Certum sit primò, tantam esse arbitrij humani libertatem, idest potestatem agendi, vel non agendi, ut eam violare nec creatura vila valeat, nec Existentia
humana li-
bertatis.

B Creatorum etiam ipsum deceat, ut ait Richardus à S. Victore. Hanc enim arcem inexpugnabilem, hoc regnum immortale animæ, hanc libripen-
dem emancipati homini à Deo boni, homimib-
datam esse, si ratio philosophica taceret, quoti-
diana tamen experientia, & Sapientum omnium
voces conuincerent.

Certum est secundò, diuinum oculum, quem, Existentia
diuina præ-
scientia. quia cernit omnia solus, verum possit dicere Solem, ut loquitur eleganter Boëtius; intellectum, inquam, Dei habuisse ab æterno claram & certissimam scientiam eorum omnium, quæ sunt, vel etiam quæ futura sunt, tum absolute, tum etiam conditionatè; per quam tam distinctè vidit ante annos infinitos id, quod facio in hoc instanti, ac videt illa nunc quando facio. *Temporalia enim mouens*, inquit August. lib. 10. ciuit. cap. 12. *temporaliter non mouetur, nec aliter nouit facien-
da, quæ facta; nec aliter exaudit inuocantes,
quæ inuocatores videt. Quæ tamen*, ut ait Boë-
tius lib. 5. consolat. prosa 12. *ille ab æterno
cuncta proficiens, prouidentia cernit intuitus, &
suis quaque meritis prædestinata disponit.* Adde-
bam vero, cognosci ab omnividente Dei in-
tellectu ea etiam omnia, quæ de facto non sunt
futura, sed posita tamen aliquā conditione *Futu-
ra essent*: v.g. non solum videt Deus ea, quæ
facturus sunt, sed ea etiam quæ facerem si na-
tus essem in India, si essem mercator, & demum
quidquid posita quacunque vel temporis, vel
loci, vel status, vel sociorum circumstantiæ factu-
rus essem; quod suppono probatum in Theolo-
gia, vbi etiam dixi quod Deus illa omnia clare,
distinctè, intuituè non cognoscit modò, sed videt.
His positis,

E Tota difficultas est, quomodo cum hac Dei Status con-
scientia, atque adeò cum veritate propositionum trouersia.
omnium de futuro, stare possit libertas arbitrij cum tota sua indifferentia, eodem modo ac si nihil Deus præscribet, & nulla propositione de fu-
turo esset ab æterno vera. Hæc difficultas ut ex-
plicetur clarissimè, primò videndum est, qualis
sit veritas propositionum de præterito, & de
præsenti: secundò veritas propositionum de fu-
turo contingentii absoluто: tertio veritas de fu-
turo conditionato: quartò earum propositionum
necessitas: quinto quid senserit circa veritatem
hanc Aristoteles.

§. I.

§. I.

Veritas propositionum de præterito & de presenti.

Affirmatio, af-
firmativa.

Dico primò. Propositio de obiecto contingenti præterito & præsenti vera est, vel falsa determinata, non determinatione potentiali, sed actuali. Hoc antequam probem,

Sic contin-
gens quid sit
& quo-
plex.

Obserua primò, contingens illud appellari, quod potest esse, vel non esse; fieri, vel non fieri: quod quia contingere potest pluribus modis, propterè contingens propriè dictum illud est, quod causam libet indifferenter ad operandum, vel non operandum, positis omnibus ad agendum prærequisitis, seu quod est à causa libera. Dupliciter enim, ut recte notat Molina *disp. 47. concordia*, potest aliqua causa esse indifferens ad operari, vel non operari. Primò secundum se considerata in sensu diuiso, idest, sublatis prærequisitis ad agendum; & sic nulla est causa naturalis, que non sit indifferens; ignis enim, si tollas materiae combustibilis proximitatem, non vret. Altero modo est indifferens, positis omnibus ad agendum requisitis in sensu composito, ut voluntas quæ posita cognitione, & præparatione diuini concursus, potest amare, vel non amare. Hæc verò est indifferenta propria cause libera, à cuius indifferenta effectus dicitur contingens, idest productus à causa quæ poterat agere, vel non agere. Vbi obserua, quod esse contingens nullo modo pugnat cum determinata futuritione; nam futurio dicit tantum esse pro tali tempore; non autem dicit non posse non esse: contingens verò dicit tantum posse non esse.

Esse deter-
minatum quid
sit & quo-
plex.

Obserua secundò, determinatum, seu determinatè verum nullo modo idem esse ac necessarium; nam esse determinatè verum est esse ita verum, ut non sit falsum. Dixi, ut non sit falsum; non autem, ut non posse esse falsum; quia propositio de præsenti est vera, & tamen potest esse falsa. Duplex igitur est indeterminatio, altera est actuallis, altera potentialis. Actuallis, ut docet optimè Vásquez *disput. 68. num. 18.* est indifferenta ad fore vel non fore, quæ explicatur per duas propositiones de inesse, *Petrus currit*, vel non currit. Huiusmodi actuallis indeterminatio directè pugnat cum determinata veritate propositionis, & illi opponitur determinatio actuallis, quæ est habitu ad esse pro aliqua differenta temporis, ut, *Petrus currit*. Indeterminatio potentialis est indifferenta cause ad agendum vel non agendum, quæ scilicet explicatur per unam de inesse, alteram de posibili, ut, *Petrus currit*, poterit tamen non currit; & hæc non pugnat cum determinatione actuallis. Hoc igitur certò tenendum est, quod res contingens habet determinationem actualem, quia non licet dicere de illa, erit vel non erit; reuerà enim erit, sed habet indeterminationem potentiali, quia poterit non esse: primum satis est ad determinatam veritatem; secundum sufficit ad libertatem. Quod manifestè declarari potest à pari; res enim præsens, est verè contingens, & haber determinationem actualem, cum verè licet dicere, *Petrus*, v. g. *currit*; non licet autem dicere, *Petrus currit vel non currit*: ergo sola determinatio actuallis stare potest cum contingenti, potentialis autem destruit contin-

A gentiam; ac proinde propositio contingens determinatam habet veritatem actualem, licet habeat indeterminatam veritatem potentiali. His ita explicatis,

Ratio cur propositio de præterito & præsenti Probatio ad veritatem habeat determinatam determinatione sertionis. actuallis, est illa, quia est conformis obiecto, neque licet dicere, *Petrus currit*, vel non currit, est enim propositio impossibilis; sed, *Petrus reuerà currit*. Neque licet dicere, *Petrus cucurrit*, vel non cucurrit; sed *Petrus cucurrit*: ergo illæ propositiones habent determinationem actualem.

Quod autem habent indeterminationem potentiali, ratio perspicua est, quia verum est dicere, *Petrus currit*, potest tamen non currere: *Petrus cucurrit*, potuit tamen non currere. Determinatio enim potentialis, ut obseruabam, contraria est libertati, non autem determinatio actuallis.

Obiicitur. Si vera est propositio de præsenti, v. g. *Petrus est albus*, vel habet veritatem toto tempore, quo profertur, vel postquam prolatæ est, vel in ultimo solùm instanti, quo desinit proferri. Non toto tempore quo profertur; nam quando nondum est, non est vera; sed quando nondum prolatum est prædicatum, propositio nondum est: ergo nondum est vera. Non postquam prolatæ est; quod enim simpliciter non est, illud verum non est. Non in ultimo instanti, quo desinit proferri; licet enim eo instanti dicere, *Nunc propositio non est*, cùm anteà esset; desinit enim cùm sit successiva, per primum non esse, non autem per ultimum esse.

Respondō, propositionem esse veram toto tempore quo profertur, copulatiæ sumendo omnes illius partes; non autem diuisiùc, idest si sumas solam primam partem, non est vera, neque si sumas solam ultimam, sed si omnes simul sumas, in illo toto tempore vera est. Deinde dici etiam posset, illam esse veram in aliqua parte temporis indeterminata, in qua completerit propositio, & postquam sequitur instans in qua licet dicere, *Nunc est completa propositio*.

§. II.

Veritas propositionum de futuro absoluta.

Dico secundò. Propositiones contradictrioria de futuro contingenti determinatè vera sunt, non solùm disiunctim, sed etiam disiunctiùe, eodem modo ac propositiones contradictrioria de præsenti & præterito. Id est, non solùm hæc propositio hypothetica determinatè vera est, *Petrus peccabit*, vel non peccabit; sed etiam hæc categorica, *Petrus peccabat*, vera est determinatè; & hæc determinatè falsa, *Petrus non peccabit*. Pro cuius intelligentia,

Obserua primò, propositiones contradictrorias v. g. istam, *Bellum navale cras erit*, vel non erit, posse sumi vel disiunctim, vel disiunctiùe: disiunctim sumuntur, quando ambæ propositiones unitæ per particulam, vel, sicut vna propositio, quæ propositio non solùm est vera, sed etiam est necessaria: disiunctiùe sumuntur, quando ex duabus non fit vna, sed quælibet categorica sumitur per se, v. g. *Bellum cras erit*; & de istis tota est difficultas, & multiplex. Authorum dissidium, ut patet ex statim dicendis.

Obserua enim secundò, quintupliciter videri diffusum est. Doctores circa veritatem hanc, de qua querimus. Primo enim vetus fuit Stoicorum error apud August. lib. 5. de c. 8. Simonis magi apud Clement.

Quinque
Authorum
sententia.

Disp. III. Quæst. II. de Verit. & Falsit. cognit. 59

lib. 5. recognit. Manichæi apud Chrysost. hom. 45. in Ioann. demumque Ioannis Vvicleffii, ut constat ex Concilio Constantiensi act. ultima, & Valdensi tom. 1. lib. 1. art. 1. cap. 21. nullum omnino esse posse locum humanæ libertati, sed fato, id est necessariō, cuncta fieri, eo quod detur in diuina mente præscientia, & determinata veritas futurorum. Quibus alij ex opposito, ut Cicero, & ex plurim etiam mente ipse Aristoteles, ut remota necessitate libertatem astraruerent, sacrilegos fecerē homines, ut facerent eos liberos, inquit August. lib. 3. de lib. arbitrii, negarunt enim præsciri à Deo futura, atque adeò volueret propositiones de futuro neque veras esse, neque falsas. Secundò, è Catholicis etiam Doctribus non pauci, neque obscuri nominis aliqui sensere, nullas ex istis propositionibus esse actu veras aut falsas, sed potentia tantum, quatenus fieri possunt vera, si contingat id quod enunciant; falsa, si non contingat. Tertiò, concedunt alij veras aut falsas esse propositiones de futuro, sed negant, esse posse distincte ac determinatè veras aut falsas; sed contradicentium unam esse indeterminatè veram, alteram indeterminatè falsam, ita ut signari nequeat, quanam earum sit vera, & quanam earum sit falsa. Ita censem Auteolus, Cartharinus, Bassolis, Aegidius, Argentina, Molina, Conimbricenses, Masius, Vallius. Quartò, Thomistæ aliqui negant propositiones contingentes de futuro habere veritatem aut falsitatem determinatam, nisi post decretum Dei de prædeterminanda hominum voluntate ad talem, vel talem actum. Ita enim censem Aluarez disp. 7. de auxil. n. 13. & disp. 13. Ledesma, & alij. Quintò denique statuit communior, & sine dubio priori sententia, quod è duabus propositionibus de futuro, una est determinatè vera, id est ita vera, ut non sit falsa; & altera determinatè falsa, id est, ita falsa, ut non sit vera; determinatione, inquam, actuali, non autem potentiali, quatenus ita est vera, ut possit absolute falsa esse. Ita S. Thom. lib. 1. de interpret. scilicet 13. 14. 15. & 1. p. 1. 14. & 16. Scotus, Alenfis, Albertus, Ochamus, Suarez & Vafquez. Vide omnino Ruiz disp. 23. de scientia Dei, scilicet 2. vbi adducit multa loca Patrum, præsertim Athanasij, Augustini, Anselmi. Sed nemo id expoluisse videtur elegantius Boëtio lib. 5. consolat. prosa 5. Mihi satis erit paucis & clarissimis rationibus id probare.

Prima ratio.

Prima dicitur ex notissimis illis, & omnium primis principiis, *Quodlibet est, vel non est: Impossible est aliquid esse simul, & non esse.* Ex quibus sic argumentor. Due propositiones contradictoriae non possunt esse simul vera determinatè, neque simul falsa determinatè, alioquin simul idem esset: ergo ex duabus illis contradictoriis, *Petrus peccabit*, *Petrus non peccabit*, una est determinatè vera, & altera falsa determinatè. Imò de qualibet vera est determinatè affirmatio, vel negatio, alioquin posset idem esse simul, & non esse: ergo de qualibet propositione contingente dici debet, vera est determinatè, vel falsa est determinatè.

Secunda ratio.

Secunda dicitur ex altero etiam principio per se noto. Ab eo quod *res est, vel non est*, propositione vera est, vel falsa. Vnde argumentor. Illa propositione est determinatè vera, qua rem enunciat sicuti est: hæc propositione, *Petrus peccabit*, rem enunciat sicuti est, suppono enim Petrum reuerā postea peccare: ergo illa propositione de futuro est determinatè vera. Confirmatur. Illa propositione est vera determinatè, quia ita est conformis obiecto, ut non sit disformis: hæc propositione, *Homines resurgent*, ita est conformis obiecto, ut non sit disformis: ergo illa est determinatè vera. Deinde hodie determinatè verum est dice-

A re, *Petrus peccat*: ergo heri determinatè verum erat dicere, *Petrus peccabat*. Probo consequentiam. Heri affirmabat idem quod nunc: sed nunc affirmat verum: ergo & heri.

Tertia ratio. Illa propositio determinatam habet Tertia ratio. veritatem, seu est distinctè vera, & non falsa, quam qui profert, verum dicit, & non mentitur: propositiones de futuro Deus & Prophetæ vere dixerunt, & non sunt mentiti: ergo illæ habent determinatam veritatem. Major nota est, minorem nemo Christianus in dubium vocat, consequentia ergo est necessaria. Confirmatur. Qui dicit certò & determinatè futurum, quod non est certò & determinatè futurum, mentitur: Deus & Prophetæ dixerunt multa determinatè futura: ergo mentiti sunt, si nihil sit determinatè futurum.

B Quarta ratio. Illud est determinatè futurum, cuius habetur vera & determinata scientia: sed futuri contingentis habetur à Deo certa & determinata scientia: ergo illud est verum determinatè. Imò id quod est determinatè obiectum fidei, est verum determinatè. Multa futura contingentia sunt obiectum Fidei, v. g. *Erit dies iudicij*: ergo futura contingentia sunt determinatè vera.

Quinta ratio. Illud est determinatè verum, quod est necessarium: propositio de futuro contingent, necessaria est, ex suppositione, ut probabitur §. 4. ergo est determinatè vera.

C Sexta ratio. Sexta denique ratio sit ingeniosum illud dilemma Vafquis. Vel qui dicit, *Petrus peccabit*, verum dicit, vel dicit falsum. Si verum: ergo propositio illa est vera. Si falsum: ergo qui dicit contrarium, *Petrus non peccabit*, dicit verum. Quod probo. Qui dicit contrarium falso, dicit verum: iste dicit contrarium falso: ergo dicit verum. Ergo una ex contradictoriis est vera, & altera est falsa. Item probo, quod ille non dicit verum. Qui dicit rem futuram quæ non erit, non dicit verum: ergo ille dicit verum, & non dicit verum: & qui dicebat, *Petrus peccabit*, dicit falsum, & non dicit falsum; qui enim dicit contrarium falso, non dicit falsum.

S. III.

Veritas propositionum de futuro conditionato.

D Ico tertio. Propositiones de futuro contingent conditionato sunt eodem modo determinatæ veræ, aut falsæ, quo propositiones de futuro absolute. Ita Suarez, Vafquez, Ruiz, qui demonstrant ita sensisse omnes Patres, & omnes Theologos, si paucos excipias recentiores Thomistæ: de quo argumento plenè dixi 1. part. Nunc, ut de assertione posita clare constet,

E Observa primò, quid sit nunc actu rem aliquam esse futuram; non enim primò est esse præsens æternitati Dei, quæ licet entitati sit indubibilis, virtualiter tamen dubiabilis est, sicut immensitas. Neque secundò est decretum Dei absolute de re aliqua; hoc enim destrueret libertatem. Nec est aliquid præsens, licet propositione illa, *Nunc Antichristus est futurus*, videatur designare tempus præsens: rectè siquidem monet. Augustinus, hunc esse vocis abusum, qua videtur futurum coniungere cum præsenti. Copula igitur, est, in hac propositione, *Nunc Antichristus futurus est*, non signat ullam existentiam præsenterem, sed tantum præsentem connexionem prædicati & subiecti. Futurum ergo nihil aliud est in recto, nisi res ipsa prout connotat tempus præsens, cui coexisteret. Futurum autem est co-existentia cum tempore sequenti.

Observa

Conclusio affirmativa.

Quid sit rei futuritio.

60 Philosophiæ Peripateticæ Liber I.

Futurum
absolutè &
conditiona-
tè.

Futurum
conditiona-
tum quid
exigat.

Probatio af-
fertionis.

Conclusio.
distinguens
necessita-
tem.

Necessariū
quid sit &
quotuplex.

Obserua secundò, duobus modis posse aliquid esse futurum: primò absolute, secundò conditionatè. Absolute illud est futurum, quod significatur cognitione aliqua categorica; vt, *Erit Antichristus*. Conditionatè futurum, quod significatur per propositionem aliquam hypotheticam; *Si Tyrus videret miracula Christi, conuerterentur*.

Obserua tertio, tunc non esse futurum conditionatum, quando res significata per conditionem, non est aliquo modo principium, vel conditio rei futuri; v.g. *hæc, Si Petrus currat, Paulus studebit*, non dicitur propositionis de futuro conditionato, quia cursus Petri dispositus est à studio Pauli, nec est eius principium, vel occasio. Ista verò est propositionis de futuro conditionato, *Si Christus Tyrus predicet, conuerterentur*; prædicatio enim Christi cauferet Tyriorum conuersationem. Neque hinc sequitur, propositiones huiusmodi esse illatius, si materiam habeant contingentem; sunt enim tantum enunciatiæ, vt olim ostendi.

Ratio ergo conclusionis eadem est, quæ superiорis quia scilicet inter contradictria non datur medium; *quodlibet enim est, vel non est*: ista propositiones de futuro conditionato contradictriae sunt, *Si Tyrus videant miracula, conuerterentur*: ergo una eorum est vera, & altera falsa. Deinde Deus & Prophetæ multa sepe dixerunt futura sub conditione, ergo illa vera sunt. Deinde ista, *Si Deus Petrum vocaret, conuerteretur*; ita est conformis obiecto, vt eius contradictria sit disformis: ergo est vera determinatè. Probo antecedens. Obiectum huius propositionis est conuersio Petri sub conditione vocationis: sed illa conuersio reuera existeret si poseretur vocatio: ergo illa propositionis est conformis obiecto. Denique multa futura sub conditione sunt obiectum fidei, v.g. *Omnis peccator si perseveret, damnabitur*; *Omnis iustus, si deseratur a Deo, peccabit*; *Omnis nomen si Deum vocantem sequatur, salvabitur*.

Quibus ita definita, tota difficultas est, quomodo determinata illa veritas futurorum, quæ pendent à libertate, non officiat libertati; quæ indeterminatio & indifferentia est. Quod ut explicem, expōndam.

§. IV.

Necessitas propositionum de futuro.

Dico quartò. Propositiones de futuro ita sunt verae, vt sint necessariae necessariae consequentes, non autem necessitate antecedentes; quo etiam modo necessitate consequentes necessariae sunt propositiones de praesenti, & de præterito. Ita communiter tenent Doctores omnes Augustinum & Anselmum sequuntur, quorum doctrinam in Philosophia, & Theologia celeberrimam vt proponam,

Obserua necessarium illud appellari, quod non potest non eueneri. Duobus autem modis necessarium aliquid esse posse, tradunt Anselmus *lib. de concordia*, *cap. 1*. Boëtius *lib. 4. consolat. prola 4.* & admittunt omnes Theologi apud Vasquez *1. part. diff. 68. cap. 4*. Duplex, inquam, est necessitas; altera est antecedens, altera consequens, seu ex suppositione. Antecedens ea est, quæ nascitur ex causa effectum præcedente, seu quæ est in ipsa causa ante positionem effectus; vt, *cras sol orietur*; non enim potest sol cras non oriri. Necessitas sequens illa est, quæ non nascitur ex parte ipsius causæ, neque facit rem esse, aut fore, sed oritur ex positione effectus, quem sequitur. Nascitur, inquam, ex positione ipsa effectus, non tanquam ex causa, sed per optimam consequentiam ex eo infertur. V.g. ex suppositione

A ne quod sedeam, non possum non sedere; hoc enim modo quod est, quando est, necesse est esse, & præteritum necessarium est præteritum, & futurum est necessarium futurum. Nec enim significat aliud hæc necessitas, nisi quod impossibile sit aliquid esse simul, & non esse.

Vnde rectè ibidem notat Anselmus, duo hæc valde diversa esse, quod *res sit futura*, & quod *res futura sit futura*: sicut aliud est rem esse præsentem, & rem præsentem esse præsentem; sicut magnum est discriberi inter hanc, *Petrus peccabit*, & hanc, *Petrus qui peccabit peccabit*. Prima siquidem est contingens, secunda est necessaria necessitate sequente ex eo, quod non possit aliquid esse simul, & non esse. Sed obseruandum tamen est discriberi inter præteritum & futurum, quod ex Anselmo rectè colligit loco citato Vasquez *num. 22.* & Suarez *lib. 1. de scientia futurorum, cap. 9*, præteritum enim, quamvis non sit necessarium nisi necessitate consequente, illa tamen necessitas sequens in propositione de præterito, includit immutabilem habitudinem ad esse, id est que nulla vis potest eam nunc reddere falsam: Petrus peccauit, v.g. ita necessarium nunc est necessitate sequenti, vt neque Deus, neque Petrus nunc possit reddere illam falsam. At verò propositiones de præsenti, & de futuro necessitatem habent sequentem, quæ reddi potest falsa, potest enim Petrus non peccare, quia illa propositiones non includunt immutabilem habitudinem ad esse.

Ex his licet concludere cum Anselmo, necessitate antecedente pugnari semper cu libertate, siue sit in sensu cōposito, siue in sensu diuiso; quia libertas est indifference cause ipsius, etiam in sensu cōposito: sed necessitas, quæ nascitur ex causa, & ita illam inclinat in unam partem, vt flecti non possit in aliam, tollit indifference causæ: ergo tollit libertatem. At verò necessitas sequens non tollit ullo modo libertatem, quia illud quod supponit libertatem, non potest eam tollere; necessitas sequens supponit libertatem: ergo non eam tollit. Probatur n. in or. Necessitas quæ sequitur ex positione ipsius effectus liberè positi, supponit libertatem: necessitas sequens sequitur ex positione ipsius effectus liberè positi; dico enim, *Petrus liberè peccabit*: ergo supponit libertatem. Quibus suppositis,

D Ratio cur propositiones de futuro sint necessariae, est, quia illarum obiectum est necessarium. Quod probo. Illud est necessarium, quod non potest non esse: sed id quod est futurum, non potest non esse futurum, aliqui esset simul futurum, & non futurum: ergo habet obiectum necessarium.

Ratio cur sint necessariae tantum necessitate consequentes, est, quia tota earum necessitas petitur ab obiecto, quod præsupponit: sed obiectum illarum propositionum non est necessarium, nisi necessitate consequenti: ergo ista propositiones de futuro non sunt etiam necessariae, nisi necessitate consequentes. Major certa est, propositione enim non facit obiectum esse necessarium: sed obiectum necessarium facit propositionem esse necessariam, cum propositione non specificet obiectum, sed ab eo specificetur. Minor probatur. Illud est necessarium necessitate sequenti, quod non est necessarium nisi ex suppositione quod illud sit liberè ponendum: sed futura non sunt necessaria nisi ex suppositione, quod sint liberè ponenda, v.g. Petrus est necessarium peccatus, quia supponitur esse liberè peccatus; sicut nunc scribo necessarium, ex suppositione quod liberè scribam: ergo istud obiectum est necessarium necessitate solum consequente, quæ nihil planè officit libertati. Quod ut evidenter patet, ostendenda mili nūc est

Differentia
inter præ-
ritum, &
futurum.

Proposi-
tio-
nes de futu-
ro sunt ne-
cessariae.

Necessitate
solum con-
sequente.

§. V.

Disp. III. Quæst. II. de Verit. & Falsit. cognit. 61

§. V.

Concordia libertatis cum determinata veritate futurorum.

INeffabiliter me mouet (inquit Euodius apud August. lib. 3. de lib. arbitrio, c. 2. & cum eo vulgus imperitorum) quomodo fieri possit , ut Deus suu præstis futurorum , & nos nullu necessitate peccemus ; quisquis enim dixerit aliter euenire posse , quām Deus ante præscinuit , præscientiam Dei destruere impiissimā temeritate molitur . Cui querelæ ut satisfaciam ,

Dico quīd , nec præscientia diuina , nec determinata veritas futurorum libertati officiunt , sed eam potius supponunt .

Ratio prima , & fundamentalis , qua vtuntur SS. Patres & Doctores communiter , ut ostendebant pleniū prima parte , est , quia illud non tollit libertatem , quod supponit libertatem , & facit necessitatem solum consequentem : determinata veritas futurorum , sicuti & diuina præscientia , supponunt libertatem , & faciunt necessitatem tantum consequentem : ergo illa non tollunt libertatem . Maior ex terminis nota est ; quomodo tollit libertatem id , quod eam supponit , & in ea fundatur ? Minor autem probatur . Cognitio purè speculativa non facit suum obiectum , neque dat illi necessitatem , sed supponit illud , & ab eo sit necessaria : determinata veritas futurorum , & præscientia Dei est cognitio purè speculativa , qua non facit , sed supponit obiectum suum : ergo determinata veritas futurorum , & Dei præscientia non facit , sed supponit obiectum suum . Minor clarè probatur , quia Petrus non idē est peccaturus , quia Deus videret Petrum peccatum ; sed idē videret Deus Petrum peccatum , quia est peccaturus . Optimè Beda lib. qq. quæst. 13. Quid ergo , inquit , coegit nos Deus , vi malī sibi videretur ab aeterno ? Absit : nos coegimus eum , ut nos malos videret .

Confirmatur ratione clarissima , qua vtuntur plerique Patres . Visio rei præsentis non affert minorem necessitatem , quām prævisio rei futura : sed illa non tollit libertatem : ergo nec ista . Probo maiorem , qui posito quod videam te sedentem , tam implicat , ut non sedes , quām posito quod prævideam te fessurum , non potest fieri ut non sedes : ergo tam benè visio tolleret libertatem , quām prævisio . Eximiè Boetius lib. 3. prosa 6. Si video iacentem aliquem , necessitas ei non inferitur ut iaceat , sed potius à iacente inferitur mihi necessitas ut videam . Alia etiam exempla proferri posunt de ipsa Dei præscientia , qua non destruit libertatem Dei , tametsi videat quid facturus sit , & hoc sit necessarium ex suppositione , quod Deus sciat se hoc factum : ergo nec destruit in manam libertatem , tametsi sciat quid illa factura sit . Præterea Dei præscientia non facit magis rem futuram , quām memoria faciat rem præteritam : sed stultum est dicere , quod memoria rei præterita faciat rem illam esse præteritam ; non enim res fuit , quia ego memini ; sed idē memini , quia fuit : ergo similiter non idē res est futura , quia præscitur , sed idē præscitur , quia est futura .

Dices primò . Veritas determinata peti non potest ab obiecto indeterminato : futura contin-

A gentia sunt indeterminata : ergo veritas determinata propositionum non potest peti à futuris contingentibus .

Resp. distinguendo minorem : futura contingentia sunt indeterminata , indeterminatione actuali , nego ; indeterminatione potentiali , concedo : quia poterit omnino Petrus non peccare , sed reuera tamen peccabit . Similiter si datur veritas certa , peti non potest ab obiecto incerto : istud obiectum , Petrus peccabit , incertum est , cum possit Petrus non peccare . Distinguui debes minor : obiectum istud est incertum antecedenter , concedo ; consequenter , nego . Nam ex suppositione , quod Petrus sit peccaturus , est necessariò peccaturus , & circa illud ut sic , versatur veritas determinata futurorum .

Dices secundò . Quælibet scientia obiectum secunda ita habet necessarium : futurum contingens non stantia est necessarium : ergo non est obiectum scientia .

Resp. Omnis scientia obiectum habet necessarium antecedenter , nego ; consequenter , concedo ; ad scientiam enim intuituam , maximè diuinam , quæ non specificatur ab obiecto , sufficit obiectum necessarium ex suppositione , cuiusmodi sine dubio est futurum contingens .

Dices tertiod . Scientia est de obiecto vniuersali per causam necessariò coniunctam : Dei præscientia & propositio de futuro contingenti non est de huiusmodi obiecto : ergo illa non est scientia determinata vera .

Resp. scientiam intuituam , præsertim incretam , posse de obiecto singulari , alioqui visio rei præsentis non esset certa , & determinata .

§. VI.

Difficultates in oppositum ex destruacione libertatis .

Veridim contra Doctrinam sic expositam vret gravissima hac , & statim obvia difficultas , quod si propositiones de futuro contingentie determinate sint veræ , tollitur omnis libertas , & consultatio . V. g. si vera est pars vna contradictionis , Petrus peccabit ; & altera determinata falsa , Petrus non peccabit : ergo necessariò peccabit Petrus . Probo consequentiam . Illud quod est ab aeterno verum , necessariò euenit , ita ut nos , qui sumus in tempore , non possimus efficere , ut sit falsum : sed si præpositio hac vera sit determinata , ab aeterno est vera : ergo est necessariò vera . Confirmatur , quia propositiones aeternæ veritatis sunt necessariae .

Resp. negando libertatem ledi ex determinata veritate propositionum de futuro . Ad probationem distinguo consequentiam : ergo necessariò Petrus peccabit , necessitate antecedenti , nego ; consequenti , concedo . Necessitas autem sequens , ut dixi , libertatem non destruit , sed supponit . Quod autem est ab aeterno verum , necessariò euenit necessitate consequenti . Propositiones aeternæ veritatis sunt necessariae altera ex illis necessitatis . Communiter tamen illæ sole propositiones dicuntur aeternæ veritatis , quarum obiectum antecedenter & essentialiter est necessarium , non tantum consequenter .

Instabis primò . Quod Deus præscivit , est necessarium : Deus præscivit Petru peccatum : ergo necessariò Petrus peccabit . Probatur maior . Quoties antecedens est necessariū , consequens etiā necessariū est .

F. Hoc

Conclusio
negans .

Ratio à
priori .

Confirmatio
tur pluribus
exemplis .

Prima in-
stantia ,

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

Hac antecedens, *Dens præscivit Petrum peccatum*, est necessarium: ergo consequens, id est, *Petrus peccabit*, est necessarium. Hoc est celebre illud argumentum Vvicleffi, in quo soluendo gloriabatur homo stultissimus desudasse Armacanum annos viginti.

Resp. tamen facile distingundo maiorem: quod Deus præscivit, est necessarium, consequenter, concedo; antecedenter, nego. Similiter ad probitionem, quando antecedens est necessarium antecedenter, consequens etiam est necessarium antecedenter, concedo; quoties antecedens est necessarium consequenter, consequens est necessarium antecedenter, nego. Cum ergo illud antecedens, *Deus videt Petrum peccatum*, non sit necessarium nisi consequenter, consequens etiam est eodem modo necessarium; scientia enim Dei, ut dixi, non facit rem futuram, sed supponit. Idem ergo est dicere, *Petrus necessario est peccatum*, si *Deus præscivit*; ac dicere, *Petrus est necessario peccatum*, si *est peccatum*.

Altera instantia eiusdem Vvicleffi.

Instabis secundum cum eodem Vvicleffo. Præscientia Dei est ita certa, ut non possit Deus illo modo falli: ergo illius scientia obiectum non potest aliter evenire. Probo consequentiam. Si Petrus, quem Deus prævidit peccatum, non peccaret, Deus esset deceptus, prævidisset enim Petrum peccatum, qui postea non peccaret: sed Deus non potest falli: ergo Petrus non potest non peccare.

Resp. distinguendo eodem semper modo consequiam: ergo illius scientia obiectum non potest aliter evenire, antecedenter, nego; consequenter, concedo, id est ex suppositione quod sit præscitum. Quia verò non est præscitum nisi ex suppositione, quod sit futurum, vides ibi esse formam necessitatem sequentem, qua non stat nisi cum libertate, quam supponit. Ad probationem ergo dico, Petrum quem Deus prævidit peccatum, absolutè posse non peccare; consequenter autem, & ex suppositione dininæ præscientia, non posse non peccare: Petrus peccatum, ut dixi, necessario est peccatum. Neque dicas, si Petrus non peccaret, sicuti absolutè potest non peccare, certè Deus esset deceptus. Resp. negando consequiam, quia si Petrus non peccaret sicuti absolutè potest non peccare, Deus ab aeterno præscivisset Petrum non peccatum; & ita non esset deceptus: sicuti quamdiu Petrus est hic præsens, ego illum video; si abscedat, non video. Similiter enim si es peccatum, Deus videt te peccatum; si non es peccatum, Deus videt te non peccatum; & sic nunquam Deus fallitur.

Tertia instantia ex comparatione futuri cum præterito.

Instabis tertium. Si propositio illa est determinata vera: *Dens præscivit me peccatum*, vel ab aeterno verum fuit me peccatum; illa sunt necessariae necessitate consequent cum ineuitabili habitudine ad esse, ita ut nulla vi possit Petrus non peccare. Quod probo. Illud quod est præteritum, non est amplius in hominis potestate, sed dicitur esse simpliciter necessarium: sed Deus præscivisse me peccatum, est aliquid præteritum, sicuti etiam quod ab aeterno vera fuerit hæc propositio, *peccabo*: ergo illud peccatum futurum non est amplius in potestate mea, sicuti non est amplius in mea potestate, quod heri non peccauerim. Quis ergo dicat peccatum crassum mihi nunc esse liberum, si tam est impossibile mihi ut non peccem etas, quam est impossibile mihi nunc ut non peccauerim heri.

A Resp. concedendo, quod peccatum Petri ex suppositione, quod futurum sit etas, est prorsus inimpedibile; nam est impossibile rem præteritam non esse præteritam, & rem futuram non esse futuram; sed ea est necessitas tantum sequens. Ad argumentum ergo, concedo maiorem: illud quod est præteritum, ex suppositione, quod sit præteritum, non est amplius in hominis potestate: sed Deus præscivisse me peccatum, est aliquid præteritum ex suppositione quod sum peccatum, concedo; ergo illud peccatum non est in potestate mea ex suppositione, quod illud sit præscitum & futurum concedo consequenter; sed quia peccatum non est præscitum & futurum nisi ex suppositione libertatis, id est illa est tantum necessitas sequens.

B Verum, quia manet adhuc scrupulus, quia tam videtur esse impossibile mihi ut non peccem etas, quam est impossibile ut non peccauerim heri: sicut ergo nemo dixerit, esse mihi nunc procurandum ut non peccauerim, sic neque mihi est curandum ut non peccem etas, cum hæc vtraque sit suppositio præterita.

Resp. esse impossibile prorsus ex suppositione quod sum peccatum etas, ut non peccem etas; sed nego esse tam impossibile ac ineuitabile, ut non peccem etas, quam est impossibile ac ineuitabile ut heri non peccauerim. Ratio est, quia illa necessitas ex suppositione de præterito quod peccauerim heri, est simpliciter in positio de præterito, & non dicit ordinem ad aliquid quod nunc absolutè sit in mea potestate; vnde nunc est simpliciter ineuitabile mihi ut heri non peccauerim: necessitas autem ex suppositione de præterito, quod Deus præscivit me etas peccatum, vel quod ab aeterno futurum sit ut etas peccem, non est suppositio simpliciter de præterito, sed ita est suppositio de præterito, ut dicat ordinem ad aliquid futurum, quod ita pendet à mea libertate, ut si ego vellem, non esset; atque adeo non esset suppositio illa de præterito. Vide quæ dixi agens de scientia Dei.

C Et hinc soluitur alia illa difficultas, an possit homo nunc facere ut Deus non præsciverit id quod præscivit. Resp. me nunc id posse facere absolutè, consequenter autem, & ex suppositione quod Deus præscivit, non possum facere ut non præsciverit.

D Instabis quartum afferens molestissimum illud dilemma: *Si Deus præscivit me peccatum, haud dubie quidquid agam, peccabo; et igitur torquebo me ad vitandum peccatum?*

E Resp. simile dilemma fieri posse: *Vel Deus prævidit futurum in agro suo mecum, vel prævidit non futurum. Si prævidit, inutile est iacere sementem, quia quod Deus prævidit non potest non evenire. Cum miles proficisci ad bellum, dici ei posse: Si Deus prævidit te moritum, est inutile te ferre arma, quia morieris haud dubie: si non prævidit te moritum, non morieris; ut quid ergo de ferendis armis cogitabis? Est enim similis insania dicere: Si prævidit me peccatum, peccabo, &c. quidquid agam, distinguo; ex suppositione quod Deus viderit me peccatum, peccabo quidquid agam, concedo; peccabo necessario absolutè, nego; Deus enim videt me peccatum, quia sum peccatum. Idem ergo est dicere: Si videt Deus me peccatum, peccabo; ac dicere: Si sum peccatum, sum peccatum; quod est vanum dicere.*

Instabis

Augetur difficultas.

Molestum dilemma.

Disp. IV. Quæst. vnic. de Argumentatione. 63-

Quinta in-
stantia, con-
tra determi-
nationem.

Instabis quintd. Illud quod est determinatè verum, non potest non esse verum: hæc proposi-
tio, *Petrus peccabit*, potest non esse vera: ergo non est determinatè vera. Probatur maior. Propo-
sitio illa determinatè vera vel potest esse falsa eo tempore quo est vera, & sic esse potest simul vera & falsa; vel ante, vel post, & sic eadem propositi-
o modò erit vera, modò falsa, quod implicat: quod enim est verum, ab æterno est verum. Denique li-
bertas est indifferentia & indeterminatio: sed in-
differentia & determinatio repugnant: ergo liber-
tas & determinatio repugnant.

Resp. quod est determinatè verum determina-
tio potentiali, non potest non esse verum, con-
cedo; quod est determinatè verum determinatio-
ne solum actuali, non potest non esse verum, sal-
tem antecedenter, nego. Dixi futurum contin-
gens esse indeterminatum determinatione actuali,
non potentiali. Hæc propositio, *Petrus peccabit*,
eo tempore quo est vera, potest absolute esse fal-
sa; non potest esse falsa ex suppositione, quod sit
vera. Sæpe autem dictum est, quod contingentia &
libertas dicunt indifferetiam potentialiem; non
dicunt actualiem.

§. VI.

Mens Philosophi circa veritatem proposi-
tionum de futuro.

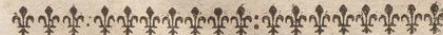
Non errasse Aristotlem. **D**ico sextd. Aristotèlem non videri errasse circa veritatem propositionum de futuro, sed concessisse propositiones illas esse determinatè veras, sed ita tamè vt non sint necessariae. Ita veteres ferè omnes Scholastici, vt ostendunt Ruiz. *disp. vigesima secunda*, *sect. secunda*. Bellarm. Albertinus, Fonseca. Errasse vero Aristotlem, tenent Okam, Gregorius, Bonavent. Vasques, Suarez, & alij non pauci.

Prima con-
iectura. **R**atio tamen est, quia Philosophus *lib. de di-
uisina, per somnia, & lib. primo Rhetor. capite deci-
moquinto, & lib. de mundo, ad Alexandrum*, clara-
re admittit, Deum esse præscium futurorum, &
multos fuisse Vates à Deo inspiratos. Positè vero **D**hac præscientiæ debet admitti determinata veritas futurorum. Deinde rationes omnes illæ, quas artuli ad probandum illam veritatem determinata-
m, ferè petuntur ex principiis Aristotelicis. *Quodlibet est, vel non est: Ex eo quod res sit, vel non
sit, propositione est vera, vel falsa*: ergo verisimile omni-
nino non est, errasse tantum ingenium in re quam
sæpius docuerat.

Secunda con-
iectura. **S**ecundd, quando Philosophus *in lib. de inter-
pret. videtur negare*, propositiones contradic-
torias de futuro esse determinatè veras disiunctiùne sumptas, sed disiunctiùne tantum; dicit duntaxat illas propositiones disiunctiùne sumptas esse nec-
essarias; sumptas disiunctiùne, non esse determinatè nec-
essarias, sed indeterminatè tantum; quod est verum, & hoc vnum omnia probant eius argu-
menta. Patet autem hoc ex eius verbis, quæ sunt huiusmodi. *Esse quidem, aut non esse, omne
necessè est, & futurum esse, vel non esse; non tamen
congit diuidentem dicere alterum necessarium.* **D**ico autem, ut necessè est quidem esse futurum cras
bellum navale, vel non esse futurum; sed non est ne-
cessè cras futurum esse bellum navale, neque rursus est
necessè futurum non esse cras bellum navale. Hactenus
Philosophus, & eo modo illum explicant S. Tho-
mas de Rhodes, curs. Philosoph.

A mas sect. 15. comment. 2. Scotus in primum dis. 32.
quæst. 1.

Tertiò confirmari potest hæc explicatio ex sco-
po ipsius Philosophi c. illo octavo; voluit enim ibi lectura
duntaxat explicare illud axioma, *Ex duabus con-
tradictoriis una est vera, & altera falsa*: vnde asse-
rit, hoc esse discribent propositionum istagm à
exteris, quod in propositionibus contingentibus
necessitas non conueniat determinatè vni propo-
sitioni; sed utriusque vagè ac confusè; cum tamen
aliis contradictoriis necessitas conueniat distinctè
& determinatè;

DISPVTATIO IV.

De tercia mentis operatione.

Ad priores Analy-
ticos.

LIBER

IBRIS Perihermenias subiunxit Ari-
stoteles libros duos priorum Ana-
lyticorum, sive de priori resolutione,
in quibus totam naturam discursus
in genere, præcipue vero syllogismi mirabili
quadam exponit industria, vocataque *Resolutiores*;
quia docet in his, quomodo syllogismus possit
in suas propositiones, & terminos resoluti, Reso-
lutione est, *Reuocatio alicuius rei in sua principia, qui-
bus constat*; vt cum domus dissoluitur in lapides,
ligna, &c. Compositio autem, sive methodus
compositiva, est *Principiorum, quibus res constat*,
reuocatio ad finem; vt cum ligna, lapides, &c. calcem
ad unam dominum reuocamus. Nos igitur metho-
dum hoc loco securi resolutioram, iis omis-
sibus, totam quidditatem, &
compositionem discursus præcipue syllogisticæ
breuiter exequemur.

QVÆSTIO VNICA.

Quid, & quæplex sit
discursus.

HVMANA ratio scientiarum, & artium omnium Discursus
mater, & matrix (teste Basilio in caput se-
cundum Ista) tota in discursu est. *Innotia san-
per; & tamen quous volatili, vel etiam ipso sole
perniciis se se agitans, vt pulchritè docet Theodor.
serm. terio, & quinto de prouidencia: cuius ex-
istentiam nihil attinet probare, sine qua nec homi-
ni licet esse: naturam vero illius non ignorare tam
est necesse, quæm est vtile homini se cognoscere.*
Potest autem tota reuocari ad hæc capita. Pri-
mum est essentia, & diuisio discursus in genere.
Secundum essentia syllogismi. Tertium compo-
nitio eius artificiosa, sive præmissæ syllogisticae.
Quartum conclusio formalis, cuius proprietates
nonnullæ difficultatem habent. Quintum varia
species syllogismorum.

SECTIO I.

De natura discursus.

Certum est, discursum, & argumentationem idem significare; consequiam verò esse aliquid generalius quam discursum; licet enim omnis discursus sit consequia, non tamen contra omnis consequia est discursus, sed illa sola, quæ habet notam illationis, scilicet, *Ergo*; ut patet ex dictis olim, vbi definitionem, divisionem & regulas consequiarum exposui, quas non reperio.

Discursus definitio.

Dico primò. Discursus est actus iudicatiuus, quo intellectus infert unum ex alio, per particulam, *Ergo*. Vide dicta *sec. teria Phari, punto secundo*.

Obserua primò, tripliciter posse cognosci à nobis plura obiecta. Primò in alio: secundò post aliud: tertio ex alio. Tunc unum dicitur in alio cognosci, quando aliquid est ratio formalis, & medium, in quo eadem cognitione cognoscitur aliud. Ita multi putant creaturas cognosci à Beatis in Deo, tanquam in medio & speculo representante omnia, quod à Concilio Senonensi vocatur *Speculum uniforme*. Tunc unum cognoscitur post aliud, quando cognitio unius sequitur cognitionem alterius, non tamen una est causa alterius, v. g. cùm dico, *Homo est rationalis*; & deinde, *Homo est visibilis*: & hæc operatio non est propriè discursus, nisi fortassis *secundum successiōnem*, ut vocat S. Thomas *prima parte, quæst. quatuordecima, art. septimo*. Tunc unum cognoscitur ex alio, cum unum cognoscitur dependenter à cognitione alterius, per plures cognitiones inter se connexas, ut cùm dicitur, *Homo est rationalis: ergo est visibilis*. Tunc enim, ut vides, secunda propositio non solum sequitur post aliam, sed sequitur ex alia; quod denotatur per particulam, *Ergo*, quæ propterè dicitur *illativa*, quia denotat unam propositionem sequi & inferri ex alia. Illa, quæ infertur, dicitur consequens; illa, ex qua infertur, dicitur antecedens. Hæc operatio vocatur à S. Thoma, *Discursus secundum causitatem*.

Distinguitur à simplici apprehensione, & quomodo.

Ab enuntiatione quo modo distinguitur.

Quæ ad discursum exiguntur.

Obserua secundò, in hoc distingui discursum à simplici apprehensione, quod discursus sit cognitio iudicativa, qua intellectus determinate affirmat, aut negat aliquid; & à iudicio simplici (quod diximus olim esse proprium Dei, & Angelorum) quod iudicium simplex sit unica operatio iudicandi; discursus autem necessariò includat multas operationes realiter distinctas inter se. A iudicio compositivo, siue ab enuntiatione differt, quia iudicium compositivum est cognitio determinata, siue dependentia ab antecedente; discursus autem sit cognitio determinata, dependenter à præmissis, siue includens præmissas, ex quibus infertur; quæ dependentia denotatur per particulam, *Ergo*. Ex quibus omnibus tota proposita definitio satis explicata manet. Videndum duntaxat est ex ea definitione, quæ exiguntur necessariò ad discursum.

Dico secundò. Ad discursum necessariò requiruntur plures operationes realiter distinctæ, quarum una sit notior aliæ, & prior, non tempore, sed natura. Contra Durandum, & alios.

A Ratio, cur discursus exigat plures operationes realiter distinctas, est quia antecedens, ut mox dicam, debet esse causa consequentis, & est aliquid notum, per quod deuenit in cognitionem consequis ignoti. Ergo antecedens, & consequens debent realiter distingui. Deinde iudicium illatum distinguitur à iudicio simplici, quod Deo conuenit; sed non distinguitur si unica habeat operationem iudicatiuam: ergo habet necessariò plures operationes realiter distinctas, quod etiam indicat nomen discursus; est enim quasi cursus ab una cognitione in aliam; nam intellectus noster discurrendo imitatur progressum localem, ut bene notat Albertus; sicut enim currendo, necessariò sunt plures passus, quorum unus sequitur alium, eo quod unico passu totum spatium emeriri nequeamus; ita mentaliter discurrendo plures operationes elicimus à notis ad ignota, quia unica cognitione totum obiectum adæquare non possumus; res enim cognoscimus abstractiù tantum, inadæquate, & confusæ.

B Obiectus, posse voluntatem eodem actu appetere finem & media; eodem autem modo se habent antecedens, & consequens, sicut finis & media: ergo eodem actu cognoscitur antecedens, & consequens. Sed hoc commodius solvetur *sec. quarta*, sicut etiam quod dicitur, obiectum materiale, & obiectum formale cognosci eodem actu.

C Ratio cur antecedens debeat esse notius consequente, & prius natura, est quia antecedens deducit in cognitionem consequentis, & est causa illius: ergo debet esse notius & prius, saltem natura; non debet autem esse necessariò prius tempore, ut bene docent Scotus, Valsq. Molina, Bañez & Auerba; quia in eodem intellectu possunt simul esse plures actus, ut alibi demonstrabitur, quamvis ordinariè antecedens sit etiam prius tempore, quam consequens, ut patet experientia; prius enim solemus elicere præmissas, deinde conclusionem. Neque dicas sequi, quod idem simul cognoscitur distinctè, & confusè; hoc enim potest fieri per diuersas cognitiones, non autem per unicam.

D Dico tertio. Antecedens necessariò est causa efficiens consequentis, non directè illud producens, sed illuminans intellectum, & per naturalem consequitionem inclinans illum ad conclusionem elicendam. Contra Hurtad, *disp. septima, de anima, sec. octava*, qui putat præmissas causare conclusionem in genere causa formalis; quem sequitur Arriaga *disp. decimaquinta, sec. quima*.

Ratio cur antecedens causet aliquo modo conclusionem, est quia conclusio infertur ex antecedente: ergo antecedens causat conclusionem. Ratio cur causet effectiū, est quia præmissæ mouent, & impellunt intellectum ad assensum conclusionis, sed hic modus caufandi pertinet ad causam effectiū: ergo causans effectiū. Præterea si assensus præmissarum esset causa formalis conclusionis, positis præmissis, non posset suspendi conclusio; quod esse falsum inferius declarabitur.

Quod autem antecedens non causet directè conclusionem, illam producendo, ratio est, quia directè conclusionem, non causat, illam producere, ratio est, quia intellectus positis præmissis sufficienter complectus est ad conclusionem elicendam: ergo non indiget alio, à quo producatur conclusio.

Neque

Antecedens causa efficiens consequentis,

Ratio.

Disp. IV. Quæst. vnic. de Argumentatione. 65

Neque dicas, speciem impressam necessariò concurrendo ipsam cognitionem, non autem tantum illuminando intellectum: ergo præmissæ conclusionem ipsam effectuè producunt. Nego enim paritatem, quia species impressæ, cùm non cognoscantur, non possunt illuminare intellectum, nisi producendo ipsam cognitionem, vt alibi declarabitur. Quomodo autem cum antecedens, tum consequens sit de essentia discursus, colligetur ex dicendis de syllogismo.

Dico quartò. Discursus non diuiditur in syllogismum, enthymema, inductionem & exemplum, tanquam in species distinctas; sed solus syllogismus est verus, & formalis discursus; enthymema, inductionis, & exemplum non sunt discursus, & consequentia formales, nisi quatenus ex illis potest fieri syllogismus. Ita Hurtad. *disp. decima.* Conimb. huc cap. primo, sect. secunda, art. tertio.

Ratio est, quia tunc non est discursus, quando vnum non inferunt ex alio per consequentiam formalem; sed enthymema, inductionis, & exemplum non inferunt vnum ex alio per consequentiam formalem, nisi ex illis fiat syllogismus, saltem virtualiter. Ergo non sunt discursus formales distincti à syllogismo. Probarut minor. Ut aliquid inferatur ex alio per consequentiam formalem, necesse est ut prædicatum, & subiectum vniuantur prius cum aliquo tertio. Sed non vniuntur nisi in syllogismo: ergo in solo syllogismo est consequentia formalis, atque ad eum verus discursus, in aliis autem argumentationibus non est consequentia formalis, qui non concludunt vi formæ; sed tantum materialis, quia concludunt tantum vi materiae, nisi quatenus ex illis singulis potest fieri syllogismus, de quo multa nunc quærenda sunt.

SECTIO II.

Essentia syllogismi.

Syllogismi definitio. Certum est primò, benè definiri syllogismum, est *Oratio, in qua quibusdam positis, aliud quid à positis necesse est contingere, ex quid hoc sint.* Id est, oratio, in qua ex præmissis rectè dispositis infallibiliter conclusio inferri potest; cuius explanationem repeate ex Pharo.

Materia **remota.** Certum est secundò, materiam remotam syllogismi esse tres terminos, qui ad omnem syllogismum necessariò requiruntur; maius extrellum, minus extrellum, & medium: materiam vero proximam esse tres propositiones, maiorem, minorem, & conclusionem; quia cùm in syllogismo connexionis prædicatum inter & subiectum inferatur ex virtuis connexionis cum aliquo tertio, necesse est in syllogismo reperi prædicatum & subiectum, quæ inter se connectantur; & medium, per quod connectantur: quod non potest fieri nisi in triplici propositione, quibus positis connotatum est, virtùm conclusio sit de essentia syllogismi: secundo virtùm sola: postremò, quomodo syllogismus sit simplex qualitas.

Conclusio materialiter sumpta est de essentia eius. Dico primò. Conclusio est de essentia syllogismi, etiam materialiter sumpta. Contra Vallium *quæst. secunda, cap. primo*, & paucos alios, qui putant, solas præmissas esse de essentia syllogismi.

Ratio est, quia discurrere est cognoscere connexionem prædicati & subiecti, proper connexionis.

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A nem eorum cum medio: sed hoc tam includit conclusionem, quam præmissas; quia ut cognoscatur huiusmodi connexionis, debet in una propositione medium iungi majori extremo; in alia idem medium iungi minori extremo, & demum maius & minus extrellum inter se iungi: ergo syllogismus tam essentialiter includit conclusionem, quam præmissas; inquit magis, ut post declarabitur. Confirmatur, quia possunt syllogismi specie distincti habere præmissas easdem, ut *Barbara*, & *Barapilon*: ergo syllogismus includit essentialiter conclusionem.

Obiectio sua cause: sed conclusio est effectus syllogismi; prima. syllogismus enim facit scire, id est facit conclusionem, qua est actualis scientia: ergo conclusio non est essentialiter syllogismo.

Respondeo, nego minorem; quia conclusio eius solutio est effectus præmissarum, non autem effectus syllogismi, sed pars illius; ideo quando dicitur, *Syllogismus facit scire*, distinguitur; facit scire formaliter, sicut albedo facit paritem album, concedo; facit efficienter, nego. Neque instes, Aristotelem *primo priorum* dicere syllogismum constate duabus propositionibus, & tribus terminis; nihil enim voluit aliud Aristoteles, quam ostendere conclusionem virtualiter in præmissis continere, ex quibus infallibiliter sequitur.

Obiectio secundò, Illud est tantum essentia syllogismi, quo solo variato, variatur essentia. C litter syllogismus: sed variatis solis præmissis variatur essentialiter syllogismus: ergo solæ præmissæ sunt essentia syllogismi.

Respondeo, nego minorem; primò enim eius solutio, aquæ variatur syllogismus variata conclusio, ac variatis præmissis. Deinde bene notat Valques, conclusionem formalem necessariò variari, variatis præmissis, etiam non varietur materia litter.

Dico secundò. Sola conclusio formalis, sive *Iudicium illatium* est tota essentia syllogismi, est tota dispositio syllogismus est tercia operatio; præmissæ sentia syllogismi. autem non nisi connotatiuè, & in obliquo sunt essentialies syllogismo.

Obserua, conclusionem sumi posse duobus modis. Primò materialiter, prout dicit solam connexionem prædicati & subiecti. Secundò formaliter, prout dicit connexionem prædicati, & subiecti propter connexionem virtuisque cum aliquo tertio. Conclusio materialiter sumpta neque connotat, vt vides; neque includit præmissas, neque ab illis dependet ut sic. Conclusio autem formalis dependet à præmissis, & illas connotat, inquit fortasse includit, ut postea dicitur, & vocatur iudicium illatium, solumque explicari exemplo magnetis, qui vbi duas auras tetigit, illæ inter se connectuntur; ita vbi medium tetigit virtumque extrellum in præmissis, illa inter se connectuntur in conclusione; quam conclusionem formaliter sumptam contendere esse totam essentiam syllogismi in re, præmissas autem non pertinere ad quidditatem syllogismi, nisi in obliquo.

Ratio autem est, quia in eo formaliter consistit *prima ratio*, essentia syllogismi, per quod syllogismus differt à prima & secunda operatione: sed per solam conclusionem formalem syllogismus differt à prima & secunda operatione, quia præmissæ & conclusio ipsa materialiter sumpta præscindendo à iudicio illatuo sunt tantum enunciations: ergo sola conclusio formalis est essentialis syllogismo.

F 3 Obiectio

Obiectio
prima.

Obiecties primæ. In eo est ratio formalis syllogismi, quod est ratio formalis, & motuum assensus conclusionis: sed dispositio medijs termini est causa & motuum assensus conclusionis: ergo dispositio medijs termini, quæ in solis præmissis continetur, est ratio formalis syllogismi.

Eius solutio.

Respondeo distinguendo maiorem: Illud est ratio formalis syllogismi in recto, quod est motuum assensus conclusionis, nego; est ratio formalis syllogismi in obliquo, & connotatiu, concedo. Præterea dici posset, dispositionem medijs termini, quatenus est in præmissis, non esse motuum assensus conclusionis, sed tantum quatenus est in conclusione, modo inferiorius explicando.

Obiectio
secunda.

Obiecties secundæ. Illud est ratio formalis syllogismi, & tota eius essentia, per quod essentialiter inter se differunt syllogismi: sed per dispositionem medijs termini differunt inter se syllogismi essentia, & nam figuræ, per quas essentialiter differunt syllogismi, sunt diversæ dispositiones medijs termini: ergo per præmissas syllogismi differunt essentialiter.

Solutio.

Resp. distinguo minorem: sed per dispositionem medijs termini syllogismi differunt essentialiter in recto, nego; differunt essentialiter in obliquo, concedo. Nam præmissæ sunt essentialia syllogismi. Secundò responderi potest, syllogismos inter se differre essentialiter per conclusionem formalē, non autem per dispositionem medijs termini; nam diversæ figuræ non differunt inter se essentialiter, quatenus sunt tertia mentis operationes, sed tantum quatenus sunt composita quædam physica, & includunt omnia, quæ dicunt tum in recto, tum in obliquo.

Neque dicas enthymema differre essentialiter à syllogismo; & tamen habere eandem conclusionem; neq; enim enthymema habere eandem conclusionem formalem; vel si habeat eandem, non differ essentialiter à syllogismo secundum ea, quæ dicit in recto, sed secundum ea tantum, quæ dicit in obliquo. Et hinc clare colligitur, nullum esse posse syllogismum pure apprehensiu, cum tota essentia syllogismi sit iudicium illatuum, sicut de enunciatione apprehensiu alias dictum est.

Conclusio
tertia.

Dico tertio. Syllogismus secundum ea, quæ dicit tantum essentialiter, & in recto, est vna simplex qualitas: secundum ea vera quæ dicit tum in recto, tum in obliquo, non est vna simplex qualitas, sed triplex operatio distincta.

Ratio manesta est ex dictis; in recto enim syllogismus dicit solam conclusionem formalem; in recto autem & in obliquo dicit conclusionem, & præmissas; quod constabit adhuc clarius ex s. & qu. quarta.

SECTIO III.

Præmissæ syllogisticae, sive artificiosa compositio syllogismi.

Principia
intrinseca
syllogismi
quænam
sunt.

Certum est primò ex dictis alijs, principia formalia intrinseca syllogismi (quæ communiter vocantur artificiales formæ syllogismi) esse figuram, & modum; ita ut quando syllogismus est in figura, & modo, dicatur esse artificiosa compositus, nec possit negari conclusio. Tota igitur syllogismi artificiosa compositio est ponere discursum in debita figura, & modo.

Tres figuræ. Certum est secundò, figuræ communiter numerari tres; modos autem in singulis figuris plures, ut alibi dictum est: quibus suppositis, quæ

A hoc loco repertenda non sunt, sicut neque regulæ tum generales, tum speciales syllogismorum, controuertitur primò, utrum sint tantum tres figuræ, an verò admitti debeant plures, & præterim figura Galeni. Secundò utrum in sola prima figura dentur modi indirecti: reliqua ex Pharo petes.

Dico primò. Figuræ syllogisticae naturales sunt tantum tres, nec plures inueniri possunt utiles.

Obserua, duobus modis posse conclusionem sequi ex præmissis. Primò naturaliter: secundò preternaturaliter. Naturaliter sequitur conclusio, quando auditus præmissis animus statim fertur ad talen conclusionem; quod accidit quando extreum, quod fuit in majori, est prædicatum conclusionis.

Fraternaturaliter sequitur conclusio, quando positis præmissis sponte sua non fertur animus ad illam eliciendam. Quod accidit quando minus vniuersale prædicatur de magis vniuersali, scilicet quando illud extreum quod fuit in majori, non est prædicatum conclusionis. His positis.

Ratio conclusionis est, quia tot dantur figuræ naturales, quot dantur dispositiones medijs termini, ex quibus sequatur conclusio necessariò, & naturaliter: sed triplex tantum reperitur dispositio medijs, ex qua sequatur conclusio necessariò & naturaliter, quia medius terminus non potest aliter disponi, quam ut in una præmissa subiiciatur, in altera prædicetur, vel in utraque prædicetur, vel in utraque subiicietur: ergo tres tantum sunt figuræ syllogisticae.

Quod ex illis dispositionibus medijs sequatur conclusio necessariò, probabitur s. & quarta, cum ostendetur quibus principiis natuus veritas conclusionis formalis. Quod autem sequatur naturaliter, probo. Tunc conclusio sequitur naturaliter, quando illud extreum, quod fuit in majori, est prædicatum conclusionis: sed in tribus figuris hoc contingit: ergo tres figuræ concludunt naturaliter.

Obiectio. Iste syllogismi non spectant ad ullam ex tribus figuris. Primò: Nullus non viuens est homo: nullus lapis est viuens: ergo nullus lapis est homo. Secundò: Omne non viuens est non homo: nullus lapis est viuens: ergo nullus lapis est homo. Tertiò: Si nullus homo esset sensitus, nullus homo esset animal: sed omnis homo esset animal: ergo omnis homo est sensitus.

Resp. illos syllogismos vel non esse in forma, vel pertinere ad viam ex tribus figuris. Nam primus quidem habet quatuor terminos, non viuens, homo, lapis, viuens. In secundo vero sunt quinque, non viuens, non homo, lapis, viuens, homo. Tertius autem est in Barbara, quia illa maior: Si nullus homo esset sensitus, nullus homo esset animal, implicitè continet illam, Omne sensituum est animal, & illi aqualet, ut constabit ex dicendis s. & qu. quinta, de syllogismo hypothetico. Atque ita huius syllogismi constat sicutem aqualet ex tribus affirmatiis vniuersalibus.

Obiectio. Ceterum syllogismum expositorum non continet in villa ex figuris Aristotelicis. Verum secunda, & Aristoteles loquebarit tantum de syllogismis scientificis; expositorum autem non curauit, quia de singularibus non est scientia: naturam tamen huius syllogismi exponemus s. & quinta. Præterea potest obiecti figura Galeni, quæ videatur esse distincta à tribus Aristotelicis: sed ut dissoluam.

Dico secundò. Figura Galeni, licet necessariò concludat, non est tamen naturalis, nec figura distincta à prima.

Tres tantum
sunt figuræ
syllogisticae.
Conclusio
duobus
modis ex
præmissis
sequitur.

Obiectio.

Eius solutio.

Figura Ga-
leni non est
naturalis.

Obserua,

Disp. IV. Quæst. vnic. de Argumentatione. 67

Obserua Galenum, ut refert Auerroës (nec enim apud Galenum reperitur) & tueris ambitionis totus Medicorum Senatus, nouam quandam figuram voluisse inducere oppositam primæ figuræ. Nam cùm prima figura medium terminum subiicit in maiori, & prædicet in minori, figura Galeni medium terminum prædicat in maiori, & subiicit in minori; conclusio verò particularis est, & indirecta; vt, *Omnis homo est animal: omne animal est sensitum: ergo aliquod sensitum est homo.* Quamvis, ut benè norat Mend. disp. prima, possit conclusio illa corrigi, & totidem modis hac figura concludere, quo concludit prima figura, mutando semper maiorem in minorem. Quod inveniuntur pueri etiam obvium, indignum videtur tanto ingenij Principe, summoque Archiatro.

Ratio est, quia falso dicitur illa figura distincta esse à prima, quæ habet dispositionem medij eandem: sed figura Galeni habet eandem dispositionem medij cum prima figura: ergo falso dicitur distinguiri à prima. Probo minorem. Prima figura exigit tantum ut medium semel subiicitur, & semel prædicetur: sed figura Galeni hoc habet: ergo habet eandem dispositionem medij cum prima figura. Maior clara est, quia ordo diversus pronunciationis non potest facere distinctionem essentialem inter dispositionem medij: atqui figura Galeni habet tantum diuersum ordinem pronunciationis: ergo non facit distinctionem essentialem, sed differt à *Baralipon*, sicut *Cesare à Camestres*.

Confirmatur. In figura Galeni maior subiicit medium, & minor prædicat: ergo est eadem cum prima. Probo antecedens. Maior propositio illa est, quæ est vniuersalior: sed figura Galeni necessariò debet in propositione vniuersaliori subiicere medium, & in minus vniuersali prædicare: ergo subiicit in maiori, & prædicat in minori, saltem in modis particularibus, cui respondent *Darij*, & *Ferio*. Quod autem hæc figura non sit naturalis, probatur ex eo quod concludat indirecte.

In 2. & 3. figura modi indirecti admittendi.

Ratio.

Dico tertio. Prater quinque modos indirectos primæ figuræ, admittendi sunt etiam in secunda & tercia figura modi indirecti, saltem in modis concludentibus vniuersaliter negatiuè, vel particulariter affirmatiuè.

Ratio est, quia illi modi sunt indirecti, in quibus id, quod in questione fuit prædicatum, est subiectum conclusionis. V. g. petitur *virum homo sit animal*; conclusio erit directa, si habeat: *Ergo homo est animal*; indirecta verò si habeat: *Ergo animal est homo*. Vel si mavis, illi dicuntur modi indirecti, quando extrellum, quod fuit in maiori propositione, est subiectum conclusionis: sed hoc in secunda, & tercia figura potest fieri, sicut in prima: ergo in secunda, & tercia figura possunt esse modi indirecti sicut in prima. Probo minorem. In *Cesare*, sic fieri potest argumentum: *Nultus homo currit: omnis leo currit: ergo nultus homo est leo.* In tercia figura potest formari hoc argumentum in *Dismis*, sic: *Aliquis homo currit: omnis homo est albus: ergo aliquod currens est album.* Et sic de aliis.

Obiectio. Obiectio primò, Aristotelem nullos attulisse modos indirectos pro secunda & tercia figura. Deinde modus indirectus est quando id, quod non fuit prædicatum, vel subiectum in premissis, prædicatur vel subiicitur in conclusione: sed hoc non potest fieri in secunda figura, quæ bis prædicat medium: nec in tercia figura, quæ illud bis subiicit; semper enim id quod fuit prædicatum in premissis, prædicatur in conclusione in tercia fi-

gura; & quod fuit subiectum in premissis, subiicitur in conclusione secunda figura: ergo in secunda & tercia figura non sunt modi indirecti.

Resp. Aristotelem non attulisse modos indirectos secundæ, & tertiae figuræ, quia fuisse inutile illos dicere. Ad argumentum autem nego maiorem, quia modus indirectus ille est, quando illud extrellum, quod fuit in maiori, non est prædicatum conclusionis.

Eius solutio.

Obiectio secundæ. Sic multa fieri possunt sophismata, quibus responderi non potest; vt, *Omnis homo est cognoscibilis à Deo: nullus homo est Angelus. Ergo aliquis Angelus non est cognoscibilis à Deo.* Et alia multa huiusmodi possunt fieri.

Eius ref. ponio.

Resp. illud argumentum non esse in forma, quia prædicatum, *cognoscibile à Deo*, quod distributum non fuit in premissis, distribuitur in conclusione; sicut cùm dicitur, *Omne animal est sensus capax: omne animal est substantia: ergo omnis substantia est sensus capax.* Ratio autem, cur prædicatum illud *cognoscibile à Deo*, non distribuitur adæquatè in maiori, est quia est prædicatum propositionis affirmatiæ, quod nimirum adæquatè distribuitur in conclusione, quia est prædicatum propositionis negatiæ. Alia de figuris, & modis illarum carent difficultate, præter illarum regulas, quarum aliquas expendemus, s. q. quinta.

SECTIO IV.

C *Essentia, & proprietates conclusionis formalis.*

C Onclusio formalis, ut diximus, est in recto totus syllogismus, cuius natura, & proprietates ut cognoscantur, expendenda sunt quinque, vtrum scilicet conclusio formalis sit unus actus, an verò plures: an includat premissas, & in illis includatur: an sequatur necessariò politis premissis: an sequatur debiliorem partem premissarum: an, & quare sit infallibilis.

Proprietates conclusionis formalis.

D *Virum conclusio formalis sit unus actus.*

D Ico primò. Iudicium illatuum, sive conclusio formalis, est realiter unus actus, virtualliter tamen multiplex, includens in actu exercito iudicium consequentia, & consequentis. Ita Com. primo postea primo, quæst. teria, art. quinto. Gillius lib. secundo, tract. 4. contra plures Philosophos, & Theologos, qui putant in omni conclusione formalis (v. g. in hac: *Ergo Petrus est rationalis*), necessariò duos actus interuenire realiter distinctos, quorum unus vocetur iudicium consequentia, quo iudicamus conclusionem sequi ex premissis; alter vocetur iudicium consequentis, quo iudicamus conclusionem esse veram: quod nos negamus.

Conclusio formalis est realiter unus actus.

E Ratio autem est primò, quia sicut actus fidei divinæ, quo credimus v. g. Christum resurrexisse, probatur primò.

quia Deus dixit, est unus simplex actus, quo credimus ipsam resurrectionem, & reuelationem, tanquam motuum illius credendæ; ita eodem modo unus est actus, quo assentimur conclusioni propter premissas, ex quibus sequitur conclusio; & ipsi iudicio consequentia. Vnde sic argumentor vniuersaliter. Obiectum materiale, & obiectum formale cognoscuntur eodem actu: sed iudicium consequentia, saltem virtualiter, est obiectum formale,

Ex motuum assensu conclusionis: ergo cognoscitur eodem actu, quo iudicium consequentis. Neque dicas hinc sequi, præmissas & conclusionem esse vnum actum. Nego enim præmissas esse motuum assensu conclusionis, nisi quatenus confusè continentur in ipsa conclusione, sicut postea declarabitur.

Secundò.

•Tertio.

Obiection
prima.

Eius solu-
tio.

Obiectio
secunda.

Eius, &
confirmatio-
nis solu-
tio.

et motuum assensus conclusionis: ergo cognoscitur eodem actu, quo iudicium consequentia. Neque dicas hinc sequi, præmissas & conclusionem esse unum actum. Nego enim præmissas esse motuum assensus conclusionis, nisi quatenus confusè continentur in ipsa conclusione, sicut postea declarabitur.

Secundò, quacumque simplici cognitione intellectus possumus cognoscere dependentiam viis ab alio, & ens dependens: sed consequentia est velut dependentia, & consequens velut dependentia: ergo eadem cognitione consequentiam, & consequens cognoscere possumus.

Tertio, Ratio a priori est, quia conclusio formalis non includit formale iudicium consequentiae, sed solum virtuale; id est, non exigitur in syllogismo, ut reflexe, & in actu signato cognoscantur conclusiones ex praemissis bene inferri: ergo conclusio formalis non est duplex actus, sed unius. Consequentia clara est: probo antecedens. Intellexus sufficienter determinatur per praemissas ad elicendam conclusionem; nam in illis evidenter continetur identitas predicati & subiecti, saltem virtualiter: ergo non requirit reflexum, & formale iudicium consequentiae, sicut non requiritur ut voluntas reflexe feratur in bonum sub ratione amandi, ut possit illud amare. Neque dicas hinc sequi, conclusionem non esse intrinsecam conclusionem, sed tantum per denominationem extrinsecam; quod absurdum est. Nego enim hoc sequi, quia conclusio est intrinsecè conclusio, eo quod virtualiter, & in actu exercito includat iudicium consequentiae, & ipsas praemissas, modo explicando.

Obiicies primò. Omnis causa distinguitur à suo effectu: sed iudicium consequentiae est causa iudicij consequentis: ergo ab eo distinguitur.

R^esp. p^{rim}o, nego minorem, quia, vt vox dicebam, p^{remi}ss^a sunt caus^e indicij consequentis: iudicium autem consequentie non necessari^o reperitur in syllogismo. Secund^o distinguitur maior: omnis causa efficiens distinguitur a suo effectu, concedo; omnis causa formalis, nego: nam forma v. g. Angeli est ipsamet eius essentia: ergo causa formalis non necessari^o distinguitur a suo effectu formalⁱ: iudicium autem consequentie, quod reperitur in conclusione syllogismi, non est causa efficiens, sed causa formalis indicij consequentis.

Obiitices secundò. Idem iudicium non potest esse simul verum & falsum: sed iudicium consequentie sapè verum est, quamvis sit falsum iudicium consequentis, vt in syllogismis solùm illatius: ergo non est vnuus actus.

Constatnatur. Potest reperiri iudicium consequitiae sine ullo iudicio consequentis, cum v. g. iudicamus premisas esse falsas, & tamen conclusionem bene ex illis sequi: ergo illa duo iudicia distinguuntur.

Respondeo, distinguo maiorem. Impossibile est aliquid iudicium esse verum formaliter, & falso formaliter, concedo : esse verum formaliter, & materialiter falso, nego. Sed iudicium consequentis est sapientia falso in syllogismis illatius, vero existente iudicio consequentia, distinguo minorem; est falso materialiter, concedo; est falso formaliter, nego; quia iudicium consequentis est veluti obiectum materiales; iudicium autem consequentia est veluti obiectum formale.

Ad confirmationem concedo, posse aliquando
reperi iudicium consequitæ sine iudicio conse-

A quentis : in hoc v. g. syllogismo illatio : Omne *A*, est *B* : omne *B*, est *C* : ergo omne *C*, est *A*. Et contra, posse reperiri iudicium consequentia sine iudicio consequentia, ut in syllogismis, qui non sunt in forma, sed concludunt ratione materia. Et tunc fateor iudicium consequentia distingui a iudicio consequentis; sed nego illa iudicia semper distingui, quamvis possint distingui. Eadem est responsio si dicas, non posse idem iudicium esse simul affirmatum, & negatum: sed si iudicium consequentia sit unus actus cum iudicio consequentis, idem actus erit affirmatus, & negatus; si enim conclusio sit negativa, iudicium consequentis est negatum, iudicium vero consequentia affirmatum: ergo non potest idem actus esse iudicium consequentis, & consequentia. Primo enim distinguo maiorem: non potest idem iudicium esse formaliter affirmatum, & formaliter negatum, concedo; materialiter negatum, & formaliter affirmatum, nego. Secundò nego, iudicium consequentia necessariò reperiri formaliter in conclusione formalis: potest autem iudicium esse formaliter negatum, & affirmatum virtualiter.

§. II.

An conclusio includat premissas, & in illis includatur.

C **D** Ico secundò. Conclusio includit necessariò
præmissas actu, & formaliter, saltem confu-
sè; in præmissis autem non continetur actu, sed
virtualiter. Ita Ruvius quæst. sexta, Arriaga fusè
scit. quarta: contra multos, quoqñm aliqui dicunt,
præmissas in conclusione includi tantùm habitu,
vt Vazquez, Fonseca, &c. Alij autem dicunt in-
cludi virtualiter & connotatiè; tribus enim mo-
dis conclusio potest includere assensum præmissa-
rum. Primo, habitu, quia vbi præterierunt, relin-
quunt in intellectu habitum scientificum facilitan-
tem ad elicendos similes actus. Secundò virtuali-
ter, quatenus conclusio connotat præmissas, à
quibus pendet. Tertiò formaliter, si intellectus
actu cogitet de præmissis, saltem confusè, dum
infert conclusionem: quod ultimum asserrimus.

Inter conclusionem, quod viuum animus.
Ratio est, quia conclusio est intrinsecus, & ex- Probatur
senialiter conclusio: sed non potest esse conclu- primum.
sio intrinsecus, & essentialiter, nisi in conclusione
actu cognoscantur premissa: si enim extrinsecus
tantum illas connotet, & ab illis pendeat, poten-
tit hæc dependencia, & connotatio separari ab il-
la: ergo conclusio includit necessariæ premissas. Probatur major. Si conclusio non esset intrin-
secus conclusio, non esset major ratio, cur con-
clusio esset portiùs conclusio, quā præmissa in
omni syllogismo expostorio, ut cùm dicitur: *Hic
homo est fur: Petrus est hic homo: ergo Petrus est
fur.* Potest enim conclusio esse premissa, si dicas:
E *Petrus est fur: Petrus est hic homo: ergo hic homo
est fur.*

Secundò, & à priori, particula, ergo, necessaria significat aliquid quod cognoscatur actu: sed non cognoscitur formaliter dependentia à præmissis: ergo non significat solam dependentiam à præmissis, sed ipsas præmissas.

Tertiò: obiectum materiale, & obiectum formale cognoscuntur eodem actu, v. g. in actu fidei non possum cognoscere articulum propter reuelationem, quin eodem actu, saltēm confusè, cognoscam reuelationem: sed connexio prædicati & subiecti cum medio est obiectum formale assensus concluſio;

Disp. IV. Quæst. vnic. de Argumentatione. 69

conclusionis : ergo obiectum præmissarum cognoscitur necessariò in conclusione.

Quæst. 1.

Quæst. Præmissæ syllogismi non tantum ostendunt euidenter connexionem prædicati cum subiecto, sed etiam rationem illius connexionis, quæ in præmissis continetur : ergo intellectus in conclusione non solum cognoscit connexionem prædicati & subiecti, sed rationem motuam illius, scilicet præmissas.

Confirmatur. Quando intellectui proponitur euidenter aliqua connexio duorum cum tertio, necessariò illam cognoscit : sed per præmissas euidenter proponitur intellectui veritas conclusionis ut connexa cum veritate præmissarum : ergo necessariò illam cognoscit.

Quæst. 2.

Denique præmissæ causant conclusionem illuminando intellectum, & illum inclinando ad eliciendam conclusionem : sed non possunt illuminare intellectum, quando non sunt : ergo cum elicitur conclusio, præmissæ debent esse in intellectu, saltem confusæ.

Quæst. 3.

Obiectio prima. Si assensus conclusionis includeret obiectum præmissarum, nunquam possemus recordari conclusionis, quin recordaremur etiam præmissarum, quod est contra experientiam.

Solutio.

Respondeo, nunquam nos posse recordari conclusionis elicita, quin confusæ recordemur præmissarum; neque hoc est contra experientiam.

Quæst. 4.

Neque dicas. Sæpe recordamur alicuius conclusionis, alias demonstrata, quamvis non recordemur medij, per quod demonstrata est; & tamen illi statim assentimur.

Quæst. 5.

Respondeo, tunc fieri syllogismum in mente, propter quem assentimur conclusioni, quamvis non recordemur præmissarum : ille autem syllogismus est, *Quidquid est à me alias demonstratum, verum est: hoc conclusio à me demonstrata est alias: ergo vera est.*

Quæst. 6.

Obiectio secundæ. Si conclusio includit actum obiectum præmissarum, frustra elicitur præmissæ, sed conclusio sufficit.

Solutio.

Respondeo, nego sequelam; quia conclusio non potest repræsentare obiectum præmissarum, & suum, quin præcesserint præmissæ. Neque dicas, esse absurdum, & contra experientiam dicere, repeti præmissas in conclusione. Dico enim, illas repeti mentaliter, saltem confusæ in conclusione. Nam id, quod in mente responderet particularē, ergo, sunt ipsa præmissæ confuse cognitæ.

Quæst. 7.

Obiectio tertii. Poteſt aliquando ex falso præmissis sequi vera conclusio: ergo si conclusio includat præmissas, erit vera, & falsa simul.

Quæst. 8.

Respondeo, tunc conclusionem esse veram, & falsam respectu diuersorum: veram quatenus attingit obiectum conclusionis; falsam autem quatenus attingit obiectum præmissarum.

§. III.

Vtrum conclusio sequatur necessariò ex præmissis.

Ex præmissis ad conclusionem intellectus necessitatur.

Dico primū. Positis præmissis intellectus necessitatur ad eliciendam conclusionem necessitate specificationis, non necessitate tamen secundum exercitium, si à voluntate impeditur, vel ab alia alia qua vehementi distractione. Ita communiter recentiores cum Ruuius primo post. cap. primo, quæst. octaua, Auersa quæst. 25. Lorce lect. tertia: contra Sanctum Thomam prima parte, quæst. 82. art. secundo, & siccè alibi; Scotum in

A primū, disp. prima, quæst. quarta, Durandum, & Fonsec, sexio Metaph. cap. primo, quæst. 4. sicc. quæst. Conimbr. pri. no. post. c. primo, q. 4. art. quarto, Hurt. disp. septima, de anima, sicc. quarta, Arrag. disp. 15. lett. sexta.

Observa primū, in homine solam voluntatem esse potentiam liberam intrinsecè, quia sola habet potentiam agendi, & non agendi in sensu composto; alias tamen potentias esse liberas extrinsecè, quatenus subduntur imperio voluntatis, quæ tribus modis se habet circa potentias. Primo enim aliquibus imperat despotice, id est absolutè, sine ulla rebellione, v. g. potentia mottici voluntas ita imperat, vt si velim mouere manum, illicet manus necessariò moueri debeat sine ulla resistencia. Secundū alius potentiis imperat politice, id est cum aliqua difficultate, v. g. appetitus sensitivus, imaginatio, & intellectus obediunt quidem voluntari imperanti, sed tenuiter tamen aliquo modo possunt, & cum aliqua difficultate sequuntur imperium; sed tamen sequuntur. Tertiò aliquæ sunt potentia, quibus nullo modo imperat voluntas, vt aures, oculi, aliisque sensus externi; si enim adhuc sonus, necessariò audio; si calor tangat manum, necessariò sentio, &c.

Observa secundū, necessitatem ad agendum esse duplicum. Prima est quod speciem, secunda quo ad exercitium. Necissitas quod speciem est cum dum duplex.

C cere actum talis speciei, & non contrarium; assensum v. g. & non disensum; volitionem, & non nolitionem. Libertas illi opposita vocatur libertas contrarietas, potentia scilicet faciendi hoc, vel illud ei contrarium. Necissitas quod exercitium est qua necessariò elicitur actus, vt oculus necessariò videt. Libertas illi opposita dicitur libertas contradictionis, quam habet v. g. voluntas, qua potest agere, vel non agere. Dicimus ergo in conclusione, intellectum, qui nullo modo est liber secundum se, subest tamen politico imperio voluntatis, positis præmissis non posse elicere assensum contrarium conclusioni, vel illam negare; posse tamen non elicere conclusionem, si vel voluntas imperet intellectui, & illam cohibeat, vel certe ad aliam vehementem cogitationem traducat.

Ratio primæ partis est, quia falso clare cognito, intellectus assentiri non potest; sed conclusio contraria conclusioni, quæ sequitur ex præmissis, est falso clare cognitum: ergo non potest intellectus illi assentiri. Præterea vero clare cognito non potest intellectus dissentiri: conclusio quæ sequitur ex præmissis, clare cognoscitur vt vera: ergo intellectus illi non potest dissentiri. Ratio pri-

mae partis.

D Ratio secundæ partis, quæ sola negatur ab aduersariis, est quia voluntas imperat politice in intellectui, alioquin cogitationes præcauas non essent peccata, quia voluntas non posset eas impediare. Deinde voluntas non minus potest impetrare intellectui, quamphantas, & appetitum sensitivum: sed appetitum sensitivum &phantasias potest impetrare politice: ergo & intellectui. Confirmatur primū, quia elicitis præmissis fieri potest vt intellectus tanta distractione cogitatione aliud auerterat, vt de præmissis amplius non cogiret; sed tunc non elicit conclusionem: ergo positis præmissis potest intellectus non elicere conclusionem, saltem si ex aliqua distractione cogitatio eius aliud applicetur.

Ratio 2. partis.

vi sollemusphantasiam cohibere auertendo eam alio. Confirmatur secundò. Ex iisdem præmissis potest sapè diuersa conclusio inferri: tunc non elicitur duplex conclusio: ergo non infertur illa necessariò.

Obiectio I.

Obiectio. Posita causa naturali, quæ habet omnia ad agendum requisita, necessariò sequitur effectus: sed intellectus est causa naturalis, & nullo modo libera, adiuncte omnia ad agendum requisita, positis præmissis: ergo necessariò ponitur conclusio positis præmissis.

Confirmatur. Intellectus posita certa & evidenti veritate, non est magis liber ad intelligendum, quā oculus ad videndum, vbi adest color illuminatus: sed tunc voluntas non potest impeditre visum: ergo positis præmissis non potest voluntas impeditre intellectum.

Eius solutio.

Resp. distinguo maiorem. Posita causa naturali, quæ nullo modo est libera, etiam extrinsecè, sequitur necessariò effectus, concedo; posita causa naturali, quæ est libera extrinsecè, sequitur necessariò effectus, nego. Causa libera extrinsecè vocatur illa, que subest saltē politice imperio libera voluntatis, qualis est intellectus, qui est causa naturalis; sed quia obedit politice voluntati, dicitur liber extrinsecè. Vnde ad confirmationem nego paritatem; oculus enim nullo modo est liber, etiam extrinsecè, quia non subest imperio voluntatis, etiam politicè, vt experientia docet.

Instantia I.

Instabim⁹ primò. Voluntas impedit intellectum, vel per substractionem concursus, vel per actionem aliquam positivam: neutrum dici potest: ergo non impedit.

Eius solutio.

Resp. intellectum neutro illo modo impediti à voluntate, sed per imperium, & sympathiam inter eas potestis; quæ sympathia effect, vt ea, quæ subdita est, statim pareat imperio superioris, vt patet in potentia motu respectu appetitus. Quid autem illa sit sympathia potentiarum radicatarum in eadem anima, longa est disputatio, quæ hic locum non habet.

Secunda.

Instabim⁹ secundò. Voluntas non potest imperare intellectui circa obiectum euidentis secundum specificationem actus, concedo; secundum exercitium actus, nego: si enim imperaret secundum speciem actus, intellectus egredetur extra totam sui obiecti latitudinem.

Eius solutio.

Resp. distinguo maiorem. Voluntas non potest imperare intellectui circa obiectum euidentis secundum specificationem actus, concedo; secundum exercitium actus, nego: si enim imperaret secundum speciem actus, intellectus egredetur extra totam sui obiecti latitudinem.

Tertia.

Instabim⁹ tertio. Voluntas non potest non amare bonum clare cognitum: ergo nec potest intellectus non assentiri vero clare cognitum.

Eius solutio.

Resp. distinguo antecedens. Voluntas non potest non amare summum bonum clare cognitum, concedo; non potest non amare bonum clare cognitum, quod non est summum bonum, nego: & idem dicendum est de summo vero; intellectus enim circa illud clare cognitum non potest cohibere assensum, sed circa alia vera potest.

Quarta.

Instabim⁹ quartò. Si posset voluntas imperare intellectui cessationem actus, ad quem fertur per præsentiam obiecti. sequeretur per imperium voluntatis posse impeditri visionem beatam intellectu.

Actus informati lumine gloriae, quod est absurdum; sequeretur enim, beatitudinem esse necessariò perpetuam.

Resp. nego sequelam; ratus enim cur voluntas non possit impeditre visionem beatam, est quia non potest velle cessationem illius visionis; in illa enim cessatione non potest apprehendere ullam rationem boni: ergo non potest illam velle, aliqui egredetur extra totam latitudinem obiecti sui: potest autem apprehendere aliquam rationem boni in cessatione conclusionis, vnde illam potest impeditre.

Instabim⁹ quintò. Quando obiectum est euidentis, intellectus non eger determinationem voluntatis; nam v. g. si videam Petrum præsentem, non est opus, vt voluntas mihi imperet, vt credam Petrum esse præsentem. Imò non potest imperare intellectui voluntas, ne assentatur illum esse præsentem. Item si videam hominem ambulanten, & aliquis dicat, Homo ambulat, non possum illi non assentiri: ergo positis præmissis euidentibus, non potest intellectus non elicere conclusionem.

Resp. determinationem voluntatis posse sumi vel positiuè, vel negatiuè. Sumitur positiuè quando voluntas imperat operationem. Negatiuè sumitur, quando voluntas non imperat cessationem ab actu. Intellectus non eger determinationem positiva voluntatis, vt operetur circa obiectum euidentis; sed exigit determinationem negatiuam, id est exigit vt voluntas non imperet cessationem ab actu. Et hoc etiam in exemplis allatis verum est; nam v. g. si videam Petrum præsentem, potest voluntas alio auertere cogitationem intellectus, & suspendere assensum illius circa præsentiam Petri.

Instabim⁹ sextò. Per formam syllogismi euidenter cognoscit intellectus obiectum præmissarum, & conclusionis esse idem; imò cognoscit præmissas & conclusionem idem esse: ergo si assentitur præmissis, & illarum obiecto, assentitur necessariò conclusioni, & illarum obiecto.

Resp. nego antecedens; obiectum enim præmissarum differt saltē ratione ab obiecto conclusionis; vnum enim infertur ex alio: conclusio ex præmissis sequitur, sed non est idem quod præmissarum obiectum.

Instabim⁹ denique. Voluntas positā efficaci voluntate finis, & oblatō necessariō medio ad illum finem asequendum, non potest non velle hoc medium: sed vt se habent media & finis in agibilibus; ita principia & conclusio in speculativis: ergo positis principiis, intellectus necessariò fertur in conclusionem.

Resp. nego minorem. Disparitatis ratio est, quia voluntas efficacis finis, vt sic, est voluntas medium; cognitione autem præmissarum distinguuntur realter à cognitione conclusionis.

E

S. IV.

Virum conclusio sequatur semper debiliorē partem præmissarum.

Dico quartò. Conclusio formaliter sumpta, & vt deducita, sequitur semper debiliorē partem præmissarum, quamvis sumpta materialiter, & propti explicata, possit esse perfectior præmissis. Id est, conclusio sequitur conditionem illius præmissæ, quæ est imperfectior: v. g. si una præmissa est particularis, & altera vniuersalis, conclusio est particularis; si una est affirmativa, altera negativa, conclusio

Conclusio
vt deducita
sequitur de-
biliorē
partem.

Disp. IV. Quæst. vnic. de Argumentatione. 71

conclusio est negativa; si vna est evidens, altera probabilis, conclusio est probabilis; si vna necessaria, altera contingens, conclusio est contingens, &c. Ita omnes ferè Philosophi post Aristotelem lib. primo priorum, cap. 9. & octavo. Vide Albertinum temo primo, quæst. 3. tota.

Conclusio duabus modis: primò formaliter, siue propter finitum, est deducta ex præmissis: secundò materialiter, siue propter est explicata per præmissas. Conclusio ut deducta, est quæ ntitur discursu, tanquam ratione formalis assentiendi; seu cui assentimur propter evidenter discursu tanquam obiecti formalis. Conclusio ut explicata, est quæ supponit quidem discursum tanquam conditionem præsumam, sed non illa innititur, ut ratione assentiendi, sicut assentimur articulis fidei propter solam, & puram Dei revelationem; non autem propter miracula, vel alia, quæ vocantur *mirabilia credibilitatis*, nec illa necessariò prærequisita fuerint, ut scirem hos articulos esse reuelatos & credendos fide diuina. Breuius dici posset: Conclusio ut deducta, est conclusio secundum ea, quæ habet vi formæ: conclusio ut explicata, est conclusio secundum ea, quæ habet ab obiecto.

Obserua secundò, communem hanc regulam: *Conclusio sequitur deteriorem partem præmissarum*, explicari posse dupliciter. Primo enim Gillius lib. primo, tr. sexto, cap. tertio, ita illud explicat, *Conclusio sequitur deteriorem partem præmissarum*, non quod sit æqualis præmissæ imperfectori, sed quod sit semper imperfector quæm perfectior præmissa: sicut mulus altero parente imperfectior est, altero perfectior. Secundò ita communiter explicatur: *Conclusio sequitur deteriorem partem*; conclusio propter est in syllogismo, & secundum ea, quæ habet vi formæ, non potest esse perfectior vñi præmissa, ex qua deducitur; sed si vna præmissa sit necessaria, & altera contingens, conclusio erit contingens; si vna præmissa sit evidens, altera vero probabilis, conclusio ex vi formæ erit probabilis; & ita de reliquis. Prima explicatio posset sufficere; secunda tamen communior est, & verior.

Ratio: Ratio est primò, quia effectus non potest superare suam causam adæquatam: sed si conclusio esset perfectior aliqui præmissa, effectus superaret suam causam adæquatam: ergo non potest conclusio esse perfectior præmissa imperfectiori. Probo minorem. Connexio predicatorum & subiecti cum medio est indiuisibiliter tota causa cognoscendi connexionem predicatorum & subiecti: sed si conclusio sit perfectior altera præmissa, conclusio erit perfectior connexionem predicatorum & subiecti cum medio: ergo effectus erit perfectior suæ causæ adæquatæ. Probo minorem. Si conclusio sit perfectior altera præmissa, connexio predicatorum & subiecti erit perfectior connexionem predicatorum & subiecti cum medio: sed connexio predicatorum & subiecti est conclusio: ergo conclusio erit perfectior tota connexionem predicatorum & subiecti cum medio. Ratio ergo in eo si a est, quia cum intellectus connectere debeat extrema conclusionis, eo quod in præmissis coniunxerit illa cum medio, non potest melius, nec clarius eadem extrema coniungere in conclusione, quæm in præmissis coniunxerit cum medio.

Ratio 2. Altera ratio est, quia assensus conclusionis ita indiuisibiliter penderit ab utraque præmissa, ut nullo modo influat vna sine alia; illud enim quod influat, est vna connexio medi cum utraque extremitate: vnde ferè tam imperfectè iunguntur inter se predicatum & subiectum, si vnum illorum in-

A perfectè iungatur medio, quæm si vtrumque in perfectè iungeretur.

Confirmatur hæc ratio in exemplo. Cū vna præmissa est necessaria, & altera contingens, tunc conclusio est absolute contingens: quod probo. Tunc conclusio est absolute contingens, quando ratio connexionis est contingens: sed quando vna præmissa est contingens, tunc ratio connexionis est contingens: quod probo. Ratio connexionis est connexionis cum medio termino: sed in his medius terminus iungitur minori extremito contingenter: ergo illa ratio connexionis est contingens.

Obiectio primò. Quotiescumque duas causas ad Obiectio: B aliquem effectum concurrunt, & vna ex illis est perfectior altera, effectus assimilatur perfectiori: ergo conclusio potest esse perfectior vñi præmissa. Antecedens probatur. Sunt duo homines trahentes aliquod pondus, vnius altero potentior; trahens penderit sequitur virtutem potentioris. Ad vindendum Deum requiritur intellectus naturalis, & lumen gloriae supernaturale; sequitur effectus supernaturalis, scilicet visio beata. Demum actus est vitalis, ad quem tamen concurrit habitus non vitalis sicut cum potentia vitali. Et ita de multis aliis dicendum est.

Resp. duplum posse concurrere duas causas ad aliquem effectum. Primo diuisibiliter, ita ut influxus vnius sit diuisibilis ab influxu alterius, & ab eo non penderat: v.g. cū duo homines trahunt nauim, cū intellectus & habitus producunt actum, cū equus & asina producunt mulum; & tunc certum est effectum magis assimilari cause perfectiori, quæm imperfectiori. Secundò, duas causas concurrunt ad eundem effectum indiuisibiliter; ita ut influxus vnius totus penderit ab influxu alterius, & ab illo impediatur; & tunc effectus non assimilatur cause perfectiori, sed imperfectiori: v.g. potentia motiva, & tibia requiruntur ad motum; etiam si prima sit robusta, modò tibia sit clauda, motus producetur clauditionis. Eodem modo vna præmissa ex se nihil potest in ordine ad elicendam conclusionem, sed utrumque indiuisibiliter se habent ratione vnius medij, seu connexionis medij cum extremis. Medium ergo non poterit esse ratio cui intellectus certus & evidenter connectat extrema, nisi cognoscatur certus, & evidenter connexionis cum extremis; assensus enim conclusionis ab utraque præmissa penderit indiuisibiliter: arque ut tubus, etiam si ex altera parte amplum foramen habeat, si tamen ex altera foramen habeat perangustum, aqua transiens per illum accommodatur foramini angustiori, eodem modo conclusio derivatur ex præmissis, quarum vna est imperfectior alia. Vnde ad argumentum facile distinguo antecedens, & ad probationem nego paritatem inter præmissas, & exempla ibi allata; in iis enim sunt plures influxus, quorum vnuus non impedit alium.

Obiectio secundò. Cū vna præmissa est necessaria, & altera contingens, conclusio sequitur necessaria, ut patet in his exemplis: *Omne currens necessarium mouetur*: (est necessaria) *Petrus est currens*: ergo necessarium mouetur. Item: *Omne admirans est rationale*: *omnis homo est admirans*: ergo omnis homo est rationalis, vbi minor est contingens, conclusio autem necessaria.

Resp. in iis exemplis conclusionem formaliter sumptam, siue ut deductam, esse simpliciter contingenter, quamvis in secundo exemplo conclusio materialiter sumpta, & ut explicata, sit necessaria. Neque obstat, quod in conclusione primi syllogismi

Syllogismi dicatur: *Ergo Petrus necessariò mouetur; quia illud, necessariò, significat tantum necessitatem consequentem, quæ non tollit contingentiam; nam ex suppositione, quod Petrus curat, necessariò currit, & consequenter necessariò mouetur.*

Instabis. Quando maior est necessaria, & minor contingens, qualis est syllogismus ille allatus: *Patre currens necessariò mouetur; tunc conclusio est necessaria, saltem ex suppositione maioris. Quando autem maior est contingens, & minor necessaria, &c.: Omne animal mouetur: Petrus est animal: ergo Petrus mouetur; tunc conclusio est planè contingens.*

Resp. primò, utramque conclusionem esse necessariam æqualiter, id est ex suppositione; in conclusione tamen secundi syllogismi non exprimit necessitatem sequentem, quia prædicatura conclusionis esset diuersum à prædicato maioris, in quo non exprimitur necessitas sequens. Secundò respondet fuse Albertinus, quoties maior propositio est necessaria, & minor contingens, conclusionem esse necessariam ex suppositione, quia prædicatum iungitur subiecto ratione mediij termini: sed si maior sit necessaria, prædicatum iungitur medio termino necessariò: ergo & subiecto iungitur necessariò ex suppositione, ratione mediij termini: si autem prædicatum non coniungatur medio termino necessariò, id est, si maior propositio sit contingens, & minor necessaria, sequitur conclusio solum contingens, quia prædicatum, quod non vtitur medio termino necessariò, non potest vni subiecto ratione mediij termini, nisi contingenter; & hoc est fundamentum quatuordecim regularum, quas tradit Aristoteles lib. primo priorum, cap. 8.9. & 10. & explicat Albertinus suprà, dubitatione secunda, num. 12.

Obiectio tertio. Cùm vna præmissa est certa & evidens, & altera probabilis, conclusio sequitur evidens, & certa, vt, *Omne risibile est animal rationale: omnis homo est risibilis: ergo est animal rationale.* Vbi conclusio est evidenter præmissa, cùm sit differentia constitutiva, & medium demonstratiuum à priori. Huc referuntur conclusiones Theologicae, in quibus ex vna præmissa de fide, altera naturaliter evidente, vel aliquando tantum probabili, sequitur conclusio de fide; vt, *Omnis homo est animal rationale: Christus est homo: ergo Christus est animal rationale.* Vbi maior est evidens naturaliter; minor autem & conclusio solum de fide. Item, *Omne Concilium legitimè congregatum est adiumentum: Concilium Tridentinum est legitimè congregatum: ergo est adiumentum.* Vbi maior est de fide; minor autem tantum probabili naturaliter, conclusio autem certa de fide. Item, *Omnis Pontifex electus legitimè, est verus Pontifex: Alexander VI. est electus legitimè: ergo est verus Pontifex.* Vbi minor est tantum probabili: maior autem & conclusio (vt omnes fere censem) solum de fide.

Resp. tunc conclusionem formaliter sumptam, & vt deductam, non esse perfectiore præmissis; sed tantum vt explicatam. In primo enim syllogismo conclusio vt deducta non est magis evidens, quā minor propositio. In aliis autem exemplis conclusiones illæ Theologicae non sunt de fide, prout deductæ, sed prout explicatæ: id est, non sunt articuli fidei, quatenus nituntur discursu tanquam ratione assentiendi, sed tantum quatenus revelatae sunt à Deo; qua reuelatio explicatur per discursum; fides enim assentitur obiecto propter solam reuelationem primæ veritatis. Inde illæ conclusiones non possunt esse de fide, nisi qua-

A tenus altera illa præmissa continetur sub præmissa de fide.

Instabis primò. Quando vna præmissa est supernaturalis, & de fide; altera vero est naturaliter evidens, tunc conclusio est supernaturalis simpliciter, secundum suam entitatem. Nam v. g. conclusio theologica, vt sic, est supernaturalis: ergo est perfectior præmissis, etiam vt deducatur.

Resp. nego antecedens; puto enim actum, & ei satist. habitum theologicum esse simpliciter naturalem, contra Gillium, Fasellum, Molinam, &c. quamvis enim obiectum eius formale remotum sit supernaturale, obiectum tamen proximum illius actus est planè naturale: nam obiectum proximum, & ratio formalis assentiendi conclusioni huic est iudicium consequentia ob formam syllogisticam, quod est planè naturale, vt bene docet Arrubal dis. quinta, & plures alii.

Neque dicas: Intellectus naturalis, & habitus supernaturales producunt actum simpliciter supernaturalem: ergo præmissa vna naturalis, & altera supernaturalis, possunt producere conclusionem supernaturalem. Primo enim allata est superioris disparitas in resp. ad primum. Deinde intellectus non est causa principalis, sed tantum instrumentalis, concurrens ad actum supernaturalem perfectiorem, quam ipse sit: præmissæ autem non sunt cause instrumentales conclusionis, sed principales, vnde non possunt esse imperfectiores conclusiones.

Instabis secundò. Saltem conclusio illa Theologica, licet naturalis, est certior propositione naturali scientifica, à qua deducitur, quia communiter cum Sancto Thoma docent Theologi, Theologiam esse certiorem qualibet scientia naturali: ergo conclusio superat præmissas.

Resp. conclusiones Theologicas alias deduci ex ambabus præmissis de fide, alias ex vna de fide, & alia nota ex terminis; & illæ omnes conclusiones Theologicae sunt certiores scientiis naturalibus: alias autem conclusiones Theologicas deduci ex vna de fide, & altera scientifica. Has conclusiones vt deducuntur, nego esse certiores scientiis naturalibus, à quibus pendent.

Obiectio quartæ. Potest conclusio esse affirmativa, licet vna præmissa sit negativa, vt, *Omnes stellæ, que non scintillant, sunt propæ nos: Planeta non scintillant: ergo sunt propæ nos.* Quo syllogismo vtitur Aristoteles in libro de Mondo.

Resp. argumentum illud non valere, si minor sumatur negativa; valere autem si sumatur infinites, vt sumptus etiam Aristoteles.

Obiectio quinto. Cùm vna præmissa est vera, & altera falsa, sequitur conclusio vera, & cùm vna est necessaria, altera impossibilis, sequitur conclusio necessaria.

Resp. conclusionem materialiter sumptam posse esse veram, quando præmissæ sunt falsæ; & necessariam, quando præmissæ sunt impossibilis: non posse autem vnuquam conclusionem formaliter sumptam esse veram, vel necessariam, quando præmissæ sunt falsæ, vel impossibilis.

Quæres, vtrum ex possibili sequi possit impossibile, quando v. g. dico: *Omne quod mouetur, est mobile: omnis equus est currens: ergo omnis equus est homo.* Vbi præmissæ ambae sunt de possibili, conclusio non autem de impossibili.

Resp. ex possibili nuncquam sequi posse impossibile: in exemplo autem allato præmissæ simul iunctæ sunt impossibilis, quamvis separatim sumptæ sunt possibilis: conclusio autem non sequitur

Eius solu-
tio.

Instans
prima.

2. Et eius
solatio

Obiectio 4.

Quinta.

Solutio.

An ex possi-
bile impos-
sibile sequi
possit.

Responso.

Disp. IV. Quæst. vnic de Argumentatione. 73

quitur ex vna propositione, sed ex duabus simul dispositis.

S. V.

An, & quare conclusio formalis sit infallibilis.

Dico quintò. Primum, & generale principium, quo nütur forma syllogistica cuiuscumque figure, est hoc principium: *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se.* Est contra Vsq. prima parte, dist. 129. cap. 22. Molin. prima pars, art. tertio, disp. tertia. Albert. septimo principio complexo, dubitat. **Secunda.**

Vnde de-
sumptum. Obserua, illud axioma esse desumptum ex Aristotele, Physic. textu 21. & 7. Topic. cap. 1. his verbis: *Cui alterum idem, & alterum: nam si non sunt arbo eadem eadem, manifestum est nec sibi inui-*
cem. Hoc autem axioma duobus modis intelligitur. Primo, quæ sunt eadem realiter vni tertio, sunt inter se realiter eadem; quod quomodo, vel connaturaliter verum sit, dicitur *conclu-*
sus. 3. Secundo, quæ sunt eadem vni tertio prædicatione, sunt eadem inter se prædicatione, id est quando utrumque extreum de aliquo tertio prædicatur, vel aliquod tertium de utroque extreto, tunc alterum extreorum potest de altero prædicari. Utroque modo intellectum axioma, dico esse fundamentum rectæ consequentiae.

Ratio. Ratio est, quia omnis veritas syllogistica potest demonstrari per hoc axioma: quod probo. In omni recto syllogismo conclusio infert infallibiliter identificationem prædicati & subiecti propter utriusque identitatem cum tertio: ergo potest demonstrari per hoc axioma: *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se.* Deinde, quia dictum de omni, & dictum de nullo, quibus prima figura nütur, fundantur in eo axiome generali, *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se;* quod ut clarius intelligatur.

Dici de omni
& diei de
nullo, in quo
fundantur. Dico sexto. Hæc duo principia, *Dici de omni*, & *Dici de nullo*, fundantur in illo generali axiome, *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem in-*
ter se.

Ex illis pri-
ma figura
probatur. Obserua, Aristotelem lib. 1. priorum, cap. 1. duo hæc afferre axioma generalia, quibus probat primam figuram, *Dici de omni*, & *Dici de nul-*
lo. Dici de omni, significat, quod prædicatur affirmatiæ de conceptu communis sumpto vniuersaliter, dicitur etiam de omni inferiori contento sub illo, id est, quia v. g. animal affirmatur de homine, affirmatur etiam de Petro contento sub homine; quod est evidissimum. Dici de nullo significat, quidquid negatur de aliqua ratione communis vniuersaliter sumpta, negatur etiam de omni contento sub illa: v. g. de homine negatur irrationalis, negatur etiam de Petro, qui continetur sub homine. Duo modi affirmatiui primæ figure, *Barbara*, & *Dary*, probantur per *dictum de omni*. Duo modi negatiui, *Celarent*, & *Ferio*, per *dictum de nullo*. Et hæc duo axioma sunt certissima, quia eorum veritas fundatur in altero illo principio: *Quæ sunt eadem vni ter-*
tio, &c.

Ratio. Ratio est, quia illud principium: *Quæcumque sunt eadem prædicatione vni tertio, sunt eadem inter se prædicatione;* est ipsum dictum de omni, & de nullo: sed illud principium, *Quæ sunt eadem*

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A inter se prædicatione, &c. demonstratur per illud, *Quæ sunt eadem realiter vni tertio, sunt realiter ea-*
dem inter se: ergo dictum de omni, & consequen-ter dictum de nullo demonstrantur per illud prin-cipium, *Quæcumque sunt eadem vni tertio realiter,*
sunt eadem inter se. Minor clara est, quia quod ali-quid prædicetur de aliquo, demonstratur eo quod identificetur realiter idem cum illo.

B Secundò: Id est valet dictum de omni, quia **Secunda.**
inferiora realem habent identitatem cum con-
ceptu communi; id est enim necessarium est, ut
animal, quod prædicatur de homine, prædicetur de Petro, quia Petrus habet identitatem cum homine, & homo cum animali: ergo id est quod prædicatur de superiori, prædicatur etiam de infe-

Briori, quia inferioris habet identitatem cum super-

Biori: id est dictum de omni id est valet, quia fun-

Bdatum in altero generali principio. *Quæcumque*

Bpossent obiici, pertinetur a veritate huius axioma-

Btis, quam ut stabiliam,

BDico septimo. Hoc generale axioma ita verum

Best, ut non solum in creatis, sed in diuinis locum

Bhabeat, si explicetur recte.

BObserua, hoc axioma in creatis esse verum sim-
pliciter, quia illa sunt idem, quæ sunt vna enti-
tas: sed quæ sunt eadem vni tertio, sunt vna en-
titas: ergo sunt eadem inter se. In diuinis autem
axioma illud videri falsum, quia repugnare vi-
detur secretissimo mysterio Sanctissimæ Trini-
tatis, cuius tota difficultas in eo est, quod tres
personæ realiter identificatae vni naturæ diuinæ,
hoc est realiter vnu Deus; sunt tamen inter
se realiter distinctæ, id est vnum ex tribus,
& ex vno tres. Tribus tamen modis explicari
potest hoc axioma, ita ut in diuinis etiam ve-
rum sit.

CPrimò: *Quæcumque sunt eadem vni tertio in-*
communicabili, sunt eadem inter se: at vero que-
cumque sunt eadem vni tertio communicabili,
non sunt eadem inter se. Natura diuina propter
infinitatem est communicabilis pluribus, id est
principium illud non valet pro natura diuina. Re-
lations vero sunt pluribus incommunicabiles, &
pro illis valet axioma.

CSecundò sic explicatur. *Quæcumque sunt ea-*
dem adæquatæ vni tertio, sunt eadem inter se, id
est, quæcumque identificantur quidem vni tertio,
sed non identificantur omnibus, quibus identifi-
catur illud tertium, non identificantur inter se.
Relations autem diuina non identificantur adæ-
quatæ naturæ, quia non identificantur omnibus,
quibus identificatur natura; & id est non sunt idem
inter se.

ETertio: *Quæ sunt eadem vni tertio realiter,*
& virtualiter, *sunt eadem inter se;* relationes autem
diuina sunt idem realiter cum natura, non tan-
tem virtualiter. Nam relationes sunt virtualiter
distinctæ a natura; potest enim natura facere
eadem omnia, quæ faceret si esset realiter distin-
cta; & hæc vocatur distinctio virtualis in Deo,
quæ in creaturis ob natura finitatem non reperi-
tur. Axioma ergo illud in diuinis etiam verum est
eo modo intellectum, quia de Deo possunt fieri
syllogismi, qui omnes nituntur hoc generali
principio. Duplex tantum in contrarium potest su-
peresse difficultas.

EPrima est, quia non valet in his syllogismis: Difficul-
tatem diuina est Pater: *Filius est essentia diuina;* tamen
ergo *Filius est Pater.* Et ita multi alii syllogismi
possunt fieri.

G **Resp.**

Eius solu-

Resp. prīmō, illos syllogismos nihil valere, quia mediū terminus, qui est, *Essentia diuina*, non est purē singularis: in syllogismo autem expositorio mediū terminus debet esse singularis purē: hic terminus, *Deus*, licet physicē sit singularis, logi- cē tamen, & æquivalenter est vniuersalis. Secun- dō dici potest illam syllogismum non valere, quia mediū terminus, *Essentia diuina*, non di- stribuitur adæquatē; conuenit enim Patri, & Filio, & Spiritui Sancto; & sumitur tamen in materia prout conuenit Patri; in minori autem prout conuenit Filio; sive non distribuitur adæquatē.

Secunda.

Secunda est, quomodo valeat in diuinis, *Dictum de omni*, & *Dictum de nullo*; viden- tur enim non valere, v. g. in hoc syllogismo: *Deitas non generat: Deus est Deitas: ergo non generat.*

Eius solu-

Respondeo, hæc axiomata valere in Deo, mo- dō medium adæquatē distribuitur. In hoc au- tem argumēto medium non distribuitur adæ- quatē.

SECTIO V.

De variis speciebus syllogismorum
axiomata.Syllogismo-
rum genera.

Certum est, syllogismum alium esse simplicem, sive categoricum; alium hypotheticum, alium expositorium, alium constantem ex pro- positionibus exponibilibus, alium ex obli- quis, de quibus axiomata quædam scitu digna sunt.

De syllogis-
mo catego-
rico.

Dico prīmō. De syllogismo categorico, qui scilicet constat ex propositionibus absolutis, hæc axiomata vera sunt.

Primum est: *Ex duabus negatiis nihil vi forma concluditur, sed tamē vi materia*; quia si me- dium cum neutrō extremitate iungatur, non erit ratio neque coniungendi, neque distinguendi extremitatē.

Obiectio
& eius so-
lutiō.

Neque dicas prīmō: Hic syllogismus negatiis benē concludit: *Si hac substantia non est spiritualis, non est Angelus: sed hac substantia non est spiritualis: ergo non est Angelus.* Respondeo enim hunc syllogismum esse hypotheticum, cuius maior æquivalenter huic: *Omnis Angelus est substantia spiritualis, & est affirmativa, cum tamen videatur negativa, sicut hic syllogismus constare videtur ex affirmativa, cum tamen constet ex negativa. Omnis homo differat ab Angelo: omnis substantia spiritualis differat ab homine: ergo omnis substantia spiritualis differat ab Angelo.* Non valet, inquam, quia constat ex negatiis; nam differre idem est, ac vnum non est aliud.

Secunda &
eius solutiō.

Neque dicas secundō: Hic syllogismus benē concludit: *Omne quod non est animal, non est homo: lapis non est animal: ergo lapis non est homo.* Respondeo benē concludere, quia maior, in qua sunt duæ negationes, æquivalenter affirmativa, quæ in illam conuertitur: nam hæc propositione vniuersalis affirmativa: *Omnis homo est animal; conuertitur in hanc per contrapositionem: Omne quod non est animal non est homo.*

Axioma se-
cundum.

Secundum est: *Ex paris particularibus nihil con- cluditur vi forma*, quia tunc medium non adæquatē distribuitur.

Obiectio.

Neque dicas: Hic syllogismus constat ex par- ticularibus, *Hic homo est animal: Petrus est*

A animal: ergo Petrus est hic homo. Respondeo enim hunc syllogismum concludere solum vi materia, non vi formæ; nam seruata eadem forma posset antecedens esse verum, & consequens falsum: *Hic leo est animal: Petrus est animal: ergo Petrus est hic leo.*

Tertium: *Medium nunquam ingreditur conolu- sionem*, quia idem probatur per seipsum. Axioma mater- tium.

Neque dicas: Hic syllogismus in conclusione habet medium: *Omnis Angelus est spiritus: Gabriel est Angelus: ergo aliquis spiritus est Angelus.* Respondeo non concludere vi formæ, sed tantum vi materia, quia scilicet hæc vniuersalis affirmativa: *Omnis Angelus est spiritus*; bene conuertitur per accidens in particularem affirmatiuam: *Aliquis spiritus est Angelus.*

Dico secundō. Syllogismus expositorius est is, qui constat medio termino purē singulari. Dicitur expositorius, quia est quedam sensibilis resolu- tio eorum, quæ in communi dicuntur, ut ait Sanctus Thomas opusculo 47. De hoc vera sunt hæc axiomata.

Primum: *Medius terminus in syllogismo debet primum esse singularis, non autem particularis.* Ideo hæc axiomata pro- ficiuntur syllogistica: *Quod ego habeo, ibi do: ego habeo oculos: ergo do tibi oculos.* Item: *Quod ego sum, tu non es: ego sum homo: ergo tu non es homo.* Quod syllogistica Diogenes propositum à disci- pulo Platoni, soluere se putauit dicens: *Incipe à me, & conficies te non esse hominem.*

Secundum est: *Ut de Deo siant syllogismi expo- sitorij, medium non potest esse Deus, essentia diuina, nec vlla perfectio essentiae*; quia medium syllogismi expositorij debet esse purē singularē, ut dixi; nomina verō ita, *Deus, essentia diuina, &c.* quamus sint physicē singularia, logi- cē tamen vniuersalia sunt; id est non valent hī syllogismi: *Hic Deus est Pater: Filius est hic Deus: ergo Filius est Pater. Essentia diuina non generat: Pater est essentia diuina: ergo Pater non generat.*

Tertium est: *In syllogismo expositorio medium ita debet esse singulare, ut tamen adæquatē distribuatur*; id est, sumatur pro omni eo, pro quo sumi potest: v. g. si Petrus sit medium syllogismi expositorij, debet sumi pro eo toto, quod est Petrus, aliqui non valet syllogismus. Quod etiam obser- uandum est, præcipue quando sunt syllogismi expositorij de Deo; semper enim boni erunt, si medium singulare sumatur pro omni eo, pro quo sumi potest.

Dico tertīd. Syllogismus hypotheticus ille di- citur, cuius aliqua propositio est hypothetica; de- quo vera sunt hæc axiomata.

Primum: *Syllogismus hypotheticus per se nihil concludit, nisi ratione syllogismi categorici*, ad quæ faciliē reduci potest, quia non seruat de- bitam dispositionem mediū cum extremis: v. g. hic syllogismus; *Si sol lucet, dies est: sed sol lu- cet: ergo dies est*; faciliē reducitur ad illum: *Quo- ries sol lucet, dies est, &c.*

Secundum: *Syllogismus hypotheticus non valet, quando medium est disjunctum*; v. g. si dicas: *Hic, vel ille oculus est necessarius ad videndum: oculi- lus dexter est hic, vel ille oculus: ergo oculus dexter est necessarius ad videndum.* Medium enim, hic, vel ille oculus, est particulare; nam idem est ac aliquis.

Tertium est: *Non potest syllogismus conflari ex viraque parmissa disjunctiva, sed potest conflari ex maiori*.

maiori copulativa, & minori disjunctiva: v. g. non valet, Petrus, vel Iohannes interfecit Antonium: hic homo est Petrus vel Iohannes: ergo hic homo interfecit Antonium. Quia copula, Et, nec, &c. aequivalet voci, Omnis: vel, autem aequivalet voci, Aliquis.

Syllogismus exponibilis quid sit.
Primum Axioma pro exponibili.

Dico quard. Syllogismus exponibilis vocatur is, qui constat ex propositionibus exclusiis, exceptiis, vel reduplicatiis. De hoc vera sunt hæc axioma.

Primum: *Particula*, tantum, non facit propositionem uniuersalem, nisi additum habeat signum uniuersale, Omnis: v. g. *Tantum homo est albus*; non est idem ac, *Tantum omnis homo est albus*. Ideo non valent hi syllogismi: *Tantum animal est homo: equus est animal: ergo equus est homo*. Necessitate hic: *Tantum substantia non est creatura: omnis homo est substantia: ergo nullus homo est creatura*. Medium enim in illis non distribuitur adæquatè.

Secundum est: *Propositio affirmativa exclusiva aequivalens duabus, quarum una est affirmativa, & altera negativa*. V. g. cum dicas, *Tantum risibilis est homo*; significas, quod homo est risibilis, & nullum aliud risibile; idè non valet hic syllogismus; *Omnis homo est animal: tantum risibile est homo: ergo tantum risibile est animal*. Quia animal in conclusione negativa distribuitur, cùm tamen non fuerit distributum in maiori affirmativa.

Tertium est: *In syllogismo exceptiis, terminus exceptus debet poni etiam in minori, alioquin sunt quatuor termini*; idè non valet hic syllogismus: *Omne animal præter hominem est irrationale: omnis homo est animal: ergo omnis homo præter hominem est irrationale*. Ob eandem causam in reduplicatiis terminus reduplicatus poni debet in conclusione; idè istud non valet: *Omne animal in quantum misericordia cantat: omnis homo est animal: ergo omnis homo cantat*.

Syllogismus exponibilis quid sit.
Primum pro illo axioma.

Dico quinto. Syllogismus ex obliquis dicitur, cùm aliquis terminus illius ponitur in casu obliquo. De quo hæc accipe axioma.

Primum est: *Cum medium est obliquum in aliqua premissa, extrellum, quod illi insingetur, debet esse rectam in conclusione, & alterum extrellum debet esse obliquum, vt: Omnis entis est scientia: omne corpus est ens: ergo omnis corporis est scientia*.

Secundum. *Quando medium est obliquum in utraque premissa, utrumque extrellum conclusiois est in recto, vt: Nulla virtus inest heretico, anaritiae inest heretico: ergo anaritiae non est virtus*.

Tertium. *Terminus, qui fuit obliquus in præmissis, si etiam obliquus in conclusione, vt: Omnis creatura est Dei: omnis homo est creatura: ergo omnis homo est Dei*. Supererant syllogismi modales, quos inutile proponendum esset exponere, cùm ex dictis tum hic, tum in Pharo nulla circa eos possit superesse difficultas.

Altera dñm. *Altera est dñm syllogismi communissima, in scientificum, dialecticum, sive probabilem, spandagraphum, & sophisticum; circa quos nihil exponendum superest præter demonstrationem, quæ primaria, & nobilissima pars est totius Dialecticae*.

A ¶¶¶¶¶

DISPUTATIO V.

De syllogismo scientifico. Ad posteriores Analyticos.

DEMONSTRATIO non totale quidem, sed primarium Logicae obiectum est, & obiectum, ut vocant, attributionis: sed librorum, quos Aristoteles inscrit *Posteriores Analyticos*, est obiectum adequarem; in iis enim totam demonstrationem, & resolutionem syllogismi secundum materiam ingeniose prosequitur, in qua etiam totius Logicae nostra sit clausula.

QUESTIO VNICA.

De natura, & partibus demonstrationis.

Culta complector hoc titulo, quæ ad capita Divisionis sex referri possunt; primò enim continet questionis existentiam, quidditatem, & divisionem demonstrationis, ac scientia. Secundò præcognitiones ad scientiam requisitas. Tertiò proprium subiectum demonstrationis ac scientia. Quartò medium terminum. Quintò premissas demonstrationis, tum in genere, tum propter quid. Sextò regresum à demonstratione quæ, ad demonstrationem properquid.

SECTIO I.

Quidditas, existentia, & divisione demonstrationis.

DERTUM est primò, demonstrationem definiti, Quid sit demonstrationis syllogismum, qui facit scire, id est syllogismum, per quem formaliter habemus scientiam actualen: unde altera demonstrationis definitio est, syllogismus constans ex veris, necessariis, & notioribus conclusione: quæ conditiones inferiùs explicande erunt.

Certum est secundò, scientiam vniuersè ita definiri, Scientia definitoria *Est cognitio rei certa, & evidens per medium quid sit necessarium connexum*. Scientia vero maximè propria, sive à priori, ita definitur, *Est cognitio certa & evidens rei per causam necessariam, vi causa est*. Quæ definitio quatuor inuoluit conditiones ad scientiam necessarias. Prima est, ut scientia sit certa: secunda ut sit evidens: tertia ut discursu comparetur: quarta ut constet ex premissis necessariis, & continentibus causam conclusionis: quas conditiones in tractatu de scientia tractabimus.

Certum est tertio, scientiam aliam esse actualē, Scientia distinctio aliam habitualē. Actualis illa est, quam definiuimus: habitualis est qualitas permanens inclinans intellectum ad cognitionem rei certam, & evidenter. De sola scientia actuali nobis hic sermo est, de qua

Certum est quartò, scientiam actualē essentia liter, & in recto esse solam conclusionem formalem; actualis premissas autem demonstrationis in obliquo & Quid sit conno

connotatiuè, sicut supra diximus syllogismum in recto non esse nisi conclusionem formalem; præmissas autem essentiales esse syllogismo connotatiuè tantum, & in obliquo. Ratio cetera, quia in ea cognitione est tota scientia, in qua cognoscitur totum, quod dicitur sciri: sed in sola conclusione formali, ut connotat præmissas, cognoscitur totum id, quod dicitur sciri: ergo in ea est tota scientia actualis. Minor videtur certa, quia sola connexio prædicari, & subiecti sciri dicitur. Maior probatur, quia scientia est cognitione certa & evidens rei, quæ dicitur sciri: ergo in eo est tota scientia, in quo est cognitione tota rei, quæ sciri dicitur.

Obiectio 1.
& eius solu-

tionis. Neque dicas primus. Scientia non est nuda cognitione connexionis prædicari, & subiecti; sed est cognitione illius per medium necessarium: sed hoc includit non solum conclusionem, sed etiam præmissas: ergo non sola conclusio est scientia, sed etiam præmissæ. Concedo maiorem, distinguo minorem: includit præmissas & conclusionem in recto, & explicitè, nego; in obliquo, & confusè præmissas, conclusionem autem in recto, & explicitè, concedo. Scientia ergo si sumatur secundum ea, quæ pertinent tum in recto, tum in obliquo, includit tum præmissas, tum conclusionem; si autem tantum secundum ea, quæ includit formulariter, posta est in sola conclusione formali.

Obiectio 2.
eiusque solu-

tionis. Neque dicas secundum. Eadem cognitione cognoscitur obiectum materiale, & formale: sed præmissæ sunt obiectum formale scientiæ, & motuum sensus scientifici: ergo per eandem scientiam cognoscitur conclusio, & præmissæ. Distinguenda enim est minor: præmissæ sunt obiectum formale scientiæ, prout antecedunt conclusionem, nego; prout sunt in conclusione, concedo. His ita constitutis circa naturam scientiæ, & demonstrationis, controuersum esse potest dumtaxat,

S. I.

Vtrum scientiæ sint reminiscientia.

Conclusio
negativa.

De primis. Scientiæ non sunt reminiscientia solum, sed certè acquiruntur de novo. Contra Platonem, qui volebat nos nihil de novo scire, sed solum reminisci, eo quod in prima creatione habitus omnium scientiarum infusi essent animæ; qui tamen materiæ velut immersi, nihil in summa illa caligine sue lucis emitterent, donec assidua contemplatione detersi, paulatim effoderentur, & quasi amotis repagulis iterum animo redderentur. Ita ille in *Manone*, & 10. de *Rep.* Cui adhæsere Platonici omnes, Iamblicus, Plotinus, Alcinous, quæ de re fusa agit Ioannes Crispus lib. quinto & sexto *distributionis*, contra Platonem; & Mirandalanus lib. 11. *Euersonis*, & pulcherrimè Guill. Parisiensis lib. de *vitiis*.

Fundamen-
tum erroris
Platonici.

Fundamentum autem huius erroris Platonici fuit, quod putaret animam longè ante corpora fieri intra ipsas stellas, vbi currum haberet alatum, quo sublimis infidet, & per totum mundum vagaretur. Cum verò ei alia defluxissent, eam cadere in terram & ostreaccum corpus (quod etiam vocabat *oblinionem*) imbuere, vbi omnium obliuisceretur. Quid autem significaret illud vehiculum, quid equi, quid auriga, longum esset dicere. Quem errorem sequutus Origenes, Præcillianistæ, & Hæretici Flagellantes damnavi sunt in V. & VI. *Synodo*, & in *Concilio Bracarensi I. canone 6.* & à Leone Magno *epistola ad Iulianum Coensem Episcopum*, & *epistola ad Thuribium Asturicen-*

A sim, & ab omnibus Paribus, inter quos egregie Theodoretus in *epitome disiuniorum decretorum*, & Metodius Olympi Episcopus. Alas tamen illas amissas, quas volebat esse instinctum geminum ad verum per mentem, & ad bonum per voluntatem, solas aiebat renaci Philosophus, dum inductione quadam recordantur eorum, quæ in altera vita viderint, iuante pulchritudine, quæ per oculos influens animum iam gesticentem ad Deum ipsum reducatur erumpentibus per totam animam penitus, vt ait in *Phædro*, & iterum reperit in *Manone*, vbi tandem ait, reminisci nihil aliud esse, quam in seipso scientiam recolere, atque retractando assumere. Cui errori ferè adhæsit Augustinus lib. secundo *soliloquiorum*, cap. secundo, sed retractavit lib. 12. de *Trinitate*, cap. 15, & lib. secundo *retractationum*. Contra quem errorum.

Rationes sunt primæ, quia si omnis scientia est reminiscientia, nihil vnuquam disceremus, quin cogitaremus nos hoc olim sciuisse: sed hoc est fallum, & contra experientiam: ergo scientiæ non sunt reminiscientia. Maior clara est; cum enim recordamur rei alicuius, cognoscimus nos illam olim sciuisse.

Secundum: si anima poculo illo lethæo potata, Secunda & quasi inebriata, omnium obliuionem patitur, quomodo scit Plato se hoc olim sciuisse.

Tertius: si corpus non potest impedire animam Tertiæ diuinantem: ergo neque reminiscentem.

Quartus: corpus organo simile est, anima vero Quarta artifici: sed organum, siue instrumentum non impedit artificem: ergo corpus non impedit animam, vt bene argumentantur Irenæus lib. secundo, cap. 59. Iustinus in *dialogo*, Tertull. lib. de *anima*, cap. 33. & 34.

Obiicit Plato duo. Primum est: Ille qui conatur sibi comparare rei alicuius scientiam, vel scit ait, quod querit, vel nescit. Si scit: ergo de novo non dicit. Si nescit: ergo non potest velle querere; voluntas enim supponit notitiam, nec potest inuenire; licet enim occurrat id, quod querit, non tamen agnoscit: sicut hominem ignotum qui de facie quereret, non tamen illum inueniret. Secundum est, quia si puer interrogetur, paulatim de principiis mathematicis respondebit ea, quæ tradi solent in scholis, sed dum dicit, solum reminiscitur.

Respondeo ad primum cum Aristotele, illum illis satis qui querit scire aliquid, non scire formaliter id, quod querit, sed virtualiter tantum, & confusè per præmissas tanquam per antecedentem cognitionem; vnde negatur illum frustra querere. Ad exemplum de eo, qui querit ignotum hominem, nego paritatem, non enim virtualiter illum cognoscit, nec habet aliquid, quo ducatur in eius cognitionem, cum tamen ille, qui vult scire aliquid, habeat præmissas, quibus infallibiliter ducatur ad cognitionem formalem. Ad secundum respondeo, puerum ita interrogatum non responderem propter reminiscientiam, sed propter evidenter illorum principiorum, quæ nemo possit negare; atque adeò Socratem obstetricantem (vt ipse de se ait) non philosophantem omittamus cum suis fasciis, & crepidiis, quibus non animos erudit, sed pueriliter eludit. Addi poterat hic, an habitus primorum principiorum sint in nobis à natura; sed commodiis ea de re dicetur in tractatu de habitibus. Nunc explicata scientia actualis existentia, venio ad eius existentiam.

S. II.

Disp. V. Quæst. vnic. de Demonstratione. 77

S. II.

Vtrum detur vera scientia, & demonstratio.

Conclusio affirmativa bipartita.

Dico secundò. Multarum rerum datur vera, & perfecta scientia, omnium tamen rerum scientiam nec habuit quisquam, nec habere potest, saltem nature viribus. Ita Aristoteles cap. tertio, hic, & eruditissimè Augustinus lib. tribus contra Academicos, Sextus Empiricus Plutarchi nepos lib. tertio, Pyrroniarum hypotyposon, Valesius Sacra Philosophia cap. 5. 4. Coniimb. in proleg. Physica, & Fonseca in proleg. Metaph.

Exstimirunt ergo Academicorum veteres, aucto-ribus Socrate, & Platone; tunc noui, auctore Arse-pila, & Pyrrone, vnde Pyrronij & Sceptici, id est Consideratores; exstimirunt, inquam, nihil esse comprehensibile, incerta esse omnia, & quæ per-cipi nullo modo possent; veritatem nobis esse vt Prothrum, quam obtinere nemo possit, falsis semper delusus imaginibus: latè illam in putoe (asserebat Democritus) cuius putoe nullus fundus esset: mutari omnia perpetuo (aiebat Heraclitus) nec de ylla re bis idem affirmari posse, sicut nemo bis in eundem flumum mergi potest tangens eandem aquam. Omnibus igitur illis placet illa ~~αναθετον~~, de qua tam multa Tullius in qq. Academicis; quam etiam amplexi sunt plures è nostro saeculo Athei, quos vere Neministas, & nullius non tantum scientia, sed etiam ingenij dixeris. Impugnat eos egregie Garassus in Summa.

Ratio pri-ma partis.

Ratio autem primæ partis est, quia dantur multæ cognitiones certæ, ac evidentes, in quibus dubitate nullus potest: ergo datur scientia. Antecedens, quamvis sit manifestum, probatur tamen pri-mò rationibus Sancti Augustini; quarum prima est: Videtur sapiens scire sapientiam? Si non videtur: ergo non est sapiens; si videtur: ergo non videtur tibi nescire sapientiam. Secunda petitur à propositionibus disjunctis: Scio me sederes, vel non sedere; mundum esse, vel non esse: esse unum, vel plures. Tertia petita est à demonstrationibus dia-lecticis, quas ita certas esse ait, vt ideo Logica sit scientia veritatis.

Ratio se-unda.

Secundò sunt aliqui effectus & proprietates non excedentes virtutem intellectuam, necessariò con-nexæ cum suis causis, & subiectis, vt solem illu-minare: ergo illæ possunt cognosci necessariò connexa, id est cognoscere scientificè.

Tertia.

Tertiò: Omnis cognitione acquiritur per sensum; nam axioma quadam lumine naturali sunt nota, vt: *Totum est maius sua pars*: sed illæ cognitiones sunt certæ, & evidentes: ergo, &c.

Quarta.

Quartò. Idem probat appetitus naturalis scientie, quem à natura homini esse datum pulchre tradidit Aristoteles ipso initio Metaph. Nam hic appetitus naturalis frustra esset, si nihil posset sciri. Consequens est absurdum: ergo & antecedens.

Obiectio i.

Neque dicas primò. Nulla est cognitione, qua non oritur à sensibus: sed sensus sæpe falluntur: ergo intellectus quoque fallitur, vel saltem dubitate possumus semper vtrum fallatur, sive nihil certò scimus.

Responsio.

Responsum. distingendo maiorem: omnis cognitione oritur à sensibus, ita vt intellectus non corrigat sensum, nec transcedat id, quod sensus perceperit, nego maiorem; ita vt intellectus nihil cognoscet, cui primam quamdam occasionem non dederit sensus, concedo. Quamvis ergo sensus sæpe fallatur, non sequitur etiam intellectum falli, quoniam

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A fallitur sensus; quia errantem sensum ipse corrigit. Deinde minor etiam distingui potest: sed sensus falluntur, quando obiectum non est debitè applicatum, concedo; quando est debitè applicatum, nego.

Neque dicas secundò: multi putant se demon-strare aliquid, cum tamen non demonstrent, & eodem modo se gerunt, ac si demonstrationem habe-rent: ergo incertum est semper, vtrum demonstra-tionem habeantur.

Distinguo enim antecedens: multi putant se de-monstrare licet non demonstrent, quando adest certitudo tantum ex parte subiecti, concedo; quando adest certitudo ex parte subiecti, & ex parte obiecti, nego. Quando enim adest huiusmodi certitudo, non tantum putamus nos demonstrare: sed etiam vere demonstrare. Quid sit illa vtra-que certitudo, dicam selt. quinta.

Neque dicas tertio. Omnes scientie ducunt ini-Obiectio tium ab inductione: sed illa non potest in genera-turia. Maior mani-festa est, & constabat ex sectione ultima. Minor probatur. Ut induc-tio pareret scientiam, debe-ter esse adæquata, ita vt nullum omittat singu-lare: sed hoc est impossibile: ergo induc-tio non generat scientiam.

Resp. nego minorem; nam induc-tio vere po-test esse principium scientie illius, quæ est à po-steriori. Ad probationem autem nego minorem; nam vt induc-tio sit perfecta, non est opus, vt per-curantur omnia singularia, sed sufficit vt plurimum experientia conuincat rem ita esse: quod enim na-tura non in uno tantum, sed communiter in pluri-bus prestat, hoc in omnibus facit, aliqui defi-ceret a seipso. Ut ergo experientia, & induc-tio sci-entifica sit, non est opus vt omnia singularia cog-noscantur, v.g. vt sciam ignem esse caloris exigitu-rium, non est opus, vt senserim omnes ignes.

Secunda pars conclusionis asserit, non posse na-turaliter haberi omnium rerum scientiam, quia multi sunt effectus in natura ignotissimi; vt quod remora stat naues, quod aqua ignem aliqui ac-cendat, quod amyantes laetetur flammis, quod mag-nes ferrum trahat, quod stella polaris magnetem ad se conuerrat. Sunt etiam multi effectus à sensi-bus remotissimi, vt ea, quæ sunt in terræ visceribus: ergo intellectus capere illos non potest; nihil enim est in intellectu, quod prius aliquo modo non fuerit in sensu. Deinde à priori, fallaciae sen-tium tantæ sunt, vt difficilè omnes caueantur er-tores. Adde alias errandi occasionses, quas vitare omnino excedit naturalem hominis facultatem. Postrem ingeni humani imbecillitas vita bre-uata coniuncta non patitur omnium rerum sci-entias posse percipi.

Obiectio. appetitus naturalis non debet esse frusta: sed homo habet appetitum naturalem ad omnes scientias: ergo ille appetitus non debet esse frusta: esset autem frusta, si non posset illas adipisci.

Resp. nego minorem: nam ad omnes scientias habemus quidem appetitum elicitum, non habemus autem appetitum naturalem ad omnes scientias simul habendas; sed tantum ad habendas ali-quas indeterminatæ, sicut materia prima non ha-bet appetitum ad omnes formas simul habendas, quia eas omnes habere non potest. Appetitus na-turalis est non solum remota quadam capacitas ha-benda rei, quæ appeti dicitur; sed inclinatio quædam per modum potentie in rem tanquam in for-mam sibi debitam, aut saltem connaturalem. Ap-

G 3 peritus

petitus elicitus est actus desiderij elicitus à facultate appetitiva.

Obiici adhuc posset Salomon, qui creates omnes scientias habuisse dicitur; sed si habuit, non naturæ viribus, sed per diuinæ gratiæ auxilium id assequuntur est.

S. III.

Quotuplex sit demonstratio.

Alia plures scientiæ diuisiones afferri possunt, quæ in speciali tractatu de scientia habituali prosequemur. Nunc pro demonstratione, in qua ve sanum,

Demonstratiōnis diuīsio.

Ratio.

Obiectio
prima, &
eius respon-
sio.

Secunda, &
eius solutio.

Dico tertio. Benè diuiditur demonstratio adæquatè in demonstrationem à priori, quæ vocatur *propter quid*; & à posteriori, quæ vocatur demonstratio *quia*. Demonstratio *propter quid*, illa vocatur, cuius medius terminus est causa prædictati conclusionis. Demonstratio *verò quia*, est illa, cuius medium non est causa, saltem immediata, prædictati conclusionis.

Ratio est, quia illa est vera demonstratio, quæ procedit ex medio necessariam habente connexionem, & notiori secundum nos: sed demonstratio propter quid, & demonstratio *quia*, sunt eiusmodi: effectus enim habet necessariam connexionem cum causa, & notior nobis est quam causa, quæ sèpe obscura est. Causa item necessariam habet connexionem cum effectu, & est notior secundum naturam: ergo, &c.

Quod autem illa diuīsio sit adæquata, ratio est quia omne medium demonstrationis, vel est causa, & facit demonstrationem à priori; vel non est causa, & facit demonstrationem à posteriori.

Neque dicas primò. Ille syllogismus non est demonstratio, qui non procedit ex premissis necessariis: scilicet demonstratio *quia*, non procedit ex premissis necessariis; effectus enim, cuius ignoratur causa, non est medium necessarium: ergo demonstratio *quia*, non est demonstratio. Confituratur, quia illæ demonstrationes non differunt species; eadem *quia* conclusio potest demonstrari per causam, & effectum. Nego enim minorem, quia quamvis non cognoscatur causa talis effectus, experientia tamen, & sensibus potest nobis ille esse infallibiliter notus; atque ita potest esse medium vere demonstrationis, propter cognitus sensu, & experientiâ.

Ad confirmationem nego illas demonstrationes non differre species; nam eadem conclusio formalis non potest demonstrari per causam, & effectum, sed tantum eadem conclusio materialis.

Neque dicas secundò, in hac demonstratione non contineri demonstrationem, quia cognoscitur an sit, simul & propter quid sit; neque illam, quæ est à causa immediata non cognita vt causa; neque demonstrationem ab effectu ad effectum, sive à concomitanti, v.g. cum flebile demonstratur per risibile, cuius nec est effectus, nec causa. Denique nec demonstrationem, quæ deducit ad impossibile.

Reſp. enim illæ omnes demonstrationes esse vel à priori, vel à posteriori; nam demonstratio à posteriori non illa est, cuius medium est verus effectus, sed cuius medium non est causa. Primi igitur demonstratio qua cognoscitur an sit, & propter quid sit, est vera demonstratio à priori; procedit enim per causam. Secundò illa quæ est à causa non cognita vt causa, licet secundum se sit à priori; simpliciter tamen dicenda est à posteriori, quia respectu nostri perinde se habet causa non cognita

A vt causa, ac si non esset causa. Tertiò demonstratio à concomitanti est à posteriori, sicut demonstratio quæ ducit ad impossibile, si id, ex quo procedit argumentum, non sit causa; si autem id, ex quo procedit argumentum, sit causa, hæc demonstratio erit à priori, quamquam verius est, Aristotelem loquutum hoc loco non esse de demonstratione, quæ ducit ad impossibile, sed de illa tantum, quæ ostensiua est.

Celeberrima enim est diuīsio demonstrationis in eam, quæ ducit ad impossibile, & ostensiua. Ostensiua illa est, quæ propositionem aliquam demonstramus, per sua principia ipsam inferendo. Demonstratio ducens ad impossibile est cum propositionem aliquam veram esse probamus, ostendentes eius oppositam esse falsam, quod fit sumendo oppositum propositionis negata: cum altera præmissa euidenter vera, vnde inferatur conclusio falsa; vt si probandum mihi sit, nullum hominem esse irrationalē, sic dicam: *Omnis homo est irrationalis: omne animal rationale est homo: ergo omne rationale est irrationalē. Atqui nullum rationale est irrationalē: ergo nullus homo est irrationalis.* Hac tenus essentia, existentia, & diuīsio demonstrationis.

S E C T I O I I.

Præcognitiones ad acquirendam scientiam necessariam.

C E xplicata demonstrationis existentia, & quiditate, sequitur vt explicemus modum, quo ab homine acquiritur; quod vt præstem,

Dico primò. Axioma illud Aristotelicum verissimum est: *Omnis disciplina discussa, & omnis doctrina sit ex præexistente cognitione.* Cuius germanus sensus ille est. Omnis cognitionis, que ratione, & discursu habetur, sit ex aliquo alio iudicio antecedenti; quod iudicium antecedens sunt vel premissa syllogismi, vel principia nota ex terminis, vel antecedens, ex quo inferuntur aliquid consequens. Vnde colligis, omnem scientiam acquiri per aliquam præcognitionem, de qua

Dico secundò. Præcognitionis est cognitionis præcedens aliam tanquam causa, vel dispositio illius; nam tripliciter potest cognitionis via aliam antecedere. Primo ita vt præparet ad illam; sic cognitionis sensitiva antecedit intellectuam præparando viam intellectu, vt possit cognoscere. Secundo ita vt dirigat; sic cognitionis prædictati, & subiecti antecedit enunciationem, & illam dirigit. Tertiò ita vt illam causet, sicut præmissæ causant conclusionem, & cognitionis carum vocatur propriæ præcognitionis, de qua hæc loquimur.

Dico tertio. Quatuor sunt præcognitiones, quæ de re qualibet esse possunt: *Quid nominis, An sit, Quid sit, Qualis sit.*

E Obserua, quinque de re qualibet sciri & queri posse. Primum est, quid nominis, id est, quid significet eius nomen. Secundò, an sit, id est, an sit res vera, an ficta; non enim queritur solum de existenti actuali, sed etiam de possibili. Tertiò quid sit, id est, quam essentiam habeat, quænam eius natura sit, quænam definitio, partes essentiales, &c. Quartò, qualis sit, quænam sint eius proprietates, & attributa, quæ accidentia, &c. Quintò propter quid sit, quem finem habeat, à quo agente producta sit, &c. Illæ autem quæstiones sic se habent, vt præcedens respectu sequentis dicatur præcognitionis; & sequens respectu præcedentis dicatur quæstio: atque ita *quid nominis*, nunquam est quæ-

Axioma
Aristote-
licum.

Quatuor
sunt præ-
cognitiones.

Quinque
de qualibet re sciri
& queri possunt.

De quæ
possunt.

stio; & proper quid, nunquam est præcognitio: vnde sit ut sint quatuor præcognitiones, Quid nominis, An res sit, Quid sit, Qualis sit; & quatuor questiones propriæ dicitæ, An res sit, Quid sit, Qualis sit, Proper quid sit.

Dico quartò. Præcognita illa sunt, quorum cognitio prærequisitur ad discursum; & hæc sunt tria, prædicatum, subiectum, & præmissæ.

Ratio est, quia non potest aliquid demonstrari, nisi sciat quid significet prædicatum, quid subiectum questionis; & sic duo sunt præcognita, prædicatum & subiectum: & nisi sciat, quid significet medium, eiusque connexio cum utroque extremo; & hoc est tertium præcognitum, scilicet præmissæ: ergo tria sunt præcognita, prædicatum, subiectum, & præmissæ.

Neque dicas primò. Tot sunt præcognita, quot sunt præcognitiones; sicut quot sunt albedines, tot sunt alba: sed quatuor sunt præcognitiones: ergo quatuor præcognita. Distinguo maiorem. Tot sunt præcognita formaliter sumpta, quot sunt præcognitiones, concedo maiorem; tot sunt præcognita materialiter sumpta, nego maiorem. Præcognita formaliter voco ea, quæ præcognoscuntur; & de his non hic quæritur. Præcognita materialiter voco ea de quibus aliquid præcognoscitur, & hæc assero esse tria.

Neque dicas secundò. Medius terminus non minus debet esse præcognitum distinctum à præmissis, quām prædicatum & subiectum: sed prædicatum, & subiectum sunt præcognita distincta à præmissis: ergo & medium. Nego enim maiorem, quia medius terminus non debet præcognosci extra præmissas; prædicatum autem, & subiectum debent præcognosci extra præmissas, quatenus sunt partes questionis. Si autem utræcas, vim illatiuam debere præcognosciri, atque adeò plura esse præcognita, quam tria. Respondeo, nos hæc solùm agere de præcognitis, que se tenent ex parte materiali, non autem de præcognitis, quæ se tenent ex parte formæ, sicut vis illatiua: connexio autem prædicati & subiecti non est præcognitio, sed quæritio, & finis demonstrationis.

Neque dicas tertio. axiomata, seu propositiones vniuersalissimas, sub quibus continentur præmissæ particulares, debere necessariò præcognosci, ut infallibilis sit conclusio: ergo plura erunt præcognita, quam tria. Nego enim antecedens, quia in ordine ad conclusionem non est necesse actu cognoscere propositiones illas vniuersales, sed tantum in ordine ad discursum, quo probentur illæ præmissæ, in quo hæc axiomata erunt præcognita, quia erunt præmissæ.

Dico quinto. De subiecto debet necessariò præcognosci quid nominis, & communiter, an sit; id est, an sit ens verum, an fictum. Ratio est, quia non potest cognosci proprietas alicuius rei, nisi sciam, quid significet illa res, & illam non esse aliquid fictum: ergo de subiecto debet præcognosci quid nominis, & an sit, nisi demonstretur possibilitas alicuius rei; tunc enim satis est præcognosci quid nominis; non nego tamen aliquando debere præcognosci quid sit, quando proprietas per definitionem probatur; sed dixi quod communiter necessarium est ad omnem demonstrationem de subiecto præcognosci.

De prædicato, ut est secundum præcognitum, debet necessariò præcognosci quid nominis, quia de eo cognoscitur in conclusione, an sit. De præmissis debet præcognosci quid nominis, & an sint verè, quia propter illas assentimur veritati conclusio.

A fionis: ergo illæ debent præcognosci verè, & multò magis quid significant.

Dico sextò. Dux tantum præcognitiones universaliter ad omnem discursum sunt necessaria, quid nominis, & an sit. Aliæ verò quamvis ad aliæ discursum possint esse necessaria, non sunt tamen necessaria ad omnem discursum.

Ratio manifesta est, quia multa sunt demonstrationes, in quibus de subiecto, prædicato, & præmissis debet solùm præcognosci, quid nominis, & an sit, ut patet ex conclusione quinta.

Probatur.

SECTIO III.

De subiecto scientia, & demonstrationis.

B Obiectum scientie aliud est complexum, & est conclusio tota demonstrationis obiectum summa scientie dicitur: aliud incomplexum, & est minus extremum usus. conclusionis demonstrativa, soleque appellari magis propriæ subiectum scientie, de quo hic querimus, quænam res possit esse illud minus extremum, sive de qua re possit scientia haberi.

Dico primò. De ente rationis, & puro nihilo Conclusio non potest haberi scientia perfecta totalis, sed imperfecta tantum, & secundariò per reductionem ad bipartitum.

C Ratio primæ partis est, quia subiectum scientie debet habere causas, & proprietates reales: scientia enim est cognitionis rei per causam: sed ens sicut nullas habet causas, & proprietates reales, ut patet ergo non potest haberi de eo perfecta scientia. Deinde scibilitas est proprietas entis realis, sicut intelligibilitas; & hoc aperte doceat Philosophus 4. & 11. Metaph. cap. 1. & subscripti communiter omnes Philosophi.

Ratio secunda partis est, quia entia rationis sive pars pro-

pe considerantur in scientiis ut in Logica, & Metaphysica. Deinde possunt de non ente multa certò cognosci, v.g. quod non ens nullas habeat reales proprietates, quod sit cognoscibile secundariò, quod non sit existens: ergo scientia partialis & imperfecta potest dari de non ente. Nomine autem scientia hic non intelligimus cognitionem rei per causam necessariam, sed quilibet cognitionem discursum evidenter.

Dico secundò. Subiectum demonstrationis, & conclusio scientie non debet esse ens per se, sed dari potest scientie de ente per accidens, quod habet unitatem bipartitam, aliquam ordinis: de aggregato autem per accidens materialiter sumpto non datur scientia. Quid & quotuplex sit ens per accidens in categoriis di-

ctum est.

E Ratio primæ partis est, quia multæ scientie considerant ens per accidens, ut Medicina considerat animal, quatenus sanabile; Moralis hominem, quatenus capacem beatitudinis; Politica Rerum publicarum, Arithmetica numerum, Musica numerum sonorum: sed hæc omnia sunt entia per accidens ordinata: ergo ens per accidens ordinatum potest esse subiectum scientie.

Ratio secundæ partis est, quia ens aggregatum per accidens sumptum materialiter, v.g. acernus lapidum, non habet illas proprietates necessarias: ergo materialiter sumptum non est scibile. Materialiter, inquam, sumptum; nam sumptum formaliter potest habere veras proprietates, v.g. quod habeat multas essentias completas; & ut sic est aliquid scibile.

Secundæ partis ratio.

80 Philosophiæ Peripateticæ Liber I.

Conclusio affirmativa.

Dico tertio. Subiectum scientiæ, & demonstrationis, si sit aliquid creatum, debet esse aliquid commune, vel aliquid purè singulare secundum aliquam proprietatem communem: v.g. de Petro, ut Petrus est, non potest dari demonstratio, nec scientia de Petro autem, vt homo est, potest dari scientia: vnde sit, vt de singularibus non datur scientia primæ, & propriæ; sed tantum secundariæ, & communiter.

Probatur.

Ratio est, quia ens planè contingens, quod nullas habet proprietates necessarias, non potest sciri: sed singulare vt sic, est ens planè contingens, neque vilis habet proprietates necessarias, præter communes & essentiales: ergo singulare non potest sciri, nisi secundum proprietates communes, & essentiales.

Obiectio prima & refutatio.

Neque dicas primæ, singularitatem esse aliquid scibile; hoc enim fatetur: sed singularitas sumpta in communio non est aliquid purè singulare.

Secunda illius responsio.

Neque dicas secundum, de Deo posse haberi scientiam, cum tamen sit ens singulare; hoc enim concedo: propterè in conclusione addidisti sit aliquid creatum. Certum enim est, posse dari scientiam de Deo, cum sit ens necessarium, & habeat veras proprietates demonstrabiles per causam virtutalem, vt diceretur inferius. Aduerte autem nos huc semper loqui de scientia propriè dicta: omnino immutabili. Nam si scientia significet notitiam certam, & claram, potest dari scientia de singularibus; quo pacto diximus propositiones de futuris esse determinatè veras, sed hoc nomen scientiæ latius sumitur.

Conclusio affirmativa.

Dico quartum. Subiectum scientiæ, & demonstrationis debet esse incorruptibile, & aeternum, id est invariabile secundum essentialem prædicta, non quantum ad existentiam realem actualem. Ita Aristoteles primo posteriorum, cap. septimo, & sexto Ethic. capt. tertio.

Probatur.

Ratio est, quia si obiectum scientiæ non sit invariabile, scientia non erit certa, & infallibilis, id est in definitione scientiæ additur, illius obiectum non posse aliter se habere. Neque dicas, de rebus corruptibilibus dati scientiam; Physica enim est fere tota de rebus corruptibilibus. Respondeo enim, dari scientiam de rebus, quæ sunt corruptibiles secundum existentiam actualem, sed incorruptibiles secundum veritatem prædictorum essentialem; quia propositiones essentiales de illis semper sunt vera. Huiusmodi est totum obiectum Physicae.

SECTIO IV.

Maius extreum demonstrationis.

VIdimus quænam res possit esse subiectum scientia, sive de quibus possit aliquid sciri: videndum superest quænam res sciri possint de huiusmodi subiecto.

Conclusio prima.

Dico primæ. Prædicatum demonstrationis à priori perfectissimum, quæ potissima dicitur, necessariæ est prima passio subiecti, id est illa proprietas, quæ immediate fluit ab essentia: v.g. vt de homine sit demonstratio potissima, prædicatum illius demonstrationis debet esse, *dissensuum*, quod immediate fluit ab essentiæ hominis; & ab eo fluit admiratum, ab admiratio risibile; atque ita si risibile, vel admiratum sint prædicta demonstrationis, poterunt illa quidem esse à priori, sed non potissima.

Probatur.

Ratio est, quia illa dicitur demonstratio potissima, in qua prima passio demonstratur de subiecto per differentiam essentialem.

A Dico secundum. Prædicatum demonstrationis à priori, quæ non est potissima, potest esse quæcumque præssio manans ab essentia subiecti.

Ratio est, quia possunt proprietates probari per Probatur, essentiam rei tanquam per veram causam: ergo possunt demonstrari à priori.

Dico tertium. Prædicatum essentiale metaphysicum (id est pars definitionis) potest demonstrari à priori per causam extrinsecam, non per causam intrinsecam, v.g. rationalitas potest à priori demonstrari de homine per causam finalem, & efficientem (que vocantur causa extrinsecæ) non autem per causam materialem, vel formalem (que dicuntur causa intrinsecæ.)

Ratio prima partis est, quia prædicatum essentiale metaphysicum habet veram causam extrinsecam, propter quam necessariæ conuenit subiecto.

B V.g. rationalitas habet causam finalem, scilicet beatitudinem, propter quam necessariæ conuenit homini. Dominus habet causam finalem, propter quam ex testo & parietibus debet construi; quæ causa finalis est propulsatio iniuriarum aëris: ergo prædicatum essentiale potest demonstrari à priori de aliqua re, cui conuenit.

Ratio secunda partis est, quia essentia rei est primum in re, id est, nihil habet se prius intrinsecum rei: ergo essentia rei non potest probari per causam intrinsecam de ipsa re.

C Neque dicas: Hæc demonstratio est verè à priori, *Omne rationale est sensuum: omnis homo est rationalis: ergo est sensuum.* In ea enim medium est differentia constitutiva subiecti: ergo prædicatum essentiale potest probari per causam intrinsecam.

Respondeo illam demonstrationem esse à posteriori, quamvis medium sit differentia constitutiva subiecti; medium enim non est causa prædictati, sed aliquid eo posterius, cum medium sit gradus inferior, prædictum autem sit gradus superior.

Dico quartum. Prædicatum aliquod essentiale, **Conclusio** falso physicum, potest demonstrari per causam intrinsecam subiecto, de quo demonstratur.

Ratio est, quia forma substantialis est essentialis **Ratio**, composito physico: sed illa potest demonstrari per materiam, quæ est causa intrinsecæ compositi, v.g. si dicas: *Omne quod habet materiam, habet formam: cœlum habet materiam: ergo habet formam.* *Omne quod habet corpus organicum, habet animam: equus habet corpus organicum: ergo habet animam.* Quæ demonstrationes sunt verè à priori: ergo prædicatum aliquod essentiale physicum potest demonstrari per causam intrinsecam. Neque dicas, essentiam rei non posse demonstrari à priori, quia nihil est in re prius ipsa essentia; & clare Aristoteles docet, non posse de aliqua re demonstrari à priori, quid est; hoc enim intelligendum est vel de tota essentia, vel de prædicto essentiali metaphysico, non autem de prædicto essentiali physico.

E Dico quintum. Tota definitio potest demonstrari **Conclusio** per causam extrinsecam, non per causam intrinsecam.

Ratio est, quia definitio conuenit rei per aliquam causam extrinsecam: ergo potest per eam demonstrari. Sic demonstrare possumus dominum esse compositum artificiale ex parietibus & testo per finem ipsius dominus. Quod autem demonstrari non possit per causam intrinsecam, ratio est, quia in ipsa definitio ad quare sumpta continetur omnia, quæ sunt de essentia rei, alioqui esset diminuta: ergo si definitio demonstretur per aliquid intrinsecum, demonstrabitur per seipsum; & in hoc sensu dixit

Disp. V. Quæst. vnic. de Demonstratione. 81

dixit Philosophus, non posse à priori demonstrari quid est, quia pateretur principium.

Neque dicas. Existencia Dei propterea non potest demonstrari à priori vlo modo, quia est de essentia Dei; in dicit ipsa Dei definitio: ergo prædicatum essentiale, & definitio non possunt vlo modo probari à priori.

Resp. Distinguo consequiam, concedo antecedens: nullum prædicatum essentiale Deo potest probari à priori, concedo; essentiale creaturæ, nego: quia existentia v.g. quæ Deo essentialis est, non potest probari à priori per causam intrinsecam, nihil enim est in re prius essentia; neque per causam extrinsecam, quia Deus non habet causam extrinsecam; ideoque nullo modo probari potest à priori existentia Dei, vel vllum eius prædicatum essentiale. At vrd definitio, & essentia rei create habet causam extrinsecam, per quam etiam probari potest.

De prædicto demonstrationis à posteriori nihil opus est dicere, cùm constet illud esse vel causam medijs, vel aliquid aliud necessariò connexum aliquo modo.

SECTIO V.

De medio demonstrationis, & scientiæ.

Demonstrations extrema. **E**xtræma demonstrationis sunt subiectum, & prædicatum, que hæc tenus exposuimus. Cùm autem non sint membra demonstrationis, nisi quantum per medium aliquod cognoscuntur, opera p[ro]tium est inquirere, quale medium ad veram scientiam requiratur. Primo quidem in genere: secundò ad demonstrationem propter quid: tertio ad demonstrationem quia.

Dico primo, medium cuiuscunq[ue] demonstrationis debet esse necessarium, id est necessariò coniunctum cum prædicato & subiecto conclusionis.

Obserua, necessarium illud dici, quod, implicat contradictionem alter se habere: medium ergo illud dicet necessarium, quod implicat contradictionem non esse coniunctum cum maiori, & minori extremitate. Propositio illa est necessaria, cuius prædicatum ita vnitur subiecto, ut implicet non vniuersitatem: hæc necessitas vocari etiam solet infallibilitas, & certudo obiectiva; scilicet ipsa res prout non potest se aliter habere. De formalis certitudine infra dicam.

Ratio. **R**atio conclusionis est, quia medium demonstrationis debet esse tale, ut ex evidenti, & necessaria connexione sui cum extremis, certò & euidenter inferat coniunctionem eorumdem in conclusione: sed non potest inferre necessarium illam connexione, nisi sit necessarium: ergo medium cuiuscunq[ue] demonstrationis debet esse necessarium.

Instantia. **N**eque dicas: Hæc est vera demonstratio: *Quæst. vnic. inter Solem & Lunam interponitur terra, sit ecclipsis: sed quando Sol, & Luna deuenient ad eam, que dicuntur caput, & cauda draconis, terra interponitur inter eam: ergo invenit sit ecclipsis.* Et tamen medium huius demonstrationis non est necessarium: ergo medium demonstrationis non debet esse necessarium.

Si facias. **R**espondeo, illam esse demonstrationem non absoluē, sed ex suppositione statu rerum, quo supposito medium illud est necessaria causa ecclipsis; medium ergo est necessarium ex suppositione, sicut conclusio est demonstrativa ex suppositione. Quem autem gradum necessitatis exigat habere medium,

Adicetur sectione sexta commodiū, cùm totam necessitatem præmissarum exponemus.

Dico secundò. In omni demonstratione medium debet esse causa cognoscendi prædicatum conclusionis. Causa alia dicitur cognoscenda, alia effonda. Causa cognoscendi illa est, quæ dicit nos incognitum rei ignota; v.g. gemitus est causa doloris, non effendi, sed cognoscendi; dicit enim nos in cognitionem doloris, cuius est signum. Causa vrd effendi dicit illa, quæ dat esse ipsi rei, ut ignis est causa caloris, & dolor causa gemitum. Quo posito certum est, medium esse causam cognoscendi in qualibet demonstratione, quia est ratio deducens intellectum in cognitionem conclusionis ignota; quod carer difficultate. Venio autem ad demonstrationem propter quid, de cuius medio multo grauior est controværsia.

Dico tertio. Medium demonstrationis propter quid, debet esse causa effendi prædicti conclusionis; sufficit autem ut sit causa virtualis.

Obserua, causas alias esse actuales, alias virtuales. Causa actualis dicitur, quæ verè producit effectum a se distinctum, ut Sol actualis est causa luminis per aërem producti. Causa virtualis dicitur ea, quæ non producit quidem id, cuius dicitur causa, nec ab eo distinguuntur; se tamen illud haberet causam aliquam, non aliam haberet quam illam: v.g. immutabilitas Dei dicitur causa virtualis aeternitatis, quia non distinguuntur quidem ab illa, nec eam vlo modo producit; si tamen aeternitas haberet aliquam causam, non aliam haberet, quam immutabilitatem, ideo immutabilitas infert aeternitatem. Breuius etiam causa virtualis dici posset illa, quæ infert aliam, à qua tamen non distinguuntur realiter. Hoc posito,

Ratio, cur medium demonstrationis à priori sit necessariò causa effendi, est quia demonstratio propter quid, differt à demonstratione à posteriori: sed in demonstratione à posteriori medium est causa cognoscendi: ergo in demonstratione à priori medium est causa non solum cognoscendi, sed etiam effendi.

Ratio, cur sufficiat causa virtualis, est quia illa est demonstratio à priori, quæ ostendit propter quid res sit necessariò: sed vbi causa virtualis est medium, ostenditur propter quid res sit necessariò; affectur enim aliquid, quo posito impossibile est rem non esse: ergo est demonstratio tunc à priori, quando medium causa est virtualis.

Confirmatur, quia Metaphysica, & Theologia naturalis est vera scientia: sed non procedit nisi per causas virtuales: ergo sufficiunt causæ virtuales.

Postremo hæc demonstratio: *Omne immutabile est aeternum: Deus est immutabilis: ergo est aeternus;* non est syllogismus tantum probabilis, cùm concludat necessariò, non est sophisticus: ergo est demonstratio.

Dico quartò. Causa remota minus latè patens potest esse medium demonstrationis propter quid, causa vrd remota latius patens non potest esse medium demonstrationis nisi à posteriori.

Obserua primo, causam proximam illam dici, **Causa proxima & remota definitione.** *Inter quam & effectum non intercedit alia causa;* ut calor est causa caloris alterius: causam remotam illam dici, *Inter quam & effectum intercedit alia causa.*

Obserua secundò, causam remotam aliam esse adæquatam, aliam inadæquatam. Adæquata causa motæ dicit illa est, quæ convertitur cum effectu, ut rationalitas p[ro]plex accessus est causa adæquata risibilitatis; nihil enim est risibile, quod non sit rationale: nihil rationale, quod non sit ratione.

non sit risibile. Causa inadæquata illa est, que non conuertitur cum effectu, vt natura sensitiva est causa inadæquata respirationis; multa enim animalia sentiunt, & non respirant.

**Causæ in-
adæquatae
duplex ac-
ceptione.**

Obserua tertio, causam inadæquatam aliam esse superiorum, id est magis latè parentem; aliam esse inferiorem, id est minus latè parentem. Causa superior est, que non infert quidem effectum, sed posito effectu infertur: v. g. animalitas non infert respirationem, sed posita respiratione infertur animalitas. Causa inferior illa est, quæ infert effectum, & tamen ab effectu non infertur; vt vinum est causa saltationis, quia illam infert, quamvis ab illa non inferatur. Rufus autem causa inadæquata alia est necessariò coniuncta, vt animalitas est causa respirationis; alia non est necessariò coniuncta, vt saltatio respectu vini, à quo non necessariò infertur. Hoc posito

**Ratio pri-
mae partis.**

Ratio prima partis est, quia quotiescumque conclusio infertur ex medio, tanquam ex causa inferente effectum, est vera demonstratio à priori: sed quoties medium est causa remota inferior, conclusio infertur tanquam ex causa; causa enim remota inferior illa est, quia verè infert effectum, quamvis ab eo non inferatur: ergo effectus sequitur ex ea, tanquam ex causa, & sic est demonstratio à priori.

**Ratio se-
cundæ par-
tis.**

Ratio secundæ partis est, quia quoties effectus non sequitur ex causa, vt causa, non est demonstratio à priori, sed à posteriori; sed quando medium est causa superior, effectus non sequitur ex causa vt causa, quia superior causa illa dicitur, quæ non infert effectum: ergo non est demonstratio à priori.

Quod autem sit demonstratio à posteriori, probatur, quia quando aliquid infertur necessariò ex alio, tunc est vera demonstratio: sed conclusio infertur necessariò ex præmissis continentibus causam superiorem; nam si in iis effectus infertur sicut ex negatione prædicati superioris, sequitur negatio prædicati inferioris; v. g. sicut ex negatione sensitivi probatur negatio rationalis: ergo est vera demonstratio à posteriori. Minor probatur, quia licet non infert effectum causa illa, negatio tamen illius infert negationem effectus; quamvis enim animalitas non infert respirationem, negatio tamen animalitatis infert negationem respirationis.

Ex quo inferes, ad demonstrationem proper quid, sufficere causam proximam, vel causam remotam adæquatam, sive reciprocam; quia nemo negat hanc esse veram demonstrationem à priori: *Omne rationale est risibile;* & tamen est per causam adæquatam reciprocum.

**Affertio 5.
bipartita.**

Dico quinto. Medium demonstrationis à priori non potest esse quodlibet genus causa, sed sola causa efficiens, & finalis prædicati conclusionis; causa verò materialis, & formalis propriæ dictæ non possunt esse medium huius demonstrationis.

**Ratio pri-
mae partis.**

Ratio primæ partis est, quia primò Aristoteles cap. 1. lib. 2. ait, *medium debere esse causam extrinsecam*, v. g. hæc est vera demonstratio à causa efficiente, cum *causa* probatur per *ignem*; cum *risibile* probatur per *rationalitatem*. Per causam autem finalem dicitur demonstrari potest de dentibus, quia debent cibos minuere, & in moralibus alia multa: ergo causa efficiens, & finalis possunt esse medium demonstrationis.

**Ratio se-
cundæ par-
tis.**

Ratio secundæ partis est, quia medium debet esse aliquid distinctum à subiecto, & prædicato conclusionis: sed causa materialis propriæ dictæ ipsius accidentis, est ipsum subiectum accidentis, quod est subiectum conclusionis: causa verò formalis pro-

A priò dicta ipsius accidentis est prædicatum conclusionis; nam est ipsa entitas accidentis: ergo causa materialis, & formalis propriæ dictæ non est medium demonstrationis à priori.

Causa verò materialis impropriæ dictæ est ipsa effentia rei, à qua emanant proprietates tanquam à fundamento; causa formalis impropriæ dictæ est forma constitutiva totius compotiti, quod est subiectum accidentis. Et hæc possunt esse medium demonstrationis à priori. A causa materiali impropriæ dictæ sunt ea demonstrationes: *Omne materiale est corruptibile*; sed elementum est materiale: ergo est corruptibile. Item: *Quidquid est rotundum, & successivè applicatur corpori luminoso, illuminatur successivè*; sed *Luna est rotunda, & successivè applicatur Soli*: ergo *successivè illuminatur*. Figura enim est dispositio sc̄ tenens ex parte materiae. A causa formali sunt hæc demonstrationes: *Omne compositum quod habet formam exiguum perpetua connexionis cum materia, est incorruptibile*; *cælum habet huiusmodi formam*: ergo *cælum est incorruptibile*. Item: *Omne corpus, quod habet animam rationalem, exigit hoc, & hoc organa*; sed *corpus humanum habet animam rationalem*: ergo *exigit hoc, & hoc organa*.

Dico sexto. Medium demonstrationis à priori non est semper definitio formalis subiecti; potest tamen esse definitio formalis prædicati. Nomine *definitionis*, non intelligitur integra definitio rei, sed tantum pars definitionis.

C Ratio primæ partis est, quia in demonstrationibus vbi secunda passio probatur per primam, vel tertia per secundam, medium non est definitio formalis subiecti, vt patet; prima enim passio non est differentia essentialis subiecti: ergo non requiritur in omni demonstratione, vt medium sit formaliter definitio subiecti.

Ratio secundæ partis est, quia potest demonstrari v. g. hominem esse discutendum per definitionem ipsius discutendi, quia scilicet est aptus ad discendum. Tunc autem medium erit formalis definitio prædicati. Deinde, quia illa definitio est aliquo modo causa, cur prædicatum insit subiecto: ergo potest esse medium demonstrationis à priori.

D Neque dicas. Causa formalis propriæ dictæ prædicati non potest esse medium demonstrationis à priori, vt nuper diximus; hoc enim distinguo: si causa formalis significet ipsam entitatem accidentis, concedo; si significet definitionem, nego: hæc enim erit causa formalis tantum impropriæ dictæ, quia potest esse medium demonstrationis à priori.

Dico septimò. Medium demonstrationis potissimum est definitio formalis subiecti, & causalis prædicati.

Ratio est, quia in demonstratione potissimum medium est differentia constitutiva subiecti, & prædicati est prima proprietas subiecti: sed hæc differentia est definitio formalis subiecti, & causalis prædicati: ergo, &c.

E Dico octimò. Medium demonstrationis à posteriori potest esse quidquid non est causa prædicati conclusionis, modò necessariò sit coniunctum, sive sit effectus, sive signum, sive aliquid concomitante habens, sive causa remota superior.

Ratio est, quia quoties demonstratio non est à priori, est à posteriori: sed quando medium non est causa, vel est causa remota superior, non est demonstratio à priori, vt probatum est: ergo medium demonstrationis à posteriori potest esse quidquid non est causa, vel est causa latius patens. Quatuor ergo genera demonstrationis à posteriori assignari possunt. Primo, quando medium est effectus prædicati conclusionis,

**Causa mate-
rialis impro-
priæ dictæ, &
causa for-
malis impro-
priæ dictæ quid-
fin.**

**Ratio pri-
mæ partis.**

**Ratio se-
cundæ par-
tis.**

Obiectio.

Ei satisfit.

Conclusio.

Conclusio.

Ratio 1.

**Quatuor
genera de-
monstratio-
nis assignan-
tur.**

conclusionis, quando scilicet nobis antea notum est effectum esse, & inde inferimus, dari talem causam, ex qua talis effectus prouenit: v. g. ex eo quod dies est, arguimus præsentiam solis. Neque dicas, tunc peti principium, cum à posteriori recurrimus ad aliquid prius; hoc enim verum tantum est, quando posterius est àequè ignotum ac prius: nos autem supponimus, effectum esse notiorem causam, saltem quoad nos. Secundò, quando medium non est effectus prædicti conclusionis, sed signum, & vocari solet demonstratio à signo. Tertiò, quando medium est aliquid concomitante se habens, neque prius, neque posterius, ut cum vna relatio mutua demonstratur per aliam, vel vna passio per aliam, v. g. flebile per risibile. Quartò, quando medium est causa remota latius patens; ut si probes respirationem per animalitatem.

SECTIO VI.

Præmissæ demonstrationis in genere.

PArtes demonstrationis incomplexas hactenus declarauimus, ex quibus conficiuntur propositiones complexæ conflantes proximè ipsam demonstrationem. Conditiones illarum plurimas attulit Aristoteles: primò vt sint verae: secundò vt sint certæ: tertio vt evidentes: quartò vt propriæ. Sed quia fundatur tota doctrina Philosophi in eo celeberrimo axiomate, *Proprius quod vnumquodque tale, & illud magis, quo probantur conditiones allatae præmissarum demonstrationis;* id est ante omnia illud examinandum est; de quo vide Albertinum *sextu principio, toto, Suarezem disp. 26. & 44. sect. 11. num. 1.*

§. I.

Propter quod vnumquodque tale, & illud magis, quomodo verum.

Dico primò. Aristotelis axioma significat omnem causam esse perfectiorem effectu à se producendo, tum propter independentiam, tum propter perfectionem entitatiæ maiorem; & est verum in omnibus causis, modo debitæ adhuc conditiones.

Obserua, tres exigi conditiones, ut axioma hoc verum sit. Prima est, ut ea perfectio, in qua comparantur causa & effectus, sit capax intensionis, & extensionis; si enim extendatur, causa erit extensiōnē; si intendatur, causa erit intensiōnē quam effectus. Defectu illius conditionis non licet dicere, *Filius est bono proprius patrem: ergo pater est magis bono, quam filius;* nam humanitas non suscipit magis, & minus. Secunda conditio est, ut ea perfectio, in qua sit comparatio conueniat tum causa, tum effectus; id est non valet, *Homo est ebrius proprius vnum: ergo vnum est magis ebrius.* Terra est calidus propter solem: ergo sol est magis calidus; quia vinum non est capax ebrietatis, & sol non est capax caloris. Tertia est, ut ea perfectio conueniat causa, primò & per se, effectui autem non aliunde conueniat, quam per talem causam; id est non valet, *Discipulus est doctus proprius magistrum: ergo magister est magis doctus.* Non valet, inquam, quia discipulus potest esse doctus aliunde, quam à magistro. Suarez igitur *loco citato*, existimat, nihil aliud significari hoc axioma, quam quod causa nobiliori modo participet perfectionem à se productam, eo quod effectus illam participet dependenter à causa, causa verò indepen-

A denter ab effectu: participare autem independenter aliquam perfectionem, est nobiliori modo participare. Nos cum Albertino dicimus significari prætereà, quod causa non solum nobiliori modo participet perfectionem à se productam, sed etiam illam maiorem participet, & intensiōrem, modò tres illæ conditiones adhuc, idque in omni causarum genere, contra Hurradum *disp. 11. sect. 3.* qui ait, *valere hoc axioma tantum in causa finali.*

Ratiō autem est, quia nullus potest afferri casus, probatur, in quo verum illud non sit, modò tres illæ conditiones reperiantur: ergo debet intelligi non solum de nobiliori modo, sed de maiori perfectione. Antecedens probatur inductione.

Prīmò in causa vniuersis nunquam causa præducit effectum sibi aequalē in intensione, v. g. ignis nunquam præducit in manu calorem suo calori aequalē: sol non præducit in aere splendorem aequalē suo: ergo causa est intensiōne perfectior effectu. Neque dicas, ignis generare ignem sibi similem; fateor enim non valere axioma in eo causa defectu primæ conditionis; forma enim substantialis ignis non suscipit magis, & minus. Neque addas, effectum vniuersum esse àequè perfectum ac suam causam; hoc enim distinguo: est àequè perfectus quod essentiam, concedo; quod gradum intensionis, nego. Sed ea de re in libris de ortu & interitu fūsor erit, & opportunior disputatio.

Secundò in causa finali valet: *Propter beatitudinem dolores sunt appetibilis: ergo beatitudo est magis nali appetibilis.* Non valet autem si dicas: *Homo proprius beatitudinem orat: ergo beatitudo magis orat;* deest enim secunda conditio; nam orare non est perfectione, quae conuenire possit beatitudini. Neque obstat, si dicas, medium sèpè appetibilius esse, quam finem, ut si quis oret Deum, ut furetur; deest enim tertia conditio, cum effectus habeat perfectionem suam aliunde quam à fine.

Tertiò in causa formalis: *Sol est pulcher propter lucem: ergo lux est magis pulchra.* Si autem dicas: *Homo est calidus proprius calorem: ergo calor est magis calidus,* non valebit defectu secunda conditionis, quia requirit ut eadem perfectio secundum rem, & nomen conueniat cause, & effectui: esse autem calidum non conuenit calor.

Quartò in causa materiali: *Vas lucet propter aurum: ergo aurum magis lucet.* Non valet autem si dicas: *Homo proprius materialis est corruptibilis: ergo materia est magis corruptibilis;* deest enim secunda conditio, quia materia non conuenit corruptibilitate.

Quintò in causa efficiente: *Corpus mixtum gravitat proprias terram: ergo terra magis gravitat.* In causa efficiente. Non valet autem si dicas: *Corpus mixtum gravitat proprias terram: ergo terra magis gravitat.* Non valet autem si dicas: *Homo proprius materialis est corruptibilis: ergo materia est magis corruptibilis;* deest enim secunda conditio, quia materia non conuenit corruptibilitate.

E §. II.

Quomodo præmissæ debent esse veræ.

Dico primò. Præmissæ demonstrationis debent præmissarum veritas vnde necessariè esse veræ.

Ratio est, quia conclusio ut deducta debet fieri, & cognosci vera per præmissas: sed præmissæ non possunt dare veritatem, quam ipsæ non habent: ergo debent esse veræ.

Confirmatur, ut conclusio formaliter sumpta sit. Confirmatio. vera, op̄eret ut assentiam vniōis extremonum inter se propter vniōem illorum cum medio: sed si præmissæ sint falsæ, non possumus assentiri vniōi extremonum

extremorum inter se propter unionem illorum cum medio: sed si præmissæ sint falsæ, non possumus assentiri unioni extremorum inter se propter unionem illorum cum medio; non enim illi medio vniuntur: ergo debent esse verae.

Obiectio & eius solutio.

Neque dicas, ex falso præmissis sequi posse veram conclusionem, ut si dicas: *Omnia lapis est substantia: omnis homo est lapis: ergo omnis homo est substantia.* Vbi minor est falsa, & conclusio vera. Respondeo enim supra, ex falso præmissis posse sequi conclusionem veram materialiter sumptam, non autem sumptam formaliter, ut ex præmissis deducatur. Conclusionem autem demonstrationis debet esse veram, ut deducta, non tantum materialiter sumpta; & hoc controveneri caret. Videndum supereft, quomodo præmissa debeant esse veriores conclusiones.

Affertio 2. de veritate præmissarum, bipartita.

Dico secundò. Si veritas sumatur formaliter, præmissæ non sunt veriores conclusiones: si autem sumatur fundamentaliter, ita ut significet infallibilitatem, præmissæ sunt veriores conclusiones. Veritas sumpta formaliter est *conformatas cognitionis cum recognita*: veritas fundamentaliter sumpta, est *necessitas & infallibilitas ipsius rei*. Primo modo negat conclusio, posse unum esse verius alio, sed illam veritatem dicit esse indiuisibilem. Secundo autem modo sumptam veritatem affert non confitere in indiuisibili, sed unum posse esse verius alio fundamentaliter, id est infallibilius, & magis necessarium; sicut fides dicitur esse prior scientiæ, id est, infallibilior; & verius esse quod Deus sit, quam quod homo existat.

Ratio primæ partis.

Ratio prima partis est, quia conformitas conceptus cum obiecto consistit in indiuisibili: ergo nihil potest esse formaliter verius alio, sicut unum punctum non potest dici maius alio, eo quod utrumque sit indiuisibile. Probo antecedens. Conformatas est quædam aequalitas duorum: sed aequalitas consistit in indiuisibili ergo conformitas consistit in indiuisibili.

Ratio secundæ partis.

Secundò, si aliqua esset causa, cur aliquid deberet esse verius alio, esset quia est perfectius: sed hoc non sicut verius, quia v. g. duo palmi aurei non magis sunt aequales, quam duo palmi lignici: ergo unum non est verius alio veritate formalis.

Obiectio 1. & eius solutio.

Ratio secundæ partis est, quia præmissæ sunt magis infallibilis, & evidentes conclusiones, quæ per illas sit evidens, & infallibilis, ut probabitur in sequentibus: ergo sunt veriores fundamentaliter, id est perfectius & infallibilis veræ. Deinde communiter dicitur, verius esse quod Deus sit Trinus, quam quod paries sit albus, & ita de reliquis.

Obiectio 2. & eius solutio.

Obiectio secundò. Potest unus actus certior esse, & evidenter alio: ergo potest esse verior. Respondeo, ne-
go consequiam, quia veritas est aequalitas, ideoque in indiuisibili sita est: falsitas autem, cum sit recessus, non consistit in indiuisibili; possum enim v. g. recedere magis aut minus à parte, quamvis illum non possim tangere nisi uno modo. Pariter non nisi uno modo res est vera, quamvis possit multipliciter esse falsa.

Obiectio 3.

Obiectio secundò. Potest unus actus voluntatis potest esse melior, vel prior alio: ergo unus actus intellectus potest esse altero verior; sicut enim veritas consistit in indiuisibili, quæ est aequalitas, & con-

A formitas cum obiecto; ita bonitas consistere debet in indiuisibili, quia est conformitas cum recta ratione.

Respondeo, nego paritatem, quia bonitas est quidem conformitas rei cum recta ratione, sed includit præterea ipsam rei perfectionem; atque ita quatenus dicit solam conformitatem, consistit in indiuisibili; quatenus autem præterea includit perfectionem entitatiuam rei, non consistit in indiuisibili: v. g. dare centum nummos pauperi, melius est quam dare unicum nummum, quia illa bonitas non solum includit conformitatem cum recta ratione, sed etiam perfectionem intrinsecam actus, quæ in uno maior est quam in alio. At veritas nihil includit præter conformitatem cum obiecto, si sumatur formaliter, ideoque consistit in indiuisibili.

Obiectio quartò. *Propter quod unumquodque rale*, Obiectio 4. & illud magis: sed conclusio vera est per præmissas: & eius responso.

Respondeo maiorem esse falsam, quando perfe-
ctio illa non suscipit magis, & minus: veritas autem non suscipit magis & minus, sed in indiuisibili sita est; unde non valet argumentum ab axiome illo deductum.

S. III.

Quomodo debeant esse certæ, & necessaria.

C Dico primò. Præmissæ demonstrationis debent esse certæ certitudine formalis, tum essentialis, seu ex parte obiecti; tum accidentalis, seu ex parte subiecti.

Obserua primò, certitudinem formalem (de qua sola hinc loquimur) esse cognitionem intellectus ita veram, ut non possit esse falsa; in quo differt à certitudine obiectiva, quæ ut dicebam s. 5. est ipsum obiectum prout necessarium, & infallibile; & ideo non vocatur propriæ certitudo, quod non solum certitudini formalis propriæ conuenit, illa enim est actus intellectus, in quo solo dicitur esse certitudo, sicut & veritas. Certitudo ergo formalis est duplex. Alia essentialis, quæ vocatur certitudo.

D ex parte obiecti; alia verò accidentalis, quæ vocatur certitudo ex parte subiecti, id est ex parte intellectus. Certitudo essentialis est cognitio, cuius obiectum est necessarium. Certitudo accidentalis est firma adhæsio intellectus ad aliquod obiectum sine formidine oppositi. Hanc utramque reperiri debere in præmissis demonstrationis, clarum est. Essentiali quidem, quia præmissæ habent obiectum necessarium, ut s. 5. ostensum est: ergo ita sunt verae, ut non sint falsæ. Deinde si possint esse falsæ, conclusio ex iis deducatur possit esse falsa. Accidentaliter autem, quia præmissæ sunt ratio propter quam intellectus assentitur conclusioni sine formidine: ergo debet assentiri præmissis sine formidine. Quo posito supereft ut videamus, qualiter gradum certitudinis habere debeant præmissæ demonstrationis in generè. Nam, utrum sint certiores conclusiones, dicunt sequenti paragrapgo.

E Obserua igitur secundò, tres ab Aristotele distinguuntur gradus necessitatis præmissarum. Primus est, ut sint de omni: secundus, ut sint per se: tertius ut sint de predicato universalissimo, & quaternus ipsum. Quæ tria figura illam exponenda sunt.

Dico secundò. Præmissæ demonstrationis debent esse de omni, non solum prioristice, sed etiam posterioristice.

Obserua propositionem de omni esse illam, cuius prædicatum

Conclusio prima.

Certitudo formalis quid sit.

Duplex certitudo.

Tres gradus præmissarum.

Propositio de omni qualis sit.

prædicatum conuenit omnibus inferioribus subiecti, & semper; vt hæc propositio, *Homo est animal*, est de omni. Aristoteles sic illam explicat. Propositio de omni ea est, quæ dicitur de prædicato, quod est non in aliquo quidem, & in aliquo quidem; aut aliquando quidem, & non aliquando quidem. Requirit enim propositio de omni vniuersalitatem subiecti, & vniuersalitatem temporis; id est aliud est diætum de omni prioristicum, cuius prædicatum conuenit omnibus inferioribus subiecti, sed non semper, id est, quod habet vniuersalitatem subiecti, sed non temporis. Vocatur prioristicum, quia de illo agitur in libris Priorum. Diætum de omni posterioristicum illud est, quod conuenit omni subiecto, & semper, vel certe vplurimum, v. g. hominem habere quinque digitos, canescere in senectute, est diætum de omni posterioristicum, quia quamvis non conueniat semper omni homini, vplurimum tamen conuenit. Vocatur posterioristicum hoc diætum de omni, quia de illo agitur in libris Posteriorum.

Neque dicas: Illa, quæ dicuntur de Deo, non sunt vniuersalia; & tamen sunt demonstrativa. Respondeo enim ex Caietano, duobus modis posse aliquid esse de omni. Primo positiuè si conuenit esse de nat pluribus inferioribus; & hoc modo diuina omni duobus modis prædicta non sunt de omni. Secundo negatiuè, cum nihil potest sumi sub tali subiecto, de quo prædicatum non dicatur. Prædicata de Deo non sunt de omni positiuè, sed solùm negatiuè; quod sufficit ad demonstrationem.

Ratio ergo conclusionis est, quia propositiones demonstrativa debent esse necessaria: sed non possunt esse necessaria, nisi prædicatum sit de omni posterioristicè, id est, nisi conueniat omni & semper: ergo prædicatum debet esse de omni posterioristicè, & consequenter ipsæ præmissæ.

Dico tertio. Ad demonstrationem simpliciter loquendo non est necessarium vt propositiones sint in aliquo modo dicendi per se, sed ad perfectissimas necessarium est.

Obserua, *dici per se*, aliquando significare idem quid significat ac præcisè; aliquando idem ac *non per aliud*, aliquando modum producendi oppositum ei, quod est esse per accidens, & in eo sensu usurpatur hoc loco *dici per se*.

Nam propositio *per se*, illa dicitur, cuius prædicatum habet nexus essentiale cum subiecto, non quod sit de essentia subiecti, sed quod subiectum ex vi naturæ sua illud prædicatum exigat. Plus est ergo propositionem esse per se, quam esse de omni; estque maior gradus necessitatis: v. g. hæc propositio, *Corvus est niger*, est de omni; sed non est per se, quia corvus non exigit nigredinem ratione sua naturæ. Hæc verò, *Corvus est animal*, est de omni, & per se. Huiusmodi propositiones per se quatuor ex Aristotele habent modos, quos communiter dicimus modos dicendi per se.

Primus est quando prædicatum inest subiecto, & est de illius essentia, ac definitione. Hoc accidit quando prædicatum est vel definitio subiecti, vel pars definitionis, vt, *Homo est animal rationale*. Illa verò, *Omne risibile est rationale*, non est in primo modo dicendi per se propriè, quia prædicatum illud, *rationale*, non inest subiecto; si tamen velis hanc conditionem excludere, erit reuerè in primo modo dicendi per se. Qui modus reperitur quidam in demonstratione potissima, quæ probat primam passionem de subiecto per differentiam constitutum, sed non est necessarius ad quacumque demonstrationem.

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

Propositiones per se, quatuor habent modos.

Primum modus.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

Conclusio.

Præmissæ.

Præmiss

86 Philosophiæ Peripateticæ Liber I.

Ratio.

Ratio ergo conclusionis est, quia multæ demonstrationes sunt, in quibus non reperitur definitio subiecti, vel differentia constitutiva, nec proprietas specifica: v.g. si dicam, *Omne animal sentit: omnis homo est animal: ergo omnis homo sentit.* Ergo non omnis demonstratio exigit præmissas de predicato reciproco, sed sola demonstratio potissima, cuius medium est differentia constitutiva subiecti, & maius extrellum proprietas reciproca.

§. I V.

Quomodo debeant esse evidentes.

Conclusio.

Dico primò. Præmissa demonstrationis, saltem purè naturalis, id est distinctæ à Theologica, debent esse non solum certa, sed etiam evidentes. Ita Philosophus sèpè, qui ad scientiam exigit *evidentiam, & certitudinem.* Refragatur nonnulli Theologi afferentes ad rationem scientiæ sufficere certitudinem sine evidentiâ; Theologiam enim suam dicunt veram esse scientiam, quamvis sit incuidens.

Evidentia quid sit.

Obserua, evidentiâ esse veritatem alicuius rei, cui non potest intellectus dissentiri. Potest autem dici duplex: altera obiectiva, altera formalis. Evidentia obiectiva est obiectum, quod ita ostenditur intellectui, ut non possit intellectus ei dissentiri. Formalis est actus intellectus circa obiectum, cui dissentiri non potest. Distinguitur ergo evidentiâ à certitudine, quod certitudo sit actus ita verus, ut nequeat esse falsus; evidentiâ autem sit actus circa obiectum, cui non potest intellectus dissentiri. In fide diuina reperitur certitudo sine evidentiâ, unde concludimus distingui evidentiâ à certitudine, quod Philosophus fuit ignorantem: nullus autem est actus evidens, qui non sit etiam certus; imò nullus actus, aut habitus naturalis potest esse certus, qui non sit etiam evidens. Reliqua de certitudine, & evidentiâ dicentur alibi.

Ratio conclusionis est, quia conclusio scientifica non solum debet esse certa, sed etiam evidens, alioqui non differet à fide, si solam haberet certitudinem: ergo præmissæ debent esse evidentes, per quas conclusio est evidens. Præterea nullus actus naturalis potest esse certus, qui sit etiam evidens, ut probabo in animasticis: ergo præmissæ debent esse certæ: ergo debent etiam esse evidentes.

Obiectio, eiusque latio. Neque obiectio, Theologiam esse scientiam, & tamen esse inevidentem. Nego enim illam esse propriè loquendo scientiam, ut docet Gillius, & alij graues Theologi; duas enim conditiones ad veram scientiam exigit Aristoteles, certitudinem & evidentiâ. Magis ergo propriè ad sapientiam Theologia pertinet, quam ad scientiam; vel potius est habitus distinctus à quinque intellectibus enumeratis ab Aristotele 6. *Ethica.*

Conclusio 2: Dico secundò. Præmissæ demonstrationis debent esse priores, & notiores conclusione, non secundum naturam, sed saltem secundum nos; id est evidenteriores, & certiores, saltem ex parte subiecti. Contra Hurtadum *disp. undecima, s. tertia.*

Notius ali- quid alio modis. Obserua duobus modis aliquid dici norius alio. Primo secundum naturam: secundo nobis. Notius secundum naturam vocatur illud, à quo aliud penderet; & sic omnis causa est certior secundum naturam, quam effectus. Notius nobis vocatur illud, quod est vicinus sensibus, quod con-

A tingere potest dupliciter; vel enim est notius nobis ratione modi nostri intelligendi, vel ratione diligentie adhibita in eo percipiendo.

Præmissa cuiusvis demonstrationis non sunt semper notiores secundum naturam, quia non semper continent causam conclusionis. Imò neque semper sunt notiores nobis primo modo, sed semper sunt notiores nobis, saltem secundo modo.

Ratio est, quia quoties adiunguntur necessariae conditiones, verum est Aristotelicum axiomam, *Proprietà quod, &c.* sed hic adiungunt omnes conditiones requisiæ; nam evidentiâ suscipit magis, & minus; conuenit tunc præmissa, tum conclusioni; neque conclusioni ut conclusio est aliunde conuenit quam per præmissas: ergo præmissæ debent esse evidenteriores, quam conclusio. Deinde discursus est progressus notis ad ignota, alioquin nullam in generat cognitionem: ergo præmissæ notiores sunt, quam conclusio ignota. Denique quod est notum per se, & ex suis terminis, est notius eo quod est notum per aliud: sed præmissæ demonstrationis ut sic, sunt per se notæ; conclusio autem ut sic, est nota per aliud: ergo præmissæ sunt notiores conclusione.

Obiectio, & reponso. Obiectio primò. Si conclusio est semper minus nota, quam præmissæ, sequitur deueniri posse ad aliquam conclusionem quæ caret evidentiâ, quod absurdum est. Probo sequelam, si multæ conclusiones seriatim ex iisdem principiis deducantur, deueniunt tandem ad aliquam, in qua nulla erit evidentiâ; finitum enim per detractionem tandem exhanritur: sed hæc evidentiâ est finita: ergo si semper minuatur, finitetur tandem.

Respondeo negando sequelam, ad cuius probationem distinguo maiorem: finitum per detractionem tandem exhanritur, per detractionem gradualium, concedo; per detractionem speciei quæ mutetur in aliam, nego. Quemadmodum inter quilibet duas species inæqualis perfectionis, v.g. inter hominem & equum, possunt dari infinite species animalium perfectiores equo, & imperfectiores homine, quia illarum perfectio non crescit vel decrescit in gradu, sed in specie essentiali. Eodem modo diversa evidentiâ conclusionum crescit, vel decrescit non gradualiter, sed essentialiter; idè possunt dari infinita conclusiones minus nota, quam quilibet designabilis; & tamen omnes erunt evidentes.

Obiectio secundò. Actus, quo credo Deum esse Trinum, non est minus certus, quam is, quo credo reuelationem. Atqui reuelatio est causa credendi Deum Trinum: ergo causa assentiendi non est notior, quam articulus, cui assentimur.

Respondeo, distinguo maiorem. Actus, quo Responso, credo Deum Trinum, non est minus certus ex parte subiecti, quam actus, quo credo reuelationem, nego maiorem; non est minus certus ex parte obiecti, concedo. Præterea nego paritatem inter actum fidei, & discursum, quia codem actu indubitate, quo credo articulum reuelatum, credo reuelationem; fides enim discursiva non est, præmissæ vero non cognoscuntur eodem actu, quo conclusio cognoscitur; idè non est paritas inter demonstrationem, & actum fidei.

Obiectio tertio. In conclusione cognoscimus prædicatum & subiectum esse idem, quia sunt idem cum medio: ergo tam certi sumus de conclusione, quam de præmissis; quia quæ sunt eadem vni tercio, sunt eadem inter se.

Confirmatur. Nam eadē est vno, per quam prædicatum

Disp. V. Quæst. vnic. de Demonstratione. 87

catum & subiectum inter se vniuntur in conlusione, & per quam in præmissis vniuntur cum medio: ergo præmissæ non sunt veriores conclusiones.

Responso.

Respondeo, distinguo consequentiam: tam certi sumus certitudine essentiali, concedo; tam certi sumus certitudine accidentalis, sive ex parte intellectus, nego. Et ad confirmationem eodem modo distinguitur consequentia: præmissæ non sunt notiores essentialiter, concedo; accidentaliter, nego.

Neque dicas: conclusio est essentialiter certa propter præmissas: ergo præmissæ debent esse certiores essentialiter. Nego enim antecedens; nam præmissæ non faciunt conclusionem certam ex parte obiecti, sed faciunt tantum illam certam ex parte intellectus, qui propter præmissas assentitur conclusioni. Neque propter se sequitur, præmissas non debere certas esse essentialiter, quia quamvis conclusio non sit certa essentialiter per præmissas, sed tantum ut deducatur, & accidentaliter, non potest tamen deduci ut certa, nisi præmissæ sint certæ.

Obiectio 4. Obiectio quartæ. Existens Dei est quid notius, quam effecta, per que probatur: ergo præmissæ non sunt notiores conclusiones.

Responso.

Sed facile distinguitur antecedens: existentia enim Dei est notior secundum naturam, quam effectus; sed non est notior nobis: effectus enim sunt viciniores sensibus. Hæc propositio, *Christus est risibilis*, propterea est de fide, certior est quam hæc propositio pure naturalis: *Homo est risibilis*; sed propterea est deducta & naturalis, non est notior.

S. V.

Quomodo debeant esse propria.

Præmissæ quando sunt propria, & quando non.

Assertio probatur.

Dupliciter præmissæ demonstrationis intelligi possunt non esse propriae. Primo si sunt alienæ, id est si non spectent ullo modo ad scientiam, cuius est demonstratio. Secundo si sunt communis pluribus scientiis, id est si spectent quidem ad illam scientiam, sed ad alias etiam spectent.

Certum est, præmissas non debere esse alienas, ut ostendit Philosophus cap. 6. quia non potest scientia egredi extra totum suum obiectum: egredetur autem si usurpare præmissas nullo modo ad se spectantes. Deinde illæ præmissæ omnino alienæ à tota scientia, essent etiam alienæ à conclusione, sive que nullo modo illam inferrent. Difficultas ergo restat solùm, utrum præmissæ demonstrationis possint esse propositiones pluribus scientiis communis.

Conclusio.

Dico primo. Prima principia communissima virtualiter in omni demonstratione reperiuntur.

Obserua primum, nomine principijs, significari propositionem quæ à priori probari non potest, sed ex sola terminorum explicazione cognoscitur sine ullo discursu, ut, *Omnis sonus est naturalis sua pars: impossibile est aliquid simile esse, & non esse: Quodlibet est, & non est*. Hæc enim lumine naturali adeo notae sunt, ut statim ac cognosco quid significent illæ voces, *totum, & pars*, non possim non assentiri. Utrum autem aliquando principia probentur per discursum, disputabitur cum agemus de habitu principiorum, quando de habitibus.

Duplex genus principiorum.

Obserua secundum, duo esse genera principiorum; alia enim sunt principia generalia, & communissima, quæ vocantur dignitates, & axiomata; & sunt ea quæ statim cuiilibet apparent, ut, *Quodlibet est, vel non est*. Alia sunt principia propria scientiarum, ex quibus eruuntur conclusiones illarum

R. de Rhodes curſ. Philosoph.

A proprie, ut in Logica principium est, *Omnis definitio constat ex genere, & differentia*. In Physica, *Omnis corpus naturale est mobile*. Hæc principia vocantur suppositiones, sive propositiones, quia illa principia in his scientiis non demonstrantur: utrum vero possint in aliis scientiis demonstrari, alibi disputabitur.

Ratio ergo, cur principia illa communissima, sicut plurima reperiantur virtualiter in omni demonstratione, est quia veritas illatua consequentia tota in illis fundatur.

Dico secundum. Principia communissima possunt esse præmissæ demonstrationis à posteriori, non cuncta, autem demonstrationis à priori. Videtur esse contra Aristotelem cap. 7. & 8. vbi fusè docet, præmissas demonstrationis esse debere proprias; sed ille loquutus solùm est de demonstratione potissima, & à priori; non autem de demonstratione à posteriori.

Ratio est, quia ista sunt verae demonstrationes: *Quæ sunt eadem uniterio, sunt eadem inter se: Quantitas A, & B, sunt aequales unius tertio: ergo sunt aequales inter se*. Item: *Si ab aequalibus aequalia deminuntur, remanent sunt aequalia: ab istis duabus quantitatibus aequalia deminuntur: ergo remanent aequales*. Quæ demonstrationes sunt à posteriori, quia medium non est causa, sed signum.

Dico tertium. Principia pluribus scientiis communia possunt esse præmissæ demonstrationis, etiam tia affirmans.

C Ratio est, quia conclusio Theologica, v.g. quod *Christus est risibilis*, potest probari per unam præmissam physicam, quod *homo est risibilis*. Chirurgus item probat vulnera rotunda curantur difficulter per hanc præmissam geometricam: *Partes ci curi magis distant à centro, quam partes alterius figurae; addit enim Chirurgus: sed qua magis distant, difficulter curantur: ergo vulnera rotunda difficulter curantur*.

SECTIO VII.

De præmissis demonstrationis à priori.

D Ræter allatas conditions ad omnem omnino demonstrationem necessariæ requisitas, aliquid aliud exigit demonstratio propter quid, præsertim potissima; quod exponendum hoc loco est, utrum scilicet propositiones, ex quibus constat, debeant esse per se notæ, immediatae, primæ, indemonstrabiles. Quæ omnia esse synonyma mox videtur.

Dico primum. Præmissa demonstrationis propter quid debent esse aliquo modo immediatae, sicutem virtualiter. In demonstratione autem potissima propositiones sunt immediatae simpliciter, id est prima, & indemonstrabiles.

E Obserua primum, propositionem immediatam vocari eam quæ caret medio per quod probetur à priori, ut, *Deus existit*, non potest probari, quia nullam habet causam sua existentiae. Bene autem aduerit Gillius lib. 1. tract. 8. cap. 2. Propositionem immediatam vocari propositionem obiectivam, non propositionem formalem.

Obserua secundum, propositionem duobus modis esse posse immediatam: primum *simpliciter*, sive *secundum se*; secundum *secundum quid*, seu respectu *conclusionis*. Simpliciter immediata illa est, quæ nullo modo potest probari à priori, id est, quæ nulla est prior. Et hoc contingit quoties prædicatum est de essentiæ subiecti, id est, vel definitio, vel differentia constitutiva, ut, *Homo est rationalis*, & idem vocatur *prima*, quia scilicet non datur prius, per quod demonstretur.

H 2 Vocabatur

Propositio bi-partita.

Propositio immediata.

Propositio quid sit.

Vocatur *indemonstrabilis*, propter eandem causam. Vocatur *principium primum*, & *proximum*, quia est causa proxima à qua pendet veritas conclusionis. Vocatur etiam *per se nota*, ut mox patet. *Immediata secundum quid*, sive respectu conclusionis, est illa, quæ probari quidem potest per aliquid prius, non tamen per aliquid, quod intercedat inter ipsum, & conclusionem, quando scilicet est causa immediata prædicati conclusionis; sic enim probari potest à priori, ut quando risibile probatur de homine per admiratum, est propositio immediata secundum quid, quia admiratum est immediata causa risibilis; sed tamen potest probari per aliquid prius.

Propositio immediata secundum quid duplex.

Propositio immediata secundum quid duplex.

Obserua tertiod, propositionem immediatam secundum quid esse duplēm: alia est actu immediata, quando medium est causa immediata prædicati conclusionis, ut admiratum respectu risibilis: alia est virtualiter immediata, quando facile potest deueniri ad causam immediatam, ut discursum respectu risibilis non est causa immediata, cùm inter haec duo intercedat admiratum, quamvis facile possit quis deuenire ad causam immediatam, eo quod nullum intercedat subiectum inter risibile, & discursum. His positis,

Ratio.

Ratio cur præmissa demonstrationis à priori sint immediatae aliquo modo, est quia non quiescit intellectus donec videat causam, per quam res est: sed causa, per quam res est, est causa proxima: ergo intellectus non quiescit in demonstratione donec videat causam proximam.

Ratio.

Ratio cur sufficiant propositiones immediata secundum quid, & virtualiter, est quia demonstratio, quæ probat tertiam passionem per primam, v. g. risibile per discursum, est vera demonstrationis: sed hæc est immediata tantum secundum quid, & virtualiter: ergo non exigitur ut sit actu immediata.

Assertio bipartita:

Dico secundod. Præmissa demonstrationis à priori perfectissimæ sunt per se nota secundum naturam: præmissa autem cuiuscumque demonstrationis à priori non sunt necessariæ per se nota, etiam secundum nos.

Propositio per se nota quid sit.

Obserua primod, propositionem per se notam illam esse, quæ ex solis terminis cognoscibilis est, & non est cognoscibilis per alium à priori: nihil autem obstat, quominus à posteriori possit probari, inod & per reductionem ad impossibile. Estigitur propositionem per se notam, est non esse aliquid prius, per quod tanquam per causam demonstretur: haec autem propositione duplex est, altera est per se nota secundum naturam, altera secundum nos. Per se nota secundum naturam, illa est, quam definitius, quæ scilicet ex propriis terminis, si illi ex propriis rationibus cognoscantur, apta est assensum evidentem extorquere sine prævio discursu. Causa verò cur ita sit per se nota, est identitas terminorum, qui propterea si cognoscantur, statim sequetur assensus euidentis. Hoc modo per se nota sunt omnes propositiones simpliciter immediata, seu indemonstrabilis, in quibus prædicatum est de essentia subiecti. Propositio per se nota nobis est, cuius termini sunt noti, & penetrati; idéoque assensum extorquent sine discursu prævio, licet secundum naturam suam possint demonstrari à priori, v. g. *Ignis est calidus*; & huiusmodi sunt quæcumque sensibus percipiuntur. Hanc diuisionem propositionis per se nota pluribus impugnat Scotus cum sua Scola, contra sanctum Thomam *prima parte*, *quæst. secunda*, quem tueruntur omnes Interpretes ibi; sed omnino de

A nomine quæstio est, ut bene ostendit Vasp. *dis/p. decimasexta*.

Obserua secundod, dari vetas propositiones obiectivas per se notas secundum se, & alias per se bipartita. Conclusio notis secundum nos; quia propositio, in qua prædicatum est de essentia subiecti est cognoscibilis per se sine discursu; si enim prædicatum idem significet, quod significat subiectum, propositio est cognoscibilis ex solis terminis: sed si prædicatum sit de essentia subiecti, prædicatum idem significat, quod subiectum: ergo si prædicatum est de essentia subiecti, propositio est cognoscibilis ex solis terminis. Quod autem detur propositio per se nota quod nos, clarum est, quia illa, quæ sensibus percipiuntur, non egent ylo medio, per quod probentur; sed statim se ingerunt sensibus.

B Neque dicas cum Scoto, non posse eandem propositionem euidentem esse, & obscuram: sed propositio per se nota secundum se, & non secundum nos, esset euidentis, & obscura: ergo nulla est propositio per se nota secundum se, & non per se nota secundum nos. Concedo enim maiorem, & distinguo minorem: sed si aliqua propositio sit per se nota secundum naturam, & non secundum nos, erit euidentis & obscura, si sit propositio formalis, sive mentalis, concedo; si sit obiectiva propositio, nego. Eadem enim entitas est de se cognoscibilis ex terminis, licet à nobis non cognoscatur; idéoque non sequitur, eundem conceptum esse obscurum & euidentem; sed eundem conceptum, qui est verè confusus, ex sua natura talem esse, ut possit esse distinctus. Ex his

C Ratio prima partis est, quia propositiones demonstrationis potissimum continent necessariæ causam intrinsecam, quæ nulla est prior: ergo sunt per se nota secundum naturam; non sunt tamen necessariæ per se nota secundum nos, quia possunt probari à posteriori, & per causam extrinsecam.

D Ratio secundæ partis est, quia si risibile demonstretur de homine per admiratum, propositiones non erunt per se nota secundum naturam, poterunt enim probari per aliquid prius, videlicet per differentiam constitutivam hominis.

SECTIO VIII.

De circulo, & regressu.

E *Circulum, & regressum demonstrationis sive usurpat Philosophus, & tamen fuscus impugnat, præterim hic textu vigesimo secundo, contra veteres, qui asserebant principia demonstrationis terum circa posse mutuò demonstrari per eandem demonstrationem demonstratam ex eis. Videndum igitur est, quomodo nec à scipio, discedat Philosophus, nec à vero: quod ultimum de demonstratione, & actuali scientia quærendum restat.*

F Dico primod. Circulus demonstrativus propriè assertio distinctus, qui distinguitur à regressu, est semper inutilis, & reiiciendus.

G Obserua primod, circulum in communi significare duas demonstrationes, quæ constant isdem quid significat terminis; ita ut quod est prædicatum in prima, sit in secunda, & è contra: ut si dicam, *Omnis homo est risibilis*: ergo *omnis homo est rationalis*. Deinde verò *Omne rationale est risibile*: *omnis homo est rationalis*: ergo *omnis homo est risibilis*. Vbi vides quasi redditum à secunda demonstratione ad primam. Nam *risibile*, quo d

Prima pars probatur.

Secunda pars probatur.

quod in prima demonstratione est medium, prædicatum est in secunda; & *rationale*, quod est medium in secunda, est prædicatum in prima. Definiti ergo potest in communi circulus: *Est duplex demonstratio iisdem terminis constans, quarum prima probat secundam, & secundam primam.*

Circulus
quot modis
contingat.

Obseruus secundò, posse circulum vniuersum sumptum contingere quatuor modis. Primo si ambae demonstrationes sint à priori in eodem genere causæ, id est si medium primæ sit v. g. causa efficiens secundæ, & medium secundæ causa efficiens primæ, vt si dicas, *Regi iubeni parendum est: sed Rex iubet parere legi: ergo legi prærendum est.* Deinde vero vt probes maiorem, si dicas, *Legi iubeni parendum est: lex iubet parere Regi: ergo Regi prærendum est.* Hic progressus est semper circulus virtuosus, & reiiciendus, quia causæ non possunt esse inuicem causæ in eodem genere causa, vt in Physica demonstratur. Secundò, si ambae demonstrationes sint à priori in diverso genere causæ, id est si medium primæ v. g. sit causa efficiens prædicati secundæ: prædicatum autem secundæ sit causa finalis huius mediij: v. g. si dicas, *Ille, qui haurit medicinam: amat sanitatem: Petrus haurit medicinam: ergo amat sanitatem.* Deinde vero, *Ille, qui amat sanitatem, haurit medicinam: Petrus amat sanitatem: ergo haurit medicinam.* Tertiò si ambae demonstrationes sint à posteriori, vt si fleabile probes per risibile, & risibile per fleabile. Quartò, quando prima demonstratio est à posteriori, secunda vero à priori, vt, *Omne risibile est rationale, &c. Omne rationale est risibile: omnis homo, &c.* Hæc de circulo in communi, qui est quasi genus ad circulum propriè dictum, & regressum propriè dictum.

Circuli à re-
gressu di-
finitio.

Circuli pro-
prie dicti
definitio.

Ratio pri-
ma.

Secunda.

A utile, & impossibile; id est idem probaretur per ipsum; si enim A, cognoscatur per B, quatenus cognitum per ipsum A: ergo A, cognoscitur per ipsum A. Et si eadem notitia præmissarum causatur ex eadem notitia conclusionis, quam causat: ergo eadem notitia causatur à seipso. Nugatorius est igitur omnino circulus, in quo termini secundæ demonstrationis non cognoscuntur nisi per primam, quia est inutile cognoscere ignotum per ignotum, & idem per seipsum. Alias Aristotelis rationes omitto, ne in re clara sim longior.

Dico secundò. Regressus propriè dictus, in quo termini secundæ demonstrationis sumuntur alio modo, quām in prima, neque sunt noti tantum per primam, sed per medium examen mentis, est utilis & amplectendus; si autem non intercedat medium examen, est impossibilis, & reiiciendus. Ita omnes communiter post Aristotelem, & Theologos, qui accuratè in materia de fide regressum explicant, inter quos eximiunt Valentia 2. 2. diff. 1. & fūse in *Analyse*. Albertinus tom. 1. princip. philosoph. corollario 4. dub. 1. Zabar. tract. de regresso. Dandin. 1. de anima, digressione 12.

Obserua primo, regressum propriè dictum ita definiti: *Est duplex demonstratio iisdem constans terminis, qua progradimur ab uno genere notitia ad aliud, medio examine intellectus.* Poteat autem habere vel duas demonstrationes à priori in diverso genere, vel duas à posteriori; vel unam à posteriori, alteram à priori, qui solus est regressus maximè propriè dictus, & ad omnes scientias utilissimus; cū scilicet à cognitione effectus progradimur ad cognitionem causæ, & à cognitione causæ regredimur ad cognitionem effectus, à quo cœpimus; ei enim ferè soli datur nomen regressus, ceteri minus frequenter, & minus propriè sic appellantur. Imò à multis reiiciuntur, sed male; sufficit enim ad verum regressum, si termini aliter cognoscantur in prima demonstratione, quām in secunda, quod in aliis omnibus potest contingere: v. g. si duæ demonstrationes sint à priori in diverso genere causæ, termini sumuntur diverso modo. Item si vtraque demonstratio sit à posteriori, vel vna à priori, & altera à posteriori, termini primæ demonstrationis erunt tantum noti confusè, sive imperfectè; termini autem secundæ cogniti erunt distinctè; quod diligenter nota.

Obserua etiam secundò, regressum propriè dictum præter duas demonstrationes, quas habet, sicut circulus, habere necessariò præterea operationem quandam medium, que antecedat secundam demonstrationem, & sequatur primam; vocarique solet *Examen mentis*, sive *inquisitio*, & *negotatio intellectus*. Quam operationem sic defines: *Est operatio, qua distinctionis cognoscitur aliquid medium, vel penetrando significacionem terminorum, vel comparando illorum definitionem, vel discurrendo circa naturam causa, & effectus.* Nam cū regressus in eo distinguatur à circulo, quod in circulo termini secundæ demonstrationis non sint cogniti, nisi per primam, eodemque modo cognoscantur quo cogniti sunt in prima; in regressu autem termini secundæ demonstrationis non cognoscantur tantum per primam, ne idem probetur per seipsum, debet in regressu dari aliqua operatio, per quam termini secundæ demonstrationis cognoscantur aliter, quām in prima. Illa operatio vocatur *examen*, quia per illā examinamus diligenter significationem terminorum, vel naturam causarum, & effectuum; ideoque potest esse vel nuda

Regressus
propriè di-
cti definitio.

Regressus
quid ha-
beat.

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

prehensio terminorum, vel unus discursus aut plures, ita ut ante illud examen medium secundæ demonstrationis, quod cognitum est in prima demonstratione, cognoscatur tantum confusè; post illud autem cognoscatur distinctè, quod ut capias,

Modi alicuius rei cognoscendi.

Obserua tertius, ex Zabar, lib. de regreſſi, cap. 4. posſe ſem aliquam cognosci duobus modis: primò confusè, ſecondò distinctè. Cognitio confusa rei, eft qua cognoscimus entitatem rei alicuius, non cogniſendo quid sit cauſa, vel effectus. Cognitio distincta eft cognitio cauſæ in ratione cauſæ, vel effectus in ratione effectus, v.g. ſi cognoscam entitatem rationalis non cognoscendo quid sit cauſa riſibilis, cognoscam rationale confusè; ſi verò cognoscam rationale eſſe cauſam riſibilis, cognoscam distinctè rationale. Si cognoscam entitatem riſibilis, non cognito quid sit effectus rationalis, riſibile cognoscam confusè. Si verò cognoscam eſſe effectum rationalis, cognoscam distinctè. Difficultas ergo eft, quomodo intellectus, qui in prima demonstratione cognovit terminos ſolūm confusè, tranſeat ad cognitionem distinctam medij, quam habet in ſecondâ demonstratione; quod dico fieri per mediū illam operationem, quam vocau examen mentis: quod antequam probem,

Obserua quartus, effectum quemlibet nobis notiorem eſſe confusè, quam cauſam, id eft ſecondūm existentiam, non tamen ſub ratione effectus, quia effectus propiores ſunt ſenſibus, ac proinde prius perciptiuntur eſſe, quam perciptiantur corum cauſæ; cauſam tamen notiorem eſſe distinctè, quam effectum, quia prius eft cognosci cauſam eſſe cauſam, quam cognosci effectum eſſe à tali cauſa. Vnde ſequitur hoc ordine fieri regreſſum. Primò ſenſibus perciptiuntur aliquis effectus, cuius ignoratur cauſa; v.g. cognoscitur respiratio in omnibus terrefribus animalibus, non autem in aquatilibus. Deinde in omni animali terrestri videt eſſe pulmones; vnde primam format demonstrationem à posteriori:

*Omne animal, quod respirat, habet pulmones: atque omne animal terrestre respirat: ergo habet pulmones, in qua demonstratione cognoscitur cauſa per effectum; pulmones ſcilicet per respiracionem; ſed utrumque confusè cognoscitur, ita ut in ea demonstratione intellectus nec videat pulmones eſſe cauſam respirationis, nec respirationem effectum eſſe pulmonum. Sequitur poſtea examen, per quod accuratè intellectus respicit officium, figuram, materiam, meatus pulmonum; qua omnia cum respiratione comparat, videtur omnino pulmones eſſe cauſam respirationis. Quo peracto examine statim hec ſecondâ sequitur demonstratio à priori: *Omne quod habet pulmones, respirat: onus animal terrestre habet pulmones: ergo omne animal terrestre respirat.* In qua demonstratione intellectus quiescit, cum habeat perfectam cognitionem effectus, & cauſa. His poſitis,*

Ratio pri-
ma

Ratio cur regreſſus medium habens examen ſit utile, eft quia in eo ſemper minus notum probatur per aliquid notius in certo genere notiorum; nam termini ſecondâ demonstrationis aliter cognoscuntur, quam termini primæ. Neque ſequitur, idem probari per idem; nam v.g. B, demonstratur per A, non quatenus A, eft cognitum per B, ſed alio modo; & ſic cognitione ipsius B, pendet ex ſeipſa; nam termini ſecondâ demonstrationis cognoscuntur per medium examen, non autem tantum per primam demonstrationem: ergo non eft absurdum & impossibile facere regreſſum.

Secundò ſi regreſſus eſſet impossibilis, omnis scientia à priori eſſet impossibilis; nulla enim eft

A causa, qua non innotescat per effectum prius cognitum: ſed ſi regreſſus ſit impossibilis, non licet transire à cognitione cauſæ per effectum ad cognitionem effectus per cauſam: ergo nunquam cognoscetur effectus per cauſam, id eft nulla eft demonstratio à priori. Præterea nullo modo fidei rationem redi poſſe afferunt Theologi, niſi deuter regreſſus, ſi enim aliquis à te petat, quomodo ſeis Deum eſſe primam veritatem reuelantem, repondebis, quia Ecclesia dixit. Rurſum ſi roges, quomodo ſeis Ecclesiam eſſe, bene repondebis, quia Deus prima Veritas dixit; neque tamen eft circulus vitiosus, ſed verus & utiles regreſſus; nam in prima queſtione cognoscitur velut a posteriori Deus reuelans, qui eft cauſa principalis, per Ecclesiam, tanquam per instrumentum poſtrius, & nobis notius: in ſecondâ verò cognoscitur effectus, Ecclesia ſcilicet, per veram cauſam, ſcilicet per primam Veritatem reuelantem, que eft ratio formalis aſſenſus. Que ratio formalis poſteſt quidem cognosci per aliud à posteriori, ſed non per aliud à priori; cognoscitur enim tantum per ſe, atque ita ſi interroget, quomodo ſeio Deum dixiſe, Ecclesiam eſſe; repondebo: *Vel per rationem formalem à priori, & hæc nulla eft præter hanc, Quia dixit.* Si autem petas rationem à posteriori, faciliter repondebo, *Quia Ecclesia dicit; quia miracula id reftantur; quia fidei antiquitas, & propagatio id perſuadent.* Sicut in regreſſu ſcientiarum major ſecondâ demonstrationis non probatur amplius à priori, ſed accipitur tanquam nota ex terminis, & à posteriori probata.

B Obiicies primo. Impossibile eft aliquid eſſe Prima ob-
notius & ignotius: ſed in regreſſu idem eft notius & ignotius: ergo regreſſus eft impossibilis. Minor probatur, quia præmissæ ſunt notiores, & conclusio ignotior: ſed in regreſſu idem eft præmissa vnius demonstrationis, & conclusio alterius: ergo idem eft notius, & ignotius.

C D Obiicies ſecondo. Impossibile eft aliquid eſſe Prima ob-
notius & ignotius: ſed in regreſſu idem eft notius & ignotius: ergo regreſſus eft impossibilis. Minor probatur, quia præmissæ ſunt notiores, & conclusio ignotior: ſed in regreſſu idem eft præmissa ſecondâ demonstrationis, eft ignotior, nego. Vnde ſecondo diſtingui clare poſteſt maior primi argumenti. Non poſteſt aliquid eſſe notius, & ignotius in eadem demonstratione, vbi ſumitur eodem modo, concedo; in diuersa demonstratione, vbi ſumitur diuerso modo, nego.

E Obiicies ſecondo. Non debet aliquid probari per ſeipſum: ſed in regreſſu idem probatur per ſeipſum; ergo regreſſus eft impossibilis. Probatur minor: ſi ſecondâ demonstrationis negetur maior, non poſterit probari niſi per primam demonstrationem: ergo idem probabitur per ſeipſum.

Obiicies tertius. Non poſteſt in ſecondâ demon- Tertia ob-
stratione cognosci effectus distinctè, niſi cauſa ictio. cognoscatur distinctè ante ſecondam demonstrationem: ſed cauſa non cognoscitur distinctè ante ſecondam demonstrationem: ergo in ſecondâ demon- stratione non poſteſt effectus cognosci distinctè. Probatur minor: ſi ante ſecondam demon- nem

nem causa cognoscetur distinctè, cognoscetur etiam ipsius effectus: sed non cognoscitur eius effectus: ergo causa non cognoscitur distinctè.

Respondeo, nego minorem; nam quamvis per primam demonstrationem causa cognoscatur solum

A confusè, per medium tamen examen mentis cognoscitur distinctè; neque tamen perf. èt cognoscitur eius effectus, nisi per secundam demonstrationem: vnde ad probationem minoris neganda est maior.

satis.

PHILOSOPHIÆ PERIPATETICÆ
LIBER SECUNDVS.
PHILOSOPHIA NATURALIS,
SIVE PHYSICA.

Ad vniuersæ Physicæ Aristotelis libros Acroamaticos.

PROLOGVS.

ERHODS

NATVRAM corpoream vniuersam, Philosophiæ partem eximiam, & pabulum animi longè iucundissimum tradere nunc aggredior, præteruectus sentes, & spineta omnia Dialecticæ, & ingressus in hortum pulcherrimum, iuxta & amoenissimum scientiæ Physicæ, quæ omnem complectitur doctrinam corporum, & totam speculatur visibilium rerum formam, sola ea cognoscens, quæ cerni oculis possunt, & plura videns in illis, quam videre oculus possit. *Illa nimirum scientia est* (vt eleganter ait Synesius) *qua defossum in homine mentis oculum, sola eruit in lucem, ut purus ab omni cæno in Deum omnium effectorem defigere possit aciem, & perspicue latentem in creaturis pulchritudinem eius conspicere.*

Esto enim *enigma sit rerum eternarum & immortalium*, ac veluti oppanum *eternitatis* velum, tota hæc rerum vniuersitas, complexioque rerum corporearum (ut meditatur Tert.) sed reducto tamen in eam sifario attentiū intuentibus *æterna* manifestat, & inuisibilia oculis cerni, ac propè manibus teneri facit. *Mundum hunc videlicet vniuersum* S. Maximus, apud Cypariss. decad. 10. appellat *symbolum quoddam & inuolucrum Opificis Dei, sub quo latens ut videt omnia clarissime, ita subobscure solum videri potest.* Sed nomina esse ac intelligentias inuisibilis Dei, omnia hæc, quæ conspicimus, merito asserit S. Dionysius: expressas eius similitudines, & terissima specula, Gregorius Nazianz. *Neque tantum umbram & fulgorem ultimum luminis eius, ut plerisque visum est Philosophis,* inquit Ambros. lib. 1. Exham. cap. 3. *sed insigne quoddam & gentilitium schema, totam referens essentia præstantissime ac omnium prime nobilitatem.*

In hoc igitur speculo, in hoc ænigmate, in hoc schemate sic intueri assuesce (mi Lector) miracula gestientis naturæ, ut oculos ab Authoris, quem celat, decore ac specie non auertas: *Vnde fiet, ut sapienter monet Picus lib. 7. Heptapi, ut natura tibi sit gratia rudimentum, & illius scientia inchoatio religionis ac sanctitatis.*

PRÆLVDIVM.

De obiecto, natura, & partibus
Scientia Physica.

Nomen
Physica.

PHYSICÆ nomen à Græca, ut pater, origine deductum, satis indicat illam esse scientiam rerum naturalium, idest contemplationem, speculationemque naturæ. Tullius sanè Physicum appellat naturæ speculatorum, & venatorem; quamvis video Platonem usurpare nomen hoc paulo latius lib. de Monarchia, pro tota specula-

trice Philosophia. Comparat enim Philosophiam totam horto, cuius sepe ait esse Dialecticam, arbores Physicam, fructus Moralem. Damasc. verò initio sua Physica, cap. 1. videtur Physicam pro tota etiam sumere Philosophia, cum si eam definias. *Est eorum, que sunt, quatenus sunt, cognitio; est humanarum, atque diuinarum rerum scientia; est mortis medicatio; est Dei imitatio; est ars artium, & scientia scientiarum.* Sed hæc utraque acceptio lariot est, & minus propria, quia iuxta veram & communem omnium sententiam Physica significat scientiam & contemplationem rerum corporearum, tum in communi, tum in particulari; de qua scientia præmittenda breuiter tria sunt: primum, quale sit obiectum eius, tum materiale, tum formale: secundum, qualis habitus illa sit: tertium, quas in partes diuidatur.